

შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის
ინსტიტუტი

გალაკტიონ ტაბიძე

თბილისი
თხუთმეტ ტომად

თბილისი 2017

გალაკტიონ ტაბიძე

ტომი V

ლექსები. პოემები

1932-1936

თბილისი 2017

UDC (უაკ) 821.353.1-1
ტ-154

სარედაქციო კოლეგია

თეიმურაზ დოიაშვილი მთავარი რედაქტორი
ლევან ბრეგაძე
ირაკლი კენჭოშვილი
ემზარ კვიციანი
ირმა რატიანი
როსტომ ჩხეიძე
ნათია სიხარულიძე პასუხისმგებელი მდივანი

ტომის რედაქტორი **ირმა რატიანი**

ტომი გამოსაცემად მოამზადეს, ვარიანტები,
შენიშვნები და კომენტარები დაურთეს

ნათია სიხარულიძემ და ნანა ფრუიძემ

პროექტი: „გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა აკადემიური თხუთ-
მეტტომეული. პირველი ნაწილის (ტ. 1-5) გამოსაცემად მომზადება
და გამოცემა“ (№FR/45/1-20/13) განხორციელდა შოთა რუსთაველის
ეროვნული სამეცნიერო ფონდის ფინანსური მხარდაჭერით.

ISBN 978-9941-0-9186-5 (ყველა ტომის)

ISBN 978-9941-0-9738-6 (მეხუთე ტომის)

© შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

© ავტორთა ჯგუფი

შექნები

პოეტი და ოქტომბერი

ნინად აქ მხოლოდ ერთი ხე იდგა
და ბალიც თითქო იყო სხვაფერი,
შემდეგ ოქტომბრის ამბავებიდან
ეს არემარე გახდა მდიდარი.
იმ უსახელო და მაღალ ხიდან
ეხლა არ დარჩა აღარაფერი,
ძველი რუსეთის ნანგრევებიდან
ლანდიც არაა არავითარი!

ვიყავი შვილი, ქმარი და მამა
და მეგობრები მყავდა მრავალი,
მაგრამ ჩემთვის ხომ არ იყო ჩიხი
და უცნობლობა გზათა ამ არის,
მრავალთა ხვედრმა ხომ ჩემთან ერთად
ჰპოვა ჩიხიდან გამოსავალი.
მეფე არ არის, ხეც აღარ არის,
მაგრამ პოეტიც ხომ ხე არ არის?

პოეტს, რომელმაც ფიქრად გახადა
იმ დროის ლელვა და საძრაობა,
რომელმაც სძებნა, იპოვა, გასჭრა
და გააშუქა გზა ლამიანი –
სხვას თუ ხე და ქვაც კი არა ჰქვია,
არამედ მხოლოდ არარაობა –
სხვა ნებისყოფით არის პოეტი
და მშვენიერი ადამიანი!

ჩემთვის ყველაზე კარგი ეს არის –
იმ ქარიშხლიან დღეთ მოგონება;
ბევრი არ არის ეხლა ცოცხალი,
ვინც იმ გრიგალის ხმა გაიგონა!

კარგია, სხვას ერთს კვარცხლბეკად ჰქონდეს
მისტერიების ნისლი მარადი.
რა ბედენაა პოეტისათვის

დროთ გარდასულთა ისევ მონება.
გადარჩე, თვითონ დასტოვო ყველა
არავისითა და არარათი –
და თავის თავის დარჩენის მეტი
ვერაფრის შესძლო გამოგონება.

შემდეგი ხანის წვიმა, ნისლია,
შემდეგ გაისმის ქვეყნად ძახილი:
ასწით სინათლე, ასწით გუთანი,
გადინახეთ ხნულისთვის თესლი,
ადექით, ვისაც რა შეგიძლიათ,
გმირული დარჩეს ქვეყნად სახელი,
დაგროვილია საზღვრების ახლო
დამარცხებულთა შური და გესლი!

იქ, საზღვარგარედ უდაბნო-გვალვა
შიმშილით ჰკალავს ხელოვნურ ზეცებს;
უშრება ხახა უსასო მასებს
და ყელში წვება გულის არევით,
თაგვებთან ერთად დაეძებს ხალხი
დაობებული პურის ნამცეცებს,
გული გამოწყდა დაგებულ მახეს
და საბუდედან დაჰქრის ქარივით!

მაგრამ მოვა დრო: მედგარი წვიმა,
მსოფლიო წვიმა დაჰკრავს ჯეჯილებს –
მიებჯინება იგი პოლიუსს,
ვით ცისარტყელას ფერი მზიანი.
წყალს იგი თუ არ, სხვა ვერვინ მისცემს
წყურვილისაგან ხმაჩახლეჩილებს –
იგი: მსოფლიო ოქტომბრის შუქი,
ქვეყნის პირველი მერიდიანი!

[1931–1932]

ოქტომბრის სიმღერა

ქუჩებში ქუხდენ ორატორები:
დრო დადგა... ტყვიის სუნთქვა გროვდება
და ჩვენს ცხოვრებას არალეგალურს
აღფრთოვანება უახლოვდება.
გვინახავს ციხე, დევნა, კატორღა,
ბორკილის ყლერა, ბრძოლების ზვავე,
მაგრამ ვერ სძლევენ ორგანიზატორს...
აი, რა არის თავი და თავი!
როცა გრიგალი მოეჩვენება
სხვა რომელიმეს, უქმად მოვლენილს, –
ზოგს შიშით სძინავს, ზოგს მართლა სძინავს!
ბევრს სძინავს, მაგრამ არ სძინავს ლენინს!
ჩვენ ვიყოთ ფხიზლად, მსოფლიო მალე
საბედისწეროს გაიგებს ხმასა, –
ჩვენ გავიმარჯვებთ, რადგან ჩვენა ვართ
მებრძოლი მასა,
მშრომელი მასა!

თვალწინ იშლება სხვა ჰორიზონტი,
იმავე ლელვით გუგუნებს ფრონტი:
ფრონტების სინითლემ ქვეყანა შეღება.
ომს მკაცრს და საზიზღარს ბოლო არ ეღება.
ვინ ნაღვლობს მუშისა და გლეხის რუხ შინელს!
რომელი იყენებს სისხლისღვრას საშინელს?
– იყენებს ამ ბრძოლას ბურჟუა ჯალათი,
ჩვენ კი ვართ ამ ომში ჩაბმული ძალათი!
რა ვიცი – თხრილიდან ვინ დავჭერ, ვინ მოვკალ?!
ჩემივე კლასის წინ რად მინდა ვინტოვკა?
– მოვა დრო – იმ ტყვიას ირგუნებს ჯალათი,
რომელმაც ამ ომში ჩაგვაბა ძალათი!
ჩემი და მონაა, ის ქუჩის ქალია,
დედ-მამა სადღაა? მიმშილმა დალია!
– ეს არის გაყიდვა, ეს არის ლალატი,
რომელმაც ამ ომში ჩაგვაბა ძალათი!

მოდისო ლენინი – ამბობენ – ლიდერი
პარტიის, რომელსაც არ უყვარს მდიდარი,
მდიდარი – რომელსაც სძულს მუშის ხალათი;
მუსრი მტერს, ომში რომ ჩაგვაბა ძალათი!
– ამდენი ჩაგვრა და მონობა გვეყოფა, –
საუბრობს ლარიბი გლეხობა.

სოფელს გულმა ლარიბის ირგვლივ ბევრი უარა,
ყველას ვეკითხებოდი: „საშველია თუ არა?“
– გვეშველება, – მცინოდენ, – როცა დაგძლევს შეგნება!
და სიცოცხლეს არაფრის ხალისი არ ექნება!
სოფლად, სადაც თარეშობს ათასი მატყუარა,
მეც შენებრ ვკითხულობდი: „გვეშველება თუ არა?“
– რა შველას მოელიო გამვლელ-გამომვლელიდან,
თუ რამ მემამულეებს არ წაართვი ხელიდან?
ბევრმაც ჩემი წუხილი ასე გაიზიარა:
– შეიძლება გეშველოს, მაგრამ მალე კი არა!
გზით წამოველ ლარიბი, გარს მინდვრები უხვია –
გულმა, კარგა ხანია, იმ გზებს გადაუხვია:
არ მსურს სხვის სატიელო ნახნავი და ნათესი...
მივალ, სადაც ხრამია ბნელი, უწყვიდადესი...
მარჯვნივ კლდეა საზარი, მარცხნივ ტყის ღერებია,
ცინე უზარმაზარი ლაჟვარდს შესჩერებია.
უვლი ამ მიდამოებს, ჟრჟოლამ ტანს დაუარა,
როცა კვლავ გავიფიქრე: „გვეშველება თუ არა?“
ამ დროს რაღაც ხმაურმა სმენას შორით უწია.
– რა, რა მოხდა? – ვკითხულობ. მითხრეს: – რევოლუცია!
მაგრამ რევოლუცია იგი სხვისთვის გამოდგა:
შესდგა მანვე მთავრობა, როცა მეფე ჩამოდგა.
არც ზავია, არც პური და არც თავისუფლება,
ისევ ბურჟუაზიას დარჩა ხელისუფლება.
კარგი დაპირებები იქნა მხოლოდ უარად...
„გვეშველება თუ არა?“
„გვეშველება თუ არა?“
უფრო დიდმა ხმაურმა
სმენას ახლო უწია.

– რას ელით, ქალაქებო?
– ნამდვილ რევოლუციას!
მოგვცეს ზავი და პური
და კაცური უფლება,
შრომის უფლებებისთვის
ერქვას ხელისუფლება!
და გლახობა: – ეს ხსნაა
ტიტველის და შიშველის!
ის გვიშველის ღარიბებს, –
სხვა ვერავინ გვიშველის!

ამგვარად –
ომით გაპარტახებული,
აღარ მქონე თმენის,
მრავალმილიონიანი
მასსა უცდის ლენინს!
ნითელ დროშის ქვეშ
საომრად მდგარი,
მომსწრე მრავალის დღეების ბნელის,
ფაბრიკათ რიგი, ქარხნების ჯარი –
უცდიან ლენინს.
მილიონობით – დამშეულ რიგებს
ამაოდ ხელი არ გაუწვდიათ,
არ მოელიან არვისგან შველას –
ლენინს უცდიან.
რასა ჰგავს ყანა და ფარეხები!
რამ დაგვიშხამა სიცოცხლის დღენი?
ღარიბ-ღატაკი სოფლის გლეხები
უცდიან ლენინს.
ფრონტიც მზად არის,
შეატრიალოს ტყვია სიზუსტით
კლასიურ მტერზე იერიშისთვის –
ჩვენ ლენინს უცდით.
ეროვნებათა დაჩაგრულთ ბედი,
ბარიკადები ქუჩების ვრცელის

ჩიხში მოქცეულ რუსეთის ბედთან
უცდიან ლენინს.

ლენინი მოდის!

პროლეტარიატს ექნება გეზი,
სად გამოვიდეს, ვისთან და როდის –
იმ მატარებლით ქოხთა მშვიდობა
და სასახლეთა გოდება მოდის!
ლენინი მოდის!

მოდის სიკვდილი ბურჟუაზიულ
ციხე-ბორკილის და ეშაფოტის!
იმ მატარებლით მოდის ნამგალი,
იმ მატარებლით ჩაქუჩი მოდის!
ლენინი მოდის!

თავისუფლება და ზავი მოდის!
ამხანაგებო, ლენინი მოდის!
ლენინი მოდის.

წინ, ამხანაგო, ჯერარნახული
ცეცხლის დანთება გვაქვს განზრახული.
წინ! გადაუდექ ბურჟუებს თოფით,
არ დაგავიწყდეს: ამ ნებისყოფით
სამუშებს შევქმნით ჯერ არ გაგონილს.
გასანი – იდეას მიჰყევი გმირულს!
გადააბიჯე მტერს გულგანგმირულს!
გადააბიჯე მოკლულ ამხანაგს!
ბრძოლა სიმნვავეს აღწევს უაღრესს...
ჩვენს მაღალ დროშას ვერავინ დახრის –
იგი მოუძღვის ოქტომბრის ხანას,
დაღლილო მხარეც,
ჩვენ გავიმარჯვებთ, აბა, შეხედე –
როცა მსოფლიოს ერთ მეექვსედზე
გაშლილ ოქტომბერს შევსძახებთ: ვაშას!
დაჰკა სასახლეს, დაჰკა სასახლეს,
ჰეი, დაჰკარი!
გადმოანგრე ძველი ლოდები
ნიადაგარი!

ახალს ააგებს მშრომელებისთვის
მკლავი მაგარი...
დაჰკა სასახლეს, დაჰკა სასახლეს,
ჰეი, დაჰკარი!
მშრომელი კლასი ლენინის დროში
მთელ მსოფლიოში,
მთელ მსოფლიოში დაირაზმება
ლენინის დროში.
ყოველი ქვეყნის პროლეტარების
გული აქ არი!
მშვიდობა ქოხებს, ომი სასახლეთ,
ჰეი, დაჰკარი!
ყოველ კუთხეში, ყოველ მხარეში
და ყოველ დროში
განმტკიცდეს ძალა მუშის და გლეხის
ლენინის დროში.
კომუნა იყოს ამ ოქტომბერის
ნამაგარი –
დაჰკა სასახლეს, დაჰკა სასახლეს,
ჰეი, დაჰკარი!

არ დახვედრია ოქტომბერს
არც ოქრო, არც განძეული,
დახვდა ოქტომბერს ქვეყანა
ცივი, პარტახი, ნგრეული.
არ ჰქონდა რამე საზღვარი
შიმშილს და გამათხოვრებას,
ამიტომ შრომა მიეცეს
შენებას, ცოცხალ ცხოვრებას.
კილოვატებში გაეშვათ
მილიონთ მძლეთამძლეობა,
ეხლა ჩვენ უნდა ვიკისროთ
ეს დიდი მოვალეობა.
ხე-ტყე, თლილი ქვა, აგური
ცემენტში, კირში ეფლობა.
ქვეყანას უუდიდესი
მოედო აღმშენებლობა.

ახალი ხუროთმოძღვარი
დასძლევს ხე-ტყეს და ხარაჩოს,
რომ ქალაქისას მისწვდეს ხმას
და სოფელს დაუდარაჯოს.
კარგია შრომით ნთებული
ქურების ცეცხლთან სახება
და შემდეგ გამარჯვებული
სიმღერის შემოძახება!
არის საბჭოთა მახვილი –
ნებისყოფა და ძალ-ღონე,
ბევრი ქარიშხლის მნახველი,
ბევრი გრიგალის გამგონე.
იმისი ომი ამჟამად
ქვეყნის აღდგენის ომია,
საკეთებელი ბევრია
და ხმა გაისმის: აკეთე!
მანქანებს რომ ეფერება
შრომის გუგუნი ზვიადი,
ეს არის ბედნიერება,
განუსაზღვრელი, დიადი.
თუ როგორც ტოტი ქარისა
მიღელავს შრომის დროება,
იმისი შესადარისი
ჯილდო არ მოიპოება.

სოფელშიაც ვთესოთ
გაზაფხულის თესლი!
დე, ბობოლას ჰკლავდეს
სიყვითლე და გესლი,
დარჩეს ოხრად ყანა,
ერგოს ხრამი ეზოთ,
ჩვენ კი თავდადებით
ვთესოთ, ვთესოთ, ვთესოთ.
წინსვლა როდი ხდება
ხელალების წესით, –
საქმე საქმეს აგავს
მხოლოდ ერთგულ თესვით.

არც მანქანა მოდის
მისით, უმიზეზოთ,
უნდა დროზე მოვხნათ,
უნდა დროზე ვთესოთ.
ხედავ, მატარებელს, –
აღმართს როგორ უხვევს,
შორი ქალაქიდან
ესალმება მუხებს,
ლეჩაქივით ბოლი
ბუჩქს ედება ლურჯად...
საიდან სად მოდის
ასე მძლედ და ურჩად?
მატარებელს მოაქვს
იარაღთა ჯარი,
არ ამინებს სიცხე,
არც წვიმა და ქარი.
მოიფინა მხარე
რკინისგზების ქსელით,
ქალაქის და სოფლის
შეერთებას ველით.
ორთქლმავალი მოდის,
როგორც ჩვენი გული,
იგიც ბევრჯერ იყო
ტყვიით დაცხრილული.
შიმშილი და ტიფი
მასაც გადაჰქონდა,
მიდიოდა, სანამ
ცოტა ძალა ჰქონდა.
ვის არ სჭირდა ჩვენი
ორთქლმავალის ჟინი,
სცემდა ინტერვენტი,
ხვრეტდა დენიკინი.
ოო, საზიზღარო,
როგორ მწარედ კბენდი!
მოვსპეთ თეთრი ძალა,
მოვსპეთ ინტერვენტი!
დაგვრჩა ორთქლმავლები,

როგორც ჩვენი გული –
გამხეცებულ მტრების
ტყვიით დაცხრილული.
გაჩერებულ ტრანსპორტს
ალარ ჰქონდა ღონე,
როგორც ქალაქის ფულს,
ფასდაკარგულ ბონებს.
მატარებელს ჩიხით
ვინ დასძრავდა, სანამ
მოაღწევდა ჩვენი
აღდგენისა ხანა.
მხოლოდ ოცდახუთში –
ვით შეგწევდა ღონე –
აღვადგინეთ ომის
წინა დროის დონე.
მატარებელს დაჭრილს
მოეხვია ჯარი,
განუკურნეს
წყლული მრავალგვარი.
ანი მოდის, მოაქვს
მას სალამი ძმური,
მოაქვს ჩვენთან რკინა,
მოაქვს ჩვენთან პური.

როგორც ხის რტოებს
აპრილის დღემდე
ჩამოშორდება თოვლი და ყინვა –
ქვეყნის ხელახლა
აღდგენის შემდეგ
სხვა ლოზუნგების გაისმა გრგვინვა...
ახალ ცხოვრებას
ვანყოფით ახლად
და ეს დაწყება თუმც იყო ძნელი,
ქარხნებში ისევ იქუხა ხალხმა,
რომ ეს ბრძოლაა უკანასკნელი!
მხარეს უცებ ვერ
გადააკეთებს

სხვა ვერრა ძალა, ვერარა ნიჭი, –
ცვლის ფაბრიკებს და მიწის ნაკვეთებს
რევოლუციის
მტკიცე ნაბიჯი...

ძველებურად ქარს არ ატანს
არვინ თავის შრომას,
რკინასა ჭედს, თუ თხრის მადანს,
არ ივინყებს, რომ მას
ურჩევს კლასი გაფრთხილებით
მანქანასთან დგომას,
ხელი უწყოს ხარისხების
გადიდების ზომას.
აფრიალდეს დროშა მშვენი,
ძირს ჯვარი და ხატი,
სხვა კულტურას ითხოვს ჩვენი
პროლეტარიატი.
აი, ჩვენი მინდორ-ველი,
იქ აღარ სჩანს მრავალი
ფეოდალი ძველისძველი,
მეფეთ შთამომავალი!
და გაისმის შორით-შორი
იდუმალი ქუხილი.
მოსდებია ველს ტრაქტორი,
არის შრომის დულილი!..
მორჩა ოთხნლედში გიგანტის მსგავსი
ჩვენი ხუთნლედი,
ეს არის ჩვენი და მთელი ქვეყნის
მშრომელი კლასის იმედი, ბედი.
ხუთნლედი იყო ბურჟუაზიულ
ქვეყნებისათვის რისხვა და მეხი!
თავგანწირულად იბრძოდა მისთვის
საბჭოთა ქვეყნის მუშა და გლეხი!
სოციალიზმის საძირკვლის ჩაყრა, –
აი, რა იყო ხუთნლედის ხაზი.
ამ გენერალურ ხაზზე იბრძოდა
პარტია მტკიცე და ბუმბერაზი.

„ჯერ დავენიოთ, მერე გავუსწროთ“,
ძველი ევროპა მუდამ მტერია...
ხუთწლედის ფრონტზე თავდადებულად
იბრძოდა ჩვენი ინჟინერია!
აგრონომები, ტრაქტორისტები,
კოლმეურნეთა მაგარი რაზმი
და დამკვრელების გაისმოდა ხმა,
როგორც მქუხარე ენტუზიაზმი.

ხუთწლედის ფრონტზე იდგა არმია,
ის დარაჯობდა სწორუპოვარი,
რომ გაზრდილიყო ჩვენი ოქტომბრის
რევოლუციის მონაპოვარი.
ნამგალს და უროს ფოლადის თუთქვა,
ცემენტის, თუჯის და ქვანახშირის,
ხუთწლედისათვის მედგრად იბრძოდა
კომკავშირი.

ჩვენი ერთგული მასწავლებელი
იყო მანქანა და მისი ტემპი,
ჩვენი ფაბრიკა, ჩვენი ქარხნები,
ჩვენი ეპოქის მონუმენტები.
ჩვენი შრომის და ბრძოლის გმირებმა
ახალ ცხოვრებას ახადეს ფარდა;
არცერთს პროლეტარს არ აქვს სამშობლო
სოციალისტურ სამშობლოს გარდა.
ჩვენ მოვეშველეთ ქვეყანას ნაირს,
ტრანსფორმატორის მაღალი დენით
გზა, გზა მიეცით ელექტროჰაერს
მილიონიან ძარღვის ანტენით.
ლიდერმა დასვა საკითხი. „ვინ ვის?“
ხუთწლედში მისი პასუხი იყო
მრავალრიცხოვან მოტორთა გრგვინვის.

აი, დასრულდა სოციალისტურ
ახალი ქვეყნის ფუძის აგება,
კაპიტალისტურ ქვეყნებში ამ დროს

შიმშილია და გალატაკება.
მაგრამ როცა იქ მწვავე კრიზისი
ბორკილებში მყოფ მშრომელთ მუსრს ავლებს,
გემიდან ტვირთებს უშვებენ ზღვაში
და ანუხებენ ხორბლით ორთქლმავლებს.
ბაქოს მუშების ნავთის ხუთნლედის
იყო პირველი აქაქანება.
მოყვა ტრაქტორის, ავტომობილის
და კომბაინის ანმოვანება.
ხუთნლედის ერთი დიდი მილწევა
რასაც კბილურჭენით ისმენს ევროპა;
უმაგალითო მათთვის ამბავი –
რომ ჩვენ არა გვაქვს უმუშევრობა.
ლიდერმა დასვა საკითხი „ვინ-ვის“?
ხუთნლედში მისი პასუხი იყო
მრავალრიცხოვან მოტორთა გრგვინვა –
აგუგუნდნენ – ჰიდროსადგურები,
აგუგუნდნენ – მაგნიტოსტროები,
აგუგუნდნენ – ავტოქარხნები,
აგუგუნდნენ – ქიმიური კომბინატები,
აგუგუნდნენ – სამანქანო სადგურები.
აგუგუნდა მრავალი ორთქლმავალი,
და ჩვენი ქვეყნის მთაში და ბარში
ეროვნებათა გაისმის მარში.

გამძაფრებული კლასობრივ ბრძოლით
ჩვენ დავამთავრებთ მეორე ხუთნლედს
სოციალისტურ გარდაქმნის საქმის,
კოლმეურნეთა საქმის საფუძველს.
ძირს, ძირს დამპალი ლიბერალიზმი,
შემრიგებელი ძირს ყოველგვარი
მემარჯვენეთა თვითმდინარება,
„მემარცხენეთა“ ფრაზების ქარი.
აქ იბრძვის მხოლოდ ორი სისტემა,
მაგრამ პირველი მეორესა სცვლის,
არ არის სხვა გზა არავითარი,
სოციალიზმი სძლევს კაპიტალიზმს.

ყველამ შეტევა და შეძახება
ერთ მეექვსედის ხმალთან ალესოს,
რომ ოქტომბერი დაეჯახება
კარებს მსოფლიო კაპიტალისას.
სისხლისფერია
ჩვენი დროშა და ბრძოლის მოტივი
ოქტომბერია –
ისტორიის ლოკომოტივი.
ეხლა კი გადვეშვათ, გადვეშვათ მეხივით,
გვერიდე მსოფლიო კამარა...
ჩვენ – მანდაც ვიქნებით მუშების, გლეხების,
ლარიბი გლეხების ამარა.
ბრძოლა არ გვექნება კეთილი,
რის ლხენა, ან რა დროს დარდია,
ჩვენ, როგორც ქვითკირის კედელი,
მიგვიძღვის ლენინის პარტია!
ოქტომბერს მოჰყვება სამკალი,
რომელიც მოიტანს სიხარულს.

[1931-32]

ოქტომბერის გამარჯვებისთვის

ცხრაას ჩვიდმეტში ოქტომბერის გამარჯვებისთვის
ბარიკადებზე დაცემულ გმირებს

ოდეს ვიგონებთ, არ გვიმონებს ვაება. რისთვის
ერთი ჩვენგანიც კი არ იტირებს?

– ისინი ხალხის უფლებისთვის ბრძოლაში მოკვდნენ,
გზა გაუკაფეს შრომის სუფევას,
აზრი სიმართლის, სიდიადის იცოდნენ, გრძნობდნენ,
თავი შესწირეს თავისუფლებას.

აი, რად არის, რომ გმირთ ხსენებით
არც ერთ ჩვენგანის კვნესა არ ისმის,
მათი ძეგლია სხვა გათენებით –
ანთებული დღე სოციალიზმის!

სადარაჯოზე, მათ შემცვლელად, ახალ წყობაში,
ოქტომბრის შემდეგ ურყევად მდგარი,
ოთხი მძაფრი წლის, ომების ხნის განმავლობაში
მედგრად იბრძოდა წითელი ჯარი.

რა დენიკინი, რა კოლჩაკი და რა ვრანგელი,
რა ინტერვენტი ცეცხლით და რბევით
არ წამოსულა წინააღმდეგ. ო, სივერაგე!
მათთან ბრძოლაში დაეცა ბევრი!

მაგრამ იმ მძლეველ გმირთა ხსენებით
არც ერთ ჩვენგანის კვნესა არ ისმის,
მათი ძეგლია სხვა გათენებით –
ანთებული დღე სოციალიზმის!

[1931-1932]

პრესა

ომი სიმშვიდეს, ომი რუტინას!
ზაჰესი ღამეს ელვარედ ლესავს.
ვარსკვლავებს სძინავთ,
გრიგალსაც სძინავს,
მთებს სძინავთ,
მაგრამ არ სძინავს პრესას.
მანქანასთან ვსწერ.
ღამეა. ზრუნვას
ერთი ლაქაც არ ამეასელებს,
რატაციონის მანქანა ბრუნავს
და ხვალისათვის რაზმავს გაზეთებს.
მწყობრი მანქანა
გრგვინვას მოიღებს,
თითქო ბრძოლის დროს ჭექედეს მხედარი,
თუ ცოცხალი ხარ – ხმა ამოიღე,
სამარეს მიდი, თუ ხარ ცხედარი!
ვით ჩქერი მდორეს
სჭრის და ერევა,
მორევს ღამისას სძრავს ეს ჭენება,
ასე შეხვდება ერთმანეთს ნგრევა –
ძველის ნგრევა და ახლის შენება.
პრესა აქ უდრის
მერანზე უმაღლს...
პრესასთან ვცხოვრობთ, პრესასთან ვყვივით...
ძველი ცხოვრების ყოველ სასთუმალს
პრესა აღვიძებს ახალი სხივით.
ყოველი სოფლის მიწას და ტატნობს
გამოფხიზლება უნდა ახაროს
ტემპი! – მოესმის ქარხნებს და მადნებს,
ტემპი! – მოესმის ტყეს და მალაროს.
ველებზე მისით
ღელავს თივები,
მანქანა მიაქვს სახლის ოდენა.
ტემპი! – მიჰყვირის კოლექტივები,
ტემპი! – დაგძაგებს ელექტროდენა.

აქ წყალვარდნილი
აგავს ნიაგარს,
იქ მძიმედ მიდის ალაზნის არხი,
ეძლევა ბუჩქებს მტკიცეს და მაგარს
ელექტროძარღვი, სიცოცხლის ძარღვი.
განა ჯერ ისევ
ათი წლის წინად,
როს პირზე ეკრათ მარქსი, ბებელი,
ბურჟუაზიის პრესა და ბინა
არ ჰქონდათ ჩვენში ხელუხლებელი?
ხელუხლებელი
არ იყო განა
ველად ნაშთები ფეოდალობის?
მემამულეებს ეჭირათ ყანა –
ნიშანი ძველთა მეფეთ წყალობის.
მდიდრებს უმღერდა
პრესა, პოეტიც,
როს საქართველოს – გზად გასადები, –
ვით კალონიას სწვდენ უცხოეთის
ბურჟუაზიის ავაზაკები.
ელვის სისწრაფით,
ვით კინო-ლენტი,
წინანდელ პრესის გაიჭრენ დღენი.
პრესა, შენ ვითომ სინათლეს ჰფენდი,
მაგრამ რა იყო ცხოვრება ჩვენი?
ანთებდა ხმლის და
დანების წვერი
გაპარტახებულ ქოხსა და კარავს,
ჩამოძონძილი, ავი, მშიერი
ხმა აყრუებდა მიდამო-შარას:
დაჰკარი, დაჰკარ!
ის ქართველია,
ეს სომეხია, ის თათარია.
იქნებ მუშაა, იქნებ გლეხია.
რა ვქნათ? სხვა რჯულის ბინადარია.
რა ხანა იყო!
ძმამ ძმა არ ინდო,

მინის გაჰქონდა პრესას ზანზარი,
როს შოვინიზმის ცეცხლი დაინთო
და ეროვნული შუღლის ხანძარი.
პრესა მდიდრების
იყო მორჩილი,
სისხლში სცურავდა ქუჩა ნაგები...
ვინ ეცემოდა ყელგამოჭრილი?
მხოლოდ ღარიბი და ღატაკები!
და შერცხვენილი
გზის მენამულის
იბრძოდა პრესა გაუტეხელი,
რომ მეფაბრიკეს და მემამულეს
მარადის სავსე დგმოდათ ბელელი.
ისევე მდიდრებს
და მხოლოდ მდიდრებს
თვით პოეზიის ართობდა ჩანგი,
აქ კი მონობა მშრომელთ აფითრებს
და დიად მიზნებს ეღება ჟანგი.
აივსო ციხე
კომუნარებით,
ინვის სოფელი აჯანყებული:
აქ აზიისკენ გაჭრილ კარებით
ორი გზა იყო დაჯახებული.
ნამდვილ პრესას კი
ედო ბორკილი.
ისე გადახდა მტერს ერთი ასად,
როგორც დალილი და დაჯორგილი
იხუთებოდა პრესასთან მასსა.
ტალღები მისი არა სცხრებოდა,
დინამიტები ხან იქ და ხან აქ
იმუქრებოდა, ემზადებოდა,
მოუწოდებდა მებრძოლს, ამხანაგს.
ბოლოს მრისხანე
მზემ ამოხეთქა
და გადალეკა
მძიმე სურათი.
ახალმა ძარღვმა დაიწყო ფეთქვა:

რევოლუციონურათ.
რევოლუციონურ
პრესამაც აგრე
მძლავრად შემოჰკრა და მტვრად აქცია
მლიქვნელი პრესის ციხე-სიმაგრე,
შავი ცხოვრება და რეაქცია.
ეს იყო თვალის
დახამხამება –
მომენტი რისხვის და წყევლა-კრულვის,
როცა უფსკრულში მიდის წამება
და აუნერელს ინვესს სიძულვილს.
ის საქართველო
გაჰქრა მონების,
გზა მისდევს მთაში კლდეებს ფრიალოს,
რომ იქ სიმართლის გაბატონების
ნითელი დროშა ააფრიალოს.
მინა სახალხო
არის ქონება,
სასახლეებიც მისია სერზე.
ერთ ერს ნურასდროს ნუ ეგონება,
რომ გაბატონდეს მეორე ერზე.
სჭედს პრესა კედლებს,
სვეტებს და თალებს,
მას მოაქვს რკინა, ფოლადი, კირი, –
დღეებს სიახლით აიარალებს,
როგორც დამკვრელი და შრომის გმირი.
ეხლა ვერავინ
განადგურებს
საქართველოში დარის-დარებას,
ფერო-მარგანეცს და ელსადგურებს,
მსხვილ ინდუსტრიის განვითარებას.
ლიაა შუბლი,
ლიაა მკერდი,
რომელს აჩნია ბევრი ჭრილობა,
მრავალთმრავალი ჰქუხს, როგორც ერთი:
მარჯვედ, პირდაპირ! ძირს გულგრილობა!
ჩვენი პრესა სდგას

ხელაღმართული
თავის უსივრცოდ დიდ ასპარეზზე,
უზარმაზარი ააქვს სართული
ინდუსტრიალურ ხე-ტყის არეზე.
მძიმე ბორბლებს რომ
აბრუნებს ღვედი,
მსოფლიოს უნდა გაჰხდეს მფლობელი.
მისით მეტყველებს მშრომელთა ბედი,
მისი ქალაქი, მისი სოფელი.
არის სიახლე,
და მოძრაობა
აპობდეს გრიგალს, კლდესა და ღრესა,
პრესას არ უყვარს ტბა და ჭაობი,
მუდამ სიცოცხლით გუგუნებს პრესა.
შრომა ამ ჭაობს
არღვევს მოსილულს,
გზა ეხლა ლაფში აღარ ეფლობა,
პრესა აშუქებს დიდს, ძლევა მოსილს
სოციალისტურ აღმშენებლობას.
[ბარიტსა და გუმბრს
მინა ფარავდა,
მინაზე იდგა ტაძარი, მესსა.]
ეხლა ყოველგან, ყოველ კარავთან,
ყოველ დაზგასთან მივიდა პრესა.
ექებს მინერალს
საგაზაფხულოს,
უკან დახევა მას არ სჩვევია.
გამადიდებელ შუქით ნახულობს
მასაც, რაც ძნელი შესამჩნევია.

[1931-1932]

ეროვნებათა მარში

ჩვენ ერთი ვართ, თუმც სხვადასხვა
გვქვია სახელი,
ჩვენ ერთი ვართ, ქართველი თუ
ყარაბახელი.
სოლიდარულ დროშის ქვეშ სდგას
ბევრის ამტანი
ადერბაიჯან,
საქართველო,
ჰაიასტანი!
პაპის-პაპას ძველისძველი
ჰქონდა გაგება:
შეტაკება, შურისგების
პაპანაქება;
მონათა ოქტომბერმა
მიზანი მიზნით,
შოვინიზმი გადალახა
რა ლენინიზმით.
გადალექა სისხლიანი
ლობე-მესერი –
ძველ რუსეთის ნაცვლად ბრწყინავს
რესეფესერი.
ჩვენს კავშირში სხვაგვარია
ომის ბაცილა,
რაც ევროპამ თავის ქვეყნებს
ვერ მოაცილა.
იქ ყოველი ცის ნაფლეთი
ტყვიის ფერია,
ცხენოსანთა ბორგავს ჯარი,
არტილერია;
აქ აფუძნებს სოციალიზმს
საქმე სართველო,
ტაჯიკია, თურქმენია
თუ საქართველო.
იქ გაზების ეშვებიან
შავი შვავები,
ყუმბარებით დატვირთულან

თვითმფრინავები.
ნაღმების ხმამ ზღვად გემები
არივ-დარია,
მაგრამ თუ იქ დარბეული
ციციკარია,
აქ მეორე ხუთწლედ დგას
და ჭარბი ჯარი,
უკრაინა, საქართველო,
ადერბაიჯანი.
იქ რომელი რომელსა სძლევს –
ცხადზე ცხადია:
კლასიური ომების გზა
გზად ნაცადია.
იარაღით შებრუნდება
მტრების ჯიგარი,
რომ აენტოს ცისკარივით
ის ციციკარი.
აი, რა დროს ნატრობენ დღეს
ველნი და მთანი,
ბელორუსია, უკრაინა,
უზბეკისტანი.
სოლიდარულ წინმსვლელობის
საქმე რითია
უძლეველი? ამის მტკიცე
მაგალითია –
ეს ამიერკავკასია
ძმური, გამტანი,
ადერბაიჯან, საქართველო,
ჰაიასტანი.
ვაშა, დიად სოციალიზმს,
აქ რომ შენდება!
გვჯერა: ძლიერ კომუნიზმის
დღე გათენდება!
ერთი დიდი იდეაა
შვების მომბერი,
მთელ მსოფლიოს – რომ მსოფლიო
სძლევს ოქტომბერი!!!

იღაა

რწმენით იარ, იარ, იარ,
მტკიცე გქონდეს ბიჯი!
ყოველ ნიჭზე ძლიერია
ქვეყნის დაცვის ნიჭი.
ასე იყო და ასეა
ბრძოლა ჩვენი მიწის,
რწმენა ბევრად ძვირფასია:
მან გატანა იცის.
ურყეველი რწმენის მტერი
გზას ვერა-რით აგნებს,
როს სხვადასხვა გზით უცქერის
ათასნაირ საგნებს.
საგანიც ფერს მისთვის ხშირად
იცვლის იმის გვარად,
როგორ ხედავ, რანაირად,
რომელ მხრიდან და რად.
განა ვისმე ვიყავ მონა,
როცა მდევდა ზრახვა
და მრავალი დღეთა კონა
ძლიერ ღელვას გაჰყვა?!
არა მონა! ო, პირიქით,
თავისუფალ ამბით
ოქროსა ვსჭრი, როგორც ვსჭრიდი,
საკუთარი შტამპით.
მაგრამ გრძნობათ სიმაისევ,
ფიქრო ნათელ ფრენის,
თუ მონა ხარ, მონა ისევ
საკუთარი რწმენის.
რწმენით იარ, იარ, იარ!
მტკიცე გქონდეს ბიჯი!
ყოველ ნიჭზე ძლიერია
ქვეყნის დაცვის ნიჭი.
ერთხელ, ღამით, ცეცხლის ალზე
მივდიოდით ტოლნი,

მივდიოდით და ჰა, თვალნინ
ალიმართა სმოლნი!
სმოლნი, სმოლნი! იქ იმ დროის
მახვილი და ბრძმედი
ჰქუხდა, რწმენით, მსოფლიოის
ერთი მეექვსედი.
ის, ტიტანი, ვინ სთქვა სახლად,
მრავალ ღამენათევს
სწევს იდეა მაღლა-მაღლა,
ზრუნვა ტვირთად ადევს...
და როდესაც თვალს აცეცებს
ლულა ტყვიამფრქვევის,
გუშაგის ხმას: – თქვენ ვის ეძებთ?
ვუპასუხე: – ლენინს!

[1932]

სადაც ეხლა ზვირთებს სძინავთ

სადაც ეხლა ზვირთი ბზინავს,
ქარის ისმის ქშენა,
გადასული წლების წინათ
ვქროდით მე და შენა.

ეხლაც აქ ვარ, ძველისძველო,
მდგარო დროთა ზემო,
საყვარელზე საყვარელო
მოგონებავ ჩემო.

სადაც ეხლა ზვირთებს სძინავთ,
ბაღს სდევს ქარვის ფერი,
თვალწინ მიდგას, როგორც წინათ,
მშვენიერი მერი.

[1932]

მკვლელების კაფე

შენუხდა და თქვა:
რაა ამაში?
ერთი ბნელი დგას,
როგორც ნალველი.
რაც იქნეს, შევალ
ამ აკლდამაში,
ვერ წავალ მისი
მე უნახველი.

შევალო, ეს სთქვა
და შესავალი
შეალო კარი
მძლე განზრახვითა,
ერთი ბნელი სდგა,
რომ კაცის თვალი
პირველად ვერას
დაინახვიდა.

ის დღე და ღამე
იარა. გროვა
იფანტებოდა
ლანდთა სადარი,
ბევრი იარა
და ბოლოს ჰპოვა
მკვლელი, დიდი ხნით
აქ ბინადარი.

1932

* * *

წყალტუბოდან ქუთაისში
მიმავალ ქარო,
თუ მაისის ქუთაისმა
გკითხოს, ვინა ხარო,
უპასუხე, რომ სუნთქვა ხარ,
არ უთხრა კი – ვისი,
ისეც იგრძნობს ქუთაისი,
ჩემი ქუთაისი!

[1932]

მზეა ისე მგზნებარე

მზეა ისე მგზნებარე,
რომ ხანძარსაც დაყურავს,
ვხედავ: აგერ მღებარი
ღებავს სახლის სახურავს.

აქ სიმკვეთრე-სიღბილის
ფერი ფერებს ეხება:
სახურავი პილპილის
ელვარებამ შეღება.

იგი მზეზე კრიალებს,
როგორც სისხლის იარა,
თითქო აქ მოთქრიალე
წვიმამ გადაიარა.

უელვარე იერთ
მტრებსა და მუხანათებს –
შენი მოსვლა ძლიერი
წვრილმანშიაც ანათებს!

5 ოქტომბერი, 1933

ეს რა ნიაღვრებს ვეზუვი ისვრის?

– ეს რა ნიაღვრებს ვეზუვი ისვრის,
რა სიბნელეში სდგას ცეცხლის სვეტი?
– ეს ამ გულიდან სიმღერა იძვრის
და თან მოჰყვება მას სისხლის წვეთი.

– ეს რა შავბნელი კვამლი მოედო,
რა ბურუსები მოაქვს რგოლებად?
– ეს შენს სიმღერას და სისხლს, პოეტო,
თან მოსდევს წყევლა და დაბრკოლება.

– ეს რა გრიგალმა დაინყო ძრწოლა,
რა ჟრუანტელი წყვილია ანუხებს?
– ეს შენი ისმის სიმღერის ბრძოლა,
ბრძოლაზე ბრძოლით რომ უპასუხებს...

– ეს რა ბრწყინვალე მზე ამოენთო,
რა ჟრიამულმა გადაიჟღერა?
– ეს სიმღერაა შენი, პოეტო,
გამარჯვებული ბრძოლის სიმღერა!

22 ოქტომბერი, 1933

აზრი გენიალური ჰარმონიისა

გრიგალში როგორ ჩამოენათა
მზეთ რტოვანება,
როგორ ავარდა ოკეანეთა
ანმოვანება,

როგორ აეშვა გიგანტური
ტალღების გამმა...
იმ საოცარის, იმ მაგიურის
მიმღერე რამე!

მსოფლიოს ყველა ხმათა ხვეული
იძროდა მარად,
ერთ მთლიან ჰიმნად გადაქცეული,
ერთ მთლიან ქნარად,

ჰიმნად, რომელიც დღეს აღტაცებულ
ხმით იზეპირებს
იმ საარაკო ომში დაცემულ
და ცოცხალ გმირებს,

გმირებს, რომელთაც უკვდავ შინაარსს:
მსოფლიოს, მწვავეს
და გენიალურ ჰარმონიის აზრს
შესწირეს თავი.

და პოეზია არსებობს, ვიდრე,
დროთ გამგონეა:
ის ჰარმონია უნდა დამკვიდრდეს,
ის ჰარმონია!

და ჩემი ჩანგიც, ქართთა თუ მზით
რაც ემართება –
იმ ჰარმონიით მოელვარე გზით
მიემართება.

[1933]

პირველი მაისი

პირველი მაისი,
პირველი მაისი,
პირველი მაისი
მოვიდა ამაყი:
წითელი ყაყაჩო
თუ იასამანი,
ხავერდის ვარდები
და თეთრი ზამბახი.
მეფეს კი, მეფეს კი –
ქარით და გრიგალით,
თითქო არავისა
და არარაისი –
ციხეში, ბორკილში,
შიმშილში, ომებში
სურს ჩაკლას მუშათა
პირველი მაისი.
დრო მოვა და ისევ
პროლეტარიატი
მაისის ვარდებით
სიცოცხლეს აივსებს.
სალამი იმ დღეებს,
სალამი იმ ბრძოლებს,
იმ ნათელ განწევას,
იმ პირველ მაისებს!

[1933]

ჩვენი არმია გზას მიჰყავს მზიანს

ჩვენი არმია გზას მიჰყავს მზიანს,
მომავალს მზიანს, უსივრცოდ მზიანს!
სიმღერით ხმა სტეხს შუადღეს ტყიანს,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას!
იმ ბრძოლის წლების ამბავს რომ ისმენ,
არ დაფიქრდები, მზადა ხარ მყისვე
მშენებლობაშიც შეიჭრა ისე,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას.
ვის ესმის დროის ახალი ზრახვა,
ვინ იცის ქვეყნის მოვლა-შენახვა,
უცდენლად მტერზე მიიტანს ლახვარს,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას!
ჩვენი არმიის ფოლადის რიგებს
მტერი ვერასდროს რომ ვერ ირიგებს,
მშრომელი კლასი იმგვარად იგებს,
როგორც ტყვიაში მოხვედრილ ტყვიას!
საგუშაგოა თუ ყაზარმაა,
ლექსთა სნაიპერთ იქ სდგას არმია
[და ისეთივე დღის მონამეა,]
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას!
სოციალისტურ მიზნებით მსვლელი
გამარჯვებათა ამბავი ვრცელი –
ხუთმეტი წელი, ხუთმეტი წელი,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას!

[1933]

უმაღლეს მწვერვალთა მსუბუქო ღრუბელო

უმაღლეს მწვერვალთა მსუბუქო ღრუბელო!
შენ, როგორც კლდეებზე მერანი უბელო,
მიგაფრენს მუსიკის მღელვარე ნაკადი,
ხევების ქარის ხმა, ნამქერთა ლალადი.
რა გრძნობა მომესმის, რა ცეცხლი, რა ნიჭი!
ეს არის დღეს ჩემთვის ახალი ნაბიჯი.
ქარბუქი, ნიავი, ხანძარი თუ შუქი
უნდა შენ გბაძავდეს და იყოს მსუბუქი...

[1933]

* * *

უროებს, გრდემლებს
აქვთ დაგა-დუგი
და ალთა მერნებს
იჭერს ალვირი,
რომ შეაკავოს –
გაისმის ბუკი,
ლიტავრის ცეცხლში
ყვირის საყვირი.

ბლოკის ჭრიალი
ჭიანურს უტევს,
ხმა არის მკვეთრი,
ფერი – ვით ზანგი.
ყოველმხრივ ისმის
რკინის ძვრიალი
და ჰქმინავს, როგორც
ცეცხლებს ჩანგი.

რა ორკესტრია,
რა სიმფონია,
რა შთაგონება,
რა აღმაფრენა!
გადავარდნილხარ,
ასე გგონია,
და არსად არის
ეს გაგონება!

აქ თვითეული
მღერის ხელსაწყო,
ერთის გუგუნთან
სცემს ბარაბანი
და ღელავს კვამლის
ამონალერის
ნაპერნკლიანი
ცხელი საბანი.

არ დაჩუმდება
გრძელი ფაგოტი,
არის ქუხილი,
ჭექა, გრიგალი,
შორეული ზღვის
მოისმის შფოთი,
ტყდება მინები,
კლდე და ფიქალი;

ვერცხლის თითებად
ხმოვანებს ღვედი.
მუშათ მკერდები
დგანან მთაგორად:
მძიმე გრიგალში
ავსწიოთ ბედი –
ხმა ისმის: დავძრათ,
გადავაგოროთ!

როგორ ხმოვანებს
ტალღათა სვეტი –
ხან ბედნიერი,
ხან გულსაკოდი,
ომობს გობოი,
რეკავს კლარნეტი,
ოხრავს ფლეიტა,
გრგვინავს ფაგოტი.

ეს ხმაურია
დროს შესაფერი,
მსოფლიო ენა
აქ იბადება:
აქ ყოველივე
და ყველაფერი
ახალი დღისთვის
არის მზადება.

[1933-1934]

ლექსი დანარილი ავადგყოფობის დროს

თუმც ცოცხალი ვარ,
არა მჯერა, რომ სული მედგას,
ჩემი ცოდვა მას,
ვინც მომიხმო ასეთი მტერი,
ბედითი მტერი,
ცუდი მტერი: სიკვდილის ნატვრა!
ექიმო, გული
ძველებურად თუმც ისევ ფეთქავს,
დაკარგული აქვს
ძველებური სიმრთელის ფერი,
ეს ყველამ იცის,
მაგრამ ამბობს: სიმღერით დათვრა!

ათასი ჭირი გავიარე,
ექიმო, ჩქარა!
უხარბო იყოს,
პირმართალი, მისანდობელი,
ოსტატი ჩქარი,
უნუკვარი და არა ზანტი
და უიმისო
თუ იქნება, მაშინ იარამ
დეე, ძალღივით
დაღრღნას ჩემი დღე და სოფელი,
უბრალო მუმღმა
ნააქციოს მუხა გიგანტი.

ო, ჩემი გული
იყო მტკიცე ციხე-ქალაქი,
ბუნება ტანის
იყო მისი მცველი ძლიერი.

ასაოხრებლად
მოდის მათზე ურიცხვი ჯარი.
მტერი – ეს არის
ათასგვარი ცხოვრების ჟანგი,
წამალი ჩემი
ბუნებისა, წამალი მწველი
ცხარე ომის დღეს
სანდობარი არის აბჯარი.

ექიმი მინდა,
ვით მეაბჯრე და ამხანაგი,
რომ სიკვდილს ხელთგან
გამოსტაცოს პოეტის ჩანგი!

[1934]

მაღალ მთაზედა ავაგე სასახლე ახალთ-ახალი

მაღალ მთაზედა ავაგე
სასახლე ახალთ-ახალი,
ლითონზე უფრო მაგარი,
პირამიდებზე მაღალი.

ხალხისთვის სამარადისო
ღიაა მისი კარები:
მე მის უსაზღვრო სიყვარულს
და ნდობას დავემყარები.

მასში პოეტის უკვდავი
დიდება დაისადგურებს,
ვერც დრო, ვერც ჟამთა სიავე,
ვერც ქარი გაანადგურებს.

1934

შახედი!

შეხედე, როგორ არის ჩასკვნილი
ამ მთების ჩრდილი და ჩაის ქალა.
ჩამავალ მზეთა უკანასკნელი
და სისხლიანი გზა ჩაიშალა.
ჩემი გულია: მშვენიერ მაისს
ხვენნად მუხლებში რომ ვუვარდები,
სიმღერა ჩაის, სიცოცხლე ჩაის
და უყვითლესი ჩაის ვარდები.
რა არის ნეტა ქვეყნად მისთანა,
რომ გამიცვივოს გული მისდამი,
მიჩვენოს სადმე აჭარისთანა
სხვა რომელიმე აჭარისტანი.
ახალგაზრდობის დღე, საიდანაც
ჩემგან პირველად ზღვაა ნახული,
მიჩვენეთ სადმე ზღვა ამისთანა,
ან მთები ზღვაზე გადასახული.
ჩაის მინდვრების თვალის გახელას
ეკუთვნის ჩემი ძახილი: ვაშა!
ჩემი კალამი, მზე, მაჭახელა,
ხასანბეგურა და ალიფაშა.

[1934]

* * *

საქართველოს კარებს გასცდა
წინათგრძნობა ბუმბერაზი,
როცა მხნე და ახალგაზრდა
მოდიოდა თქვენი რაზმი.

თითქო ცეცხლით დაეთუთქა
ლმობიერი გული ძმისა –
ათასი მთა წინ გადუდგა,
მთები კავკასიონისა.

გამობრუნდით! რა უარეს
შარა-ხევეს ხართ მიმავალი.
ერთი ბნელი ღამე არის,
რომ ვერა სჭრის კაცის თვალი.

ერთი მეფე დევიცა სდგას,
სამასი წლის დევი ქვია;
გელის ციხე, ან კატორღა,
ან ციმბირი, ანუ ტყვია.

თქვენ ამბობდით: „სისხლი არის
მისი ლხინი და შექცევა,
რადგან იცის, რომ მომავლის
სასტიკ მსჯავრს ვერ გაექცევა“.

და დადუმდა ათასი მთა,
მომლოდინე მზიან ჩრდილის,
როს ხელახლა გაისმა ხმა
უდიადეს ჯულაშვილის.

ურყევია თქვენი გული,
თქვენი მტკიცე სიარული,
წინ წაწევა და გუგუნი
ინტერნაციონალური!

1934

* * *

მისდევს რგოლს რგოლი. ასე: ტოლ-ტოლი
ცვივა ფოთოლი ჩვენი თაობის
სხვადასხვაგვარი, გზაა მდაგვარი
ამ მრავალგვარი სანახაობის.

ჩვენი თაობის გამბედაობას
სხვა მოძრაობის ედგა მოტორი.
ეჰა! რადარა ქარში გვატარა
დიდი, პატარა, ტოლი და სწორი!

ნათელი სევდით ლექსებს ვუსმენდით,
სად მონუმენტი იდგა მთანმინდის,
მიმყავდა გემი და ნუგეშმფენი
ხმა ჰქუხდა ჩემი ეფემერიდის.

სად მრავლობითი იდგა კოპიტი
უარყოფითი შრიალით სავსე –
წარსული ტირის არაგვისპირის
და ჩემი გმირის თავგადასავალს.

გგონია იქნებ, გზას გავიგნებდით,
გზას გაიგნებდა წყვილიაღში თვალი –
უკვდავი ლანდის კლდე რომ არ სჩანდეს,
რომელს მარადის ჰქვია სტალინი?

მის მეოხებით სხვა ამბოხების
ფარჩა-ნოხებით იცვლება თალხი –
ყოველი დროის და გარემოის
ჭემმარიტ პოეტს გაიგებს ხალხი.

[1934, 1935]

ოცნება აჭარისწყალთან

ვერა, ვერ იგრძნო ძველმა ეშმაკმა,
ვერც ძველმა ღმერთმა, იმ ელვის ძალით
თუ რა სისწრაფეს გამოლმა-გაღმა
ამოძრავებდა აჭარისწყალი.

ახმაურება მისი იმ ღამის
ათასი ქარის იყო ხმაური,
ძლიერი ქარი კოლხიდის შლამის,
მსუბუქი ქარი მახინჯაურის.

და აყრუებდა ტყეს ძალისძალად,
ვით უეცარი სიტკბო და ელდა,
მრგებელი ქარი ატეხილ ქალათ
და მავნე ქარი ლაქაშის ველთა.

იყო თანაბარ აფრენა ქორის:
უახლოვდება კარებს თანდათან
გრიგალი ქარი ტრიალ სამგორის,
ალერსის ქარი ჩვენს ლაზიკადან.

თავანყვეტილი ვეფხვი, რომელიც
ვერ იგრძნობს, რაა ჯაჭვი და რკალი,
ადიდებული, დაუდგრომელი
ემუხრებოდა აჭარისწყალიც.

ხიდებს და სახლებს, მწყემსთა სადგურებს,
ტყეებს და ველებს, ადგილებს მზიანს
მდინარე ანგრევს და ანადგურებს,
ანგრევს ყველაფერს და მიაქვს, მიაქვს...

გამონვეული დაბურულ ტყიდან
ინდუსტრიული ყიჟინით, სტვენით,
ის უცებ შედგა... დასაბამიდან
პირველად შედგა ბრაზით და წყენით.

შეხედეთ მიმქროლს სხვა ბედის ეტლით!
რა დაბრკოლებას შეხვდება სამტროს!
შესაყენებლად ამართულ კედლით
სურს გადაეშვას და აი, ამ დროს –

თითქო ვილაცას სურს, რომ გადუდვას
გიგანტიური ფოლადის ხმალი
და უგონობით ქანებაში ხმალს
ტანით შეაჭრას აჭარისწყალი...

შეხედეთ: სისხლი, წყლული, იარა
ჰაერში როგორ იშლება ალის,
მაგრამ ეს შუქი სისხლი კი არა –
ცისარტყელაა ჰიდროცენტრალის!

იგი აშუქებს ქარსა და ნიავს...
აჭარისწყალის ელვარე ბედი
მას შემდეგ მიდის, მიდის და მიაქვს
ახალი დროის შარავანდედი!

სხვაგვარ ვარდის და იის საკრეფად
გველიან წყალნი აჭარისანი,
გმირებს ეძახის თავშესაკრებად
სოციალისტურ დღეთა მიზანი!

[1934]

ახმაურდეს

ახმაურდეს, გრძნობით დულდეს,
არ დაეტყოს ხნოვანება.
ძველებური ძალით ქუხდეს
ჩანგთა ჩვენთა ხმოვანება!

რა უნდა ხმას გაუბედავს,
სადაც ბევრის მზერა ტლანქი
სინათლესაც ბნელად ხედავს
და გონებას უხშობს ბანგი!

გამოფიტულს, აზრდაკარგულს
დღეს ზოგიერთს შერჩა ერთი
მისწრაფება და გულდაგულ
გატაცების ერთი წერტი:

ეს ამაო და მდაბალი
გატაცება იქ ბობოქრობს,
სადაც თვალი, ხარბი თვალი,
მოპრიალეს ხედავს ოქროს!

შენ კი ყოფნა გესმის ასე:
თუ გსურს გაიტანო ლელო,
უანგაროდ გვებაასე,
მეგობარო ძველისძველო!

ჩანგს სიმართლეს ათქმევინებ,
რომ სიმტკიცე ექნეს დიდი:
ვერც გზას გადაახვევინებ,
ვერც ოქროთი მოისყიდი!

[1931; 1935]

სიკვდილი უმუშევარისა

შენი ცხოვრება (არა სიმაღლე!),
რომელიც ჰკვდება ცივი, ბებერი.
მისთვის არ არის ამქვეყნად სახლი,
არც კარებია შესაღებელი.

შენი ცხოვრება არის ეს ბუჩქი,
ჩამოფლეთილი ყოფნის კარამდის,
სადაც სიკვდილი და სადაც ჭუჭყი
განუყოფელად მიდის მარადის.

შენი ცხოვრება ღონემიხდილი
არის ტალახი, ბოსელი, ქართა,
ვერ შეგაშინებს თვითონ სიკვდილი,
გრძნობ, არვინ მოვა შენთან მის გარდა.

სადმე ვერაგი გადიხარხარებს,
როცა გაიგებს სიკვდილის ხველას.
შენი სიკვდილი იმას ახარებს –
როგორც ცხოვრება ახარებს ყველას!

ამის მნახველი – ვით არ ვიქნებით
უკმაყოფილო – შექმნილი წესით?
წავალთ დროშებით, წავალთ წიგნებით,
წავალთ მქუხარე ჩვენი კონგრესით!

[1931, 1935]

ვჭედოთ მედგრად

რომ გავკაფოთ ბნელი მკვეთრად
და გავსწიოთ წინდანინა –
ვანთოთ ქურა, ვჭედოთ მედგრად,
სანამ ცხელი არის რკინა.

უნდა ვძლიოთ ეს სიბნელე
და მოთმენა უხუცესი,
იგი მეფე, მემამულე,
ის ბანკირი და ხუცესი.

[1931-1935]

დღევანდელი დღის თვალი და ფიქრი

დღევანდელი დღის თვალი და ფიქრი
უმხურვალესი გრძნობით და რწმენით –
ეს მხედარია, რომელიც მიჰქრის,
რომელიც მიჰქრის ფოლადის ცხენით!

იგი რეკვაა ელექტროდენით
გავარვარებულ ცეცხლ-მდინარეზე,
გახმაურება, როს შორეულ ძმებს
ეძახის მოძმე უწინარესი.

ის ხომ გულია! ხომ უხარია,
რომ დროშა მისი ალის ფერია –
იგი ქვევითით მსვლელი ჯარია
და მოგრიალე არტილერია.

ის ჩვენი სოფლის არის ამინდი,
ჩვენი ქალაქის არის სვე-ბედი –
რიგს შუაზე ჰკვეთს, ვით დინამიტი
და აკავშირებს, როგორც ცემენტი.

როგორის ამბით დრო მიგვაქანებს,
რა საამაყო ამბებს ვესწრებით!
ცა დაუფარავთ აეროპლანებს
და მოედნები ჰქუხს ორკესტრებით.

ყოველი წამი გულგაშლილობის
ბრძოლის ალებში არის ნალესი
და ამიტომაც დიად ყრილობას –
ჩვენი სალამი უმხურვალესი!..

9 იანვარი. 1935

ასფალტი

არის გზაჯვარედინი,
არის გზა ოქრო-ფერი,
სად ერთმანეთს ხვდებიან
მეურმე და შოფერი.

და ერთმანეთს ღიმილით
გახედავენ გან-განა
ეხლა შემდურებული
ურემი და მანქანა.

მიჰქრის ავტომობილი,
ურმებს სწრაფად შორდება,
ძველი, ხანგადასული
გზა არ განმეორდება.

[1935]

* * *

– ჩვენ დავინიშნოთ ეს ადგილი, –
ამბობდი შენა,
ვრცელ უდაბნოში, სადაც ქვიშის
ისმოდა ქშენა.
როგორ გვახსოვდეს? ავიხედეთ
ჩვენს სწორად, თითქო
ცაზე მსუბუქი,
მშვენიერი ღრუბელი იდგა.

– დავიმახსოვროთ ეს ადგილი, –
ამბობდი კიდევ,
როს შენს ბაგეებს ვერ მართმევდა
ცისფერი რიდე.
როგორ გვახსოვდეს? იმ ადგილას –
ჩვენს სწორად – ნელი
იგივ მსუბუქი, მშვენიერი
იდგა ღრუბელი.

ადგილს, დანიშნულს ასე ნათლად
და ასე ზუსტად,
ამაოდ ვეძებ... მახსოვრობა
შემექნა სუსტად,
თუ გადინაცვლა არე-მარემ?
გუშინ კი თითქო –
ცაზე, ჩვენს ზევით, ამ ადგილას
ღრუბელი იდგა.

მაგრამ ყოფნაზე ბევრმა ქარმა
გადაიარა,
გადაიტანა ბევრი დარდი,
ბევრი იარა
და ბევრი რამე, უდარდელად
მჭვრეტი ციდანა,
ღრუბელთან ერთად ამოებამ
თან წარიტანა!

25. I. 35.

დემონსტრაცია ომის წინააღმდეგ

ხმაურობს ქუჩა, გრიალებს ქუჩა,
ხმაურობს, როგორც თვითონ ჟორესი,
მზემ დაანათა, დასწვა, დარუჯა
უახლოესი და უშორესი.

ავტომობილის, ეტლის, ტრამვაის
აქ სვლა აღარ ცვლის ერთიმეორეს,
მშვენიერ მაისს, მომავალ მაისს
ანოდებს ხალხში მიმავალ ჟორესს.

ახალ სასახლის აღმავალ ხე-ტყეს
ზეცის დაჰხარის ლურჯი კამარა,
ვინემ თოთხმეტში, უფრო ძლიერ – დღეს
რომ გაისმოდეს თამამი „არა“!

ხმაურობს ქუჩა, გრიალებს ქუჩა
და მიდის, როგორც თვითონ ჟორესი,
ყვავილებს ისვრის გზა მუჭა-მუჭა,
დღეს უღრუბლოა ცა უშორესი.

14. IV. 35.

* * *

ჩამავალი მზის ფერადო კიდევ,
ჩემს ხსოვნაში არ დაშლილხარ კიდევ.

თითქო იქ, შორს, სამი დღეა იწვის
მშვენიერი მწვერვალები წინვის.

ვეკითხები ხეტა შენთა ფოთოლს:
რამემ ასე უნდა შეგაშფოთოს?

ეს უბადლო სალამოა მთაში,
მართლა ცეცხლი რომ დაინთოს, მაშინ?

ჩამავალ მზის ფერადების მორევს
იგი ცეცხლი შორით უამბორობს!

21. IV. 35.

საჰილია

ელანდება სევილიის
შელამება ჩქარი,
ძლივს ანათებს ქალაქს მთვარე,
გარედ გრგვინავს ქარი.

ბორგავს ბავშვი ავადმყოფი,
ლამის სწურავს ბნედა
და იღუმალ მწუხარებით
თავთან უზის დედა.

მაგრამ ეს ხომ სიზმარია
და სიზმარი ტკბილი,
უღვიძარი არის დედის
სამუდამო ძილი.

[აპრილი, 1935]

* * *

მეტყვი: როგორც ეს გრიგალი,
დამივიწყე მეცა.
გაიხსენე შენ ღუნაის
მშვენიერი ზეცა.

მეტყვი: იგრძენ მუხის ჟრჟოლა
შორი მინდვრიდანა,
როგორ მიდის, როგორ მოდის,
როგორ ღელავს ყანა.

მაგრამ ეს ხომ სიზმარია,
აქ ვერ ვხედავ ბალახს.
ქვის სიმძიმე სამარედ ხდის
უზარმაზარ ქალაქს.

[აპრილი, 1935]

რეინი

შელამებულ ჟრუანტელით
და კომმარულ ძილით
ვერძლეული – კვლავ ამაყი
ყოფნას ვხვდები დილით.

არის მხოლოდ სინამდვილე
რომ არა ვარ ბავში,
რომ რეინიც მიდუდუნებს
გახვეული შავში.

[აპრილი, 1935]

ნააკოლში

სიკვდილს მე როდი შევეუშინდები,
იგი, ძმა, მუდამ ჩვენს მხარეზეა;
მე მეშინია იმგვარ სიცოცხლის –
სიკვდილს რომ ჰგავს და უარესია.

აქ გაზაფხული არავის ჰკოცნის,
არც ეს მაისი, არც პოეზია.
მაშ, გაუმარჯოს იმგვარ სიცოცხლეს,
სიცოცხლეზე რომ უტკბოესია!

30. IV. 35

ვეზუვი

მხოლოდ მთა იგი... იდგა მთა იგი,
დემონის ხელით მძლავრად ნახატი.
ინვა კლდე კლდეზე, იდვა ქვა ქვაზე
და იყო მხოლოდ ქვათა ლაღადი.

ქვას გული არ აქვს, როგორც შენ არ გაქვს,
ამაოებავ, დაუვინყარო!..
უცებ ქვა გასკდა და მის სიღრმიდან
ამოჩუხჩუხდა ცეცხლების წყარო.

ასე, პოეტის ბედიც: დუმილი
დიდხანს აწვალებს ქვათა სიმძიმით...
უცებ მოსკდება გრძნობათ ნაკადი
და სიბნელეში შედის ციმციმით!

30. IV. 1935

ბალთან ქველია

ბალთან ძეგლია,
ცათამდე ადის,
ხელში უჭირავს
რა თავის ქალა,
განთიადიდან
განთიადამდის
დგას – გარინდება
მან დაივალა.

მას გაზაფხული
ვარდის ღილებით
რთავს, მოწინება
არ აქვს მონური;
მისთვის ერთია:
ეს ყვავილები
ნამდვილი არის
თუ ხელოვნური!

ის ლაპარაკობს
დროთ საზღვარს იქით –
დემონიური,
სასტიკი, ხმელი
და სივრცეებში
თანაბრად – იგი
შეშლილია და
წინასწარმტყმელი.

მაგრამ როს ნისლი
დაიფანტება
და ჟამი მოვა
ალთა დანთების,
მის წინ ქუჩაზე
გაილანდება

მთელი მდინარე
დემონსტრანტების.

მასში მიმავალთ
ის ხელებს უწვდის.
იგი აქ არის
ამ გამთენიას.
ის ეხლავ ხედავს
და აღარ უცდის
თავისუფლების
მებრძოლ გენიას.

14. V. 35.

მე გამოვშორდი ავადმყოფ მხარეს

მე გამოვშორდი
ავადმყოფ მხარეს,
იქ უსიცოცხლო
ფოთლების ფენას,
კონცლაგერების
დღეებს მწუხარეს,
მიხაკისფერი
დღეების დენას.

იქ ხალხი მარხავს
პირველ სიყვარულს,
პირველ ვარდებით,
წვიმით და მეხით.
ციხიდან ცდილობს
გამოსვლას ფარულს
და საზღვარგარედ
გაქცევას ფეხით.

შენ მოდიოდი.
სიცოცხლე შენი
საზღვართან მხოლოდ
ბენჯზე ეკიდა,
მანც სიკვდილის
და შიშის სენი
კოცონად გულს ვერ
შემოეკიდა.

რაა სიკვდილი?
გზა, სასაფლაო,
სამარადისო
ბანგი, ჰაშიში

გვერდაუვლელი,
მაგრამ ამაო,
უცილო, მაგრამ
არა საშიში!

ყველა უცნობი,
თუ გერმანიის
გული ვით ინვის,
როგორც სანთელი,
სახელი ბრძოლის
და ჰენრიხ მანნის,
ხმა, ოვაციის
კორიანტელი.

14. V. 1935

უმუშავარი

შენ ჰკარგავ გრძნობას. ეხლა შენ გძინავს
დაღლილი ძილით,
რომ სენის ნაპირს, ელვარედ მბზინავს,
დახედო დილით.
თუ არ გასვენებს ქარის გრიალი,
არ უთმოზ შენცა.
შენ გესიზმრება დროშათ შრიალი –
ახალი ზეცა.

მაისი, 1935

ქარი

თავგანწირული
მოჰქროდა ქარი
სისინით, შხამით.
კოკისპირული
წვიმა და ღვარი
მოვარდა ღამით.

მივდივარ. მკრთალი
სანთელი გაჰქრა
ჯერ ისევ გზაში;
ელვამ კლდეებზე
სინათლე გაჰქრა
და ჩაჰქრა მთაში.

იქ საარაკო
ქოხის საბური
ხომ არა ჩანდა?
არა! გორაკი
რამ უდაბური
ელვამ გალანდა.

შორეულ სახელს
მე ვიჭერ სმენით,
ხმამ მიმიტაცა.
ვიღაც მეძახის
მშობლიურ ენით,
მეძებს ვიღაცა.

მაგრამ, ო, არა,
ეს მგლოვიარე
ქარი ცახცახებს.

მედგრად იარე,
აქ შენ არავინ
არ დაგიძახებს.

კოკისპირული
წვიმა და ღვარი
გადივლის ღამით.
თავგანწირული
ჩადგება ქარი,
ჰგრძნობდე სიამით!

1935, მაისი

სადღაც კი...

სადღაც კი ჰყვავის ბრონეული,
ნუში და ვაშლი
და პოეზიის არ იქნება
გადავინწყება.
თუ მომეძალა მწუხარება –
გიოტეს გავშლი,
იქ მშვენიერი ერთი ლექსი
ასე იწყება:

„შენ იცი მხარე, სად იზრდება
დაფნა და ტვია,
ღრმია და სუფთა ლაყვარდები
ცათა კამარის,
სადაც ლიმონსა და ფორთოხალს
ოქრო ატყვია,
ხმირ სიმწვანის ქვეშ მხურვალება
უცხო რამ არის.

იცი ეს მხარე? ო, ძვირფასო,
იქ, იქ ნეტავი
გადაგვაფრინა, შევაფაროთ
მე და შენ თავი.

იცი მწვერვალი, სად ბილიკით
ცხენი ეშვება
და სალ კლდეების ბურუსებში
დაეხეტება,
სად მათათა მოდგმა დასადგურდა,
გარდაქეშანი.
სად წყალვარდნილის და ზვავის ხმა
ხევებს ედება.

იცი შენ ის გზა? იქ ჩვენი გზაც
ჭაობთა ზემო
გაკვალულია. იქ წავიდეთ,
მფლობელო ჩემო.

შენ იცი სახლი მარმარილოს
სვეტებით თლილით.
ბრწყინავს დარბაზი და გუმბათი
მაღალ სხივითა.
გჭვრეტენ ქანდაკნი მწუხარებით
სავსე დუმილით,
საბრალო ბავშვო, რა განუხებს,
რა მოგივიდა?

იცი ის სახლი? რა ტკბილია
ის სამფლობელო...
იქითკენ, ჩქარა, იქ წავიდეთ,
ჩემო მშობელო!“

1935. ბერლინი

მისტერია წვიმაში

დღეს ნოტრ-დამთან (სნებიან
ფანტაზიის ნახატი!)
კალენკორის ფრთებიან
ანგელოზებს ნახავდი.

ღია ცის ქვეშ მტვერია,
კარებს ალებს მისანი
და მიდის მისტერია:
ვნებანი უფლისანი.

სცენა გამოხატავდა
სამოთხეთა შვენებას
და გარშემო ფანტავდა
რალაც საშინელებას...

მალლა ტიტანიური
იყო ღრუბელთ თეთრობა,
საიდანაც ციური
ემუვებოდა მხედრობა.

მარჯვნივ – უზარმაზარი
დევი მწვანე თვალებით,
კოშკი, როგორც ტაძარი,
ედგა ზურგზე ბრჭყალებით.

და კოშკის კბილებიდან
ცბიერი და ხელშმაგი,
როგორც შორი მთებიდან,
იზრდებოდა ეშმაკი.

კომკიდან კი დროდადრო
კრთოდა ცეცხლის ენები,
თითქო ცეცხლმა დაათრო
ჯოჯოხეთის ფენები.

ირეოდა გალობა
შორი, ხმადაბუგული,
ორგანოთა მკრთალობა
და ზარების გუგუნნი.

ნაიშალა ეს გრიმი,
არცთუ ისე გმირული,
ნამოვიდა რა წვიმა
ჩქარი, კოკისპირული.

ამიდი გაკვიმატდა,
დამამ ქოლგა გაშალა,
წვიმამ უფრო იმატა –
მისტერიაც ჩაშალა.

და შემდეგ კი (სნებთან
ფანტაზიის ნახატი!)
კალენკორის ფრთებთან
ანგელოზს ვერ ნახავდი.

მალლა ტიტანიური
გაჰქრა ღრუბელთ თეთრობა,
საიდანაც ციური
ეშვებოდა მხედრობა.

[ივნისი, 1935]

ტირიზი

დარგული აღფრედ დე მიუსსეს სამარესთან

ტირიფი ტირის
მდინარის პირის
და თავის გმირის
თავგადასავალს.
(აქ მრავლობითი
იდგა კოპიტი
მარადყოფითი
შრიალით სავსე),

ფერმკრთალი მუზა,
შემკრთალი მუზა,
ნამდვილი მუზა
დე მიუსსესი,
ტირის, რომ დღემდე
მიუსსეს შემდეგ...
ოცნებავ, შესდეგ...
აი, მიზეზი.

ტირიფი ტირის.
მე ცრემლის ხშირის
არა ვარ მომხრე:
არაა წესი.
დრო ანთებს რკინას,
დროს აღარ სძინავს
და ჰქუხს და გრგვინავს
ჩვენი კონგრესი.

[ივნისი, 1935]

იმ დღეს რომ იყო

იმ დღეს რომ იყო
კოხი და თქეში,
პარიზზე ქარის
რომ ჰქუხდა სვეტი,
მძლავრმა გრიგალმა
ბულონის ტყეში
ხე ამოგლიჯა
ექვსასზე მეტი.

ძირფესვიანად
გულაღმა დანვა
გადალენილი
აღვა და წაბლი,
თანაბრად გრძნობდა
სიტყვას: თავდაცვა!
უბრალო ჩიტი
და დირიჟაბლი.

ვერსალისაკენ
განადგურების
აზვირთებული
ტბა მიედინა,
შემდეგ ეკვეთა
რადიოსადგურს
და კაბინებს ხმა
გააკმედინა.

როგორც ქალს, შიშველს
სულით და ხორციით,
ბულვარს ის სეტყვა
სცემს კმაყოფილი;

აცურდა ქუჩა,
ნაგები ტორცით,
ნიაღვარს მიაქვს
ავტომობილი.

რა საოცარი
ისმოდა მარში,
როს ქარი ჩადგა
და გზები მოშრა.
ამგვარ პარიზში,
ამნაირ ქარში
ავაფრიალეთ
კონგრესის დროშა.

[ივნისი, 1935]

ნეგორელო

დუმილი ფარავს
ტყეს და მდელოებს:
გავცდი ვარშავას,
მდუმარებს არე...
ვუახლოვდებით
ნეგორელოეს,
სადაც იწყება
სამშობლო მხარე...
სადაც მძლავრია
წინაღი გრძნობა –
ახალ ვარდებით
შემოსილ შარის...
გულში ვინახავ
გრძნობებს, ევროპა,
მასზე რაც იყო –
რაც არის, არის!

[ივლისი, 1935]

სტოლპცი-ნეგორელოე

ჰანრი ბარბიუსი კონბრუსზე

ბრწყინავს დარბაზი,
სინათლე ნაზი,
როგორც ნანატრი
რამ ფეერია –
იატაკიდან
ჭერს შეერია
და ელვარების
მისცა სიახლე.

როგორც სიზმარი
რამე ნანატრი
გადაეხვევა
ათასფერ მინას –
ასე დიადი
სასახლე ბრწყინავს,
შეთანმებისა
ბრწყინავს სასახლე.

რა მორიდება
და დიდი ხათრი,
რა სიყვარული
ხალხის სწერია
გამოძახილში:
მშვენიერია
ბარბიუსის სიტყვა,
მისი – მეტადრე.

ამ გამოძახილს
იმ მომენტს ვადრი,
როდესაც ცეცხლი
ადულებს რკინას;
დიდ იდეებით
თეატრი ბრწყინავს,

გამარჯვებული
ბრწყინავს თეატრი.

პრეზიდენტში
ჩემს გვერდით წყნარი
და მოლიმარი
ზის ბარბიუსი;
მას აქვს ღიმილი
დაუვიწყარი –
თვალეშიც ნაზი,
ლურჯი ბურუსი.

პარიზთან მჭიდროდ
გადაზრდილია
ბარიკადები
წითლად ნაბანი,
ეს პერ-ლაშეზი,
ეს ბასტილია,
ზარბაზნების ხმა
და ბარაბანი.

გარედ კი მტერი
დადის იოლად,
სადაც პალმების
მწვანე ქაფია,
მას უნდა არა
კარმანიოლა,
არამედ დუჩეს
ბიოგრაფია.

სახალხო ფრონტს და
ინტერნაციონალს
სურს ხალხში მკვიდრად
გაიდგას ფესვი,
მის ბრწყინვალე და

მზიურ მომავალს
ენმაურება
ჩვენი კონგრესი.

ამაოდ კი მტერს
სურს დაარბიოს,
ის სიცოცხლესთან
თამაშს ვერ იგებს –
არა ერთს და ორს
ჰანრი ბარბიუსს
დაუკავშირებს
მებრძოლთა რიგებს.

ამაოდ სიკვდილს
სურს დასცეს გმირი
და ამოგლიჯოს
საგულეს გული,
თვით დაეცემა
გულგანამირი,
სიცოცხლის ცეცხლით
შემობუგული.

ახალი გზისთვის
ჩვენ მიგვიგნია –
მსოფლიო ცეცხლით,
მსოფლიო ცეცხლით
წიგნით სტალინზე!
ეს ის წიგნია,
სად დინამიტი
ელავს ნაკვერცხლით.

6. IX. 1935

ჩანგო, ბევრი კარგი დრო

ჩანგო! ბევრი კარგი დრო
ქვეყნად გვიტარებია,
მძიმე, ძველი ცხოვრება
ჩალას გვიდარებია.

საქართველო – პარიზი
სხვადასხვა ქნარებია,
ჩანგო! დამიმტკიცე, რომ
სიმართლე გყვარებია.

ჩანგო! ჩვენ ხომ ხალხისთვის
ბრძოლა არ გვზარებია.
მოღრუბლულხარ, ეშხითაც
გამოგიდარებია.

ასი, ასი და კიდევ
ას სიმღერის ხმებია,
რაც კი თვალს დაუნახავს
და გულს გაჰკარებია.

ჩანგო! ბევრი კარგი დრო
ერთად გვიტარებია!

13. IX. 1935

სმოვანი კინო

საღამო წყნარი. უღრუბლო სახეთ
ახალი ღვინო.
ოცდაათი წლის წინად რომ ვნახეთ
პირველი კინო.

ზღვა ხმაურობდა. ეს იყო ქვიშის
ხმოვანი ჯადო.
მონტევიდეო, ლურჯი პარიზი
და კოლორადო.

მას შემდეგ ხანა ორად გაიყო –
გული ამ გულში.
(ეს ოცდაათი წლის წინად იყო
და არა გუშინ).

არ გაიარა მას შემდეგ ჯადომ,
ხანა წუხილის.
ისევ ის განგი და კოლორადო
ვნახე წუხელის.

და ფრანგულის წილ (გზა უისროთა)
როგორც სინანულს –
ხმოვანი ფილმი სიტყვებს ისროდა
ამერიკანულს.

გაჰქრა მსუბუქი შრიალი ქვიშის
ალ-მოფერადო...
მონტევიდეო, ლურჯი პარიზი
და კოლორადო.

* * *

სალამოხანად
ელვარე რამა –
მოეფინება
პროსპექტებს თრთოლა:
კინოთეატრი,
ბრწყინავს რეკლამა
და ასოები
აქლემთა ტოლა.
სადაც სინათლის
იღვრება ზვაფი,
დამმონებელი,
როგორც ნექტარი,
ბავშვის თვალები
დაუნისლაფი
ისე ფეთქს, როგორც
ეს პროჟექტორი.
შიგნით რა მძაფრი
სიცილი ისმის,
რა სურნელებას
სცემს უცხოეთი?
სადღაც, გარეშე
სოციალიზმის,
არტისტი, ბრძენი,
მოგვი, პოეტი –
რალაც ზედმეტად,
ყალბად ხატია,
და თავისთავში,
სხვაგვარად ზრდილი,
ურცხვად თავს ახვევს
„დემოკრატის“
ყველაფერს, რასაც
ჰქვია უტილი.

[1935]

სიმღერის მინდა მე წამოწყება

სიმღერის მინდა მე წამოწყება,
რომ გაიშალოს გამოცოცხლება!
გამოცოცხლება, გამოცოცხლება
და არა ძილი!

დღეს ერთმა შეხვედრამ ილანდა
დილით,

ისეთმა, რომელიც მართობდა

ბავშვობის დროს გადამეტებით:

ერთი ღრუბელიც ცაზე არ ჩანდა –

მე კი სახეზე მეცემოდა

უეჭველი წვიმის წვეთები!

გრილი.

სანამ გაშრება და ჩამოცხება –

სიმღერის მინდა მე წამოწყება:

გამოცოცხლება, გამოცოცხლება

და არა ძილი!

[1935]

ჩემი გულია დღეს ეს შავი ზღვა

ჩემი გულია დღეს ეს შავი ზღვა,
თავმიდებული აჭარის კალთებს.
რაც დატეხილა ჩემს თავზე რისხვა,
თქვენს მშვიდობიანს ასცდეს ხომალდებს.
სხვას თუ არ უნდა ამის გაგება,
შენი გაიგებს ნაძვი და ფიჭვი,
რომ ქვა არა ვარ და ქანდაკება,
არამედ კაცი რწმენით და იჭვით.
რომ მომავალშიც ავიტან მრავალს
უამიდობას, წყურვილს, სიცივეს,
ოლონდ ვხედავდეთ ჩვენ წინ მიმავალს
ერთი იმედის შუქს მოციმციმეს.
დაბრკოლებათა ათასგვარ საკანს,
შეურაცხყოფის სუსხსაც ავიტან,
ოლონდ ვხედავდე სიცოცხლის საგანს
ჩემი სამშობლოს სანახავიდან.
მარტოობასაც ავიტან მწარეს,
უმეგობრობას ავიტან მიძიმეს,
ჩემი სამშობლოს სანახავიდან
ოლონდ ვხედავდე შუქს მოციმციმეს.

1935

* * *

სალამოს მთების, დღისით ზღვაური
მოჰქერის ზაფხულის ზეფირი ხშირი –
თვლემს მწვანე კონცხი, მახინჯაური,
თვლემს ქობულეთი და ციხისძირი.

აქ თვითეული მომწვანო კორდი
სდგას მშვენიერი და თავმომწონე,
როგორც მომავლის მქონე კურორტი,
უდიადესი მომავლის მქონე.

ვერ შეაჩეროს მთებმა მაღალმა,
გზა მიდის – როგორც სარკე – კრიალა.
და ეს-ეს არის, ახალთახალმა
ავტომ მის ხიდზე გაიგრიალა.

ძვირფასო მხარეე! რა დიდებული
აღერსი არის შენი მთა-ბარი:
დალლას რომ იგრძნობს პოეტის გული,
ხარ მისი მყუდრო თავშესაფარი!

[1935]

ვერდაძლეული

ვერდაძლეული – გზით შხამიანით,
სიცხით, ჭაობით და ტრამალებით –
მოდის მედგარი ადამიანი
და გული მისი ძგერს გამალებით.
წინათ სიმძიმედ მას თავზე აწვა
ამინდი მთების, ამინდი ზღვისა,
მაგრამ გავიდა მცირე ხანი და
ზღვაც შეისწავლა, მთაც შეითვისა.
ადამიანმა სძლია ბუნება
და მისი სუსხი, მტრობა მრავალი,
და ეხლა მის გულს ესაღბუნება
ცა, სილაჟვარდით ამომავალი.
ადამიანი აქ მოსულა, რომ
მძლედ შთაისუნთქოს ზეცა მზიანი,
რომ სიხარულად აქციოს შრომა
და იყოს მართლა ადამიანი.

[1935]

მიდიოდა თეთრის ჯარი

ზღვის ნაპირად გულდამწვარი
მიდიოდა თეთრი ჯარი,
ცაზე ოქროს სარტყელია
და მინდორზე ოქროს ცვარი.
აჰა, ზღვიდან ნაპირებზე
ამოეშვა ზენა-ქარი,
ცხრა ჭადრის შტო დაარხია,
ცხრად გაშალა მისი მხარი.
ჩრდილი დადგა საამური,
დაბურული, ნაზი, წყნარი
და იმის ქვეშ შეგრილდება
მიმავალი თეთრი ჯარი.
მთით ანკარა წყარო მოდის,
ცივი, როგორც ნაყინარი,
მზე სამ სახრეზე რომ დადგა,
გაიშალა მთების კარი –
გადმოეშვა წითლების ზღვა,
როგორც რკინის ნიაღვარი.
სეტყვად რომ ცხვარს დააცხრება
შეშინება და თავზარი,
წინ თეთრი თხა (მის სახელი
იუდაა მოსისხარი)
გარბის და მას თან მიჰყვება
ცხრა ათასი სული ცხვარი.
წინ ზღვა არი, ზურგით წითლებს
ვერ აკავებს ვერრა ზღვარი,
ზღვას გასცქერის თეთრი, როგორც
ფარა ხრამის პირად მდგარი.
ჯერ თეთრი თხა გადაეშვა
და მას მიჰყვა მთელი ცხვარი,
ეხლა საზღვარგარეთიდან
იღრინება საზიზღარი!

[1935]

ბაზი

მას სურს დასწვდეს ცოცხალ ბაგეს!
მახრჩობელი ჩრდილი!
შესძრას სოფლის თუ ქალაქის
სიცხადე და ძილი!
გაიარა მაღალ კლდეზე
მდუმარება ხიდის,
იგი მოსჩანს მდინარეზე,
იგი ბენვზე მიდის.
სანამლავით ხელში მოსულს
უფროთხის ქუჩაბანდი
და შენებას გრანდიოზულს
ეფარება ლანდი.
ფანტასტიურს რომ ჰგავს გველებს
მდუმარებით სავსე,
მახრჩობელა თავის ხელებს
შლის ქალაქის თავზე.
იგი თითქო მავთულზე რბის
ელექტრონის ცემით,
ეჯიბრება ეკვილიბრისტს
მსვლელს რადიო-გემით
და მშველელი რამე ბადე,
ვით ნამალი ექიმს,
ნილაბებით მოფარფატეს –
მოაქვს ავიაქიმს!

[1935]

შვეპული

აქ როგორ არ გადიხაროს,
რაც დილის ნამმა დანამა,
შვეპულის გული ახაროს
კოლექტიურმა ყანამა.
მზის შუქზე უფერადესი
ჟუჟუნა წვიმა მოსულა,
მოსაწევ-ნახნავ-ნათესი
ყიჟინით გარემოცულა.
ეს მოსავალიც, ვით მოლი,
ჟუჟუნა წვიმამ დანამა,
თუ რამემ გული გაათბოს,
ისევ აკრეფის ხანამა.
ზვარს ვინ შეხედავს უგულოდ,
ვარდი ყელამდე მოსულა,
სიმღერა დავაგუგუნოთ,
ჩვენი შვეპულიც მოსულა.
მოსულა, მოსულა, მოსულა,
ჩვენი შვეპულიც მოსულა,
გაზეთი მოუტანია,
ბობოლა დგას გულმოსულად.
დანამა, დანამა, დანამა,
ჟუჟუნა წვიმამ დანამა,
თუ რამემ გაგვახალისოს –
შეხვედრამ ამისთანამა!

[1935]

არმიელი ვარ

მოხუცი პაპა
ბავშვებს რომ მკლავებს გვისინჯავდა
და შემდეგ დინჯად
ეტყოდა ახლო მდგომარ მეგობარს:
„დახედე ამ მკლავებს,
ვერ გასწევდა კახაბერობას?“
და ეხლა ვფიქრობ:
მაგრამ რა უშავს,
ჯარისკაცობას ვინ ეტყვის უარს.
ვარ არმიელი, იმგვარი მუშა,
რომელიც წვრილმანს გვერდს ვერ აუარს.
როგორ არ ვიცით ეხლა გარჩევა –
დიდი საქმეა აქ თუ პატარა,
ის უნდა გაჰქრეს, ეს გადარჩება,
ეს გამომაჩენს და ის კი არა!
არმიელი ვარ. კლასთან პირობა:
მომმესთან ძმობა, მტერთან მტერობა, –
აი, რა არის ჩემი გმირობა
და ჩემი დიდი კახაბერობა!
ჩვენი არმია გზას მიჰყავს მზიანს,
მომავალს მზიანს, უსივრცოდ მზიანს.
სიმღერის ხმა სტეხს მიდამოს ტყიანს,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას!

[1935]

სანამ არ დამსხვრეულან

სანამ არ დამსხვრეულან
ქნარები და არფები,
ღირიული განდგომის
სიმებს დავენარბები.

სანამ არ გადამქნარან
ბაღში ვარდთა ბარდები,
მინავ, ნუ გეცოდები,
ცაო, ნუ გედარდები.

კოშკი ჩემი მაღალი
ადის დროთა ქროლამდის,
მას მრავალი ბურჯი აქვს,
ყველა მხოლოდ ფოლადის!

[1935]

* * *

როგორც მენავემ ძველი სანავე,
ვით გულმა გული და მკლავმა მკლავი,
ისე პირველი ნახვისთანავე
ვიცანი ჩვენი მდინარის ნავი.

ჩემი ყრმობის ხნის, დიდი ხნის წინედ
ამ ნაპირებმა, სავსემ მწვანეთი,
იცოდა, საჭევ, რა გულმოდგინედ
დავიმეგობრეთ ჩვენ ერთმანეთი.

ნეტა ამ ნავში დამაძინა და
გამომალვიდა ასი წლის გარე –
მანახვა: რა მხრით, როგორ ინათა
და როგორ ნათობს აქ მზე და მთვარე.

[1935]

* * *

ეს ძველი მუზა ცბიერ გველივით
ნებივრობს ღამით, თუ თბება დღისით,
მარადის ფიქრობს, რომ ყოველივე
ინყება მისით, თავდება მისით.

შხამი შხამს, როგორც ატომი ატომს
უერთდება და გაშინებს ვითომ.
შენ ეკითხები საცოდავს: რატომ?
ის ცინიკურად – ისე, იმიტომ!

კლასიკოსების, თუ ჩვენს დროებას
იცავს მორწმუნე საკუთარ სარფის,
როგორც კი იგრძნობს საშიშროებას,
სტოვებს ბრძოლის ველს და გარბის, გარბის.

თან, ძუნწი, რითმებს მოიხვევს ძაგრად,
ერთის დათმობას კი არ ისურვებს,
მაგრამ როდესაც მიარტყამ მაგრად,
ორმოცდაათსაც არ დაიშურებს.

მიუსსეს შემდეგ ფერმიხდილი მზით
რომ ოცნებობდეს ვინმე, ძნელია.
უძველეს დროის, მაინც, ვერასგზით
განცდებს ეს მუზა ვერ შეელია.

და ადგილს, [სადაც] ცრემლი მოსდის ქვას,
არ დაეღევა სულს სანდომარი –
მიცვალებულის სადღეგრძელო სთქვას,
ცოცხლის კი მხოლოდ შესანდობარი.

[1935]

თვალჯით თვალში

ფიქრნი ისვრიან უნელებელ
ელვათ ტბორებას.
ხომ შეიძლება იყოს ქვეყნად
ნამდვილი მითი.
კვლავ იძაფება წამით მაინც
თვალთ დაშორების
შეუძლებლობა საშინელნი,
ცივი მაგნიტი.
ყალყზე დამდგარნი
სისხლიანი
დაჯახებისთვის
უფრო და უფრო, და უფრო ღრმათ
თვალეზი თვალში!
წამითი წამით დაეძებენ
მომენტს შებმისთვის
ორი გიგანტი, ორი რისხვა
გაურღვევ რკალში.
თვალეზით თვალში! ერთნი ხედვენი
ნათელს, სხივმოსილს,
ძლევამოსილი და ამაყი
მიმავალ გზებით,
მეორენი კი სისხლიანს და
შავს, დამპალს, წარსულს,
ბრჭყალებიან მხეცს, შეშინებულს
მზის მონათებით.
თვალეზით თვალში...
და შეიზენ! ზრიალებს მინა!
ზრიალებს მინა და ცახცახებს
სამყაროცა,
შეიგენ: აჰა, სამყაროს მთელს
ეს ატრიალებს,
კიდით-კიდემდე, ციდან ცამდე
ზრიალებს მინა.

[1935]

ცაზე ლეგიონი სცურავს ვარსკვლავების

ცაზე ლეგიონი სცურავს ვარსკვლავების,
მთებში ეღვიძება ხეთა ათასეულს,
სფინქსის ეპარება ფიქრი გამკლავების
ლანდებს, ხიდეების სიგრძივ გადასეულს.

საღღაც დაიძახებს შორი მდინარიდან,
რადღაც ფრინველია, რადღაც ხმა კისკისა,
და კვლავ სიჩუმეა მაღალ მყინვარიდან,
აჰა, ვარდისფერმა ალმა იგიზგიზა.

აი სანახავი, თუ გსურს, დიდებული –
მართლაც, მშვენიერი, კარგი სანახავი...
ღამე, კოცონებად შემოკიდებული,
ალი, მდინარეზე გადანასახავი.

ვიცნობ ამ ნაპირთა ასავალ-დასავალს,
მაგრამ ყველაფერი ენით არ ითქმება,
როსმე მოგიყვები მათ თავგადასავალს,
და თმა, გათენებავ, ყალყზე დაგიდგება.

მანამ შენს თანადარს გზები დაუფარჩოს,
შუქთა შეკაზმვას და ალთა გაჭენებას,
იმ სწრაფს, იმ სანატრელ მერანს გაუმარჯოს,
იმ ცეცხლს გაუმარჯოს და იმ გათენებას!

[1935]

გვადალკვივირი

რომ გაჰქრა სხივის
ალერსი ძვირი –
შფოთავს და ჩივის
გვადალკვივირი:

„რად მინდა ვაზის
ნაზი ოცნება,
ან სილამაზის
გაჯადოსნება?

ანუ ჩრდილები
მძიმე მტევნების,
ან ყვავილები
ძველ ხეივნების?

ზვირთების სუნი,
მეთევზის მღერა,
ფუტკრის ზუზუნი,
ნიავის ბგერა.

ლაჟვარდი ელვით
მშუქარე ტბები,
ზურმუხტის ველით
ვერა, ვერ ვტკბები!

მე მფარავს ისლის
შავბნელი სვეტი.
ჩემს ზვირთებს სისხლის
დაეცა წვეთი.

მას შემდეგ მეტი
არ მეფერების
თუნდ ერთი წვეთი
ბედნიერების!“

ხშირი ზეფირი
სტირის, ვით სირი,
ჩივის და ოხრავს
გვადალკვივირი.

1935

* * *

უცხოეთის გზიდან გზამდე
მიმავალო შარავ,
მგზავრმა იცის, გულში რამდენ
საიდუმლოს ფარავ!

შენს ფენილზე მიდი-მოდის
ათასგვარი მგზავრი...
მიაქვს უცხო აქამომდის
ოცნება ან ჯავრი.

ყოველნაირს იტანს ტეხილს
შენი გული ლოდის,
ზოგი ეტლით, ზოგი ფეხით,
ფოსტაც მიდი-მოდის.

მიაქვს, მოაქვს ბარათები
შენს სივრცეებს მარადს,
მხოლოდ ერთს რა ემართება? –
ვერ ეღირსა ბარათს.

ელის, როგორც ამოხეთქვას,
ელის, როგორც მადანს,
მაგრამ მცირე რამე ფეთქვა
იმამდე ვერ ატანს.

შენ ამორებ საყვარელ გულს
და მის გულსაც ბზარავ –
უცხოეთის გზიდან გზამდე
მიმავალო შარავ!

1935

აბესინელო!

იტალიიდან
თავს დაგტრიალებს
ჰაეროპლანთა
მსუსხავი ჩრდილი:
იგი ჩრდილია
მხოლოდ სიკვდილის,
ჩრდილი და არა
თვითონ სიკვდილი!

შენ არ ჩააგო
ქარქაშში ხმალი,
რევანშის გრძნობა
არ შეინელო,
სადაც შობილხარ,
იმ მთა-გორების
იყავ ერთგული,
აბესინელო!

დარბევა, ქვეყნის
განადგურება,
რა სამარცხვინო
ასპარეზია.
ო, ეშინოდეთ
იმგვარ სიცოცხლის...
ის ხომ სიკვდილზე
უარესია!

1935

მწერალი ბრიჯით – პარიზის კონგრესზე

ჰგავდა კონგრესის კულუარები
ჯერ დამშვიდებულ სტიქიის მორევს,
გერმანიიდან მიღებულ ამბებს
უზიარებდნენ ერთიმეორეს.
ემიგრანტია დღეს ჰენრიხ მანი,
ფეიხტვანგერიც ემიგრანტია,
მაგრამ მომავალ შეტევის ცეცხლი
არაღეგალურ ნისლში ანთია.
არც ერთ მწერლობას არ განუცდია
ის საშინელი ცხოვრების დრამა,
რომელიც წილად ხვდა გერმანიას,
რომელმაც მტერი გაათამამა.
დელეგატები ბჭობდნენ ხმადაბლა
და ხმაც მცირეა, როგორც ატომი,
დელეგატები ბჭობენ ხმადაბლა,
ტრიბუნასთან კი დგას ორატორი.
იმ პირობებში, როდესაც მუშას
სიკვდილით სჯიან ცენტრში ევროპის,
მხოლოდ იმიტომ, რომ რემედასის
აღმოუჩინეს წიგნი წევრობის,
პოეტი მაინც ახერხებს სუნთქვას,
პოეტი გამირულს რაიმეს სჩადის,
დელეგატები ბჭობენ ხმადაბლა
და ტრიბუნაზე უცნობი ადის.
ამ დროს დარბაზში სინათლის თითქო
მოულოდნელად შენელდა შუქი.
სამარისებურ სიჩუმის წამებს
სთვლი: მოხუცია ის თუ ჭაბუკი?
იგი გრიმშია. შავ სათვალეებს
იდუმალემა სდევს უჩინარის,
სამარისებურ სიჩუმის გარსში
დგას და არავინ იცის: ვინ არის?

სდუმს მიკროფონი: ვერც გერმანია
და ვერც სხვა უცხო ქვეყნების რიგი
რადიოს მძაფრი გამოძახილით
ვერ გამოარკვევს: ვინ არის იგი?
და მღელვარე ხმით იწყებს უცნობი:
„ჩვენი მხურვალე სალამი კონგრესს,
რომელიც სულის თავისუფლების,
ზავის და წინსვლის მეზობლებს მოჰკრებს.
ჩვენში ადვილი არაა ბრძოლა.
ამ იდეების მკაცრი მტერია
ადგილი, სადაც კონცლაგერია,
სადაც მესამე სდგას იმპერია.
გათელილია სიმართლის სიტყვა,
ყველასი, ვინაც გულს ამოიხვევს
და სანამებლად მიჰყავთ ყოველი,
ყოველი, ვინაც ხმას ამოიღებს.
მიუხედავად ამისა, ჩნდება,
როს მოთმინების ივსება სურა,
არსებობს დიდი, არალეგალი
და მეომარი ლიტერატურა.
სანერ მანქანებს უზის ასობით,
მოლოდინში რომ, როგორც გეენა,
კარს შემოაღებს პოლიციელი
და მოიკითხავს: რასა სნერთ თქვენა?
მე არ დავინყებ საუბარს მასზე,
თუ როგორია ჩვენი ცხოვრება,
თუ გერმანიას ვით მოადგა კარს
სუსხი კრიზისის, გამათხოვრება.
გიაბობთ ამას ამ რომანების
და მოთხრობების ჩუმი გატანა,
რომელიც შექმნა იატაკისქვეშ
და ჯგუფმა მე აქ გამომატანა.
და არ არსებობს არავითარი
მიხაკისფერი ცივი კედელი,
რომ დაგვაშოროს და შეაფერხოს

თქვენდამი ლტოლვა განუწყვეტელი.
 როდესაც გზებით შეუძლებელით,
 ჰენრიხ მანნ, მოგვწვდა თქვენი წერილი,
 როს გერმანელი მწერლების წყება
 პარიზიდან გვწერს გულდასერილი,
 ბარბიუსის და რომენ როლანის
 როს წავიკითხეთ ჩვენ მოწოდება,
 გულმა კვლავ ძლიერ დაიწყო ცემა
 და ჩვენი თავი არ გვეცოდება.
 როცა გავიგეთ, რომ ანდრე მალომ
 ჩვენი ყოფიდან შემოსა თემა,
 გულმა შეიგრძნო ის სიხარული
 და უფრო ძლიერ დაიწყო ცემა.
 ჩვენი სალამი ემიგრანტ მწერლებს,
 სულ ამაოა, რაც თქვენ დაგმართესთ,
 თქვენ სამშობლოდან გამოგაძევესთ,
 მაგრამ სამშობლო თქვენ ვერ წაგართვესთ.
 ხომ პოეტების, მოაზროვნეთა
 და ჯალათების იყო ქვეყანა,
 მაგრამ სამშობლო ადოლფ ჰიტლერის –
 არა, არაა ეს გერმანია!
 და გერმანია ხვალინდელი დღის
 თავისუფლებით, ახალი სიბრძნით
 დღეს იბადება ეს გერმანია!
 აი, რისთვის ვსწერთ და რისთვის ვიბრძვით“:
 უცნობი, გრიმში, სცენიდან გაჰქრა,
 ის გაჰქრა, მაგრამ მთელი დარბაზი,
 ვით ერთი კაცი, აღელვებით დგას,
 თითქოს სვეტებსაც გააქვთ ბარბაცი.
 მხნე ტაშისცემის გრგვინვა-ქუხილი,
 დიდის გენიით ნაჭედი სიტყვა,
 ჰფეთქდა მზე ნიჭი და ენერგია
 ენტუზიაზმში, რაც იმ დღეს ითქვა.
 ეს იყო ვრცელი, დიდი პოემა,
 ედგარ პოს სიტყვა თუ მართალია,

რომ პოემაში, როგორც რომანში
ან ნოველაში – რაც კი ძალია,
ყოველი უნდა ისწრაფებოდეს
კარგი დასკვნისკენ – უცნობის გრძნება,
შედეგი მისი დიდი გამოსვლის –
იყო პროტესტი და აფეთქება.
მან მთელ კონგრესზე დაუვიწყარი
შთაბეჭდილება დასტოვა ფიცის,
იყო გრიგალი, მაგრამ ვინ იყო
და ან ვინ არის? არავინ იცის.

1935

ოქრო

რაც ამ დიდებულ სასახლეებს ჰყვინია ოქრო,
ნუ გეგონება ის უმანკო და უჯადოქრო.

იყო დროება, მყუდროება და მოგროვება,
ყველა საგანის ამნაირად მოოქროვება.

მშვენიერ ეტლთა, ქანდაკებათ, შადრევნათ თოვა,
დრომ შეაყენა, დაიტოვა, მოაოქროვა.

ძვირფასი თასი, აზარფეშა ჩქარა მოიჭა!
ო, ყველაფერო, ავსებულო ამ ოქროითა.

მოგროვდით, ძველო ტილოებო, ჰეი, მოგროვდით!
კვლავ გამოცოცხლდით ჩარჩოებში, კვლავ მოოქროვდით!

იყო დრო, ძველო ფეოდალო, როცა მოჰქროდი
ამ გარეგნული ელვარებით, ვერცხლით, ოქროთი.

და შემოიჭრა უეცარი ვაჭარი – პროზა
და სხვანაირი შეფასება მისცა ოქროსაც.

ის იყო ტლანქი, იყო სწრაფი და მისებური –
მას ოქრო სურდა, არა რამე ოქროსებური.

ამ სასახლეში ერთხელ მძაფრად მოიჭრა შრომა.
რევოლუცია სისასტიკით იგრძნო ოქრომა.

მეფე ბრწყინვალე ქვეშ მოექცა ტალღას ბობოქარს,
ოდეს პარიზი მიაგავდა ცეცხლოვან ოქროს.

არა სანმისი ოქროისა მედეას მიწის,
არც ლეგენდარულ მაძიებლის ოქროს სანმისი –

არის ახალი კლონდაიკი, ოქრო, ბადახში,
ოქრო მინაში, ოქრო წყალში, ოქრო ტალახში.

ჩამავალი მზის ნაზი ქარი ვერ დაათავებს
ჩვენი მინდვრების ალერსიან ოქროს თავთავებს.

თანამედროვე სხვა ოქროის შეჭმნას კედელი –
არ დაიღლება ქალაქების ოქრომჭედელი.

მშვენიერ ბალებს ამ ფიქრების გაეკრა ფონი,
როს ვინახულე მე ვერსალი და ტრიანონი.

1935

მისი ბუნება

აუნერელი გარყვნილება
და ფუფუნება –
აი, რა არის, კაპიტალო,
შენი ბუნება.

აუნერელი, ბუნებიდან
გადანაშალი,
აუნერელი ცოდვები და
დანაშაული.

ასე ჩაფლული, გამოსავალს
დაეძებს ტომი,
გამოსავალი შენ იპოვე
კიდევ: ჰკა! ომი!

საკუთარ მოძღვარს ეთხოვება
განა შენდობა?
ვერც საკუთარ ჯარს შენი გული
ვერ მიენდობა!

მინც საზარი ომი კართან
არის მოსული –
ომი სასტიკი, უბადლო და
ბარბაროსული.

მის საშუალებით გზა კარგად გაქვს
გამოსახული,
განადგურება საოცარი,
ჯერარნახული.

ურაგანულ ცეცხლს მიეცემა
გალერეები,

წიგნთსაცავებზე ავარდება
ალთა ტყეები.

მუზეუმები უმდიდრესი
და ყველაფერი,
რაც გონების და ნიჭის მიერ
არის ნაფერი,

რითაც ამაცობს კულტურული
და მტკიცე რიგი,
წინააღმდეგი არის ომის,
არ უნდა იგი!

უკეთეს პოეტს ევროპისას
სალამი ამ დროს.
მის ნათელ დროშას, მის მგზნებარე
ჩანგს გაუმარჯოს!

არა მათ, რომელთ მოქმედება
ნაქები დიდად,
ძველმა ევროპამ შეითვისა
და შეისყიდა!

რომ ექო მისი განცხრომის გზა
და ფუფუნება –
შენი სიცოცხლე, კაპიტალო,
შენი ბუნება.

1935

სამშობლო

სამშობლოს გზას მრავალფერს,
შარაა თუ ვიადუკი –
გამარჯვებებს თანაბრად სწერს
თმაჭალარა და ჭაბუკი.

მოხუცი არ გულმავინყოფს,
ახალგაზრდას ძალა სწვდება
და ორთავეს სურს დაინყოს
ერთმანეთთან შეჯიბრება.

მოხუცს ქუდი წარბზე ხურავს,
ახალგაზრდას ცოტა გვერდათ,
მაგრამ კედლებს და სახურავს
თავს ევლება ორივე ერთად.

სამშობლოს გზას მრავალფერს
შარაა თუ ვიადუკი –
გამარჯვებებს თანაბრად სწერს
თმაჭალარა და ჭაბუკი.

[1935]

ფიქრები სამშობლოზე

ნავთსადგური დიდი, ვრცელი,
ტვირთებს ზიდავს კაცი – მონა.
შორს გაჰყურებს ზღვას მარსელი
და ისტუმრებს გემებს რონა.

გამახსენდა! დაბადება –
განთიადით შუქს აჰკურებს,
სხვა ახალი ემატება
ჩვენი ქვეყნის ნავთსადგურებს.

სიყვითლით და დაობებით
რომ ბორგავდა წინად ფოთი,
შრება ძველი ჭაობები
და რიონის სცხრება შფოთი.

ცხრება მისი მავნე შფოთი,
გადალეკვა ველარ ართობს –
გასჭრეს სულ სხვა კალაპოტი,
ძველი – ძვირფასს სტოვებს ფართობს.

სად ხვდებოდენ: ზღვა ძლიერი
და რიონი მედიდური,
მშვენიერზე მშვენიერი
დაფუძნდება ნავთსადგური.

აქ კი სილატაკე ვრცელი...
ტვირთებს ზიდავს კაცი – მონა.
შორს გაჰყურებს ზღვას მარსელი
და ისტუმრებს გემებს რონა.

1935

მოგონება მშობლიურ მხარის

მისცემია ძილს ბრეტანი,
ალივლივებს ზვირთებს მთვარე:
ნამეტანი, ნამეტანი
შორი გზები მოვიარე.

მისცემია ძილს ბრეტანი –
მე კი მახსოვს მსხმოიარე
ჩვენი მთა და მოედანი,
მშობლიური არემარე.

იქ ჭაობი იყო. გაჰქრა
უამური, სიმწრის ჯაფა,
შფოთიანი ძველი გაყრა,
უმკაცრესი პაპისპაპა.

ოციათას ჰექტარ მინდორს –
ციტრუსების გვინდა ვარდი,
მილიონი კი არ გვინდა,
მილიარდი, მილიარდი!

ასეთ მიღწევაზე სწუხდა
ხანისწყალი და რიონი
და ძვირფასად აზურმუხტდა
ხე, მრავალი მილიონი...

გრეიპფრუტი, მსგავსი მთვარის,
მისი ფერი და ამინდი,
გრეიპფრუტი კი არ არის,
ყუმბარაა, დინამიტი!

[1935]

მოდის

გამოვიდა ომიდან
მკაცრი ცხრაას თვრამეტი,
პოეტების ტომიდან
არ დარჩა მესამედი.

ვინაც შიმშილს, ზამთარის
ძნელ სიცივეს გადარჩა,
ნახევარი რა არის –
ნახევარიც არ დარჩა.

რა ხანა გაიარეს,
ცივი და უნდობარი,
მათი, დაღუპულების,
ვინ სთქვა შესანდობარი?

მშვიდი, კათოლიკური
სადღაც გაჰქრა მესია,
მათი მყუდრო სავანე
ეხლა პერ-ლაშეზია.

მაგრამ მოდის მეორე
ურჩი, მძლავრი თაობა
და ახალი ცხოვრების
მოაქვს მიმოძრაობა.

ძალა მოექანება
გულისა და გონების,
არა ერთეულების –
ბევრის, მილიონების.

1935

„ლუმანიტი“

მეტი გზა არა
დარჩენია-რა!
თვეზე მეტია,
სად არ იარა,
სამუშაო კი
ვერსად ვერ ჰპოვა,
გულის სიმხნევემ
ის მიატოვა.

მზადაა ეხლავ
წყალს მისცეს თავი,
მან გადასწყვიტა...
და უცებ ზვავი,
ხმათა მოვარდნა:
„იყიდე!
„ლუმანიტი“!
„ლუმანიტი“!
„ლუმანიტი“!
„იყიდე
„ლუმანიტი“!
და შეიცვალა
დღე სულ სხვაგვარად,
ახალ იმედთა
მძლე ნიაგარად.

როგორც დაცემის
და ავზნეობის,
რცხვენია თავის
სულმოკლეობის.
მეტი გზა არა
დარჩენია-რა,
ბრძოლით დააცხროს
გულის იარა.

* * *

ლანკაშირში ეხლაცა დგას
ერთი იმ ცაცხვთაგანი,
სად მუშების გაისმოდა
ხმადაბალი ყაყანი.

იგი ბოლმას იკავებდა,
როგორც ცრემლებს ემბაზი,
როცა მუშებს ისეც მცირე
აკლდებოდა ხელფასი.

იგი ცაცხვი ეხლაცა დგას
საშიშარი, ნაძრახი,
სად უჭერდა საზიზლარი
მოძალადის მათრახი,

სადაც ხშირად გაისმოდა
ქადაგება უვრცესი,
რომ აქ ქრისტეს მოადგილე
არის მხოლოდ ხუცესი.

საით გასწევს? მუშას სად აქვს
სათიბი ან საყანე...
ხმამალალ ზღვად გადაიქცა
ხმადაბალი ყაყანი.

და პოეტმა, დიდმა შელლიმ
სწრაფად იგრძნო ეგ გზები –
იგრძნეს ლანკაშირელებმაც
მშვენიერი ლექსები.

1935

ეიფელის კოშკზე

არის მთასავით
კოლოსალური
მარსის მინდორზე
მდგარი შენობა:
მე ავდიოდი,
ვით მოხარული
სვეტებზე ადის
შუქთაფენობა.

ოთხკუთხიანი
ეს პირამიდა,
პარიზზე ასე
განით მჭვრეტელი,
ეხლაც იგონებს,
როგორ ავიდა
ამ სიმაღლეზე
აქ წერეთელი!

(ვილაცა სწუხდა
მგონი ლექსებით,
რომ გვიან შეხვდა
უეცარ ალებს,
რომ დაუძღურდა,
რომ ექსცესებით
ველარ გაართობს
პარიზელ ქალებს).

მე ამ კოშკს ჩემი
შევსწირე მსხვერპლი
და შევიწირე,
ვით სახსოვარი,
ზრუნვის საათი,
ჩუმი საფერფლე,
ერთიც იდეა
სწორუპოვარი:

რომ ეიფელის
მწვერვალზე დადგმულს
რადიოსადგურს
უსმენს პარიზი:
უთანაბრობა
დროებამ შთანთქა,
ეხლა ჩვენია
ეს ასპარეზი!

1935

ეპროპის უფერული დღე

დღე ეუბნება ფერადი გემის
სილუეტს ზღვაზე:
განა მე მსურდა ცხოვრების ჩემის
მონყობა ასე?

ოკეანეთა ხარ მძლავრი გემი,
ხარ ბედნიერი,
მძაფრი ქარიშხლის ტალღების ცემით
ხარ შენ ძლიერი.

თუ უნდობლობამ გაბზარა კაჟი,
შენი დიდება –
არა ჭაობში, არამედ ზღვაში
ჩაეკიდება.

მონმე მრავალი ხრწნისა და ლპობის,
მაცდური ფიცის –
მე – უფერული დღე ვარ ევროპის,
შენ კი... ვინ იცის?!

1935

რური

რური! რამდენ რამეს ამბობს
მხოლოდ ერთი სიტყვა: რური.
ქვანახშირის მრავალ ამბავს
თან სდევს ბრძოლა უამური.

რა ოფლის და სისხლის ღვრაა,
რა ხვნეშაა განახშირი,
აქ მტაცებლის ოცნებაა:
ქვანახშირი! ქვანახშირი!

ჩვენს მთებში კი გმირი შრომის
გზით გვირაბს რომ დახაროდა,
მას ბელადის სახელობის
ქვანახშირის მალაროთა

უთვლის სამას პროცენტს გეზი
თვიურ გეგმით ამონაგებს,
ეს საქმეა უდიდესი
და ამ გმირსაც საქმე აქებს!

ჩვენში შრომა დიადია,
სასახელო, საამური,
არა სისხლის ნაკადია,
ან საარი, ანუ რური.

ჩვენში სიხარულის ზღვაა
აღტაცება განახშირი –
დიდ შენობის ერთი ქვაა
და აგური – ქვანახშირი.

1935

ბარელიეფი

მარჯვენა მკლავზე დაყრდნობით გძინავს
ვინრო გვირაბის ქვაზე მჯდომარეს,
აქ არასოდეს მზე არ გიბრწყინავს,
გამოლვიძების ასე მდომარეს.

და მაინც წერაქვს, რომ გდია გვერდით,
ველარ შორდება ხელი მშრომელი;
ძილშიაც მასთან ისვენებ მკერდით,
დღეც ასე მიდის... მაგრამ რომელი?

გამოიღვიძე! გამოდი ბალში,
მაგრამ იქ, სადაც ჰყვავის იეზი –
შენ მშრომელი ხარ, შეჭრილი თალში,
ვით პოეტური ბარელიეფი.

1935

ეპროზის დიკლომატი

რა მშვენიერი
ძაფებით ქარგავს!
ჩქეფს. მიდი-მოდის.
ხავეს არ იკიდებს.
ლამით საბანში
ეშმაკ თავს ჩარგავს
და ჩუმად, ჩუმად,
ჩუმად ხითხითებს:

ხა, ხა, ხა! – ნრფელი
ვგონივარ ყველას.
არ მეცინება
და ვიცინი კი,
გამოცდილს, ბებერს
ვერ მგრძნობენ მელას,
არ იციან, რომ
მე ვარ ცინიკი.

1935

ბანანები

ბანანებს ჰყიდის
ელვარე ზანგი,
ის მართალია,
ის არ შეცდება;
მუდამ ერთი და
იგივე ჰანგი,
ნირშეუცვლელი,
როგორც წესდება:
მჭლევდება ფილტვი,
სივდება ფრანკი,
ყოფნა დღითიდღე
უარესდება!

1935

უცხოელი გავშვი

შორს გაფენილო
მინდვრების ტილო,
გიგანტიური
ღრუბლების ჩრდილო!

ნისლების მძიმე
მტევნები მთაზე –
რა სიმდიდრეა,
რა სილამაზე!

ნარინჯის ვრცელი
და ფართო ხალი,
თურინჯი, თუთა
თუ ფორთოხალი.

მძივები ნაზი,
ცვარი კამაზე...
რა სიმდიდრეა!
რა სილამაზე!

ეს ოცნებაა,
ოცნება ლალი.
შენ რა, პატარავ?
სხვისია ბალი.

სხვისია მძიმე
მტევნები მთაზე,
შვება, სიმდიდრე
და სილამაზე.

1935

უბინაო დედა

როს შეგხედე,
გულს მოედო სევდა.
რალაც მწარე
თვალს ბურუსი ხვევდა.
იმ ყოფაში
არ მენახე, ნეტა,
ბავშვის დედა,
უბინაო დედა!

მთელი ქვეყნის
რას გიზამდათ მტრობა,
რომ გქონოდათ
ერთი მტკიცე გრძნობა,
საარაკო
ბრძოლის ნებისყოფა,
ბავშვის დედა,
უბინაო დედა!

1935

რეიმსი

ცისკრისას თოვლის
ეკიდა ქსელი,
ინხვლიტებოდა
ყინვა, ვით ნემსი.
მოღუშულიყვნენ
ქუჩები სველი,
ბურუსში ძველი
ჩანდა რეიმსი.

თითქო სტიროდა
რეიმსის ზარი,
რომ ღიმილისთვის
დრო აღარ არი,
რომ მთელ ევროპას
ჩუმად ედება
რალაც ახალი
თავგამეტება.

1935

ულევი, უანგარიშო

ულევი, უანგარიშო,
შიშისგან ჟრჟოლით ამტანი,
შენს არემარეს, პარიჟო,
აშუქებს კაფემანტანი!

ღამე თრთის, ვით კორმორანი,
ნისლის იშლება ჯეჯილი.
სფინქსებთან ჩხავის ყორანი
ბრმა, კოჭლი, ხმაჩახლეჩილი.

პოეტი ზოგი შხამიანს
ხმას – აღმოჩენას ადარებს,
მაგრამ, თქვი, ბრმა ადამიანს
ამნაირს რა შეგვაყვარებს?!

ულევი, უანგარიშო,
შიშით და ჟრჟოლით ამტანი,
შენს არემარეს, პარიჟო,
აშუქებს კაფემანტანი!

1935

მუშის სიტყვა

უეცრად მუშა წამოდგა ერთი
და ჩვენ მოგვმართა:
დეე, გარდიქმნეს ეს უცხოეთი
და ამას გარდა –
თქვენი ქალაქის და თქვენი დაბის
რომ სცვლის სიარულს,
დე, გაუმარჯოს იმ მტკიცე ნაბიჯს
ინდუსტრიალურს.
ჩვენს სიახლოვეს, მეგობრობას,
არა სიშორეს –
გაუმარჯოსო საბჭოთა კავშირს
გმირთა უსწორესს.
მოპოვებული არაა უცებ,
რაც სცდება ჩარჩოს,
იმ ძლევამოსილ რევოლუციის
აზრს გაუმარჯოს!
ელექტროშუქი ისეთია დღეს,
ვით ღელვა რამე,
მაშ, გაუმარჯოს თქვენს მილიარდს მზეს,
ძირს ბნელი ღამე!

1935

უცხოელი პოეტი

უმცროსმა ჩემზე
რამდენიმე წლით
ცხოვრებას ადრე
კვალი უძია.
როცა ჰკითხავენ:
საით, რომელ გზით?
ის ამბობს: სადაც
რევოლუცია!

გულით ამტანი
მრავალთა ბედის,
იგი ერთგული
პოეტთა რაზმით
სამოქალაქო
გრიგალში შედის
ჯერარსმენილი
ენტუზიაზმით.

როგორ უყვართ ის!
ის ჩვენთან არის,
ის, ვისაც მედგრად
და უანგაროდ
ცეცხლში და ნყალში
ახალგაზრდობა
რომ თან გადაჰყვებს –
მზადაა მარად!

1935

თვითმფრინავით

სულ შვიდი კაცი ვყევართ თვითმფრინავს,
მას გამოცდილი მართავს პილოტი,
ზევიდან ზეცის წიაღი გრგვინავს,
ქვეშ ევროპაა ნისლის ტილოთი.

კუპრით მოსილი არის მზე იგი,
წვიმაც სცრის, თითქოს შეჰკრეს პირობა;
რომ ამ ქაოსში შექმნა წესრიგი,
აი, რა არის მართლა გამირობა.

1935

ვესურვით ესპანეთს

სალამო. ჩვენს სუფრას
უხვსა და განიერს
მოაწყდა სიუხვე
ბანანის, ატამის.
რატომღაც იგონებ
სხვა მრავალჭამიერს –
მეოთხე, მეხუთე
მუხლამდე ატანილს.

ბევრგვარი უნახავს
მგზავრ პოეტს მწვანელი,
ამჟამად მას მხოლოდ
ერთი რამ აოცებს:
რაგვარად მიაგავს
ქართველს ესპანელი –
არც ბორდო ათრობს და
არც ცეკვა აოსებს.

სწორი ხარ, სწორი ხარ!
ნეტავი მსგავსება
იყოს და კიდევაც
სჯობნიდნენ ერთმანეთს,
იმგვარის დროშებით
და შრომით ავსება,
როგორიც ჩვენშია,
ვესურვით ესპანეთს!

წელან კი ამ კაფეს
ზმანებას ვადრიდი,
ესმით კი? ესმით კი,
როდესაც ჯაზია?

რა აღმი ეხვევა
ლამაზი მადრიდი,
ის კატალონია
და ანდალუზია!

1935

აზისინელი ჯარისკაცი

ორნი ძმანი ვიყავით,
მე მჯობნიდა პირველი,
სიმამაცით, გატანით,
შრომით გასაკვირველი.
მე ვიყავი კეთილი,
ის – სხვა სულისკვეთების,
მკაცრად ჩამოკვეთილი
რისხვა მძლავრი ქედების.
ძმა წამართვა ზუზუნმა
მომხდურ მტერთა ტყვიების,
ან გულს ცეცხლად ედება
გრძნობა შურისძიების.
ვისიც სისხლის დაღვევის
სურვილი მაქვს ძლიერი,
მხეცი, დაუნდობელი
არის იტალიელი.
დაიღუპა ჩემი ძმა,
სოფლებსა და სადგურებს
ცეცხლი უფრო და უფრო
ლენავს და ანადგურებს.
ბრძოლა, თუნდაც გათავდეს,
ვინ რომელს გაასვენებს,
მე კი სისხლის აღების
ფიქრი არ მომასვენებს.
მე დროს ვუცდი შესაფერს,
ის დროც მალე დადგება,
ჩემი თოფ-იარაღი
მაშინ გამომადგება.
დაიღუპა ჩემი ძმა,
ცა მას ცრემლებს აპკურებს,

სისხლიანი გრიგალი
სამშობლოს ანადგურებს.
ვისიც სისხლის დაღვევის
სურვილი მაქვს ძლიერი –
მტერი, დაუნდობელი,
არის იტალიელი.

1935

მგელი და ცხვარი

თითქმის ორი
ათასი წლის
წინ ცხოვრობდა ფედრი.
მან დასწერა
ბევრთა შორის
ეს არაკი მკვეთრი:

იყო სიცხე.
მოხდა ისე,
რომ წყურვილით ხელი
ნაკადულთან
წყალს მიაწყდა
ბატკანი და მგელი.

თავთავისი
წყალსასმელი
არე ჰქონდა მათგანს:
მგელს სულ მაღლა,
სულ დაბლა კი –
იმ უბადრუკ ბატკანს.

მაშინ მგელმა
მრისხანებით
რომ დაალო ხახა,
დაიძახა:
წყალს რად მიმღვრევ,
შენ, მართლაც რომ გლახავ!

შეკრთა კრავი,
ძლივასა სთქვა:
შენ და შენი ღმერთი,
მე ქვევით ვარ,

შენ კი ზევით,
რის ამღვრევა – ერთი!

ამ სიმართლის
გაგონებით
ჯერ დაიბნა მხეცი,
მერე კი სთქვა:
შენ არ იყავ,
შარშან აქ რომ მეცი...

– სულ არა ვარ
დაბადებით
იმ ხნის, – ამბობს კრავი,
მგელი ეტყვის:
მაშინ მამა-
შენი იყო ავი.

რალა ბევრი
გავაგრძელოთ,
მსწრაფლ მივარდა მგელი,
არც აცივა,
არც აცხელა,
ბატკანს გაჰკრა ხელი“.

მაგრამა სთქვით:
ეს ამბავი
რითი არის ძველი,
აბესინელ
კრავს თუ ერჩის
იტალიის მგელი?

[1935]

რას იპოვი აქ, საზღვარგარეთ

რას, რას იპოვი
აქ, საზღვარგარედ,
რომ ის ჩასთვალო
მზედა და მთვარედ.
არ ღირს მსოფლიოს
მთელი სიმდიდრე
ერთ გაქროლებად,
სამშობლო მხარედ.

იქ ხომ გზა ცრემლით
არ ინამება,
არც სივრცეებზე
სწუხს შელამება;
ჩვენში არც მწარე
მარტოობაა,
არც სასიკვდილო
არის წამება.

სტუმართმოყვარე
ჩვენ გვაქვს სახლები,
მათ ხალისიან
ლიმს ეახლები;
დეე, შორიდან
კივოდეს ჭოტი
და თავგადაკვლით
ყეფდეს ძაღლები.

ჩვენი გზა ცრემლით
არ ინამება,
არც სივრცეებზე
სწუხს შელამება.
დიდი ხანია
გათენდა, გულო,
დიდი ხანია,
გაჰქრა წამება.

ტბა ალპიურ ზონაზე

მივდიოდი ყვავილების ველით,
გზაზე, ოსტატ ოქრომჭედლის ხელით,

ბეჭდის თვალში ჩაჭედებულ ტბაო,
შენს ნაპირად ჰშვენის ბზა და ბაო.

სწორი ნაძვი არის ალვის მსგავსი
და ნაძვებს ქვეშ დაყრილია ხავსი.

მწუხარება ველის აქ არ არის,
არ ჰყვავიან ყვავილები ბარის.

სპეტაკია, როგორც სარკის ბროლი,
შარშანდელი, გაუდნობი თოვლი.

სისპეტაკით და სინმინდით სავსე
ფერადდება მშვენიერი ხავსი.

მომტყდარი ხე ახალ ხავსზე მოწვა,
მეხმა მისი გული ცეცხლით მოწვა

და გაშალა თეთრ-ყვითელი გზნებით
მონადირეთ გასავლელი გზები.

ალპიური ყვავილების კონა –
ასეთია მშვენიერი ზონა!

აქ პოეტის მგზნებარების საგანს
ის ფერი აქვს, რაც არაა სხვაგან.

მარად რჩება მოგონება ვრცელი –
მაღალ მთაზე დაფენილი ველი.

[1935]

ერთხელ დილით

ბრწყინავს დილა,
როგორც სარკე,
ცა გაშლილა,
როგორც თარგი.
დილაც კარგი,
ზეცაც კარგი,
აქაც კარგი
ლუნა-პარკი.

ისიც კარგი,
რომ ამ დილით
ლამარტინით
და დე-ლილით
უბრუნდები
გადასულ წლებს,
ხან ცრემლებით,
ხან ღიმილით!

[1935]

ღრუბელი ამოების

შენ ისვენებდი, მრავალის
მომსწრე, სასახლევე, დროების;
ჩემი თვალი კი იმ ღამეს
ნარნარ ტბას გადაეყურა.

უდაბურ ზეცას ეხურა
ღრუბელი ამოების,
ამოების ღრუბელი
უდაბურ ზეცას ეხურა.

რამდენი, მითხარ, სასახლევე,
თავგანწირულად, მეხურად
დაგრილებდა ეტლები,
ხალხის გრძნობითა მგუბველი?

ამოების ღრუბელი
უდაბურ ზეცას ეხურა,
უდაბურ ზეცას ეხურა
ამოების ღრუბელი!

[1935]

TABES D'ORSALIS

ქვევით მიღების
ურიცხვი ხე-ტყე,
ზევით კოშკები
და კოსკები.
მათში მიმოდის
ქალი ყოველდღე,
რომლის სახელი
არის როსკიპი.

არარა ისე
არ მეცოდება,
როგორც მონმარტრის
ვინრო გალია,
მისი მწარეა
სახელწოდება,
მისი შემქმნელი
კაპიტალია.

თრთის კავალერი:
ეს დალალ-კავი
და ეს ბიუსტი
აღელვებს სავსე.
გინდა ჩემს მკლავზე
მედოსო თავი
და გინდა ცოლის
დამღალველ მკლავზე.

და როცა ასე
სჯის გრძნობა მისი,
უცებ შეკრთება
დარბაზი ლალის,
შემოიხედავს
ომი, კრიზისი
და შავვეშაპა:
Tabes d'orsalis!

[1935]

კრიზისისგან თავის დაღწევა

ის კრიზისისგან
თავის დაღწევას
იმპერიალისტურ
ომებით ფიქრობს,
თვალს არ ამორებს
საშინელ მიკრობს,
მითი მსოფლიოს
ფიქრობს ნაქცევას.

დრომ დაჰკრა და გული
ამოწვა,
რას დაეუფლები?
მრისხანე ღრუბლები
ჩამოწვა,
მრისხანე ღრუბლები!

ყოველი ჩარჩის
და არამზადის
სახსარია თუ
შესაძლებლობა,
უნდება მხოლოდ
ომის სამზადისს
და მივინვარების
ლაფში ეფლობა.

გაისმის ზარის ხმა და ლოცვა,
შეკრულან შუბლები.
მრისხანე ღრუბლები
ჩამოწვა,
მრისხანე ღრუბლები!

მაგრამ მძლე ომის
საშიშროების
გაზრდასთან ერთად
იღვიძებს კლასი –
მუშათა რაზმი
ათას-ათასი,
მტერი ომისთვის
ქმნილ მყუდროების.

1935

პარიზის სეზონი

ხედავთ? სეზონი ავიდა
მწვერვალზე, როგორც ზმანება,
ათასგვარ სანახავითა
სჩქეფს ბალთა ახმოვანება!
სიმღერებს დაეტანება
რყევანი უმიზეზონი,
ფრანკიც ძირს მიექანება
და ასე მიდის სეზონი...

სეზონში, ვიტყვი თავიდან,
ტენორნი იქცნენ ბანებად.
პრესა კარგს ვერ ცნობს ავიდან,
ავი კარგს დაემგვანება.
სვიპსტიეკს მიეტანება
პარიზელების რეზონი,
ფრანგი ფრანკს ეთაყვანება
და ასე მიდის სეზონი...

„სიცხეს როგორმე ავიტან, –
ამბობს სხვა, – დამენანება
აფეთქებათა ზვავიდან
ჩვენი ხმის დაგვიანება.
ვით გულის დაზიანება,
თრთიან ღარიბთა ეზონი.
პარიზი ბედს მიანება
და ასე მიდის სეზონი“.

აქ თამამი ხმა თავიდან
ზოგ-ზოგს არ ეპრიანება.
ზოგს, მოსულს სანახავიდან,
სიტყვის თქმა დაენანება.
უეცრად, როგორც ბრძანება,
ხმა სწვდა ქოხს, არა – მეზონინს.
გაისმა აღფრთოვანება
და დაყირავდა სეზონი!

გიგანტი ყოველი დროის

და გიგანტი ყოველ დროის,
მახვილი და ბრძმედი –
აღიმართა მსოფლიოის
ერთი მეექვსედი!

ერთადერთი არის მხარე,
სად იმარჯვებს სიბრძნე.
ნისლი რჩება საზღვარგარე,
აქ კი – მზეა, სივრცე!

1935

ჰეინეს სტრიჰონის ბამო

რომანტიული
ქნარის წკირაში
ნირშეუცვლელი
იყო გალობა:
ბედნიერება
არის მირაჟი,
უბედურება
კი რეალობა.

უბედურება, –
სწუხდა ჰეინე, –
დინჯი, მოხუცი
არის ქმნილება,
თუ ერთი გნახა
და მოეწონე,
სიკვდილის დღემდე
ქნარს გეცილება,

ასეა, ასე:
მხოლოდ სიზმარში,
სიუბრალოე
და სიადვილე –
უბედურება
არის მირაჟი,
ბედნიერება
კი სინამდვილე.

მე არას ვიტყვი:
ბევრის ვარ მოწმე
უბედობით და
ბედნიერებით;
პირად საკითხში
ამ ორი მოძმის –
ნურავინ ქეყნად
ნუ ჩავერევით!

[1935]

სიმფონია მცენარეების

იმდენს იმეტებს ნათელ იმედებს
მცენარეების თავბრუდახვევა:
ხან შადრევნებში ყელს გადიგედებს,
ხან მზეა მათი ყელგადახვევა.

დღეს ყველაფერი სახეა ხვალის,
აქ ყველაფერი სახეა ზეგის;
არ აქვს საზღვარი მცენარეთ ხალისს,
ჩვენი მზიანი ზღვის პირად მდევის.

მისთვის ხომ ეს გზა წმინდა ბროლია
და გზა არ ჰქვია, არამედ გეზი –
ეს ლიანები, ეს მაგნოლია,
ჩაის ბუჩქების ველი უვრცესი.

აღარ დაცხრება ეს სიმფონია –
აელვარება ადულებულ მზით –
მთელი მსოფლიო, ასე მგონია,
მიდის მის მიერ აჟღერებულ გზით!

8. I. 1936

ბერლინი

რაიხსტაგის წინ რომ ეგდო ჩვარი –
ესაა დროის მსუბუქი მტვერი,
გარდამავალი, ვით ზენაქარი,
და შეშლილობა მიხაკისფერი.

გამარჯვებათა ხეივნის არეს
მეფეთ ძეგლები მიწისფერია,
აქ მარადისი არარა არის,
აქ სიკვდილია, აქ ჰიტლერია.

მომავალ დღეთა იტყვის ჭახჭახი –
რას ნიშნავს მხეცის დღე და სოფელი,
რომ შეუბრუნოს ჯალათს ნაჯახი
უფრო მრისხანე და ულმობელი,

რომ მხეცს აწყვეტილს შეაბას თოკი,
რომ კარებს დახშულს მოგლიჯოს რაზა –
ის ჰიტლერია თუ დელაროკი,
განადგურდება იმათი რასა!

9. I. 1936

* * *

ფერი მზესა და ქარს მოჰყავს
გაზაფხულის სადარი,
შენ კი ლოყას
გადაგკროდა ზამთარი.

მიდიოდი, როგორც მკვდარი,
როგორც მკვდარი სანანი,
ჰქროდა ქარი,
თრთოდა იასამანი.

ხალხის ზვავთა და გლეტჩერთა
გარს ბრუნავდა მდინარე;
არ შეჩერდა,
არ იკითხა: ვინ არი?

ეხლა სხვაა. კაცის თვალი
ქალს სიხარულს ადარებს,
სადაც ქალი
ქალის სახეს ატარებს.

სალამი ამ მწიფობისთვის!
მზე რომ სჯერა მცინარი.
ყველა გისმენს...
და კითხულობს: ვინ არი?

ფერით მზესა და ქარს მოჰყავს
სიხარულის შევსება
და შენს ლოყას
გზნება ეალერსება.

24. I. 1936

* * *

გაზაფხულია. ხე ფოთოლს ისხამს.
ვაზის ცრემლებით აივსო ზვარი.
ამ მშვენიერ დღეს, ამ დილას სისხამს
ფეხებს გისუსხავს ეს უხვი ცვარი.

კარგია, როცა რიჟრაჟი მოდებს
სიმინდს და ხეებს ნამების ლივლივს;
საკმარისია შეეხო ტოტებს
და ნამი თავით კოჭამდე გივლის.

შორით კი ხვამლი მოსჩანს ცისფერი,
როსმე ის ჩემი იყო ზმანება.
გაივლის თვალწინ იგი სიზმარი
და რაღაც მწარედ დამენანება!

ხე ფოთოლს ისხამს, ხე ფოთოლს ისხამს,
ქალაქის ბალი და სოფლის ზვარი.
ამ მშვენიერ დღეს, ამ დილას სისხამს
მაცოცხლებელი ეცემა ცვარი!

25. I. 1936

ამ არემარეზე

სულ ამ არემარეზე
უცნაური ის არის:
გადაწევა უქმია
რკინისგზების ისარის.

საბარგო მატარებელს
თვალი ვერ დაინახავს.
აღბად ინდუსტრიალურ
საიდუმლოს ინახავს.

ჩვენში, აბა, უსმინეთ,
აღტაცებას მიცემულს –
მრავალთ-მრავალ ბორბლების
გრგვინვას გრიგალისებურს.

25. I. 1936

იპატი

ყრუ მონასტერი იპატიევის...
აი, სათავე
სინათლის რწმენის არპატიების,
წინსვლის სადავე.
იმ კედლებიდან რუსეთი ნანობს
შეცდომას მწარეს,
რომ ჩააბარა ტახტი რომანოვს,
მტერზე უარესს.
სამასზე მეტი წელი გატევის
მოსჩანს, ვით მტვერი,
მათი სამშობლოც – იპატიევის
ყრუ მონასტერი.
აი, აჩრდილი სქელი მტვერიდან
საუკეთესოს
დიდი ხნის შემდეგ მონასტერიდან
მიადგა ეზოს.
ვისია სახლი? – ჰკითხულობს ბერი,
მსხვერპლი ძიების,
უპასუხებენ: ინჟინერისა,
იპატიევის.
აქ ყველაფერი თითქო ქანაობს,
როგორც სიმბოლო,
აქ უკანასკნელ მეფეს – რომანოვს
მოელო ბოლო.

25. I. 1936

ახალ ცხოვრებას გაუმარჯოს

არ შევხვედრივართ ჩვენ ერთმანეთს,
ო, რა ხანია,
ეხლა კი შევხვდით,
აგე, კაფე „მანჰატანია“.
ეხლა ჩვენ შევხვდით, ნუ უყურებ
დროთ უხსოვრებას,
ახალ ცხოვრებას გაუმარჯოს,
ახალ ცხოვრებას!
გახსოვს ავდრები ნათესების
და საძოვრების?
ეს იყო სევდა და ბურუსი
ძველი ცხოვრების.
გახსოვს შორი გზა... ცდა მოგების
და საშოვრების?
ეს იყო ბნელი გვირაბები
ძველი ცხოვრების.
გადავივინჯოთ სიღარიბე,
გამათხოვრება –
ახალ ცხოვრებას გაუმარჯოს,
ახალ ცხოვრებას!
არ შევხვედრივართ ჩვენ ერთმანეთს,
ო, რა ხანია,
ნამეტანია, მეგობარო,
ნამეტანია!
ის მოგონება გავატანოთ
დროთ უხსოვრებას –
ახალ ცხოვრებას გაუმარჯოს,
ახალ ცხოვრებას!

იანვარი, 1936

დიდი, სახალხო!

ვინც კი პოეტის, მხატვრის, არტისტის –
უშვენიერეს ატარებს სახელს,
მე მინდა ვუთხრა: სამშობლო გიცდის,
სამშობლო საქმეს გთხოვს ახალ-ახალს.
პოეტს, რომელიც წრფელია გულით,
ვისიც სიმართლით ჰწყავს საწყაული –
ეხმაურება სრული გუგუნით
ეს დღევანდელი დღესასწაული.

გზით გაკვალულით თამამად მიდის
თხუთმეტი წელი დიდი დიდებით,
სავსეა მხარე თუნდაც კოლხიდის
სასწაულების მაგალითებით.
ამშენებელი, რომელიც წინად
კარისყურამდე აღწევდა ძლივას –
თავს დასტრიალებს ფოლადს და რკინას
და უდიადესს შლის პერსპექტივას.

სწორედ ის დღეა, როდესაც მხატვრებს
აფრთოვანება არ აკლებს თემას,
თავისუფლებას, იდეებს, ნატვრებს,
ნიჭის, ღირსების პატივისცემას.
რა ძლიერია მხატვრის იერი,
როცა ამაყად დროშებს ჩაუვლის:
სტალინის დროშის მონახა ფერი,
ფერი სახალხო დღესასწაულის!

[1936]

ვინა სთქვა!

დაბლა ჰყრია ქვა და გუნდა,
ხმელი ნეშო, რკო და წაბლი,
მაღლა მთაა, სადაც უნდა
გადაფრინდეს დირიჟაბლი.
გაოცებით მწყემსი წყნარი
ისმენს ციურ დაირასა;
ვინა სთქვა, რომ ზეცის კარი
სამუდამოდ დაირაზა?

ქვევით სახნის-კავის მდელო
მიაქვს დროთა უხსოვრებას,
ახალს აგებს საქართველო
ბედნიერს და მძლე ცხოვრებას.
მაღაროდან მადნის სრული
ფენა შუქად დაირაზმა –
ვინა სთქვა, რომ მიწის გული
სამუდამოდ დაირაზა?

მზეა მშრომელების ტომის
და დიდებით მიდის დიდით
სოციალისტური შრომის
სასწაულთა მაგალითით.
სავსე რწმენით და იმედით
ხალხი მიდის ახალ გზასა;
ვინა სთქვა, რომ მუშის ბედი
სამუდამოდ დაირაზა?

მოლოდინმა მტრების თვალებს
იმედები დაუღია, –
ჩვენი დროშა დაფრიალებს,
ჩვენი დღესასწაულია!

გავარღვიეთ კლდე და ზღვარი
და მსოფლიოს ვანვდით ხმასა:
ვინა სთქვა, რომ ქვეყნის კარი
სამუდამოდ დაირაზა?

მხარეს ვხედავთ მდიდართ-მდიდარს,
მას დოვლათი არ ელევა
და თავდასხმას არავითარს
აღარ ძალუძს მისი ძლევა.
მასსა – სტალინია მძლავრი
და სტალინი არის – მასსა,
ვინა სთქვა, რომ სიბრძნის კარი
სამუდამოდ დაირაზა!

[1936]

ესპანეთის გმირებს

აი, ნამდვილი გმირთა-გმირობა
და თავდადება,
ნაყოფით მისით ქვეყანა მალე
ათავთავდება.

დრო მოვა, ძმებო, და ჩვენ მოვნახავთ
ხიდეს გადაბულს.
მივესალმებით კიდევ ერს მებრძოლს
და თავდადებულს!

14. X. 1936

ო, მაინც რომ ვერ...

მონ-მარტრში შენი თვალები –
ღრმა, უბოლოო, უსახო.
შენ კვენესი, შენ იმალები,
არც ვინ გყავს, რომ დაუძახო.

უდაბნოდ გაჰქრა მრავალი
სიკეთე, ზნე და ზნეობა,
არავინაა მავანი,
გაგიყოს მოცალებობა.

ატარებ ნილაბს და რიდეს,
საოცარ გამოტარებას,
ო, სასიკვდილევ, სიმშვიდეს
ვინ მისცემს შენს მშფოთარებას?

უღვევი, უანგარიშო,
შიშით და ჟრჟოლით ამტანი –
შენს არემარეს, პარიჟო,
ამუქებს კაფემანტანი.

5. XI. 1936

მონ-პარნასი

თქვენი დროის ზღაპარი
ძველებურად ნაზია,
თქვენი თავშესაფარი
ისევ „მონ-პარნასი“-ა.

ბროლში ელვის კამკამი,
ელვარება იმ ღვინის,
პროვანსი და შამპანი
მშობლიურად გილიმის.

თმახუჭუჭა თუთუნის
ბოლი თვალებს ედება,
ისმის ჩუმი დუდუნი –
ძველი შემოქმედება.

ლანდი, შეფარებული
იმა დროთა ყოვნებას,
უნებურად გაგონებს
უკანასკნელ ომნიბუსს.

1936

* * *

სადღაც დარჩა, შორს, სტოკჰოლმი,
მჭლე გლეხოზა, ფიორდები.
ისევ დავფიქრდები ხოლმე:
ჩემს სამშობლოს ვერ ვშორდები.

იქ თვლა არ აქვთ ამანათებს,
სიუხვეა და სიმღერაც
კოლმეურნის ოჯახს მატებს
სიხალისეს ფერად-ფერადს.

სხვათა მოჯამაგრობით
რომ სწყევლიდა ბედისწერას,
თავისუფალს, თავის შრომით
ბედს აწვდიან ფერად-ფერადს.

მშრომელს საბჭოთ ქვეყანაში
ვერ დააკლებს მტერი ვერას,
ათასობით ითვლის სახლში
გამარჯვებებს ფერად-ფერადს.

სიხარულით იწყავს ხორბალს,
გოგრებს, მწვანილს და ჩხავერას,
ატრიალებს ღერძი ბორბალს
მხიარულს და ფერად-ფერადს.

დრო მიდამოს აკამკამებს,
შეძლებული სხივით ფერავს
პიანინოს, ფარდებს, დგამებს
და ხალიჩებს ფერად-ფერადს.

და ითვლიან ან თვითეულს,
როგორც ნანატრ რამე ბგერას,
დღეებს, როგორც ამ ჩითეულს,
საამურს და ფერად-ფერადს!

სადღაც დარჩა, შორს, სტოკჰოლმი,
მჭლე გლეხობა, ფიორდები,
ისევ დავფიქრდები ხოლმე:
ჩემს სამშობლოს ვერ ვშორდები.

1936

ნარნარა ანატოლ ფრანსის სურათზე

კარგი ოსტატი,
შემომქმედი უმწერვალესი,
ვინც სიტყვას მისცა
ყინულის და ცეცხლის ხალისი –
ენა ფრანგული
ჰქმნა დიადი და სრულყოფილი,
უდარებელი,
იშვიათი, კეთილშობილი.
მხოლოდ გუგუნი
იყო მისი ხმის რეზონანსი –
ანატოლ ფრანსი,
მშვენიერი ანატოლ ფრანსი!

მწარე დაცივნვა,
მოელვარე – როგორც მახვილი,
მათდამი ზიზლის
უმწარესი გამომსახველი,
ვინც მარგალიტით
და ოქროთი მოავარაყა
ბურჟუაზიის
ბატონობის მთელი მარაქა.
ის იყო ციცხვი,
წინაპარი მოვლენის დიდის,
რომელიც ეხლა
ახალი გზის ძიებით მიდის.

მხოლოდ გუგუნი
იყო მისი ხმის რეზონანსი –
ანატოლ ფრანსი,
მშვენიერი ანატოლ ფრანსი.

1936

პატარა პიერი

სანაპიროს ნაგვის ყუთში
გულსაკლავად სძინავს პიერს;
მოკუნტული წვიმით ბავში
სიზმარშია: ერთ მშვენიერ

მინდვრად თითქო სოფელია,
აქ, ქალაქის შორე-ახლო
საცოდავად იყურება
პიერისა სამოსახლო.

ალიონზე ქალაქისკენ
მიაქვს ძველი მას კალათი,
იქ არაფრით მიმავალი
შინაც მოდის არარათი.

პიერს ეზოს ბოლოს უდგას
ერთადერთი ძირი მსხალი –
მისი ბედი და ნუგეში,
მისი მზე და მარჩენალი.

მსხლის თვისება ზღაპრულია:
ზამთარ-ზაფხულ, ყოველ დილით
მადლიანი ხის ტოტები
იტვირთება მნიფე ხილით.

მით საზრდოობს. პიერისთვის
ხე მფარველი არის ხატი,
მაგრამ ერთხელ სალამოთი
ცრემლით ხვდება ხე მარადი.

ვერა ხედავს მნიფე ნაყოფს,
გაუძარცვავთ მძიმე მსხალი,

ვინ მოვიდა, ვინ დაამხო,
რომ არ დარჩა ნატამალი?

და ყველაფერს მიხვდა პიერ,
ხედავს პიერ, რა ეჭვია,
რომ დღეიდან დაილუპა,
რომ მას ქურდი შეეჩვია.

გაიღვიძა აქ პიერმა
და წამოხტა, ვით შურდული,
ბავში, როგორც სიცხადეში,
სიზმარშიაც გაქურდული.

1936

ანდრე ჟიდი და ანდრე მალრო

ბერიკაცს ქუდი წარბამდე ხურავს,
ჭაბუკს კი გვერდად,
მაგრამ კონგრესის ჭერს და სახურავს
აგებენ ერთად.
სახალხო ფრონტის აგებას უცდის
თვალთ ელვა შუქის,
აღფრთოვანება როგორც მოხუცის,
ისე ჭაბუკის.
ორივესია ივნისის გული,
ეს მზე, ეს სიო.
ეს ხმაურობა და გაზაფხული
ორივესია.
არც ერთს არ ეტყვის მისთვის სამღურავს
ეს სიმაისე,
ანდრე ჟიდს ქუდი რომ ასე ხურავს,
მალროს კი ისე.

[1936]

ქუჩის მომღერალი

მან ეზო-ეზო
კარიდან კარად
ბევრი ლამაზი
სიმღერა ხარჯა,
მაგრამ არავინ
ჩასთვალა არად:
მას ძონძი მოსავეს,
მდიდრებს კი – ფარჩა.
ქამანჩა, ქმნილი
ცრემლების ღვარად,
აი, სულ – რაც მის
ცხოვრებას დარჩა.

1936

* * *

აყვავილდა ყაყაჩო,
ვარდი და აკაცია,
ელისეის მინდვრებზე
მშვენიერი დარია.
ჰყვავის პარმის იები,
ჰყვავის ჩაის ვარდები,
მხოლოდ მრავალთა გულში
ისევ იანვარია.

1936

მთაბში

კავკასის მთები. ვერთობი
ალპიურ ველით. არც ყინავს.
თოვლიანია ფერდობი.
ჩადის ფერდობი და ბრწყინავს.

სვანმა გაშალა ნაბადი,
დაენდო და მისრიალებს,
ქვევით მიღელავს ნაკადი,
ზევიდან ზეცა კრიალებს.

შეთანხმებულან კლდე-ზვავნი,
უშბა, კოშკები და ლილე,
იმღერის მფრინავი სვანი:
მისი მზე და სიყმანვილე!

ნაბადი ფრინავს და გუდა,
არ ხვდება არარა სამნად.
არ მიაჩნია ცა ქუდათ
და დედამინა ქალამნად.

ყველა წიგნები დავხურე,
ოცნება იწყებს მთოვრებას,
ვდგევარ, მაღლიდან დავყურებ
სხვას, სულ სხვანაირ ცხოვრებას.

იყო მთლად შეუმოსავი
კაცობრიობის აკვანი,
იყო ერთ მუჭა ბრბოსადმი
მრავალთ-მრავალის თაყვანი.

იყო ბორკილი მონობის,
გზა უამური შრომისა,
იყო ცა უპატრონობის,
ვით ნისლი შემოდგომისა.

ადამიანმა დაჰკარგა
სიხარული და მზე ტკბილი,
ცხოვრებამ გადააქარგა
მწარეზე მწარე ღიმილი.

ბევრი დაღლილა ჯალათი
მებრძოლთ თავების წარკვეთით,
იყო ომი და ლალატი
და ყოფნა სასონარკვეთით.

ჯალათი იგი ქვა-გრძნობის
და ბნელი სულისკვეთების
ლამით სწვდა კაცობრიობის
სხივოსან შემოქმედებას.

დღეს კი მსოფლიოს მეექვსედს
ჩემს სამშობლოში სვიანი,
სხივმოსილი და მოლექსე
დამკვიდრდა ადამიანი.

სტალინი ბელადია და
მხატვარი უდიადესი!
ხარტიით გაადიდა
გზა ნაჭედი და ნათესი!

ასწია დროშა მაღალი
კაცთა შრომის და გონების,
მსოფლიო აზრის, ძახილის,
მიღწევის, გამოგონების.

მიჰყავს – ვით სიმაღლეების
არწივთა ხმოზა ალური –
ჩვენი უბადლო დღეების
მსვლელობა გენიალური.

ულევი – დროს ეუფლება
ვეფხვთა ნიჭი და გენია,
უმალლეს თავისუფლებას
სამშობლო აღუდგენია.

და ხანა უხვად ამდიდრებს
არნახულ ბედნიერებას:
ჩანგს, მახვილ კალმებს, პალიტრებს,
სიმღერას, მეცნიერებას.

უმდიდრეს მემკვიდრეობის
საგანძურია ნახული –
სადმე მთისა თუ ხეობის
კლდეებში გადანახული.

მოლივლივებს და ითლება
სხივტეხილების ფენობა,
ხალხის არ გამოითვლება
სიმღერათ რაოდენობა.

იმათი რაოდენობა
ვარსკვლავთა რიცხვს თუ ედრება:
ჩვენი ქუჩა და შენობა,
ანთება, გადათეთრება.

შეტრიალებულ რკინიდან
ალი მოლვივის ფერადი,
შრომის ეცემა მინიდან
ნათელი ათასჯერადი.

მარადი სიმაისეა
ჩვენი ქუჩა და შენობა
და სიხარულიც ისეა,
როგორც ტყის ფოთოლფენობა.

და თუ რომ მტერი ფიცხელი
მოგვეტბორება ღვარებად,
ჩვენი ლითონის სიცხელის
შეხვედბა გავარვარება.

სვანო! აქ მტერი ვინ არი?
დალენილი გაქვს ხუნდები,
წამით ნაბადით მფრინავი
მთას თვითმფრინავით ბრუნდები.

იფრინე, ფრთა მოიღერე,
მიჰყევ სიმღერებს ანარჩევს,
რომ გადაედოს სიმღერა
მსოფლიოს ნაწილს დანარჩენს.

იფრინე, შენთვის ეს ღია
სივრცე მშვენიერ ფერებით
ცხოვრების უხვი ბაღია,
აღსავსე ბედნიერებით.

სტალინი ბელადია და
მხატვარი უდიადესი,
ხარტით გაადიდა
გზა ნაჭედი და ნათესი!

[1936]

მერის თვალებით

ეს რამდენიმე დღეა და რამდენიმე ღამე
დახურულია გული, როგორც საკანი რამე.
თითქო უმძიმეს კარებს კუპრის დაედო ლუქი,
გულში ვერც ზეცა ატანს, ვერც სინარულის შუქი.
გაუდაბურდა ჩემი ყოფნის ყოველი წამი,
ეს რამდენიმე დღეა და რამდენიმე ღამე.
აჰ, მომეცალეთ, კმარა! მხოლოდ სიკვდილი მინდა.
არც პოეზია მატკობს, არც მეგობრობა წმინდა.
ეს რამდენიმე დღეა და რამდენიმე ღამე –
არე-მიდამოს შხამავს ღრმა მწუხარების შხამი.
ჩამოიბუროს ზეცა, მისიც აღარა მჯერა –
მერის თვალებით იგი ვერ გაბრწყინდება, ვერა!

[1936]

**სახლიდან გავიდა
და
აღარ დაბრუნდა**

სალამოს სხივები –
ღრუბლებში დაგროვდა,
აიმღვრა, აიმღვრა,
დაიძრა, დაბრუნდა
და სხივი, რომელიც
სარკმელთან გამრუდდა,
სახლიდან გავიდა
და აღარ დაბრუნდა!

გაჰქრა! წინანდელი –
ჩავაქროთ სანთელი.

[1936]

პოეზია

იზი - ოზია

ნუ ქვითინებს ჭიანური,
დააჩუმეთ თარი,
არაადამიანური
ავი დარის დარი.
ო, ნუ მღერი! როცა მღერი,
ზღვები, მთა და ბარი –
ყველაფერი, ყველაფერი
თითქო რიგზე არი.
თითქო მწარე ფრთებით მძლავრი
ქარი გულს არ სცემდა,
განუყრელი თანამგზავრი
ხეტიალთა ჩემთა.
არ ყოფილა თითქო ბნელი
ძნელი ღამის კალთა,
თანამგზავრი განუყრელი
ჩემთა ხეტიალთა.
დააჩუმეთ ჭიანური,
ნუ ლულუნებს თარი,
არაადამიანური
ავი დარის დარი.
მაგრამ ჩუმად, ო, ეს რაა!
მწარე, ძნელზე ძნელი
გაილანდა ათასცხრაას
მეთოთხმეტე წელი.
შემდეგი წლები.
სანგრები.

საგუშაგოზე სდგას ჯარისკაცი,
ღამეა. ყინავს.
სადღაც ორკესტრის ისმის კისკასი,
სადღაც მზე ბრწყინავს;
აქ კი, სახლის წინ რა ამინდია!
კედელზე შუქად,
ლურჯ საზებად და ტბებად ჰკიდია
ევროპის რუქა.

და ჯარისკაცი რუქის ლურჯ ხაზებს
 თითებით სინჯავს.
 მახლობელ სანგრებს ყინვა აბრაზებს,
 და აი, დინჯად:
 ტრანშეებიდან ამოდის ორი,
 შემდეგ მრავალი
 ჯარისკაცების აჩრდილი შორი
 სჩანს მომავალი.
 დახეულ ჩექმებს, დაღრღნილ ფარაჯებს,
 დაცვეთილ ქუდებს
 ქარის და ყინვის ფრთა უდარაჯებს
 და გულს ამტუტებს.
 უცებ სანგრიდან ამოდის ბოლი,
 ქარი დაუბერს:
 ველების სივრცე და მთების ზოლი
 ისმენს საუბარს:
 – განა ეს არის ტანისამოსი?
 მხოლოდ ჩვრებია!
 – აჰ, მეომარო, ბედის ნამუსი...
 გაგკარებია?
 – დაცხრილულია ფარაჯის ტევა,
 ტყვიების დროა.
 – სადაც კი გავწევ, იქვე ირღვევა –
 ისე ვიწროა.
 – ჩემი ფარაჯაც სრულია მეტად.
 წყევლა ამ ამბებს!
 – ო, ეს შარვლებიც მთლად დახრულია!
 ვითომ დაბამბეს!
 – თქვენ გეცინებათ, აი, სიმრუდე...
 სხვა რალა გვატკობს?
 – საოცარია, რომ ეს ცხვრის ქუდიც...
 ვითომდა გვათბობს...
 – თქვენ გეცინებათ ეს სისასტიკე?
 რომელიც ანგრევს...
 – სოფლებს, ქალაქებს, ანგრევს და იგებს! –
 წყევლა ამ სანგრებს!

- ყინვაჲ, გეყოფა ასე ანცობა!
- არ გინდა ბინდი?
- ეს ქარიშხალი რამ გააცოფა!
- ოჰოოჰ! გაეყინდი!

საგუშაგოზე სდგას ჯარისკაცი;
ვილაც სწერს წერილს.
ვილაც გულაღმა მწოლარე ცას
შესცქერს და მღერის:
„არ ბრწყინვალეხ, არ ენთები,
გათენდი თუ გათენდები,
ღამეჲ ბნელო.
შუამთაზე ნისლი არის,
ათი მთა რომ გადიაროს,
ტყე და მდელო.
ეს სიცივეც არეს ჰყინავს,
ცხრა ღამეა, რაც არ გვძინავს,
მთიდან მთაზე,
თხრილში გვავესებს თოვლის მტვერი,
არც მოძმე სჩანს, არც სჩანს მტერი,
და ვართ ასე“.

- რა დაგმართია, კოჭლობ, ძმობილო?
- ვკვდები იარით.
- აბა, რამდენი გზა კარპატების
გამოვიარეთ.
- მერე რა ცუდი და გრძელი გზები,
ტალახი, ბანდი.
- შენც ხმა წაგსვლია, დახრინნინდი?
- დავხრინნინდი!
- რას იზამ, ეხლა საბნების ნაცვლად
ყინვით ნალები
ბევრს ნიკოლოზ მეორის ხურავს
ბაირალები.
- მომე „მახორკა“, დამიცხრეს დაღლა.
- ინებე, იახში.

– ო, გავიყინე! კარგია ახლა...
 – სოფელში? სახლში?
 – კარგია წყაროს წყალი გემოთი,
 სუნთქვა სიოთი.
 რომ მივდიოდი და ვეცემოდი,
 კვლავ მივდიოდი.
 ზარბაზნების რომ ატყდა ქუხილი,
 გრგვინვა და ჭექა,
 მე ერთადერთი მქონდა წუხილი –
 სოფლების დეკა.
 შორს ერთადერთი ენთო სანთელი
 ბალის ტოტებით,
 აქ კი გრიგალი, კორიანტელი
 თავგამოდებით.
 – სოფელში თურმე ხვალ თუ ზეგ პური
 აღარ იქნება.
 – ბავშვებს შიმშილი ხოცავს უჭმური.
 – ამდენი ვნება!
 – ეს ყველაფერი ომის ბრალია,
 ომის ხინვია.
 მახსოვს, პირველად სოფლიდან ომში
 რომ გამინვიეს.
 ეგდო კიბეზე ოქროს კანკელი,
 ჩამავალი მზე ლურჯი ხელებით
 და ღრიანკელი,
 ცად მიმავალი ცისარტყელებით;
 უდარაჯებდა ცელქი ბელურა
 შურიან კატას ბოსტნის კარებთან,
 სოფელს ეხურა
 სალამოს ჩრდილი და მდუმარებდა.
 დროით აფრინდენ ხეზე ქათმები,
 დაუცხრომელი დაცხრა მერცხალი.
 იდგენ ატმები.
 გამოჩნდა კვარი და ნაპერწკალი,
 გადაქცეული ცისფერ გრძნობებად,

სალამოს ბოლი ბედნიერ სოფელს
ემშვიდობება...
ემშვიდობება ნაცნობ-მეზობელს.
ვილაცამ ქოხის გაალო კარი
უხელოდ, უხმოდ, სუნთქვა დამალა.
ეს იყო ქარი,
ეს იყო მისი ბინდის ამაღა.
და დავინახე: ახალი ზვარი,
მახლობელ სახლზე დამტყდარი კასრი,
ეს იყო მთვარე,
მისი ნელი ფრთა და მშვიდი აზრი.
შარაზე, ჩუმი ხეობის თავში
გვიან ტირილით მიდის ურემი.
კითხულობს ბავშვი:
– საით მიდიან ჩვენებურები?
არც ნისლიან დღის, არც ამიდიან
ან უამიდო დღის მოკრძალება,
საით მიდიან? –
კითხულობს ვერხვის აპრიალემა.
მშვიდობით! ვიგრძენ, რომ აღარ არი
ბედნიერება გრძნობა მდებელი,
დარეკეს ზარი –
მსოფლიო ომის მაუნყებელი.
ეხლა? როდესაც მზე კვლავ ამოვა,
ის გააშუქებს სხვაგვარ თაობას,
ცხედრების გროვა
ცვლის მიუნდომელ სანახაობას.
საცაა, ასე გაზრდილი რიცხვი,
ვით მეზღვაურნი ტალღათა შორის,
დაჰკივლებს რისხვით
და ეკვეთება ერთი მეორეს.
მაგრამ მოვა დრო, იგრძნობს იარას
და ახალ გრძნობას შეაშენდება.
დაჰყრის იარაღს,
რადგან ერთობის დროა, თენდება!

– მოვა დრო, ჯარი დაჰყრის იარაღს,
იშლება გროვა.
– ჯერიც სხვაც ბევრმა გაიზიაროს.
– ო, ეს დროც მოვა.
გეთაყვა, კითხვა ვერ ვისწავლე ჯერ,
ვიცოდე ნეტა.
მაშ, წამიკითხე, აბა, რასა მწერს
მოხუცი დედა.
მეორემ სწრაფად გახსნა ბარათი:
„ძვირფასო შვილო,
მომკლავს მე შენი ხსოვნა მარადი,
ლამე უძილო...
უკაცო სახლზე გრიალებს კოხი,
ცეცხლი ძლივ ღვივის,
ლამის სულ თავზე დაგვენგრეს ქოხი,
მაგრამ ვინ სჩივის, –
შენ დამიბრუნდი ჯანმრთელი გმირი.
არაფერია.
ეს ძღვენიც მცირე, რასაც გიგზავნი,
შენი ჯერია...
ო, შვილო, წერვა არ მისწავლია,
თუ არ დაღალდი...
რომ დამეხმარო, შენი ვალია...
ჩემი ქალაღი...“
ამ დროს ვილაცა დაიწყებს ნელა.
აბარბაცებით –
და ამ სიმღერას აჰყვება ყველა
ჯარისკაცები.

„არ ბრწყინვალე, არ ენთები,
გათენდი თუ გათენდები,
ლამეც ბნელო.
შუამთაზე ნისლი არის,
ათი მთა რომ გადიაროს,
ტყე და მდელო.
ეს სიცივეც არეს ჰყინავს,
ცხრა ლამეა, რაც აქ გვძინავს,

მთიდან მთაზე,
თხრილში გვავესებს თოვლის მტვერი,
არც მოძმე სჩანს, არც სჩანს მტერი
და ვართ ასე!“

ღრმა სიბნელიდან მოხუცი ქალი
გამოდის ჩანთით.
მან ჯარისკაცებს მოავლო თვალი,
„აჰ, თქვენ არ სჩანდით“.
და სანთლით ხელში ათვალიერებს
სანგრებს და ჯარებს.
და ჯარისკაცებს, მაგრებს, ძლიერებს,
იპყრობს დუმილი.
– საბრალო ქალი! შავებითაა
იგი მოსილი,
შორი კუთხიდან, მრავალ წამებით
არის მოსული.
თვალეებში ბევრჯერ ჩახედა სიკვდილს,
როგორც მორიგი
ვეებერთელა ფრონტზე თავის შვილს
დაეძებს იგი.
– მე დავინახე იგი სანგრებში,
ის შვილს ეძებდა,
ის ხშირად მოკლულ ჯარისკაცებში
თვალს აცეცებდა.
მას არ ჰქონია გზა მოთაფლული,
გზაა საზარი,
ჯარი მიწაში არის ჩაფლული
უზარმაზარი.
მაგრამ, ჩუ, აგერ, ისიც მოვიდა –
მოხუცი ქალი;
მან მხოლოდ ერთ ჯგუფს მრავალ გროვიდან
მიაპყრო თვალი.
– იქნებ იცნობდეთ, შვილო, გეთაყვათ,
ან გაგეგონოსთ,
მოჰკლეს, დამარხეს თუ სხვა ჯარს გაჰყვა
ის ჩემი შვილი?

დიდიხანია, არ მიმიღია
მისგან წერილი,
დარდებით გული მაქვს დასერილი,
მოგკვდი, ვენამე!
ტანზე ფარაჯა ძველი აცვია
რუხად ნაფერი,
ერთი სანყალი ჯარისკაცია,
სხვა არაფერი.
– არა, დედი, არ გაგვიგონია,
– არა, სწორებით.
– დამაცა, ვცნობდი, სადღაც მგონია,
იქ... მოშორებით...
ვინ იყო? სიდან ან რა კაცია,
ვინ და რაფერი?..
– ერთი სანყალი ჯარისკაცია,
სხვა არაფერი!
– არა, დედი, არ მოგვისმენია.
– დაღალული ხარ, ჩამოისვენე.
– სანამდე ვინმე შვილს არ მაჩვენებს,
მანამ ქვეყნად მე რა მომასვენებს!

ო, ცეცხლო, ცეცხლო!

გადაბიბინება,
ცეცხლო, შენმიერი,
ალთა ხვეულები
სოფლებს მიანებეს,
ქვეყნად იფინება
მაინც მშვენიერი
მკვდარი სხეულები
ადამიანების.
ხშობით საშინელით
თხრილში ჩაჩრილები,
ნისლი მორგებია
სახე ფითრებული,
ახლა საშინელი

გროვა დაჭრილების
თითქო მორგვებია
დასახიჩრებული.
მინდვრის ბალახები,
იგრძნობს ადამიცა,
ამეტისტებიან
ხეთა ჩეროები,
მოდის ქალაქები,
მოდის დედამინა,
სადაც იზრდებიან
რკინის ღეროები.
მაგრამ... საათია
ხანა ადრიანი,
დალლილ მოსანგრეებს
სძინავთ დალაგებით,
სამოცდაათიან
სანტიმეტრიანით
მიანგრ-მოანგრიეს
იგი ქალაქები.
ველი ქალაქს იქით
ომით დაირღვა-რა,
ერთი – მეორეში
წვიმით იცომება,
განა სისასტიკით,
რაც აქ დაიღვარა
სისხლის მორევები,
გამოიზომება?
მხეცი თოკიანი
დაჰქრის უვნებელი,
ქვეყნებს შევლებია
ცეცხლის მეზოდენი,
დადგა ოკეანე
დაუსრულებელი,
ეს ხომ ცრემლებია...
მაგრამ ესოდენი?

მოხუცი ქალი თვალცრემლიანი
სიღრმეში მიდის.
ო, ღრმაა ძალა მისი ზიანის,
განცდების დიდის.
და ვინ გაიგოს, რამდენ ნაპრალში
არის მალული
ჯარისკაცები მისებრ საბრალო
და დაღალული.
ან ყველას როგორ უნდა უძახო,
ვართ მიწიერი,
მასსა უბრალო,
მასსა ძლიერი.
განწირულებაც მათ არ აომებს,
როს აქცევს სითხეთ,
სასაფლაოებს, სანატორიებს
და თხრილებს ჰკითხეთ,
საწყალი კაცი,
დაღალული ჯარისკაცი.

ჰაერში დაკიდულს
ჰკითხეთ ტერასას
და შემკრთალ ხეებს,
ჰკითხეთ ცას რიდულს.
სნეულ სახეებს.
სნებას თქორიანს
ვინ გადურჩება?
ილურჯება
სანატორია
და შელამება
შორი მილულვით
კვდება წამებით
და წყევლა-კრულვით:
– საწყალი კაცი.
– დაღალული ჯარისკაცი.

ომი, სასაფლაო და რკინისგზები,
მკვლელობათ რიცხვი.
ადამიანის სასიკვდილო ხრიალით სტკებება
ოქროთი მოვარაყებული სირცხვილი.
მსოფლიო ოჯახის ისტორია,
სხვაგვარ წარსულის მქონე ტიალი
სანატორია...
ეს მომაკვდავის არის ხრიალი...
ომი, რომელმაც გაბედა,
ომი უცაბედათ.
ტყვია... რა მწარეა ის, რაზედაც ჩუმად არიან.
მთელი საუკუნე მიდის სხვებისთვის,
მინდვრების საიდუმლო,
მთების საიდუმლო,
სასაფლაო და რკინისგზები...
ეს მომაკვდავის არის ხრიალი.
მინდვრების საიდუმლო,
მთების საიდუმლო,
საიდუმლოა –
საწყალი ჯარისკაცის,
დაღალულ ჯარისკაცის!

მსოფლიო იყო ძლიერი ლომი
კლანჭებში მსხვერპლით,
ეპარებოდა საზარი ომი
ცეცხლიან ფერფლით.
ის მოჩვენებას ელოდა მრავალს,
მოვარდნილს ღამით,
და სულში ზრდიდა სუსხიან ყვავილს,
აღსავსეს შხამით.

აღსავსე სისხლით.
შურისძიება თვითეულ მარცვლად,
მისხლითი მისხლით
არის მშვენიერ ქალაქთა ნაცვლად.

მოხუცი ქალი თვალცრემლიანი
სიღრმეში მიდის,
ღრმა არის მისი გულის ზიანი
და ტანჯვის დიდის.
უცებ სანგრებთან მიტოვებული
განათდა სახლიც.
მთავარსარდლების მოსჩანს კრებული,
ვერ ეტყვით დალილს.
შეექცევიან უძველეს ღვინოს,
ღვინოს და ბანქოს,
ვიღაც ამღერებს ძველ პიანინოს,
როგორც უმანკოს.
ჰიმნები სახელმწიფოთა.
აყრუებს დარბაზს.
ჰიმნი გაისმა და კრება მთელი
დგება ბარბაცით.
ჯარისკაცებო! თქვენ სულში ნისლით
დიდხანს ეხეტეთ...
ვისთვის იღვრება ამდენი სისხლი?
აბა, შეხედეთ!
თქვენ დაიხსომეთ ეს გზა, ეს არე.
ეს თოვლი სადა.
სახლიდან ხმები მოისმის ცხარე:
მიდიხართ? სადა?
ფანტომებივით გამოცვივდება
სახლით ქალები,
იმათ თვალებში არ გაცივდება
ცეცხლთ მხურვალეობა.
ახალგაზრდული თავდავინწყებით
თუ გაგიჟდა, ვინ?
მათი უგონო ცეკვა იწყება
ჯარისკაცთა წინ.
ფანტომი მიჰქრის და თავს იმეტებს,
განცდა – ავია.
ძვრიალი გააქვს კასტანიეტებს,
რა ამბავია?
– ნეტავი მართლა ქალნი არიან?

თუ გვეჩვენება?

– სინამდვილეა თუ სიზმარია?

ან შეჩვენება?

– ხედავთ, აქ ცეკვავს ხანჯლებით ყველა.

ეს ფანტომია?

– არა, მსოფლიო არის კომმარნი,

იგი – ომია.

ომია, რაიც ამრავლებს ტანჯვებს

და ჟრიამულში

ცეკვავს, გიჟდება; ო, იგი ხანჯლებს

დაიცემს გულში.

აააჰ!

.....

უეცრად მთებით მოჰქრის რაკეტი,

თვალს ესიცხება.

და ჩოჩქოლია... ომი? აგეთი?

აჰა, იწყება.

ჯარის უფროსი ყვირის იერით:

თოფი დატენეთ!

მტერი ულმობელს იწყებს იერიშს,

მოემზადენით!

საცაა, ასე გაზრდილი რიცხვი,

ვით მეზღვაურნი ტალღათა შორის,

დაჰკვივლებს რისხვით –

და ეკვეთება ერთი მეორეს.

საბრალო ჯარისკაცი.

დაღალული ჯარისკაცი.

ჯარისკაცებო, თქვენ სულში ნისლით

დიდხანს ეხეტეთ,

ვისთვის იღვრება ამდენი სისხლი?

აბა, შეხედეთ!

აივნიდან ხმა: – იერიშისთვის!

ჯარის ხმა: – არა!

ვისთვის ვიბრძოლოთ, მთავრობებისთვის?

ომი ომს! კმარა!

– გაუმარჯოს ინტერნაციონალს!
– გაუმარჯოს გაფიცვებს!
– გაუმარჯოს აჯანყებას!
– ამხანაგებო, ომი ომს!
– გაუმარჯოს რევოლუციას!
ჩვენ ვგრძნობთ ტკივილებს, მწარე იარას,
ვერ დავრწმუნდებით –
ამ მიდამოებს, სანგრებს, იარაღს
ვტოვებთ, ვბრუნდებით!!!

საბრალო ჯარისკაცი,
დაღალული ჯარისკაცი
ტოვებს ფრონტს, ბრუნდება.

[1924-1935]

კლასობრივი ბრძოლა

არყის სმისა და ქარისაგან
ჩახლეჩილმა ხმამ
როგორ გველურად მიიფარა
სახეს ნილაბი!
ღიმილით ღარიბს შესთავაზა
გლენს გაზაფხულზე
საუკეთესო სათესური,
კარგი მარცვალი.
გლენი, რომელიც გაჰყურებდა
თავის მწირ მინდორს –
გულდანყვეტილი თვალებით რომ
სჭვრეტდა ბობოლას.

ბობოლა კიდევ კმაყოფილი
მოავლებდა თვალს
თავის უსივრცოდ გაშლილ მინდვრებს,
თავის ხოდაბუნს.
აჰა, ხვალ დილით საბჭოების
არჩევნებია!
ეხლა ნილაბი მიდის სტუმრად
სხვა ღარიბ გლენთან,
უზარმაზარი ჯიბით იღებს
უკეთეს ვაშლებს
და ღარიბისას დაუმოსველს
ბავშვებს თავაზობს.
ეალერსება მათ, გულში ღრმად
დაფარულ ზიზლით,
მამას ჰპირდება შემწეობას,
იცოდებს, ოხრავს.
არჩევნების დროს ის მათ შორის
სეირნობს, ხუმრობს.
და არჩევნებმაც მოუტანეს
მას სიხარული –
ის აირჩიეს საბჭოს წევრად,
მან გაიმარჯვა!

ღარიბ გლეხების ორ ათეულს
დიდი ხანია,
რაც ენატრება კოლექტივად
ჩამოყალიბდეს.
დახმარებისთვის საბჭოს წევრთან
მივიდნენ ერთად.
მან არ ურჩია: სულ მთლიანად
დავინგრევითო!
მაშინ გლეხები თავდახრილი,
უკმაყოფილო,
უიმედობის და სიბრაზის
დალით სახეზე,
თავის სახლებში ბრუნდებიან
უკოლექტივოდ.
იგრძნო ნილაბმა და სისწრაფით
მიხი-მოხია,
დაანანილა თვის მდიდარი
ადგილ-მამული
მკვდარ სულთა შორის და უმწეო
მშრომელის სახით
გაძვრა კვლავ ცოცხლად დაარსებულ
კოლექტივში ის.
დაიწყო მისი შიგნიდან ღრღნა,
სანამ არ გახრწნა...
გამარჯვებული, უღარიბეს
გლეხის მონმობით
შეიჭრა შემდეგ მეურნეთა
სალაროს წევრად;
შეიძრა მაშინ, ამოძრავდა
თესლეულობა
და ტრაქტორები, ტრიერები,
გუთნები, ფული
დაიძრა წითელ ნილაბისკენ,
ბობოლა გლეხთან.
მისი მინდვრები და ბაღები
კვლავ ააყვავა.

ღარიბიცა და კოლმეურნეც
გაშეშდენ უცებ.
უკმაყოფილოდ აგუგუნდა
და ახმაურდა
კოლმეურნეთა, საშუალოთა
ახალი რიგი:
საქმე არ მოდის, ხელს არ გვინვდის
თვით ჩვენივე ძმა!
ზურგი ვაქციოთ კოლექტივებს,
წავიდეთ ჩვენთვის!
ერთი წამი და ის ნილაბიც
ეხლა იქვეა:
ალიზიანებს და იმავ დროს
თითქო ამშვიდებს.
და ძლიერდება გაფლანგვები,
გლექკორთა დევნა,
რევოლუციონერს პატიოსანს
სდევს უნდობლობა.
ორმოცდაათი ნილაბიდან
გადასახადებს
იხდის თხუთმეტი,
დიდი ნაწილი სიმდიდრისა
დაფარულია.
მოჯარდა წითელ ნილაბების
მთელი არმია.
მან გადასწყვიტა და დაიძრა
ქარხნებისაკენ.
გამოაცხადა
პურის გაფიცვა.
მაშინ კი, ისიც აგუგუნდა
თვითონ გიგანტი –
მუშათა კლასი...
კოლექტივი კი ჩვენს სოფლებში
იზრდება, მძლავრობს.
შრომა ედება სიხარულით
გაცხარებული
შავი ზღვის ნისლის შესადარად

გაფენილ ყანას:
რევოლუციონურ შინაარსით,
შემოქმედებით,
დიდის მასშტაბით უნათლესი
და თვალსაჩინო,
ხარისხობრივი მაჩვენებლით
უდიადესი!
როს უნებურად შეადარებ
შენ ამნაირ დღეს
დღეს გუშინდელს და გუშინდელს,
მაშინ მიხვდები,
რა უდიდესი გარდატეხის
გავიდა წელი.
ეს თესვა, ეს მკა კავშირია
მშენებლობასთან.
მის ძალღონესთან, ტვინთან, კუნთთან
და იმის სისხლთან,
ამ დაუნდობელს და კლასობრივ
შეტაკებაში
ახალს და ახალს სიმაგრეებს
იპყრობს მშრომელი
მშრომელი მასის უდიდესი
მხარის დაჭერით,
ისპობა ბნელი ნილაბები
და პალოები.
ასეთ დღეებით სულ წინდანინ
მიდის სოფელი
სოციალისტურ გაერთებით,
რათა დამკვიდრდეს
მინა საერთო და საერთო
შრომა მინაზე!
ჰა, მოახლოვდა მოსავალის
აკრეფის ხანი.
ეს ფიცხელი დრო, შემოდგომა
მოგვიახლოვდა,
ჰეი, დავინყოთ მოსავალის
დროზე აღება.

უკლებლივად და თავის დროზე
მოვლა-შენახვა.
აბა, ვით იყო, ვნახოთ,
თესვა ნაყოფიერი,
როგორ ვუძლებდით მუშაობის
საჭირო ტემპებს?
გავაცხოველოთ მუშაობა!
უნდა მივიდეთ
ყოველ სოფლამდე და კომლამდე –
კოლექტივამდე,
დაბლოებში და მთაგორებში
იქუხე, შრომა!
მოდის საჭირო ინვენტარი?
სწვდება ბელლები?
იჭედებიან სანყოფები?
სახელოსნოებს
ქალაქებიდან ეხმარება
აქ მუშა ხელი?
აგრონომები? მანქანების
შემკეთებლები?
ჰეი, ფიცხელი დრო,
ფიცხელი დრო მოგვიახლოვდა!

რომ ფიცხელი დრო
მოგვიახლოვდა,
კოლექტივში, ქალაქის მახლობლად,
ამას გრძნობს ჩვენებაანთ ნიკა.
ის აზრიანი კაცია.
მას ყოველდღე აქვს გაზეთი
„კოლექტივიზაცია“.
სხვებთან ერთად ბაღში ცისმარე დღე
ტრიალებს ჩვენებაანთ ნიკა:
ფიცხელი დრო მოსულა,
ჰარიქა, ჰარიქა!
კოლექტივში არის ნიკა.
მიიარე, მოიარე –
კოლექტივში ვაშლებია

და ატმები მსხმოიარე.
უამრავი კომში უდგა,
უამრავი ბრონეული,
ყველაფერი ბლომადაა –
მოსანევი, მონეული.
მაგრამ...

გატყდა მოსვენება,
გულში გაჩნდა რალაც კვნესა,
ყველაფერი აერია,
სამად უმზერს მალლა მზესა.

მუხა –
ცაცხვად ეჩვენება,
ბზა –

ჰგონია ნიფელი;
არ ასვენებს ეს ბობოლა,
ეს ნილაბი წითელი.
ცხვირი უგავს მშიერ არწივს,
ნარბ-ნამნამი ეშმაკს უგავს,
თვალეში რომ აღმურია,
ზღვას და ხმელეთს გადაბუგავს.
ის ხან წყნარზე წყნარია,
ხანაც უდიერია,
საერთოდ კი ყოველთვის
კოლექტივის მტერია.

ძლიერ საგონებელშია
ჩავარდნილი ჩვენი ნიკა,
ამ ბობოლას, ამ სისხლისმსმელს
ვერ მიუდგა აგრერიგად!
ამასობაში მზეც გადიხარა.
საღამო მშვიდი, საღამო ნელი
გორის მიდამოს გადაეფინა
და ტირიფონის დაფარა ველი.
– გადაუძახე ცხვარსაც, ჰოდა,
ხევში გალალე! –
სადღაცა მთვრალის მოისმოდა
ჰარი-არალე!

ღრუბელს ყელად მოელვარე
გადაუქანდა
თხუთმეტი დღის ბადრი მთვარე
სოფლის დუქანთან.
ნელმა შუქმა ტყე-ეზოზე
ნამი მოლილა,
იქვე ნიკა მხართეძოზე
წამოწოლილა.
ხედავს: ცაზე შუქთ გემია
და ელვარებს როგორც მძივი,
მყუდროებას მისცემია
ვარსკვლავების კოლექტივი,
აქა-იქ კი, შესვენებით
და სიმშვიდით კმაყოფილი,
მიმოცურავს ღრუბელთ გროვა,
არტელეზად დაყოფილი.

ეხლა თეატრში ზის ნიკა
და ხალხიც მეტად ბევრია.
მუჯღლეუნსა სცემს
თომანთ გიგა:
„ნიკა! ეჰენდე!
შენი ფერია!“
ის არის. ნიკამ არ შეიმჩნია,
ვითომდა ისე,
არაფერია!
თეატრს ვინ სჩივის?
ისევე ხედავს,
მუქი, ბრჭყვიალა,
ვით შავი ჭიქა,
თვალთ დაუბნელდა,
გაცეცდა ნიკა –
ისე არ მოსწონს
და ეზიზღება
მას ეს ბობოლა,
წითელი ნილაბი.
თავბრუ ესხმის, ველარ არჩევს

რა რარიგად სწერია,
თეთრი შავად ეჩვენება,
შავი თეთრის ფერია.
თეატრი ხომ
არ არის ყანა,
არც ველების ფარჩები.
მაგრამ ერთი ბობოლა ზის
ასში გამოსარჩევი.

გაულიმა მანაც ნიკას,
შორიდან რომ დაინახა.
ნიკა ამბობს თავის გულში:
ჩემო თავო, მოკვდი რალა!
გაბედა და, რაკი არრას
გრძნობდა ერთი ზიზლის გარდა,
ისევ მისკენ მიიწია,
ჯერ ადრეა კიდევ ფარდა.
მისი მისვლა
ჩვენს ბობოლას,
რა თქმა უნდა, არ იამა;
„რაზე ფიქრობ, ჩვენო ნიკა,
რა ფიქრები განწევს დარდათ?“
მის მაგივრად პასუხს აძლევს
თვით ბობოლა, კუმტად მდგარი:
„მწუხარე და დარდიანი
ეხლა ჩვენში ვინ არ არი?“
არყის სმისა და ქარისგან
ჩახლეჩილი ხმით
ეს ბობოლა გლახი
აბურძგენილი თმით –
ფულს ჯიბეში ჰყრის.
სულში –
წვიმა სცრის,
ნისლიანი, ბნელი წვიმა,
გიორგობისთვის...
შემდეგ ისევ იმეორებს
გარეგნულად წყნარზე წყნარი:

„მწუხარე და დარდიანი
ეხლა ჩვენში ვინ არ არი?“
არყის სმისა და ქარისგან
ხმაჩახლეჩილი,
უქუდო და გულზე პერანგ-
გადაგლეჯილი –
მარიფათით
ჭორებს ჰყიდის,
აქაც მოდის,
იქაც მიდის,
დააქვს გულში დაგროვილი
თივა, ლენჭყო და ნალექი,
მოღრუბლული დღის ამინდის
ეგლისება სულში ლექი.
არყის სმისა და ქარისგან
ჩახლეჩილი ხმით
იგი ამბობს:
„დარდი რაა,
თქვენ ქვეყნისა სთქვით!“

– „მაინც რაა საგლოვარი?“, –
ჰკითხავს ნიკა დაუმცხრალი.
ინწყევლება იგი გლეხი,
„ჩვენს დროს დაუდგესო თვალი!“
მოიგონეს კოლექტივი,
ბავშობაა, არა მჯერა,
სამ ძმასაც ვერ შეუქმნია
გაუყოფლად ერთი კერა.
რანაირად შესძლებს ასი
და ორასი? – ვერა, ვერა!
დაილუპოს, დაიკარგოს
ამნაირი ბედისწერა!
სოფელს ღმერთი დაავინწყდა,
ეკლესიას არ აქვს სხივი,
უთანხმოობას ხალხი მიაქვს,
ვით მდინარეს მიაქვს ტივი,
ღმერთსაც ხალხი დაავინწყდა,

ამას ვნანობ, ამას ვჩივი;
რანაირად გაიხარებს
ამნაირი კოლექტივი?“

ნიკას პირზე
ლიმი მოსდის,
მოკლე პასუხს
აძლევს მშვიდი:
„ნახე ჩვენი კოლექტივი,
თუ გსურს ნახო მაგალითი“.
– რა, ნიკა-ჯან,
რა მაგითი?
– საქმე დაყენებული გვაქ
ერთობ კარგად. სჩანს დღე-დღითი...
გლეხი მკვახედ იმეორებს:
– რა, ნიკაჯან,
რა მაგითი?
ლოცვა არ გნამს, მარხვა არ გნამს,
მღვდელს არ მისცეთ გროში-ფარა,
ცარიელი ყბედობა
და სიტყვები წარამარა.
სამი ძროხა მევე მინდა,
სამისათვის ის არ კმარა.
უკუღმართი დრო დაგვიდგა
და დავჩუმდე? – არა, არა!
ნიკა სწრაფად აენტება:
– რა ხმაღს იქნევ, ვისთვის გინდა?
ღმერთიც გადაგდებულია
და იმისი სულიწმინდა.
სხვანაირი ველ-მინდორი
და ყანები აბიბინდა,
გამარჯვება ღარიბისა
ერთობ კარგა დაგვირგვინდა
(სხვების თვალიც
მოხვდა რიგად;
ყოჩაღ, ნიკა!
ყოჩაღ, ნიკა!).

ნიკამ გული გაიმაგრა
და მაგარი სიტყვაც დაჰკრა:

„ვებრძვით რიყეს, ვებრძვით ენერს,
გარდაუვალს ვანგრევთ მესერს,
ისე ჰქონდა მესერს ძალა,
როგორც ციხის მესამე სერს.
ესეც სოფელს, ესეც ქალაქს,
ესეც თქვენა და ესეც ერს.
სულ ასე სჯის კოლექტივი,
და ლენინიც სულ ასე სწერს!
აბა, ნახე ტყე და ჭალა,
მისი ძნები, მისი ჩალა.
წინად ძალა თქვენი იყო,
ეხლა ჩვენი არის ძალა.
ლობის ძალაც დიდი იყო,
წნელში წნელი გაიყარა,
გაძვრებოდა მხოლოდ შუქი
და ნამცეცა ლობემძვრალა.
თქვენ ამბობდით: რას დააკლებს
ლობეს ძალლის ყეფა ავი,
ძალლიც კი იცავდა ლობეს,
როცა ღამე იყო შავი.
შენც რომ ჩამოგიკიდნია
შენს მესერზე ცხენის თავი –
ლობეს თვალი არ ეცესო?
თვით სოფელს კი გასძვრა ტყავი!

ნიკას სხვებიც მიეშველნენ:
– რამდენ ბოროტს და სულმდაბალს
მოსვენება არა ჰქონდა,
რა ნახავდა ლობეს დაბალს!
ნიკა უფრო გულს მიეცა,
გამოუდგა ლობის ამბავს:
– იყო ბრძოლა ლობის გამო,
არაერთხელ ლობის სარი
ტრიალებდა იარაღად

სასტიკი და აბეზარი.
თქრიალებდა სისხლის ღვარი.
იდგა გლოვა, იდგა ზარი,
სასტიკ მინევ-მონევაში
ხმაურობდა ჯარზე ჯარი.
ორლობიდან ორლობემდე
იგერებდა ძალას ძალა:
„ჩემი კერძო საკუთრება
ნუ გგონიათ ალა-ალა!
ისევ ნუგზარ ერისთვიდან
ჩემი იყო ტყე და ჭალა“.

იქვე მყოფმა ერთმა გლეხის
ქალმა სიტყვა ჩაუმატა:
– ისევ ღობე?
ვითომ რათა?
ბობოლებს სისხლი მაინც
რომ არასდროს იკარგება?
ბევრს სურს კოლექტივში შესვლა,
მაგრამ ეს არ ევარგება.
სწორედ კი აჯობებს მათი
გაძევება, აბარგება,
ამოსუნთქვა ვერ მოასწრონ
და ვერც დალაპარაკება.
მაშინ იმ ღობის ამბავიც
სხვაფერ შემოიქარგება.
მაგრამ არ გვაქვს თქვენი შიში,
სთქვი, რაც გინდა! კი გაქვს ნება!

არყის სმისა და ქარისგან
ჩახლეჩილი ხმა
გულმოსული მიმართავს ქალს:
– ვითომ რა გსურს თქვა?
ვითომ რა გსურს გამოხატო
სიტყვასა და სიტყვას შუა?
კარგად ვიცი, შენ რაც გინდა,

მაგრამ ვინ სთქვა ქალის ჭკუა?
რა გამოვა იმისაგან,
როცა თმებმა გააბრუა?
ქალი გამოსადეგია
მხოლოდ როგორც საყვარელი,
ერთი მაინც უნდა გყავდეს,
თუ მეორეს აღარ ელი.
თუ ტირილი წამოგიწყოს,
პირზე დააფარე ხელი,
უთხარი თუ, რა გატირებს,
არა გიშავს არაფერი,
ქალაქს წავალ, წამოგილო
საჩუქრების წყება მთელი.
დამიჯერე, ნუ ხარ ეგრე
ჭკუამოკლე და თმაგრძელი.
ტირი – როცა ბედი გიწვეს,
ხარობ – როცა გიკბენს გველი;
ქალი ქმარის მონა იყოს,
ოჯახს არ გაუშვას ხელი,
პური აცხოს, ქვაბი რეცხოს,
რიგზე ეწყოს ყველაფერი,
შენ კი აგერ, ამ თეატრში
გამოსულხარ და რას მღერი.
– უკაცრავად ძლიერ თქვენთან, –
– მიახალა წამსვე ქალმა, –
ქალი ეხლა სხვა გზას ადგას.
ის მომავალს მიესალმა.
იგი საზოგადოების
ერთგულია მშრომელი,
ბოსტანი თუ მიატოვა,
გახდა მინისმზომელი.
ეხლა – საბჭოს წევრია,
კოლექტივშიც ვარგია,
ყველგან თავმჯდომარეა,
ყველგან ამხანაგია.
თქვენ ტყვილა გაიძახოდით

ქალის ჭკუა სუსტიაო.
მისი თმების სიახვეარგე
ვის არ გამოუცდიაო.
ეხლა ნიკამ ჩაახველა:
– ქალს რას ერჩი? მე მითხარი!
მღვდელსაცა და ბობოლასაც
ჭილოფშიც კი იცნობს ყველა.
ვიცი, ჩვენთან გინდა მოსვლა,
ხუმრობაში ნელა-ნელა,
კოლექტივში ამნაირი
კაცი მოხვდეს, როგორ, ბნელა?

არყის სმისა და ქარისგან
ჩახლეჩილი ხმა განაგრძობს:
– „შენისთანა ცხენს შეისვი –
ცხენიდანაც გადმოგაგდებს,
ჩემი მოჯამაგირე რომ
თავის ბატონს არად მაგდებს?
შენ ქვეყანა გააშენო?
ისემც ღმერთი ამოგაგდებს!
მონა მონად გაჩენილა,
იგი ვინ სთქვა ამხანაგად.
თუ საომრად გამოდგება,
გაუტიე ჯორთ ბანაკად.
თუ მერე თავს გაუვიდა,
სითეთრესაც აქცევს ლაქად,
წყეულ იყოს მისი ბნელი
მოსვლა სოფლად და ქალაქად.
ამხანაგად შენთან კი არ –
ერთმანეთს ვერ ურიგდება,
ერთ შეჭამანდს ვერ გაიყოფს,
არ აქვს ერთი ყურიგდება,
რომ გახედო თქვენს კოლექტივის
ერთობ გული მოგიკვდება,
თქვენი ყანა და მიდამო
მოუვლელად ღპება, ხმება.
ნიკა ამბობს: – ხუმრობ შენა,

ატარტალე კიდევ ენა...
ვინ გადასწვა ჩვენი თივა,
შავი დღე ვინ გაგვითენა?
მიპასუხე, აქ რო დგეხარ,
ნამყენი ვინ აგვიჩხა?
სიცოცხლეში არ მინახავს
შენისთანა მავნე გლეხი,
მხარზე ნაჯახს რომ გაიდებ,
სხვაფრივ გადაგცდება ფეხი.
იმ ფეხსაც არ აუჩქარებ,
თუნდ დაგეცეს თავზე მეხი,
თორე ეხლა აქ რა გინდა,
რისთვის არ დაიდგი კეხი?
გონებიდან არ გშორდება
ძველი ყანა და ფარეხი?
ჯანდაბამდის გზა გქონიათ,
აი, მტკვარი და არაგვი.
დაინახე მოსავალი
და ის აალაპარაკე.
უღვეველი მისი დენა
ერთხელ დაიღვარა რაკი,
არის მხოლოდ კოლექტივის
უხვი განძი და მარაგი.
რა ესმოდა მათ ღარიბის
და ჩაგრულთა ბრძოლა-კენესა?
ზოგის აზრით, ხალხს თუ იხსნის,
მხოლოდ წირვა ეკლესიის.
თუ მორწმუნე ეზიარა
და ემთხვია კარის ბჭესა,
ის აღსდგება, როგორც ქრისტე
აღსდგა მესამესა დღესა.
ამნაირი ქადაგებით
ხომ გამოდის პაპი რომის.
ყველამ იცის განზრახვები
იმ სულმყრალის და ქვემძრომის.
ვითომ ქრისტეს მოციქული,
ნაშთი ჯვაროსანთა ტომის,

ეს ზეზეურ წაწყმენდილი
მნატვრელია ახალ ომის.

არყის სმისა და ქარისგან
ჩახლეჩილი ხმა
მთლად დაიბნა, აირია,
ვერაფერი სთქვა.
სასიკვდილო ჟრუანტელი
უვლის ტანში მწარე შიშით,
თეატრში არ წამოსულა
ის ამნაირ ანგარიშით,
მას კი სურდა აქ გართობა,
მაინც ბობოლაა ჯიშით.
იქვე იდგა აზნაური
ჩამომხმარი, ფერშემკრთალი,
ეხლაც სახლში უკიდია
მოკაუჭებული ხმალი.
ვახტანგ მეფის კანონებზე
ძლივს ფეთქს გული მიმავალი.
ენაცა აქვს იმნაირი –
ხერხემალი, ქედმაღალი!
ეს სურდა მას გაეგონა,
აქ კი აურზაურია:
მოსცხე თავად-აზნაურებს,
მღვდლებსაც აურდაურიე!
ბობოლაც და აზნაურიც
ამ ჭირში ვინ შეათრია?
– დაღუპულა საქართველო,
თუ რომ ესეც თეატრია?
აგერ კიდევ ნიკა ამბობს:
– შორს არაა ის დრო, როსაც
არა მარტო სოფლის საზღვრებს,
საზღვრებს წავშლით მსოფლიოსას!
საზღვრები დიდი ლობეა,
მუდამ გეჭიროს თვალყური,
ლოზუნგი მისი დანგრევის
მასსიურია, ხალხური!

აქ ბობოლას მოეჩვენა –
იძრა მიწა, გასკდა ქურა,
წამოვარდა და სისწრაფით
კარებისკენ მიაშურა.
ვაჭარს მიჰყვა კრუხის პალო,
კრუხის პალოს აზნაური,
აზნაურის შემდეგ მირბის
ანაფორა უცნაური.
მოცხრილეს და უკან მისდევს
ხალხის ხარხარი და მეხი,
ამის შემდეგ მათ თეატრში
აღარ შეუცდებათ ფეხი.
მხარი მხარს, მხარი მხარს,
კოლექტივო, მხარი მხარს!
აბა, ჰე, აბა, ჰე!
აბა, მივსცეთ მხარი მხარს!

ჩვენ ვიბრძვით – იქცეს ტყე-ველი
ინდუსტრიალურ ბაღებად,
გზად იქცეს მიწა ვერანი,
შენთან კი შეუღეველი,
ისევე გულწასაღებად
ჰყვავის და ჰყვავის გერანი.

გერანი – როგორც გერანი!
როგორც გავლილი ანბანი,
წიგნშიც ფერადი ზონარი.
იგი დრო მოუსვენარი,
ის სუმბურული ამბავი,
ან მწარედ მოსაგონარი.

მარხავდენ პოეტს წერეთელს.
დრო იყო... და თავადების
სახეს სჩნდა: „იგი ჩვენია.
შვენება იმერეთისა, ჩვენის მზის,
გულის ნადების
და განზრახვების გენია!”

აჰა, თქვენია! იმ ავტორს
ხალხი აცხადებს მამადა,
ვინც ბევრჯერ მისცა თაკარა.
ის ხალხი, ვის ოცნებაა –
ღვინო, ქალები, ჭამა და
ჩაცმა-დახურვა, ბაქარა!
ჭირისუფლობენ: დავკარგეთ,
ვაი, რა მზეო, რა განძი!
და გლოვის რთავდათ შავები.
გონებაში კი ავ-კარგად
თასი გადადის და ყანნი...
ძალღები, მოურავები.
მუდამ რომ ეს მუქთახორა
ეხვია პოეტს იმნაირს,
ვის მსგავსად ხდიდენ ტიტანთა,
რისთვის კარი არ დახურა?
როგორ იტანდა იმ ჰაერს?
მაგრამ ვგრძნობ, რომ ვერ იტანდა!
აჰა, ეს ეზოც. შევედით.
სვეტებს გადაჰკრავს იერი
მრავალი ნასასახლარის.
ერთი დგას თეთრი დევივით.
სხვა სახლიდან კი ცბიერი
სუნი გამოდის მალღარის.
სდგას მზარეული ჯერისა,
თეთრი ქუდით და საფარით,
ხის ტოტებს სჭრიდენ გლეხები.
აქ ბატონყმობა ჯერ ისევ
არ იყო ძველი ზღაპარი –
სხვა ზღაპრებს მე არ ვეხები!
როს ფეოდალმა ძლიერმა
ეს საძირკველი ჩაჰყარა,
სძარცვა გლეხოზა და ვიდრე
იცოცხლა – იბედნიერა.
გარდაიცვალა ჭალარა
და დარჩა მსგავსი მემკვიდრე.
ბოლოს მოვიდა მწერალი,

როგორღაც შთამომავალი
ასცდა წინაპართ ლიანდაგს;
მან მოიტანა ლექსები
და კარგი შუქი მრავალი
მისცა ამ ბოროტ ნიადაგს.
შევედით შიგნით. გულს ადევს
პოეტის ცხედარს ჯვარი და
მას კრძალვით ეამბორება
ჭრელი და ფერად-ფერადი
ხალხი შიგნიდან, გარიდან,
ან გადასული ცხოვრება.
მოხდაო უბედურება!
რა ჯამაათი! რა ჯარი!
რა მზა ვაი და უია.
როგორი მედიდურება,
სიდან მოსული ვაჭარი,
რა ყალბი ალილუია!
დაცინვა! შეურაცხყოფა!
მართლაც რომ ნამეტანია!
არ შემიძლია, გავრბივარ!
და ჭიათურის მთათ წყობას,
იმ შავქვას, რაცა ხანია,
გავყურებ, თითქო ხარბი ვარ.
უცებ მოვკარი ძირს თვალი,
იქ, სად ტყეა თუ ვენახი,
რომ ვერ ამჩნევდა ვერავინ,
იდგა ასოცი წლის ქალი.
მის გვერდით შენ დაგინახე
ხელში სახსოვარ გერანით.
შემდეგ შენ იდეგ ცერებზე,
გერანიც სცემდა გრძნობაზე,
როს მაღალ სიტყვებს ისმენდი. –
ლომურზე, უდარებელზე,
პოეტის გარეგნობაზე
ყბედობდა ინტელიგენტი:
„იყო გვარი ზეკაცის,
რუბენსის, სენატორისა,

ამ დინასტიურ მფლობელის,
მღერალი იყო ეგა ცის,
სახება ღმერთთა სწორისა,
სხივი მზის მანათობელის.
ეს იყო მაშინ, გარეშევ!
მაგრამ მაშინდელ მგლოვართა
დღეს არ სჩანს გამჭვირვალე ცა,
დღე სწრაფი, დრო ანგარიშის
შეუბრალებლად მოვარდა
და ყველაფერი დალენა.
ასნი ელექტროსანთელი,
რამდენი ნამუშევარი
გვაქვს კიდევ შესათავები!
ბორბლების კორიანტელი
გვეძახის: „აბა, მდევარი!
დაიკარნახეთ მკლავები!
სანამ ახალის შენებას,
ვერც კი მოასწრებ გადათქმას,
ისეთი ტემპით ვუდგებით –
დაჰკარი, როგორც ჩვენებას,
მტრის ყოველ ფეხის გადადგმას,
მძლედ! თორემ დავითუთქებით!“
ყოველ მახვილზე – მახვილი!
სცემს ურო და შეგნებულად
ნანგარიშევ დარტყმაში
ხუთწლედის ისმის ძახილი.
ეხლანდელ პოეტს, მასა გვწევს,
რომ ლექსი ცეცხლის მფენელი
დაკვრის სიმაგრეს უძლებდეს.

[1930-1935]

**ვერნიანტიეზი
შენიშვნეზი
კომენტარეზი**

ტიქსტიისათვის

გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა თხუთმეტტომეულის V ტომში შევიდა პოეტის მიერ 1932-1936 წლებში დაწერილი ლირიკული ქმნილებანი და ორი პოემა: „იგი – ომია“ და „კლასობრივი ბრძოლა“. აღნიშნულ პერიოდში გამოქვეყნებულ ლექსებს დაემატა კვლევითი მუშაობის შედეგად დათარიღებული ორ ათეულამდე ნაწარმოები – ისინი მანამდე 10-20-იანი, ან 40-იანი წლების ტექსტებად იყო მიჩნეული. ტომში შევიდა აგრეთვე ორი ლექსი („ანდრე უიდი და ანდრე მალრო“, „მოთეში“), რომლებიც თთ-ში, როგორც ჩანს, პოლიტიკური კონიუნქტურის გამო არ დაბეჭდეს.

1932-1936 წლების ლექსები, რომლებიც პოეტს სიცოცხლეში არ გამოუქვეყნებია, ტომში არ შეგვიტანია. ისინი სხვა დაუბეჭდავ ლექსებთან ერთად ცალკე ტომში მოიყრის თავს.

ძირითადი ტექსტის არჩევისას უპირატესობა მიენიჭა პირველნაბეჭდ ან მასთან ახლოს მდგომ პუბლიკაციას, რომელიც ნაკლებად ატარებს მოგვიანო ხანის კონიუნქტურის ნიშნებს და უფრო შეესაბამება თავისი ეპოქის ისტორიულ კონტექსტს.

ლექსებისა და პოემების ვარიანტები აღწერილია ყველა ნაბეჭდი წყაროსა და ხელმისაწვდომი ავტოგრაფის მიხედვით, რომელთაგან არაერთი თთ-ში ასახეული არაა. ჩვენ მიერ გასწორდა ათეულობით კორექტურული შეცდომა და მცდარი წაკითხვა, პოეტიკური ხარვეზი და აზრობრივი ლაფსუსი.

პოეტის არქივში არის წიგნებიდან ამოჭრილი ლექსების ცალები, გადაბეჭდილი ასლები, ზოგჯერ – ტექსტის უშუალოდ სწორებანი წიგნში. ასეთ სწორებებს გალაკტიონი ახალი წიგნის მომზადების წინ მიმართავდა და ისინი, როგორც წესი, აისახებოდა ახალ გამოცემაში. აქედან გამომდინარე, ხსენებული ამონაჭერების, ასლებებისა და წიგნში სწორებათა აღწერა, განსაკუთრებულ შემთხვევათა გარდა, საჭიროდ არ ვცანით.

ტომში მაქსიმალურად არის დაცული გალაკტიონის მართლწერა და, შეძლებისდაგვარად, პუნქტუაციაც. ცვლილება შეეხო მხოლოდ კომპოზიტებს, რომლებიც, მცირე გამონაკლისებით, წარმოდგენილია თანამედროვე ნორმების შესაბამისად. იშვიათი რედაქციული ჩარევანი ტექსტში მითითებულია ვარიანტებში ან განმარტებულია შენიშვნებში.

განყოფილება: „ვარიანტები, შენიშვნები, კომენტარები“ შეიცავს ბიბლიოგრაფიულ ცნობებს თითოეულ ლექსზე და ძირითადი ტექსტის ვარიანტული სხვაობების აღწერას. საჭიროების შემთხვევაში განმარტებულია ლექსის რეალიები, მითითებულია ნაწარმოების შესახებ არსებული სამეცნიერო ნაშრომები.

პირობითი ნიშნები და შემოკლებანი

ვარიანტების ჩვენებისას გამოყენებულია შემდეგი პირობითი ნიშნები:

+ ტექსტს ემატება (მაგ. უდაბური + მთა **B**. ნიშნავს: B ვარიანტში სიტყვას „უდაბური“ ემატება „მთა“)

- ტექსტს აკლია (მაგ. მდიდრების] - **B**. ნიშნავს: B ვარიანტში არ არის სიტყვა „მდიდრების“)

] ნაცვლად (მაგ. პარიზი] ვეროპა **B**. B ვარიანტში სიტყვის „პარიზი“ ნაცვლად იკითხება „ვეროპა“)

~ გადაადგილებულია (მაგ. 4-5 ~ **BCDE**. ნიშნავს რომ BCDE ვარიანტებში 4-5-ე სტრიქონები გადაადგილებულია)

* პირვანდელი ტექსტი გადახაზულია (მაგ. სამშობლო] ვერსალო* **B**. ნიშნავს: B ვარიანტში იყო სიტყვა „ვერსალო“, რომელიც ავტორს შეუცვლია სიტყვით „სამშობლო“).

თთ - გ. ტაბიძე, თხზულებანი თორმეტ ტომად, გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბ., 1966-1975.

სგ - გ. ტაბიძე, საარქივო გამოცემა ოცდახუთ წიგნად, გამომცემლობა „ლიტერატურის მატიანე“, თბ., 2005-2008.

გალაკტიონ ტაბიძის თხზულებათა აკადემიური თხუთმეტტომეულის V ტომის მომზადებასთან დაკავშირებული ბიბლიოგრაფიული სამუშაოები შეასრულა ფილოლოგიის დოქტორმა **მამუკა შელეგიაშვილმა**.

პოეტი და ოპტომიზმი (გვ. 7)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 5671-72 (B); 5645 (C); 4819-4824 (D) 375-376 (E); 28897-50, გვ. 154 (F); 5557; 5764 (G).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 561 (A); გ. „კომუნისტი“, 1936, №24, 30 იანვარი (H).

სათაური: – BEG; სტანსები* C; ხე C; გაზეთი, გაზეთი D.

თარიღი: 23 თებერ. D.

C ავტოგრაფში წარმოდგენილია ლექსის 2-16 სტრიქონების ვარიანტი, D ავტოგრაფში კი მოცემულია ლექსის ვრცელი რედაქცია. E წარმოადგენს D-ში მოცემული ტექსტის მხოლოდ ერთი სტროფის (ამხანაგებო... გამოგონება) გავრცობილ ვარიანტს; G – ძირითადი ტექსტის 2-25 სტრიქონების ვარიანტია, F კი – 2-37 სტრიქონებისა.

იმის გამო, რომ C, D და E ავტოგრაფები ძალიან განსხვავდებიან ძირითადი ტექსტისაგან, მათ ვებეჭდავთ სრული სახით:

C:

მახსოვს, ჭალაში უცხო ხე იდგა
და ჭალაც თითქო იყო სხვაფერი,
იმ უსახელო და მაღალ ხიდგან
არ დარჩა ეხლა აღარაფერი.
ყვაგილებიდან, ფრინველებიდან
რითაც კი ჭალა იყო მდიდარი,
ისე ვით ჩემი სიყმაწვილიდან,
ლანდიც არ დარჩა არავითარი.
ხე გადატეხა ძლიერმა ქარმა
და მანქანებმაც გადახნეს ჭალა,
ვიყავი შვილი, ქმარი და მამა
და მეგობრები მყავდა მრავალი.
ხე გადატეხა ძლიერმა ქარმა,
მაგრამ ამ ქვეყნად აღამიანი
ხე ხომ არ არის...

D:

წიგნით, გაზეთით მოდის, თენდება,
დაჰკრეს, საყვირის ხმით იღვენება
ქალაქის ძილი და მოსვენება.

წიგნს მიაქვს სივრცის გადაჭენება,
შენება, ნგრევა და კვლავ შენება.
დაიძრა დიდის სისხამი ქარი,
რეკავს პირველი ტრამვაის ზარი.
ავტომობილთა ტრიალებს ჯარი,
ბაღებს ფერადი და მრავალგვარი
გამოცოცხლების ედება ღვარი,
დილით გაზეთებს იტაცებს ჩქარი
ბაზარი, ქუჩა, სახლი და კარი.
გაზეთი! – ითხოვს ქუჩის დღე თეთრი,
გაზეთი! – უჭირს ყველა შემხვედრი,
თუ პიონერი მიდის შკოლისკენ,
ათი წლის წინად არის შობილი,
მომე გაზეთი! – იძახის იგიც,
გაზეთი! – ყვირის ავტომობილი.
ჯერ არ სმენია დღეს ხმა ასეთი:
წიგნი, გაზეთი! წიგნი, გაზეთი.
რევოლუციონურ საქართველოში
კულტურის საქმე საქმეა ერის,
რატაციონის მანქანა ბრუნავს,
რატაციონის მანქანა მღერის.
იყო ლეგენდა, რომელიც დღესაც
ბევრ „პოეტს“ ურყევ სიმართლედ სჯერა,
რომ იაზონი და ის მედეა
ოქროს ტრირემად მიმოდის ჯერაც.
და კოლხიდაში ოქროს ვერძისა
სუნთქვა ახელებს არგონაველებს,
მოდის ლაშქარი ოქროს საძებრად,
მშიერ მგლებივით სძრავენ მთაველებს,
ვინ იცის, იქნებ იპოვეს კიდევ
და გაიტაცეს, რასაც წვდა ხელი,
მსგავსსავე ამბავს განა ადგილი
არ ჰქონდა რაღაც ათი წლის წინად?
ნეტა, სადა ხარ, გელათის ოქროვ,
ნეტა, ვინ დადის თამარის ქოშით,
და დადის ხელში მეორე ინტერ-
ნაციონალის მეომარ დროშით?
ვერას გახდება ცხრამთას გადაღმა
ეხლა რაც უნდა არ იბოზოქროს.
რევოლუციონურ საქართველოში

თავდადებული შრომაა – ოქრო.
ენგურთან კიდევ სხვას რას ვიპოვი,
მისივე არის ყოველი ხეავი.
კი არ სტაცებენ, ის მასვე რჩება
აი, რა არის თავი და თავი.

მაგრამ თუ „ქრისტეს დაბადებამდე“
აქ ათას სამას ორმოცდაათ წელს
ბაგრატიონთა გამოსწნდა გვარი
და გრძელი ხმალი დაიკიდა წელს,
თერთმეტი წლის წინ მის შთამომავალს,
სხვას რომელიმეს მითხარით, თქვენა,
არ სურდა თავის ხმლით და პარტიით
ფეოდალური დროის აღდგენა?
რევოლუციონურ საქართველოში
არ მოხერხდება, ამოდ ყუფენ,
მასსას წავართვათ უფლებები და
თავზე დავისვით ახალი მეფე.
თუ ისევ „ქრისტეს დაბადებამდე“
შვიდას წელს მოდის სპარსეთის ჯარი,
თვითონ კიროსი მოუძღვება მას,
[და] მიაქვს რბევა და სისხლის ღვარი.
რა უნდა ჰკითხო უბულო ტირანს,
რა უნდა სთხოვო ვიდაცა კიროსს,
თუ მისი ჯარი არბევს ქვეყანას
და კოლხიდისას სწავას სანაპიროს,
როცა ჯერ ისევ ათი წლის წინად,
კიროსის ჯარზე არა ნაკლებად
იმავე კოლხიდას მალიარიის ზღვა
სდევს სასიკვდილოდ და ასაკლებად?
რევოლუციონურ საქართველოში
მგრძნობი არასდროს და უგრძნობი კი
იტყვის, რომ ჭაობს არ ვეომები
რამით, კანაფით და სუბტროპიკით.

ამბობენ, ქრისტეს დაბადებიდან
სამას ოც წლამდე იყო ქაოსი,
სანამ იგრძნობდა და ქართულ ანბანს
შემოიღებდა აქ ფარნაოზი.
კარგი საქმეა ეს, რა თქმა უნდა, –

მაგრამ რა უთხრა მე ისეთ ანბანს,
რომელიც წარდგინის ამბავს გიყვება
და ნებროთიანთ გვარების ამბავს.
თერთმეტი წლის წინ იმავ ანბანით
ბეჭდავდნენ იქნებ სამოციქულოს,
რას ხედავდნენ აქ კულტურისათვის
რაიმე ახალს და სადიდგულოს?
რევოლუციონურ საქართველოში,
კულტურის საქმე საქმეა ერის, –
[რატაციონის მანქანა ბრუნავს]
რატაციონის მანქანა მდერის,
უძლეველ ძალას ინდუსტრიისას
მოხუციც ხედავს და ბავშვიც იგებს,
მილიონობით ბეჭდავს გაზეოებს,
მილიონობით ავრცელებს წიგნებს.
ცოტა რამაა ამ ქვეყნად კარგი,
საქმე, იდეა გრძნობა-გონება –
მაგრამ ყველაზე კარგი ეს არის
რაიმე კარგის გამოგონება.
დღეს ვინც ახსენებს მარკონს, ედისონს,
სტეპას, თუ არიან ლეგენდის მონა.
მაგრამ მითხარით, ეს ციხე, ციხე,
ეს ციხე ჩვენთვის ვინ მოიგონა.
იმ წარდგინას და იმ საწყაღ კიდობანს
გვაშორებს არა სხვა ძველისძველი,
ის წელი – ორი ათას ხუთასი,
არამედ მხოლოდ თერთმეტი წელი.
კარგია შენ ერთს კვრცხლბეკად გქონდეს
გინდ იაღბუზი, გინდ არარატი,
გადარჩე თვითონ, დასტოვო ხალხი
არავისითა და არარათი!
რაღაა მაშინ ადამიანის
ან იგი საქმე, იგი გონება,
თუ თავის თავის დარჩენის მეტი
ვერაფრის შესძლო გამოგონება?
რევოლუციონურ საქართველოში
ეხლა ვერავინ ვერ წამოროშავს,
რომ არარატზე მაღლა არ იდგეს
მასისთვის თავის განწირვის დროშა.

ოდესმე, ვთქვათ, რომ დიდხინის წინად
ამ არე-მარედ დასახლდა ქართლოს,
მან ჩვენს წინაშე ამითი თავი
ვერასდიდებით ვერ გაიმართლოს.
კარგია – კარგად დასახლდე თვითონ,
მშვენიერ მტკერის და რიონის ახლო,
შენ ნებივრობდე, ხალხი კი გყავდეს
სულ უმიწაწყლო და უმოსახლო.
მაგრამ ამ ამბავს გვაშორებს არა
უუძველესი ამბების ქსელი,
არა ბურუსით მოსილი წლები,
არამედ რაღაც თერთმეტი წელი,
დრომ დაამსხვრია კერძო მფლობელის
ეს ეშმაკური გამოგონება,
რევოლუციონურ საქართველოში
მიწა – საერთო არის ქონება.

* *

თუ საქართველოს მეფე [...]
დარუბანდისას აგებდა კარებს,
მასვე ფიქრობდა, რასაც ცხრაას ოცს,
თუ ცხრაას ოცში ვის გაახარებს.
დარუბანდიდან [...]ტამდე
თქვენ იხრჩობდით მავნე ლირიკით.
რევოლუციონურ საქართველოში
ეხლაც ასეა? არა, პირიქით –
რევოლუციონურ საქართველოში
იმ ისრედენტის (?) არ არის ლანდი,
სხვა დარუბანდით დაიწრდილება
შავ რეაქციის ის დარუბანდი.
რევოლუციონურ საქართველოში
ვერ იჭაჭანებს გრძნობა ველური,
არავითარი დარუბანდები
და გადახრები თვითმპყრობელური!

* *

ტველადვე იყო რომში პომპეი,
სამეგრელოს რომ მოადგა ომით
და მთლად რიონის სათავემდინა
ქართლი ნაწილად შეიქმნა რომის.

თერთმეტი წლის წინ ვინ გამოითვლის
რა დრო გავიდა პომპეის აქეთ:
ის კაცი ხიდებს მაინც აგებდა,
თქვენაც... რამდენი ხიდი ააგეთ?
რეკოლუციონურ საქართველოში
ვერვინ უარყოფს უძლეველ პროგრესს,
თუნდაც რიონის სათავეებში
ააღვარებს ათას რიონგესს.
აგუგუნდება ბევრი მანქანა,
თავის მშობლიურ მიწას ჩასკვნილი,
სიტყვა დიადი გამოგონების,
ტეხნიკის სიტყვა უკანასკნელი!

E:

ცოტა რამაა ამ ქვეყნად კარგი,
მაგრამ ყველაზე კარგი მათ შორის,
რომელიც ღირსი იყოს [...]
ღირსი რომ იყოს არ-დაღონების,
მაგრამ ყველაზე კარგი – ეს არის
რაიმე კარგის გამოგონება.

რომ გააკვირვოს ჩვენი გონება.

ცოტა რამაა ამ ქვეყნად კარგი
ყველაზე კარგი კია გონება
კარგია საქმე, გრძნობა, გონება,
მაგრამ ყველაზე კარგი ეს არის
რაიმე კარგის გამოგონება.
გამოიგონა ხომ ედისონმა.

ეს ფული ვინდამ გამოიგონა?

ო, რა კარგია, რა დიდებული!
გთხოვთ, რედაქტორო!
და ჰონორარიც ამ ჩემი ლექსის
გთხოვთ, რედაქტორო, თქვენივე [...]
გამოიყენოთ იქნებ როგორმე,
„მწერლობის“ მძიმე ინდუსტრიისთვის.

ამ ტექსტის 2, 3, 9 და 16 სტრიქონები გადახაზულია.

ავსახავთ B, F და G ვარიანტების მიმართებას ძირითად ტექსტთან:

2 წინად... მხოლოდ] ვერის ბულვარში* B] მახსოვს ჭალაში* G] უღელტეხილზე G; ერთი] ერთი* G] უცხო G. **3** ბადიც] ჭალაც* G] ხევიც G. **4** შემდეგ] მაგრამ B. **5** გახდა] იყო* B. **4-5** შემდეგ... მდიდარი] – G. **8** ნანგრევებიდან] ფეოდალიდან* B. **8-9** ძველი... არავითარი]

მაღალ გორაზე დაუთოვია! რითაც კი ღიხი იყო მდიდარი – ისე ვით ჩემი სიყმაწვილიდან. ლანდიც არ დარჩა არავითარი. G

11 მეგობრები] მეგობრებიც* B. **12** „მაგრამ“-ის წინ B ავტოგრაფში გადახაზულია: „მოვექვე ჩიხში“; არ... ჩიხი] იყო სიბნელე* B. **14-15** ხომ... ჰპოვა] ვპოვე ჩემივე მრისხანე* B. **18-25** პოეტს... ადამიანი]

პოეტს, რომელსაც არ გაუვლია ამ დროის დეღვა და საძრობა, ხე და ჰაერიც კი არა ჰქვია, არამედ მხოლოდ არარაობა!

მაგრამ ვინც სძებნა, იპოვა, გასჭრა და გააშუქა გზა ღამიანი, ის ნებისყოფით არის პოეტი და მშვენიერი ადამიანი! G

22 ქვაც] ქვა B. **25-26** სტრიქონებს შორის BF-ში იკითხება:

ცოტა რამაა ამ ქვეყნად კარგი,
ბევრს ბოროტებას სწადის გონება,
კარგია, როცა ედისონს, მარკონს
მოაქვთ სიუხვით ელექტრო-კონა.

26 ჩემთვის] მაგრამ* B. **29** ვინც... გაიგონა] ის გრიგალი ვინც გამოიგონა* B. **30** სხვას] შენ B; ჰქონდეს] გქონდეს B. **33** დროთ] კვლავ B; ისევ] დროით B. **37** შესძლო] შესძელ AF. **37-38** სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია: ისევ იმ დროთა. **38** შემდეგი ხანის] – B. **39** შემდეგ] ისევ B. **42** შეგიძლიათ] შეგიძლია A] შეგიძლიანთ B. **46** „იქ“-ის შემდეგ B-ში გადახაზულია: როგორც მკვდარი; გვაღვა] თაღხი* B. **47** შიმშილით] სიმსივნით* B; ხელგუნურ] საღამო* B. **48** მასებს] სახეს B. **49** წვება] წვედება B. **51** დაობებული] დავიწყებული* B. **52** გამოწყდა] მოწყდება* B. **53** დაქრის] დაქრის B. **54** მედგარი] დაარტყამს* B. **57** ცისარტყელას ფერი] ცისარტყელა ფერად* B.

D ავტოგრაფის შინაარსობრივ მინიშნებათა მიხედვით (რამდენჯერმეა ნახსენები „რევოლუციონური საქართველოს“ მეათე და მეთერთმეტე წელი) დეკსი შეიძლება დათარიღდეს 1931-32 წლებით.

ოქტომბრის სიმჟონია (გვ. 9)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 1056 (B); 5595 (C); 5287-90 (D); 5292-94 (E); 5621 (F); 330 დ., გვ. 43-44 (G, G₁); 5295, 5298 (H); 5532 (I); 5593-5594 (J); 5296 (K); 5301-05 (L); 5308 (M); 5316 (N).

ნაბეჭდი: კრ. „საბჭოთა მწერლობა“, 1932, №3-4, გვ. 3 (O); თხზულებანი, II, 1935, გვ. 564 (A); რჩეული, 1944, გვ. 167 (P); რჩეული, 1954, გვ. 8 (Q); რჩეული, 1959, გვ. 93 (R).

სათაური: იმპერიალისტური ომის საშინელება C; ხალხური მოტივებიდან E; უცდიან ლენინს FG; მასები უცდიან ლენინს G; ლენინი მოდის II; – BDHKLMN.

თარიღი: 1929 QR.

ავტოგრაფებში ტექსტი შემდეგნაირადაა წარმოდგენილი:

B-ში: 2-28 სტრიქონები (ქუჩებში... ვინტოკა); C-ში: 21-38 (ფრონტების... ძალათი); D-ში: 6-18 (გვინახავს... მასა), 21-35 (ფრონტების... ლიდერი) და 71-83 (ნამდვილ... მრავალმილიონიანი); E-ში: 37-51 (მდიდარი... უხვია) და 53-67 (არ... არა); F-ში: 81-93 (ამით... უცდიან); G, G₁-ში: 85-101 (წითელ... უცდით); H-ში: 94-106 (რასა... მოდის) და 110-124 (და... გაგონილს); I-ში: 97-116 (უცდიან... მოდის); K-ში: 112-119 (მოდის... მოდის); L-ში: 161-272 (დახვდა... დღემდე); M-ში: 308-328 (მორჩა... ენტუზიაზმი); N-ში: 349-367 (ლიდერმა... უმუშევრობა).

B ავტოგრაფი განსხვავებული საზომითაა დაწერილი, იგი შინაარსობრივადაც განსხვავდება A ვარიანტის შესაბამისი მონაკვეთისაგან, ამიტომ ტექსტი მოგვაქვს მთლიანად:

ვიყავ მოსკოვში: აგზნებული ორატორები
ჰქუხდენ, რომ დრო დადგა, მძაფრი სუნთქვა გროვდება ტყვიის
და ჩვენს ცხოვრებას, ამდენი ხნით არაღვებულურს,
აწ სიხარული უახლესი უახლოვდება.

ჩვენ განვიცდია ციხის სუსხი, დევნა, კატორღა,
უღერა ბორკილის, უნდობარი ზვაგი ბრძოლების,

მაგრამ ვერ სძლევენ ვერასოდეს ორგანიზატორს,
აი, რა იყო მეგობრებო, თავი და თავი.

რა ხშირადღა: როს გრიგალი მოეჩვენება
სხვა რომელიმეს, ქვეყანაზე უქმად მოვლენილს,
ზოგს შიშით სძინავს ამნაირ დროს, ზოგს მართლა სძინავს,
მაგრამ არ სძინავს არასოდეს, არ სძინავს ლენინს.

ჩვენ ვიყოთ ფხიზლად, დედამიწის ყოველი კუთხე
საბედისწერო ხმას გაიგებს სრულიად მალე,
ჩვენ გავიმარჯვებთ, რადგან ჩვენ ვართ მშრომელი მასა,
მშრომელი მასა გვრქმევია ჩვენ... დროშები ჩქარა!

ვინ ნადვლობს მუშისა და გლეხის რუხ შინელს,
ვიციტო, სისხლისღვრას საშინელს ვინ იყენებდა?
იყენებდა ომს სისხლისმსმელი ბურჟუა ძველი,
ჩვენ კი ამ ომში ჩაბმულვიყავით ძალისხაღაით.

განა იცოდა, თუ თხრილიდან მე ვინ დავჭერი,
ან ვინ მოკალი, განა ჩემთვის ნათელი არის.
ჩემივ კლასის წინ [...] შხამიანის ტყვია:
მაგრამ დაღვა დრო...

2 ქუხდენ] ქუხდენ QR. 21 ფრონტების] ფრონტებზე C; სიწითლემ] სიწითლემ* C] სიაფთრემ* C] აფთრობამ CD; ქვეყანა] მსოფლიო CD. 22 მკაცრს] მძაფრს CD; საზიზღარს] საშინელს* C; მუშისა და გლეხის] მუშის და გლეხების CD. 24 რომელი] და ან ვინ* C; ღვრას] ღვარს AOPQR; საშინელს] – AP. 25 სტრიქონის წინ D-ში ემატება „სამივენი“. 26 კი ვართ] ვკვდებით* C; ჩაბმული] ჩაბმულნი CD. 26 სტრიქონის შემდეგ C-ში გადახაზულია: აქ კიდევ შიმშილი, სიცივე, კრიზისი, ვისია, ვისია. 27 თხრილიდან] ბრძოლაში* C; დავჭერ] დავსჭერ CD. 29 სტრიქონის წინ D-ში ემატება: „სამივენი“; მოვა... ჯაღათი] მივმართოთ იარაღს, რომ მოვსპოთ ჯაღათი C; „მივმართოთ“-ს ნაცვლად თავდაპირველად იყო: „მე ვისმარ“. 31 და] ძმა + C; ის] და* C. 32 დედ-მამა სადღაა] მოხუცი დედ-მამა* C. 33 სტრიქონის წინ D-ში ემატება: „სამივენი“; ეს... არის] რისხვა მტერს საზიზღარს, ძირს იგი C. 35 მოდისო] არისო* C; ლიდერი] ღიადი* C. ამ სტრიქონის შემდეგ C-ში გადახაზულია: ის მოდის, რომ მოსპოს სიბნელე, წყვლიადი, პარტიის, რომელმაც არავითარი...

38 მუსრი მტერს] რომელმაც ამ C. ამ სტრიქონის შემდეგ C-ში ემატება: ეს არის გაყიდვა, ეს არის დალატი **41** სოფელს] ნანატრ* E] ყველას* E; გულმა ღარიბის] გლენმა ღარიბმა CE. **42** საშველია] გაემდიდრდები* E. **43** გვეშველება] გამდიდრდები* E] გეშველება E; მცინოდენ] ეტყოდენ* E] მცინოდენ QR; დაგძლევს] დაგეძლევს EQR. **45** სოფლად] ქვეყნად E; სადაც თარეშობს] სადაც თარეშობს* E] სად თარეშობდა E. **46** მეც... გვეშველება] კაცი ისევ კითხულობს, გაემდიდრდები* E. **47** რა... მოელი] რა სიმდიდრეს მოელი* E] შენ რა შევლას მოელი E] რა შევლასა მოელისა QR; მოელი] მოელის AP. **48** თუ... წაართვი] გამდიდრდები, სიმდიდრეც მალე გავა* E. ამის შემდეგ E-ში გადახაზულია:

შეიძლება გამდიდრდე,
მაგრამ მალე კი არა,
იქნებ მოულოდნელად
ჰპოვო...

49 ბევრმაც ჩემი] მოებმაც მისი* E. **50** გეშველოს] გამდიდრდე* E] გვეშველოს QR. **51** გზით წამოველ] გზას გაჰყურებს E. **52** გულმა... გადაუხვია] მიდის გზა ათასგვარი, გასჭრა E. E-ში „ათასგვარი“-ს ნაცვლად თავდაპირველად იყო: ოქროსფერი. **53** სხვის სატიელ] ეს პირდაპირი E. **54** მივალ... ხრამია] აგერ ხრამი იწყება E. **55** ტყის ღერებია] გლეტნერებია E. **57** ვუვლი] უვლის E; ჟრჟოლამ დაუარა] ვეფხვად, იაგუარად* E] ჟრჟოლამ დიდხანს უარა E. **58** როცა კვლავ] და ყველას* E] თანაც თავს E; გავიფიქრე] ეკითხება E; გვეშველება] გამდიდრდები* E] გეშველება E. **59** რაღაც] რაღაც* E] დიდმა E; სმენას შორით] მას შორიდან* E. **60** სტრიქონის შემდეგ E-ში იკითხება:

გულზე ალი მოედო, რა ფიქრმა გაუარა,
ცოლი აქ არყოფნისას დალატობდა თუ არა?
– შენს ცოლსაო, – მას უთხრეს, ერთგული აქვს მიგნება,
მარა რაკი დაეჭვი, გიღალატოს ეგება.

– იგი, – უთხრა მეორემ, – გულკეთილი ქალია,
მოწყალების გაღება მისი საღვთო ვალია,
ცოდვად ჯოჯოხეთისად მას ნუ დაებრალება,
ამ უბნის ყმაწვილები თუ მეტად ებრალება!

– ქალი, – უთხრა მესამემ, – არის წყალის დინება,
გიხდის სამაგიეროს და ეს ნუ გეწყინება.

შენაც უნდა გაჩუმდე, არ ღირს აურხაურად,
თუ შენ აქ არ ყოფნისას, მან დაგაწინაურა.

ამ ფრაგმენტის მესამე სტრიქონში თავდაპირველად იყო: „შენი ცოლი. იქვე, ტექსტის მარჯვნივ მიწერილია: „ფეხთ არავის ეგება“. მეოთხე სტრიქონში „ეგება“-ს ნაცვლად იყო „იქნება“.

61 იგი სხვისთვის] ის სხვაგვარი **E. 62** შედგა... მთავრობა] თითოც არ გაანძრია* **E**; შესდგა] შედგა **QR. 63** არც... პური] და კვლავ ხელისუფლება* **E. 65** იქნა] იქცა **E. 66** გვეშველება... არა] კვლავ ფიქრობდა ღარიბი* **E**] ეხლაც ისევე ვფიქრობთ **E. 69** სმენას ახლო] მათ ახლოდან **E. 70-79** რას... გვიშველის]

რას [...] უთხრეს რევოლუციას!
ლენინს ვუცდით, დაამხოს დროებითი მთავრობა,
მუშების და გლეხების შექმნას თანამგზავრობა!
ზავიც მოგვცეს, პურიცა, კიდევ თავისუფლება,
შრომის უფლებებისთვის იყოს ხელისუფლება!
ხმა გაისმა გლეხობის, ტიტველის და შიშველის:
ის გვიშველის ღარიბებს, თუ კი ვინმე გვიშველის! **E**

ამ ტექსტში შეტანილია შემდეგი ცვლილებები: 2 ლენინს ვუცდით] ოქტომბერმა*. 3 შექმნას] იბრძვის*. 6 ხმა გაისმა] ახმაურდა*. 7 თუ... ვინმე] ჩვენ ლენინმა*.

77 ტიტველის] ტიტველი **AP. 81** სტრიქონის წინ **D**-ში ემატება: წვერი პარტიის. **84** მასსა] მასა **QR. 84** სტრიქონის შემდეგ **G**-ში იკითხება: ეს ფაბრიკები და ეს ქარხნები. **86** სტრიქონის წინ **G**-ში ემატება: მუშა. **88** ფაბრიკათ] ფაბრიკის **G. 90** სტრიქონის წინ **G**-ში ემატება „მოსახლეობა“; მილიონობით... რიგებს] დამშეულთ რიგი მილიონების **F**] დამშეულთ რიგი გამწარებული **G**; დამშეულ] დამშეულთ **O. 91** არ გაუწვდიათ] რომ გაუწვდია **FG. 92** არ... შევლას] ბურჟუისაგან არ ელის შევლას **FG. 94** სტრიქონის წინ **H**-ში ემატება: გლეხობა. **94-95** რასა... დღენი] ქოხები, ძნები და ფარეხები, გრძნობენ გრიგადის ტეხილს მოგლენილს **FG. 96** ღარიბ-ღატაკი] გამწარებული* **G**] ღარიბ-ღატაკნი **H. 98** სტრიქონის წინ **FG**-ში ემატება „გამწარებული“. **99** სიზუსტით] სიზუსტის **FGH. 100** კლასიურ] კლასობრივ **QR**; იერიშისთვის] მივიდეს უნდა **G. 101** ჩვენ... უცდით] უცდიან ლენინს **F**] ის ლენინს უცდის **H**] და ლენინს უცდის **G. G**-ში „და“-ს ნაცვლად თავდაპირველად იყო „ის“; უცდით]

ვუცდით QR. 102 სტრიქონის წინ H-ში ემატება „ეროვნებები“. 104 ჩიხში მოქცეულ] გაპარტახებულ F] ჩიხში მომწვედველ H. 105 უცდიან] მოელის* G. ამ სტრიქონის შემდეგ HIJ-ში ემატება:

ორგანიზატორი:
მოდის, ო მოდის მატარებელი,
რომ უპასუხოს მასების ლოდინს,
მილიონებმა იციან, რომა
იმ მატარებლით ლენინი მოდის!

ამის შემდეგ J-ში გადახაზულია:

მოდის თან მოაქვს...
იმ მატარებლით კომუნა მოდის,
სოციალიზმის გრიგალი მოდის,
კომუნა მოდის,
იმ მატარებლით მოდის კომუნა,
დღეს ან ხვალ იგი ჩვენთან იქნება.
ხვალ გადაწყდება სად და ან როდის,
იმ მატარებლით მოდის კომუნა,
იმ მატარებლით გრიგალი მოდის,
მშვიდობა ქოხებს, ომი სასახლეთ,
იმ მატარებლით ქოხთა მშვიდობა,
რომ სასახლეთა...

GG₁-ში იკითხება ლექსის ამ ნაწილის მონახაზი:

- 1) აბობოქრებული ფაბრიკა-ქარხნები.
საბრძოლველად დარაზმულნი,
საბრძოლველად, წითელი დროშის ქვეშ
უცდიან ლენინს.
- 2) ხშირი რიგები, გამწარებული,
აწეული აქვს მუშტები დასარტყმელად,
უცდის ხელმძღვანელს.
- 3) მზადაა ყველაფერი და ყველა ელის ლენინს.
- 4) მზადაა ყველაფერი და ყველა ელის, უცდიან ლენინს.
- 5) გამწარებული ფრონტი მზად არის
შეატრიალოს იარაღი კლასიური
მტრის წინააღმდეგ და ელის ლენინს.
- 6) დაჩაგრული ეროვნებები ელიან ლენინს.
ქუჩები ბარიკადებს.

107 სტრიქონის წინ H-ში ემატება: მუშა; პროლეტარიატს] თუ მუშათა კლასს J; ექნება გეზი] უნდა გაიგოს J. 110 გოდება] გრიგალი*

J. 111 ლენინი მოდის| ბელადი მოდის* J. 112 ბურჟუაზიულ| და
აღსასრული* J. 116 სტრიქონის შემდეგ IKO-ში იკითხება:

მემამულეებს, მეფის მინისტრებს,
ბანკირებს, ხუცესებს უამი აქვთ შფოთის.

117 თავისუფლება... ზავი| რევოლუციის მძაფრი დღე I| რევო-
ლუციის მძაფრი დღე* K. 118 ამხანაგებო| ლენინი მოდის* I. 118
სტრიქონის შემდეგ K-ში იკითხება:

(მუსიკალური შესახვედრი მარში), ფონი კრემლისა ან სხვა
რაიმე შენობის ავეთქლება და ეცემა. თვალწინ იშლება ფართო
ფონი ჯარისკაცების, მეზღვაურების, გლეხების, აქ ხმები ისმის:

სადგური მობრუნდო დროშების გროვითა,
ის ჩვენთანაა, ის ჩვენთანაა!
ოპერატორები: „ჰე, ჰეი, ოქტომბრის არის კვეთება
სოფლის, ქალაქის გადაკეთება.
ორგანიზატორები: ინტერნაციონალურ მძლე გაქანებით
იდეთ იბრძვის მუშათა კლასი,
იდეთ იბრძვის სიცოცხლის ფასით,
ჯერ არნახული ურავანებით.
იბრძვის ყოველი საგანის აზრი,
ფაქტი, პრაქტიკა, მახვილი, ბასრი.
ერთ კლასს ვერ აქცევს მეორე კლასად
არა მარტო „მე“, არა მარტო „ის“,
არამედ მედგარ შეტევით იბრძვის
მოელი პარტია და მასთან მასსა.

128 ბრძოლა| ბრძოლის APQ; სიმწვავეს| სიმწვავე PQR. 134
შევსძახებო| შევსძახებო Q. 135 შევსძახებო| შევსძახებო Q. L ავტოგ-
რაფის დასაწყისში გადახახულია:

ორგანიზატორი: რა დახვდა ოქტომბერს?
დახვდა ოქტომბერს ქვეყანა
ცივი, პარტახი, ნგრეული,
მაგრამ რა დახვდა ოქტომბერს,
რა დახვდა გამარჯვებულ ხალხს.

154-155 სტრიქონებს შორის Q-ში იკითხება: დაჰკა სასახლეს,
დაჰკა სასახლეს, ჰეი, დაჰკარი! 159 სტრიქონის წინ L-ში ემატება

„მუშები“. **162** სტრიქონის შემდეგ L-ში გადახაზულია: ოქტომბრის რევოლუცია და ეხლა შრომა მიეცა. **163** რამე] მაშინ L. **165** ამიტომ] და ეხლა L. **169** ეხლა] ახლა QR; ეხლა... უნდა] მაგრამ ლენინმა* L. **170** ეს დიდი] მასის წინ* L. **172** სტრიქონის შემდეგ L-ში ემატება: მოედო ამშენებლობა, კირი, თლილი ქვა, ცემენტი. **174** მოედო] მოედო* E] მოედის L; აღმშენებლობა] ამშენებლობა L. **179** შრომით] ცეცხლით* L. **180** ქურების ცეცხლთან] ბრძოლების მკაცრად* L. **185** არის] იბრძვის* L. **188-189** სტრიქონებს შორის PQR-ში იკითხება:

მისი ხმა სმენა-მჭევრია
და მოსურვება აგეთი.

190 სტრიქონის შემდეგ L-ში ემატება:

არვის ჯერ რომ არ სმენია და არვის გაუხომია,
მისი ხმა სმენამჭევრია და ნებისყოფაც აგეთი.

190 აკეთე] დაჰკარი* L. **192** შრომის] ჩვენი* L. **198** მოიპოვებ] მოიპოვება QR. **198** სტრიქონის შემდეგ L-ში ფრჩხილებშია ჩასმული შემდეგი სიტყვები:

მისი ხმა სმენა-მჭევრია და ნებისყოფა მაგარი,
საკეთებელი ბევრია და ხმა გაისმის: დაჰკარი.

199 სოფელშიაც] ვთესოთ, ვთესოთ L. **201** ჰკლავდეს] ერგოს* L. **202** სტრიქონის შემდეგ L-ში გადახაზულია: იყოს ყანა – ყანად, დარჩეს ეზო – ეზოთ. **204** ეზოთ] ეზოდ QR. **205** თავდადებით] კლდექტივო L. **207** წინსვლა] საქმე* L. **210** ერთოულ] ხვნით და L. **211** მანქანა] კომუნა* L. **212** მისით] ასე L; უმიზეზოთ] უმიზეზოდ QR. **213** დროზე მოვხნათ] მარჯვეთ ვიყოთ* L. **214** დროზე] ვხნათ და* L] მეტი L. **216** აღმართს... უხვევს] როგორ მისდევს აღმართს* L. **219-220** სტრიქონები ~ L. **220** ბუჩქს... ლურჯად] ბუჩქებს ლურჯად მოსავს L. **223** მატარებელს] ბორბლებს ჩვენთვის L. **224** იარაღთა ჯარი] კომბაინი, ფარცხი* L; ჯარი] წყება* L. **225** სიცხე] ქარი* L. **227** მხარე] ქვეყნად* L. **228** რკინისგზების] რკინიგზების QR. **229** ქალაქის... სოფლის] ათას კილომეტრზე* L] იცის ქალაქიდან L. **231** ერთქმავალი მოდის] არღვევს სემაფორი* L] რომ მანქანებს ველით L. **233** იგიც... იყო] არაერთჯერ მიმიე* L. **235** შიმშილი... ტიფი] ტიფს,

სისხლსა და შიმშილს* L. 236 გადაჰქონდა] განიცდიდა* L 238 ძალა] ცეცხლი* L. 239 ჩვენი საწყალ* L. 244-246 როგორ... ინტერვენტი] – L. 247 დაგვრჩა] იღვა L; ორთქმაველები] დამსხვრეული* L. 249 გამხეცვებულ] დამსხვრეული* L. 251-254 გაჩერებულ... ბონებს] – L. 255 მატარებლის ჩიხით] ღიანდაგზე ღიანდაგზე* L] ეგდო სადღაც ჩიხში L. 256 ვინ დასძრავდა] დამსხვრეული L. 257 ჩვენი რჩენის* L. 258 აღდგენისა] და აღდგენის* L. ამ სტრიქონის შემდეგ L-ში გადახაზულია: შეუხვიეს დაჭრილს მრავალგვარი წყლული. 259-262 მხოლოდ... დონე] – L. 263 მატარებელს] მოეხვია L. 265 განუკურნეს + სრულად QR. 267 აწი მოდის] აწ მოდის და L. 268 მას სალამი] მისაღმება L. 269 მოაქვს ჩვენთან] მოაქვს ჩვენგან L. 270 სტრიქონის შემდეგ L-ში იკითხება:

ვთესოთ, ვთესოთ, ვთესოთ,
 გავიმროთო წყლული,
 აღვიდგინოთ მხარე
 განადგურებული.

ამ სტროფის მეორე სტრიქონში იყო: გაზაფხულის თესლი, მეოთხეში კი: პარტახი და გესლი.

290 ჭედს] სჭედს OPQR. 296-299 აფრიალდეს... პროლეტარიატი] – PQ. 301 სჩანს] ჩანს QR. 309 სტრიქონის წინ M-ში ემატება „უკანასკნელი“. 310 მორჩა ოთხწლედში] ჩვენც ავასრულეთ* M] ავაშენეთ* M] იყო ზღაპრული* M. 310 არის] იყო M. 311 მშრომელი] მუშათა* M; იმედი] დიდი* M] რწმენა* M. 317 სოციალიზმის] ხუთწლელი იყო* M. 320 პარტია] ვეკაპე M. 322 მუდამ] ჩვენი* M. 323 ხუთწლედის] ამშენებლობის* M; თავდადებულად] გულდაგულ* M. 327 და... ხმა] ხუთწლედისათვის ასრულებდნენ მას* M] და დამკვრელებიც მედგრად იბრძოდა M. 328 როგორც მქუხარე] რასაც კი შესძლებს* M] ემუქრებოდა M; ენტუზიაზმი] ენთუზიაზმი QR. 329-336 ხუთწლედის... კომკავშირი] – PQR. 335 მედგრად] ფრონტზე M. 336 სტრიქონის დასაწყისში M-ში ემატება: მთელი პარტია. 338 და... ტემპი] მისი ტემპები M.

N ავტოგრაფის დასაწყისში იკითხება: 1) ოქტომბრის რევოლუცია და სამოქალაქო ომი“, 2) რეკონსტრუქციის პერიოდი, 3) პირველი ხუთწლელი.

341-408 ჩვენ... სიხარულს] – PQR. 349 ლიდერმა] ლენინმა* N. 351 მრავალრიცხოვან] ლითონის ბრწყინვის* N. 353 ახალი ქვეყნის]

ეკონომიკის N. 356 როცა იქ] როდესაც* N. 357 ბორკილებში] გაღატაკება N. 360 მუშების... ხუთწლედის] მუშებმა გმირული ბრძოლით* N. 363 ტრაქტორის] იმ ტრაქტორს N. 366 უმაგალითო... ამბავი] იქ ვერვინ დათვლის, მაგრამ ჩვენში კი N. 367 რომ ჩვენ არა გვაქვს] ჩვენში არ არის N. 373-374 სტრიქონებს შორის O-ში იკითხება:

სარატოვის კომბაინები,
მოსკოვის „შარიკობოდშიანიკი“.

388 სცვლის] ცვლის O. 392 ალესოს] დალესოს O. 399 გადავეშვათ] გავეშვათ O.

„ოქტომბრის სიმფონია“ არ შესულა პოემაში „რევოლუციონური საქართველო“ (1931), იგი პირველად 1932 წელს დაიბეჭდა. აქედან გამომდინარე, ნაწარმოები დათარიღდა 1931-1932 წლებით.

ვლადიმირ ლენინი (1870-1924) – რუსი ბოლშევიკების მთავარი იდეოლოგი და ბელადი, საბჭოთა სახელმწიფოს პირველი მეთაური.

ვინტოვკა (რუს.) – შაშხანა.

ანტონ დენიკინი (1872-1947) – რუსი გენერალი, რუსეთის სამოქალაქო ომის დროს „თეთრი მოძრაობის“ ერთ-ერთი მეთაური.

ოქტომბერის გამარჯვებისთვის (გვ. 21)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები დ-330, გვ. 96 (B); 339 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, VII, 1950, გვ. 21 (A).

სათაური: აუგოთ ძეგლი B.

თარიღი: 1924 C.

2 ცხრაას ჩვიდმეტში] იმ ოქტომბერის პროლეტარული, მეწამული* B. 3 გმირებს + აუგოთ ძეგლი* B. 4 ოდეს] როცა* B; ვაება. რისთვის] სასოწარკვეთა B. 5 ჩვენგანიც] თქვენგანიც B. 6 ხალხის უფლებისთვის] მძარცველ კაპიტალთან B. 7 გზა გაუკაფეს] მხვერპლად მიეცენ B; ნაცვლად სიტყვისა „მიეცენ“ თავდაპირველად იყო: დაეცენ. სუფევას] უფლებას* B. 8 აზრი... გრძნობდნენ] მედგრად იცავდნენ სადარაჯოზე* B] პროლეტარული სახელმწიფოს მონაპოვრისთვის B. 9 თავი შესწირეს] მშრომელი მასის* B] დარაჯად უდგენ B. 9-10 სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია:

ავუგოთ ძეგლი დაღუპულ გმირებს. **12** სხვა გათენებით] გამარჯვების დღე. **13** ანთებული დღე] მოახლოებულ B. **14** სადარაჯოზე... წყობაში] პროლეტარული სახელმწიფოს სადარაჯოზე B. **14-25** სადარაჯოზე... სოციალიზმის] – C. **16** ოთხი... წლის] სამოქალაქო ომების ხანის B. **19** ინტერვენტი] არ წამოსულა* B. **20** არ... სივერაგე] ისინი მოსპეთ, სად ჩვენი მხრიდან B. **22** მაგრამ... მძღვეველ] აი, რად არის რომ B; სხვა გათენებით] გამარჯვების დღე B. **25** ანთებული დღე] მოახლოებულ B.

ლექსის ავტორისეული დათარიღების (1924 წელი) გაზიარება გაჭირდება. ნაწარმოები პირველად და ერთადერთხელ გამოქვეყნდა 1950 წელს. მისი ტექსტი შესულია „ოქტომბრის სიმფონიის“ (1931-1932) ერთ-ერთ ვარიანტში, ამიტომ „ოქტომბრის გამარჯვებისთვის“, პირობითად, ამავე 1931-1932 წლებით დავათარიღეთ.

ანტონ დენიკინი – იხ. კომენტარი ლექსისა „ოქტომბრის სიმფონია“ (გვ. 226).

ალექსანდრ კოლჩაკი (1874-1920) – რუსი ადმირალი, სამოქალაქო ომის დროს „თეთრი მოძრაობის“ ერთ-ერთი მეთაური.

პეტრე ვრანგელი (1878-1928) – რუსი გენერალი, „თეთრი მოძრაობის“ ერთ-ერთი მეთაური.

პრესა (გვ. 22)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 3501-3502 (B); 3925 (C); 5548 (D); 2305 (E); 3917 (F); 3520 (G); 1072 (H); 3500 (I); 3924 (J); 1073 (K); 3919 (L); 28897-50, გვ. 144-149 (M);

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 553 (N); ლექსები, 1937, გვ. 64 (O); რჩეული, 1944, გვ. 197 (A); რჩეული, 1954, გვ. 57 (P); რჩეული, 1959, გვ. 104 (Q).

სათაური: მისი უდიდებულესობა პრესა BC; მასსა* J; ახალი ქალაქის დაარსება J; – DEFGHIJKL.

თარიღი: 1931 PQ.

ნაწარმოების სრული ტექსტი მხოლოდ M ავტოგრაფშია, დანარჩენ ხელნაწერებში ცალკეული ფრაგმენტებია წარმოდგენილი: B-ში 3-126 (ზაპისი... ააფრიალოს) და 137-166 (ეხლა... აღმშენებლობას) სტრიქონები; C-ში: 4-12 (ვარსკვლავებს... გაზეთებს); D-ში: 8-17

(მანქანასთან... ცხედარი); E-ში: 42-56 (განა... ავაზაკები) და 137-141 (ეხლა... განვითარებას); F-ში: 57-90 (ელვის... აფითრებს); G-ში: 72-76 (რა ხანა... ხანძარი); H-ში: 92-131 (აივსო... ერზე); I-ში: 112-126 (რევე-ოლუციონურ... ააფრიადოს) და 162-166 (შრომა... აღმშენებლობას); J-ში: 132-156 (სტეფს... სოფელი); K-ში: 167-168 (ეხლა... პრესა) და 172-173 (გამადიდებელ... შესამჩნევია); L-ში: 167-173 (ეხლა... შესამჩნევია).

B-ში ტექსტის დასაწყისში იკითხება:

რამ ძველი ხანა არივ-დარია,
რამ?
რეგვენს ჰგონია თითქო მკვდარია
ქალაქი,
მაგრამ არაა მკვდარი!
თვით ღამითაც კი, როდესაც ბზინავს...

3 ზაპესი... ელვარედ] სიხუმეს დანა არ უხსნის ბაგეს* B] ქვაფენილს შუქი ზაგესის B. **7** პრესას] ზაგესს* B. ამის შემდეგ B-ში გადახაზულია:

არა ერთს და ორს საქმეს საზრუნავს
გათენებამდე თავს აკლავს ცაკი.

C-ს დასაწყისში იკითხება:

ერთის შეხედვით თითქო მკვდარია
მაგრამ არ არის მკვდარი
ქალაქი,
არივ-დარია
ეს შუადამე, ეს ქუჩა წყნარი.
ერთი შეხედვით თითქოს მკვდარია
ქალაქი, მაგრამ არ არის მკვდარი.

7 სტრიქონის შემდეგ C-ში იკითხება:

არ სძინავს პრესას. გუშავი ზრუნავს,
არ სძინავთ კიდევ ათასთ ასეთებს.

8-9 მანქანასთან... ზრუნვას] ამ ლექსს ვსწერ ღამით სტამბაში
D. **10** ერთი... არ] ბორბლების გრგვინვა* D] ხვალის იმედი* D. **8-10**
მანქანასთან... ამეასედებს] – BC. **11** რატაციონის] როტაციონის OPQ;
მანქანა] ბორბალი D] მანქანა* D; ბრუნავს] გრგვინავს* C. **12** და...
გაზეთებს] აქ ფხიზლობს ცაკი, გუშავი ზრუნავს* B. ამ სტრიქონის
შემდეგ B-ში იკითხება:

ვით ჩქერი მღორეს სჭრის და ერევა
მორევს, ღამისას სძრავს ეს ჭენება.
როგორც ბურუსში ძილი და თევა
შემოდამება და გათენება.

12-20 და... ჭენება] – B. **12** რაზმავს] ბეჭდავს* C. **12** სტრიქონის შემდეგ C-ში გადახაზულია: სხდომაა, ალბათ, არ სძინავს მებრძოლ მთავრობას; შემდეგ კი იკითხება:

არა ერთს და ორს საზრუნავს საქმეს,
გათენებამდე არჩევს მთავრობა.

13 მწეობრი მანქანა] მანქანა იგი* D. **14** გრგვინვას] გრგვინვას* D] რისხვით D. **15** თითქო... მხედარი] და კედლებს არყევს პრესის მჭედარი D. **19** სჭრის] ჭრის Q. **21** ასე შეხედება] შეხედა* B; ნგრევა] ათი წლის* B. **23** პრესა... უდრის] ის მოსვლა ჰგავდა* B. **25** პრესასთან... ვყვივით] პრესასთან ცხარე ბრძოლებში ვყვივით B. **27** პრესა აღვიძებს] რომ გაანათებს* B. **31** მოესმის... მადაროს] აერთებს ტყეს და მადაროს B] იძახის ტყე და მადარო E. **32** მისით] ვხედავთ BE. **34** მიაქვს] მიდის* B. **36** ელექტროდენა] ელექტროდენი Q. **37-38** აქ... აგავს] წყალგარდნილები ჰგვანან* B; აგავს] წაჰგავს P. **39** იქ] როს* B. **40** ეძლევა] მიეცა* B; ბუჩქებს] ზაგესს B] ბურჯებს M. **42** განა] ჩვენში* E. **43** ათი წლის] დიდისნის P; წინად] წინათ BNOPQ. **44** ეკრათ] გვეკრა* BE. **45** ბურჟუაზიის] ბურჟუაზიას MOQ; ბურჟუაზიის... და] ბურჟუაზიულ პარტიებს* BE. **46** ჰქონდათ] ჰქონდა M; ჩვენში] მტკიცედ* E. **48** განა] სოფლად* E. **49** ველად] სოფლად* BE. **53** პრესა] მაშინ* B] პრესაც B] მაშინ E. **54** გასადები] გასაგები BE. **55** ვით კალონიას] თვის კალონია* BE; სწვდენ] სწვდა B] სწვდნენ OPQ; **57** სისწრაფით ვით] სისწრაფე თუ* F. **58** კინო-ლენტი] კინო-ლენტებად* F. **59** პრესის] ქვეყნის F; გაიჭრენ დღენი] მე ვხედავ* F] გაიჭრნენ დღენი FQ. **60** პრესა... სინათლეს] მიდიოდი შენ და ცრემლებს* BF. **61** მაგრამ... ჩვენი] ძონძები იყო ცხოვრება შენი* F. **62-63** ანთებად... წვერი] აელვარებდნენ ხანჯლის წვერები* F; ანთებდა] ანთებდენ F. ამ სტრიქონის შემდეგ F-ში გადახაზულია: მოგონებასაც ასაღამოებს. **64** ქოსსა და კარავს] შენს მიდამოებს* F] მიდამო-შარას* F. **65** ავი, მშიერი] ჰკიოდა მონური პრესა* B; ავი] კივის F. **66** ხმა აყრუებდა] და ხმა აღრნობდა* B] და ხმა აყრუებს F. **67-68** დაჰკარი... ქართველია] დაჰკარ, დაჰკარი! – ეს სომეხია BF. **68**

ის ქართველია] დაჰკარ, დაჰკარი* F; ის] ეს F. ამ სტრიქონის შემდეგ F-ში გადახაზულია: ნუ ეძებ. **68-69** ის... თათარია] ეს სომეხია, ეს ქართველია, ეს თათარია BC. **71** რა ვქნათ] მაგრამ* BF; რჯულის] ქვეყნის F. **72-78** რა... მორჩილი] – F. **73-76** ძამამ... ხანძარი] – B. G ავტოგრაფს დასაწყისში ემატება:

ცემენტი, ნავთი, მინერალები,
ბარიტი, გუმბრი და ანდეზიტი,
იბურებიან მთის ნაპრალები,
რკინიგზებს მისდევს ახალი ხიდი.

74 მიწის] როგორ G; პრესას] მიწას G. **75** როს] როცა* G. **76** სტრიქონის შემდეგ G-ში მიწერილია: „ამიერ-კავკასიის მძლავრ ჯგუფის გესები“, ამის ქვემოთ კი იკითხება:

არ მოითხოვდნენ განა ხუცები,
რომ მტკვარი ჩვენი იორდანეა, –
და ეკლესიამ უნდა ახსენოს
ან წერეთელი, ან ჟორდანია?

77 მდიდრების] – B. **80** ვინ ეცემოდა] და ეცემოდენ* F. **82** და შერ-
ცხვენილი] და ამ საზარი* F. **83** მეწამულის] მემამულის ANOPQ. **84**
პრესა] ჯანი F. **86** მარადის] ორთავეს B; დგმოდათ] დგმოდა BF. **87**
ისევე] საზიზღარ B] და აი* B. **89** ართობდა] უმღერის* B] უმღერდა
B. **90** აქ... აფითრებს] როდესაც მოვარე დამეს აფითრებს B] მათ ხომ
სირცხვილი არ გააფითრებს* F. **92** აივსო] ივსება H. **94** სოფელი]
სოფლები BHM. **95** აქ] სად BH. **96** ორი... იყო] არის* B] სად ორი
გზაა* H. **96-ე** სტრიქონის შემდეგ BM-ში იკითხება:

უცხო ინგლისის იმპერიალიზმს
მოჰქონდა ჩავგრა მუშის და გლეხის,
შავ დღეებისას გასცქერდა ტრიალს
ორაზროვანი სახე მეტეხის.

97 ნამდვილ... კი] წინად ხუთავდა პრესას* B. **99** გადახდა]
გადახდეს* B. **97-101** ნამდვილ... მასსა] – H. **101** მასსა] მასა Q.
102 ტაღლები... სცხრებოდა] ხედავს; ტაღლები არა სცხრებიან* BH;
სცხრებოდა] სცხრებოდენ B] ცხრებოდა M. **104** იმუქრებოდა, ემზა-
დებოდა] იმუქრებოდენ, ემზადებოდენ* B] იმუქრებიან, ემზადებიან
H. **105** მოუწოდებდა] მოუწოდებენ B, მოუწოდებდა... ამხანაგს] მოუ-

წოდებენ მებრძოლ ამხანაგთ H; „მოუწოდებენ“ გადახაზულია. **110** ახალმა... დაიწყო] ახალი ძარღვის შეიქნა BH; ფეთქვა] ფეთქა B. **111** რევოლუციონურათ] რევოლიუციონურათ M. **112-126** რევოლუციონურ... ააფრიალოს] – H. **112** რევოლუციონურ] რევოლიუციონურ M] რევოლუციურ NOQ] რევოლუციონურმა D. **112-113** რევოლუციონურ... აგრე] რევოლიუციის მძლავრმა ტალღებმა* I] რევოლიუციის ტალღებმა I. **114** მძლავრად... აქცია] რომ შემოხეთქა და რეაქცია* I. **115** მლიქნელი პრესის] დამონაგების BI. **116** შავი ცხოვრება] სიტყვა სიბნელე* I] შავი სიბნელე I. **122** ის] დულს I. **123** გაჰქრა] გაქრა PQ. **124** გზა... მთაში] მიუვალ მთებში B] მგზავრი მიჰყვება* I] მიუვალ მთების I. **125** სიმართლის] სინათლის I. 128-ე სტრიქონის შემდეგ H-ში გადახაზულია: ყოველ ერს ენა ჰქონდეს თავისი. **129** სასახლეებიც... სერზე] იძახის პრესა: არვინ დაღონდეს B] – H. **131** რომ ... ერზე] მეორე ერზე რომ გაბატონდეს B] რომ ჩაგვრა-რბევით დასძლევს მეორეს* H.

J ავტოგრაფის დასაწყისში გადახაზულია:

ზოგი ეხვევა სვეტებს და თაღებს,
 ზოგს მოაქვს რკინა, ფოლადი, კირი,
 ვინ ხელსაწყოს სჭედს და იარაღებს,
 ვინ მასსას რწმენით აიარაღებს.

132 პრესა] მასა J. **132-133** პრესა კედლებს, სვეტებს] ჩვენ ჭინკე-ბივით ვეხვევით* J; **134** მას მოაქვს] ჩვენ მოგვაქვს* J. **135** დღეებს... აიარაღებს] ვინ ახალ რწმენით გვაიარაღებს* J; დღეებს] ქუჩებს* J. **136** როგორც] ყველა J. **137-141** ეხლა... განვითარებას] – J. **145** მრავალთმრავალი... ერთი] მტრის წინ ვიდექით ჩვენ, როგორც ერთი* J; მრავალთ] და ჩვენ* J; ჰქუხს] ვართ* J] ქუხს JPQ. **146** მარჯვენდ] მიდი B] ვაშა* J] იყავ* B; პირდაპირ] გუღდაგულს* J. **146** სტრიქონის შემდეგ J-ში გადახაზულია:

ადარ აწუხებს ბორკილი მშრომელს,
 არც მწუხარება, დავა და შიში.

ამის შემდეგ J-ში იკითხება:

წინად ხუთავდა მასსას ბორკილი,
 ისე გადასდეს მტერს ერთი ახად,
 როგორც დაღლილი და დაჯორგილი
 იხუთებოდა საბრალო მასსა...

147 ჩვენი პრესა] ეხლა იგი J; სდგას] დგას Q. 152-153 მიძიმე... ღვე-
 დი] აწ იგი მონა არის მფლობელი* J. 154 მსოფლიოს] ის ქვეყნის
 J. 155 მისით... მშრომელთა] მისთა ხელთ არის*B] მის ხელში არის
 მსოფლიოს J. 157-161 არის... პრესა] – B. 157-158 არის... მოძრაობა]
 და ნებისყოფა მუდამ ფხიზელი J. 162-163 შრომა... არღვევს] არხი
 მთარღვევს ჭაობს B] არხი ასარებს ჭაობს I. 164 ეხლა ლაფში]
 ხვილიფებში I. 165 პრესა აშუქებს] მაშ, გაუმარჯოს* I] იგი მიუძ-
 დვის* I] წინ, გაუმარჯოს I. 166 აღმშენებლობას] ამშენებლობას H.
 ამ სტრიქონის შემდეგ B-ში იკითხება:

როცა კანაფი ყელს მოიდერებს,
 რამი და ბამბა, სოია, ჩაიც
 ემუქრებიან სიმინდის ღერებს,
 განახლებული ყანა ჰგავს მაისს.
 ცემენტი, ნავთი, მინერალები,
 ბარიტი, გუმბრი და ანდეზიტი,
 იბურებიან მთის ნაპრალები,
 რკინიგზებს მისდევს ახალი ხიდი.
 შენება მიდის, მოითხოვს კადრებს,
 ახალი შკოლა, ახალი ფრონტი.

B ვარიანტი აქ წყდება. MNO-ში კი 166 სტრიქონის შემდეგ იკით-
 ხება:

ის წვრილმანსაც კი ებმება სიმით,
 როდესაც ქარი მიდამოს ძარცვავს,
 რამით, კანაფით, ჩაით სცვლის სიმინდს,
 მის ყვითელ ღერებს და ყვითელ მარცვალს.
 მოხდა რიგების ახლად დაყოფა.
 კვარი ვერ დასძლევს ელექტროხვითოს.
 ძირს ხრიოკების უნაყოფობა,
 ჩვენი საღამო მარგანეცს, ლითონს.
 პრესა, შენ აგებ ფაბრიკა-ქარხნებს,
 აქ არც ყოყმანი და არც ყოვნება
 მემარჯვენეთა გაცვეთილ არღნებს
 ჩვენი მედგარი სძლევს ხელოვნება!
 ცემენტი, ნავთი, გემების კვნესა!
 ხედავს რა ქვეყნის სივრცეს უდიდესს,
 კითხულობს პრესა, ხმაურობს პრესა,
 პრესა ყიუინებს და მიუთითებს,
 ბარიტსა და გუმბრს
 მიწა ფარავდა,
 მიწაზე იდგა ტაძარი, მესსა.

K ავტოგრაფის დასაწყისში იკითხება:

კითხულობს პრესა, ხმაურობს პრესა,
იძახის პრესა, გრიადებს პრესა.

167 ეხლა] ახლა Q; ეხლა ყოველგან] ყოველ კარავში K; ყოველ კარავთან] ყოველ სოფელში L. 168 მივიდა] ჩუმად დგას K. 169-171 ეძებს... სწვევია] ყვირის, ხმაურობს და მიუთითებს, გააგებინოს და ამცნოს მასსას K. 169 ეძებს მინერალს] ის უძღვის თესვას* L] ის ყივის, დღევას L. 172 შუქით] შუშით KL. 173 მასაც] იმას KL. ამ სტრიქონის შემდეგ M-ში იკითხება ტექსტი, რომელიც მეორდება K და L ავტოგრაფებში:

ცოცხლობს დღეის დღით
თუ ზომავს თვალით,
პარიუს, ჩიკაგოს, ვენას, ლანკაშირს.
ის იხედება მახვილი თვალით,
აქაქანდება და ასტეხს განგაშს.
არის აზია
თუ ავსტრალია,
მხარე მჩაგვრელის, მხარე მონების,
პრესა მღელვარე მასის თვალით,
პრესა თვალით მილიონების.
ბურჟუაზიის პრესა,
მონა ხარ,
ნამდვილი პრესა კი თქვენს კაპასებს
გააპობს ქვესკნელს და იქ მონახავს,
ასწონ-დასწონის და შეაფასებს.
ახალ დაპრობით
სახე უცინის,
მოდის რადიოთ, მოდის ექსპრესად,
პრესა მსოფლიო რევილუციის,
სოციალისტურ ბრძოლების პრესა!

1-3 სტრიქონები] – K. 2 ზომავს] ფიქრობს* L. 3 პარიუს] ბერ-
ლინს* L. 5-6 სტრიქონებს შორის L-ში გადახაზულია: გააგებინებს
ყველაფერს მასსას. 6-9 არის... თვალით] – K. 7 ავსტრალია] ამერი-
კა* L. 10 პრესა თვალით] პრესას თვალი აქვს K. 11-13 ბურჟუაზიის...
კაპასებს] – K. 16-17 ახალ... უცინის] – L. 16-20 ახალ... პრესა] – K.

167-168 სტრიქონებს (ეხლა... პრესა) შორის აშკარაა ხარვეზი –
აკლია კატრენული სტროფისთვის აუცილებელი ორი სტრიქონი.

ჩვენ იგი შევავსეთ MNO ვარიანტებიდან: ბარიტსა და გუმბრს მიწა ფარავდა/ მიწაზე იღვა ტაძარი, მესსა.

ზაჰესი – აბრევიატურა: ზემო ავჭალის ჰიდროელექტროსადგური, პირველი ჰიდროელექტროსადგური საქართველოში (1927).

ნიაგარა – უდიდესი ჩანჩქერი აშშ-სა და კანადის საზღვარზე.

კარლ მარქსი (1818-1883) – გერმანელი ფილოსოფოსი, ეკონომისტი, პოლიტიკური თეორიის ავტორი, კომუნისტური იდეოლოგიის ფუძემდებელი.

აგუსტ ბებელი (1840-1913) – საერთაშორისო მუშათა მოძრაობის თვალსაჩინო მოღვაწე.

პროზნებათა მარში (გვ. 27)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 1448-1450 (B); 1967-1975 (C); 1936 (D); 8372 (E); 5839 (F); 5601-5602 (G); 5307 (H); 6792-6793 (I); 1820 (J); 8094-95 (K); 3430 (L); 6024-26 (M).

ნაბეჭდი: ქ. „მნათობი“, 1932, №3-4, გვ. 1 (A).

სათაური: ეროვნებათა მარში* B; ეროვნებანი BE; მარში G; ოკტომბერი და ეროვნული საკითხი H; მარში ეროვნული* C; ეროვნებანი* H; – FIKL.

თარიღი: 1932 BEI; 1932 წ. (ჯერ ისევ მეორე ყრილობამდის) K.

2-22 ჩვენ... რესეფესერი] – L.

G-ში ტექსტი ასე იწვეება:

მე ამიერ-კავკასიის მტრების მწვედა ხელი,
ქართველიც ვარ, თათარიც ვარ, ყარაბახელიც.
ჰე, ამიერ-კავკასიაე! შენ მაგონდები,
როს მაგრდება მშენებლობის ყველა ფრონტები!

ამ ფრაგმენტის ბოლო ორი სტრიქონი იკითხება აგრეთვე C ვარიანტის დასაწყისში, ერთი ცვლილებით: „ამიერ-კავკასიაე“ გადახაზულია და მიწერილია: პირველო ოქტომბერო.

2 ერთი] ერთნი I; ჩვენ ერთი ვართ] ნუ გვანია* H. 4-5 ჩვენ... ყარაბახელი] ქართველიც ვარ, თათარიც და ყარაბახელიც CG] საქმე არის მომავლისა და ხელდახელი EI; „ქართველი თუ ყარაბ-

ახელი“ M-ში გადახაზულია და მიწერილია „ნეუინელი, კარდანახელი“. **6-7** სტრიქონები ~ **8-10** სტრიქონებად **I. 6** სოლიდარულ] ეხლა ძმური* **C**; სოლიდარულ... სდგას] ყველა ერთად ერთმანეთის ვიყოთ გამტანი* **G**] ეხლა ძმურად დროშის ქვეშ დგას **G. 8** ადერბაიჯან] ახერბეჯან **CGH**] ახერბაიჯან **K**. მე-10 სტრიქონის შემდეგ **G**-ში გადახაზულია:

ჩვენ ყველაფერს გადავლახავთ ღვინურ მიზნით,
ეროვნული მეგობრობით და კომუნიზმით.
ჩვენ ერთი ვართ, თუმც სხვადასხვა გვქვია სახელი,
ქართველიც ვარ, თათარიც ვარ, ყარაბახელიც!
რომ შექმლოს პაპის-პაპას ჩვენი გაგება,
ჩვენი შრომის და ბრძოლების პაპანაქება.

11 პაპის-პაპას ძველისძველი] ჩვენში იგი ძველის-ძველი **K**] გაჰქრა ის დრო, როცა ძველი **EI**; ძველისძველი] ჩვენსას ერთი* **C**] ჩვენსას ერთი **G. 12** ჰქონდა] ჰქონდათ **I**] გაჰქრა **K. 13** შეტაკება. შურისგების] შეტაკება, გადაგების **C**] მხოლოდ შუღლი და ბრძოლების **G**] ერთა შორის, შურისგების **G**] ერთა შორის, უნდობლობის **I. 15-22** მონათა... რესეფესერი]

მაგრამ წარსულს ოქტომბერი
სძლევს ერთი მიზნით.
სოლიდარულ მეგობრობით
და კომუნიზმით.
ინდუსტრიის გზით აბიჯებს
ძმა ძმის გამტანი,
რესეფესერ! უკრაინა!, ჰაიასტანი! **CG**

ეს ფრაგმენტი ნასწორებია: მაგრამ...[ოქტომბერი] აწ ამიერ-კავკასია **G**; **C**-ში ეს სიტყვები გადახაზულია. **3** სოლიდარულ] ეროვნული **G**; **C**-ში ეს სიტყვაც გადახაზულია. **4** და კომუნიზმით] სოციალიზმით **G**; **G**-ში თავდაპირველად იყო „და კომუნიზმით“, **C**-ში – „სოციალიზმით“. **7** რესეფესერ! უკრაინა] ადერბეიჯან, საქართველო **G**; ხოლო **C**-ში ეს სიტყვები გადახაზულია.

G ხელნაწერი ზემოთ დამოწმებული სტრიქონებით მთავრდება.

15 მონათა] გაანათა, მოაშუქა* **H. 16** მზიანი] ბრწყინვალე **H. 17-18** გადალახა... ღვინისზმით] გადაღეკა სოციალიზმით* **H**. ამ სტრიქონის შემდეგ **H**-ში გადახაზულია:

¹ ადერბეიჯან, საქართველო **G**; **C**-ში ეს სიტყვები გადახაზულია.

ჰეი, გავსწოთ წინ;
გადისროლა მეფე, როგორც ძველი მესერი,
ბნელ რუსეთის ნაცვლად ბრწყინავს რესეფესერი.

19 გადალექა] გადალახა H; გადალექა სისხლიანი] გაარღვია გამთიშველი I. **21** ძველ... ბრწყინავს] ბრწყინავს, ბრწყინავს უკრაინა EI. **22** სტრიქონის შემდეგ H-ში გადახაზულია:

კომუნიზმი იდეაა შვების მომბერი
და მსოფლიოს, მთელ მსოფლიოს ძლევს ოქტომბერი,
გახედე შორს ციციკართან, ომის ბაცილა
ერთა ლიგამ, პაციფიზმმა ვერ მოაცილა,
რაც ევროპამ თავის ქვეყნებს ვერ მოაცილა.

23 ჩვენს... სხვაგვარია] გახედე შორს, ციციკართან CL] ჩვენს მხარეში არ არსებობს I; სხვაგვარია] არ არსებობს HK. **24** ომის ბაცილა] იგი დაცინვა I. **25-26** რაც... მოაცილა] ერთა ლიგის პაციფიზმმა არ მოაცილა CL. **27** იქ... ნაფლეთი] ამ თავსხმაში ციციკარი CL. **29** ცხენოსანთა... ჯარი] ბორგავს ჯარი ცხენოსანთა L. **31** აქ... სოციალიზმს] აქ კი რაზმავს კოლექტივებს CHL. **31-34** აქ... საქართველო] – I. **33** ტაჯიკია, თურქმენია] თურქმენისტან, ტაჯიკისტან C] ტაჯიკეთი, თურქმენეთი EK] იქ ტაჯიკი და თურქმენი H] ჰაიასტან, ადერბეიჯან L. **34** თუ] და C] აქ H. **36** შვავები] ზვავები L. **41** მაგრამ... დარბეული] ტოკიოა, მუკედენია L. **43** მეორე] მეორე* H] პირველი H. **44** ჭარბი ჯარი] ჭარბი ჯანი CEHKL] ჯარში ჯანი I. **45** უკრაინა, საქართველო] საქართველო, ჰაიასტან* C] რესეფესერ, საქართველო C] საქართველო, ჰაიასტან L. **46** ადერბაიჯანი] ადერბეიჯანი CL] აზერბეიჯანი I] ადერბეიჯანი E] აზერბაიჯანი H. **46-47** ადერბაიჯანი... ოქტომბერი] – H. **48** ცხადზე ცხადია] არის ნათელი* L. **49** კლასიური] ამნაირი EI. **51** იარაღით] სხვანაირად K. **51-70** იარაღით... გათენდება] – I. **52** მტრების ჯიგარი] რასა, ჯიგარი D. **53-54** სტრიქონები (რომ ... ციციკარი) E-ში გადახაზულია, სანაცვლოდ კი არაფერია მიწერილი. **54** ის] სხვა D. **55** ნატრობენ დღეს] ნატრობენ დღეს* E] უსურვებს მათ E. **56** ველნი... მთანი] ბევრის ამტანი* L. **57** ბელარუსია, უკრაინა] ადერბეიჯან, საქართველო* C] უკრაინა, ტაჯიკისტან C] აზერბეიჯან, საქართველო L] ~ M. **58** უზბეკისტანი] ჰაიასტანი* C] და ჰაიასტანი L. ამ სტრიქონის შემდეგ CL-ში იკითხება:

ლენინური იდეაა
შეგების მომბერი,
რომ მსოფლიო
მთელს მსოფლიოს
სძლევს ოქტომბერი.

59 წინმსვლელობის] წინსვლებისა* C] შეტეგების L. 60 საქმე] გეგმა L. 63 ეს ამიერ-კავკასია] ეს ამიერ-კავკასია* M] ერთა ჩვენ-თა მთლიანობა M. 65 ადერბაიჯანი] აზერბეიჯან CL] ადერბეიჯანი E] აზერბაიჯანი* M] უკრაინა M. 67-74 ვაშა... ოქტომბერი] CL-შია:

სუნთქვა ფედერაციისა განა მითია,
გზა ამიერ-კავკასიის, მაგალითია!
თუ ამიერ-კავკასიას მტრების სწვდა ხელი,
ქართველიც ვარ, თათარიც ვარ, ყარაბახელიც!
გამარჯვების დროშით მიდის გზით თანდათანით¹
აზერბეიჯან! საქართველო! ჰაიასტანი!
ინგრევიან ძველნი კოშკნი, რისხვა ქედების,
მოსპობა კლასი ძველი სულისკვეთების,
ესლა არა² ზუზუნია მტრული³ ტყვიების,
არა⁴ ცეცხლი დარბევის და შურისძიების,
ლენინურ გზით, კულტურის გზით, მიდის ძმა ძმასთან⁵
აზერბეიჯან, საქართველო და ჰაიასტან.
ვაშა, დიად სოციალიზმს, მე ვარ კახელი,
შენაც ჩვენი სომეხი ხარ, ყარაბახელი,
შენც, მესამევე, ნავთიდან ხარ, გინდა ყანიდან,
ბაქოელი კაცი ადერბეიჯანიდან.
გაუმარჯოს ძმათა კავშირს, მუდამ რომ გასტანს,
ადერბეიჯანს, საქართველოს და ჰაიასტანს!

73 რომ მსოფლიო] დღესვე რომ პუგენს K. 74 სძლევს] შექს K.

ჰაიასტანი – სომხეთის სახელწოდება სომხურ ენაზე.

შოვინიზმი – უკიდურესი ნაციონალიზმი.

¹ ახალ ხუთწლედს ედარება შეგების მომბანი L. ადრე L-ში „ედარება“-ს ნაცვლად იყო: გაუმარჯოს.

² აღარც L.

³ ძველი L.

⁴ გაპქრა M.

⁵ მიდის თანდათან M.

ლენინიზმი – რუსი ბოლშევიკების ბელადის – ვლადიმირ ლენინის (1870-1924) პოლიტიკური მოძღვრება, რომელსაც რუსი კომუნისტები მარქსიზმის განვითარებად მიიხნევენ.

რესეფესერი – რუსული აბრევიატურა – РСФСР: რუსეთის საბჭოთა ფედერაციული სოციალისტური რესპუბლიკა.

ციციკარი – ქალაქი ჩინეთში, სადაც 30-იანი წლების დასაწყისში შეიარაღებული ბანდა თავს დაესხა და გაძარცვა საბჭოთა საკონსულო.

იღმა (გვ. 29)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 5352 (B); 5655 (C); 28897-50, გვ. 138 (D); 3411 (E); 5545 (F); 5669 (G); 4781 (H).

ნაბეჭდი: გ. „წითელარმიელი“, 1932, 12 დეკემბერი (I); ჟ. „მნათობი“, 1933, №5, გვ. 126 (J); თსხულებანი, II, 1935, გვ. 587 (A); კრ. „სამშობლო“, 1938, გვ. 8 (K); კრ. „სამშობლო“, 1939, გვ. 17 (L); „მამულო სიცოცხლე“, 1943, გვ. 48 (M); რჩეული, 1944, გვ. 82 (N); რჩეული, 1954, გვ. 16 (O); რჩეული, 1959, გვ. 66 (P).

სათაური: 9 ნომბერი B; სმლნი, 1917* C; რკალიდან 1917 C; სმლნი, 1917 წ. E; – I; I-ში პირველი სტროფი აწყობილია სათაურის შრიფტით; – GHM.

თარიღი: 9 ნომბერი B; 1922 OP.

G-ში ლექსის ცალკეული სტროფების ფრაგმენტებია წარმოდგენილი, მათი უმეტესობა გადახაზულია. ავტოგრაფის თავისებურების ასახვა არ ხერხდება.

M-ში შესულია ლექსის 2-17 (მტკიცე ... მონა) და 26-29 (ფიქრო ... უარი) სტრიქონები.

2 B-ში „რწმენით“ შემდეგ გადახაზულია: ჩემთან. **2, 30** იარ, იარ] რწმენით იარ OP. **5** ქვეყნის დაცვის] მეგობრობის* B. **7** ბრძოლა] ბრუნვა B] ბრუნვა* C. **9-49** მან... ლენინს] – B. **10** მტერი] მტერიც C. **12** გზით] მხრით II. **14** მისთვის] ძლიერ* C. **16** ხედავ] ხედავს C. **16-33** როგორ... ნიჭი] – C. **18** ვისმე ვიყავ] ვისმე ვიყავ* F] ბრმა ვარ ანუ F. **19** როცა მდევდა] როცა მსურდა ნახვა* F] როს გულში მაქვს F. **20** და მრავალი] თუ ამ ძლიერ* F] თუ ამ დღევას F. **21** ძლიერ... გაჰყვა] დღევას როგორ აჰყვა* F] ქვესკნელამდე ჩაჰყვა F. **24** ოქროსა ვსჭრი] ლექსებს ვაკეთდი* F. ვსჭრი] ვჭრი IOP; ვსჭრიდი] ვჭრიდი IJOP. **25** შტამპით] დალით J. **26** სიმამსე] სიმამსე* D. **27** ფიქრო... ფრენის]

მესმის ჩემი თმენის* F] ნათელ ფიქრთა ფრენის F. ნათელ ფრენის] აღმაფრენის J. 34-49 ერთხელ... ღენინს] – F. 38-41 სტრიქონები ~ 11-14 სტრიქონებად C. 40 ჰქუხდა რწმენით] გუგუნებდა C. 41 ერთი] მთელი J. 46 და როდესაც] ფანჯრებიდან J. 42-45 ის... ადევს] – C. 46 და როდესაც] ფანჯრებიდან CH. 48 გუშაგის... ეძებთ] გვესმის ფხიზლად მდგარ გუშაგის* C; გუშაგის] დარაჯის* C. 49 ვუპასუხე] ჩვენ ვუთხარით* C.

EH ავტოგრაფებში წარმოდგენილია ძირითადი ტექსტის 10-17 (ურყვეველი... რად) სტრიქონების განსხვავებული, გავრცობილი ვერსია.

E-ში ვკითხულობთ:

მაგრამ სიტყვაც კი ვერაფერს აგნებს,
როს სხვადასხვა მხრით შეხედავ საგნებს.
(გახსოვდეს მარად,
რომ ყოველი საგნის იცვლება ფერი,
თუ საიდან და როგორ უცქერი
იმისდაგვარად).
უცქერდი დღეთა რისხვას და ნგრევას,
ვისმენდი, როგორ ისმენდა ნევა
ტყვიების ხმაურს.
ყინვა გამვლელებს სუნთქვას სტაცებდა
და ქარი ხიდზე აბარბაცებდა
დადლილ მეზღვაურს.
და გამარჯვების მზეს მონატრული
მიმომავალი გზებზე პატრული
აბრისად სჩანდა,
ავერ გამოჩნდნენ სწორნი და ტოლნი,
სმოლნი, ხეტიალთ მიზანი, სმოლნი
წინ აილანდა!

H-ში მეორდება ზემოთ დამოწმებული E ვარიანტის 1-6 სტრიქონები (მაგრამ... ამისგვარად), ხოლო შემდეგ ტექსტი ასე გრძელდება:

წარმოვიდგინოთ: სდგახარ და იცდი,
რყევას განიცდი, შიშსაც განიცდი;
გარს ჯაგებია.
მაგრამ ეს ტყეც კი ცივი და ბნელი,
ჩემთვის ნათელი, შენთვის კი ძნელი,
გასაგნებია.
ერთს მაგალითად, უყვარს დიდება,

სხვას მისი ლანდის არ ერიდება,
მაგრამ ახელგებს.
დიდებას სახლში არც მე ვიბარებ,
როცა ის მოდის, მორცხვად ვიფარებ
თვალებზე ხელგებს.
არც თუ [...] გახლავართ მონა,
პირიქით, ურიცხვ ლექსების კონა
სავსეა ამბით.
რომ მუდამ მქონდა ეპოქის რიდი,
რომ ოქროსა ვჭრი და მუდამ ვსჭრიდი,
რაკი გახლავარ თავის ბატონი
დაცინვის გზანი სახიფათონი
აღარ მაშინებს.
როცა ადგილებს, ავსებულს ჟინით,
დროთ სვლასთან ერთად მზის შალაშინით
ვაშალაშინებ.

ტექსტი ნასწორებია: **1** სდგახარ... იცდი] ხარ სატანისტი*. **2** რყევას... განიცდი] არავენ გიყვარს, არას განიცდი*. **4** მაგრამ... კი] შენგვარი სული*. **5** ნათელი] ადვილი*. **6** გასაგნებია] გასაგებია*. **7** ერთს, მაგალითად] შენ ხარ რეკლამა*. **8** სხვას] მე*; ერიდება] მერიდება*.

ავტორისეული თარიღი – 1922 წელი გასაზიარებელი არ ჩანს; ლექსს ვათარიღებთ პირველი პუბლიკაციის მიხედვით (1932).

სმოდნი – კეთილშობილ ქალთა ინსტიტუტის შენობა პეტერბურგში, სადაც 1917 წლის ოქტომბრის გადატრიალებისას მოთავსებული იყო ამბოხებულთა შტაბი.

ლენინი – იხ. კომენტარი ლექსისა „ოქტომბრის სიმფონია“ (გვ. 226).

საღაც ეხლა ზვირთებს სძინავთ) (გვ. 31)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 70-ა, გვ. 1794 (B); 2511 (C); 2589 (D); 3313 (E); 547 (F); 170 დ., გვ. 2 (G).

ნაბეჭდი: ქ. „მნათობი“, 1946, №9-10, გვ. 68 (I); თხზულებანი, IV, 1947, გვ. 248 (A).

სათაური: – BCFGDH.

თარიღი: 192... B.

D-ში მხოლოდ ტექსტის დასაწყისი ფრაგმენტია წარმოდგენილი:

ევა! სად ეხლა მტკვრის ზვირთებს სძინავთ,
იქ მე და შენა
დიდი ხნის წინათ, დიდი ხნის წინათ
გვიყვარდა რბენა.
და ეხლაცა ვართ, ო, ძველისძველო,
მდგარო დროთ ზემო,
შეუცოდველო, შეუცოდველო
ოცნებაჲ ჩემო.

ეს ტექსტი ნასწორებია: **1** ევა... მტკვრის] სადაც ეხლა*. **3** დიდი...
ხნის] ათეული წლების*. **7** შეუცოდველო, შეუცოდველო] საშინე-
ლო, საშინელო*. ამის შემდეგ კი სხვა ლექსის („...არ გეგონა, არ
ელოდო“) ვარიანტია.

G-ში ლექსის ბოლოს მიწერილია პირველი სტროფის განსხვავე-
ბული ვარიანტი:

სადაც ეხლა ზვირთებს სძინავთ,
აქ მე და შენა
ათეული წლების წინად
გვიყვარდა რბენა.

2 ზვირთი ბზინავს] ფოთლებს სძინავს B] ზვირთებს სძინავთ
CEF] ფოთლებს სძინავთ* FG] გედებს სძინავთ G. **4** გადასული]
ასეული* B] ათეული B] ათეული* F] გარდასული CEF] ასეული
G; გადასული წლების] მთელი საუკუნის* G; წინათ] წინად EG.
5 ვქროდით] ვდგვართ G. **6** ეხლაც... ვარ] ეხლაცა ვართ G. **8**
საყვარელზე საყვარელო] საშინელზე საშინელო BG. **9** მოგონე-
ბაჲ] ოცნება B] სიცოცხლეო* F] მარტოობაჲ* G] ოცნებაჲ G. **10**
ზვირთებს] ფოთლებს BF] ფოთლებს* C. **11** ბაღს სდევს] ბაღს
დევს BF] და ბაღს ადევს G. **12** თვალწინ... წინათ] ათეული წლების
წინად BG] როგორც წინად, როგორც წინად* F; წინათ] წინად E. **13**
მშვენიერი] შენ მიყვარდი B] როგორც წინად* F; მშვენიერი მერი]
მივდიოდით მე და მერი G.

ლექსი მთავსებულია 1932 წლის დღიურში და ისეთივე ფერის
მელნითაა დაწერილი, როგორითაც ამ წლით დათარიღებული სხვა

ნაწარმოებები. აქვე არის თარიღიანი (1932) მინაწერი სარკინიგზო შემთხვევის გამო. ამის გათვალისწინებით, ტექსტი, პირობითად, 1932 წლით დავათარიღეთ.

ნაწარმოები მიეკუთვნება ე.წ. მერის ციკლს, სავარაუდოდ, ეძღვნება ოლია ოკუჯავას და, შესაძლოა, გამოხმაურება იყოს მის პირველ გადასახლებაზე (1929-1930).

მკვლევების კაზუ (გვ. 32)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 70-ა, გვ. 1791 (B); 4456 (C); 122 დ., გვ. 4 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 177 (A).

სათაური: ლეგენდა* B; არხეოლოგი გიორგი ნიორაძე „ღვეის ხერელში“ B; არხეოლოგი* C; პეტრე-პავლოვის ციხე D.

თარიღი: 1932 B.

C-ში ტექსტის დასაწყისში გადახაზულია: ის ღღე და ღამე იარა. გროვა. 4 დგას] სდგას* C. 10 შევალო... თქვა] შიშით მიაწვა* D. 11 შესავალი] შემავალი B] შემავალი* C. 13 მძღე განზრახვითა] მძღე განზრახვითა* D] მტკიცე განზრახვით D. 19 „იარა“-ს შემდეგ D-ში გადახაზულია „ასე“. 20-21 იფანტებოდა ლანდთა] მისდევდა ლანდთა შორის* B. 20-25 იფანტებოდა... ბინადარი] – D. 24-25 მკვლელი... ბინადარი] ქვის ხანის კაცის ნაბინადარი B] ქვის ხანის კაცის ნაბინადარი* C.

B ავტოგრაფის სათაურში ნახსენებია არქეოლოგ გ. ნიორაძის გათხრები „ღვეის ხერელში“ (1926-1931), ამიტომ სარწმუნოდ მიგვაჩნია ამავე ავტოგრაფში მითითებული თარიღი – 1932 წელი.

*** წყალტუბოდან ქუთაისში მიმავალ ქარო (გვ. 33)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 2745 (B); 6526 (C); 8424 (D); 8799 (E); 174 დ., გვ. 25 (F); 183 დ., გვ. 15 (G); 70-ა, გვ. 1798 (H).

ნაბეჭდი: ქ. „მნათობი“, 1938, №11, გვ. 9 (I); თხზულებანი, III, 1940, გვ. 45 (A); რჩეული, 1944, გვ. 185 (J); რჩეული, 1954, გვ. 77 (K); რჩეული, 1959, გვ. 548 (L).

სათაური: სიმღერები გუნდისთვის. მეჩონგურებისთვის. სოლო-ბისათვის D; უმაღლესი თავისუფლება F; „ჩემი ქუთაისი“ K.

თარიღი: 1922 KL.

B-ში ფურცლის დასაწყისში გადახაზულია ლექსის ნახაზები სტრიქონები. ტექსტის ამოკითხვა თითქმის არ ხერხდება. ამის შემდეგ წარმოდგენილია ვარიანტი, რომელიც პოემის ფრაგმენტი უნდა იყოს:

გზად მივდიოდით. უცებ დაიწვეს
ხეებმა რყევა,
გამოარკვიეს სიგულმავიწვეს,
ატირდა ევა.
ამბობდა: ქარო, მზიანო ქარო,
თუ გკითხონ, რასი
ან ვისი სუნთქვა და ოხვრა ხარო,
უთხარ: ევასი..
ქარო, შენ ჩემი ძმა იყო თითქოს,
ნახე ფაზისი,
ვისი სუნთქვა ხარ, თუ იმან გკითხოს,
სთქვი: არავისი!
ქარო! მე იგი ისედაც მიგრძნობს,
რა მინდა მისი,
იმ დღეთა ჩემთა მომაისეთა –
ჩემი ფაზისი!
ეს პარიზი კი ჩემგან რას ითხოვს,
ანუ სამყარო?
ჩემს სიცოცხლეზე ვინმემ თუ გკითხოს,
გაჩუმიდი, ქარო.
და მართლაც, ქარი თითქო სწიოდა
იმედთა რყევას,
ოდეს ცრემლები ჩამოსდიოდა
სახეზე ევას. B

1 წყალტუბოდან ქუთაისში] კავკასიის კლდეებიდან FH. 2 მიმავალო] მოდებულო H; მიმავალო + ლურჯო D. 4 გკითხოს] შეგეკითხოს D. 6 უთხრა კი] კი უთხრა CK; არ... უთხრა] არა სთქვა FH. 8 ჩემი] საყვარელი D. 8 სტრიქონის შემდეგ D-ში იკითხება:

წყალტუბოდან ქუთაისში
მიმავალო გიჟო ქარო,
თვით არ ვიცი, გულში რამდენს
საიდუმლო გულში ვფარო.

გ-ში დღიურის 14-ე გვერდზე იკითხება:

მაგრამ სანამ ცოცხალი ვარ,
სანამ უნდა ვიყო –
არის მხარე, სადაც გული...

მზე გავცვალო? მაგრა ვისში?
არა, არა, არა!
წყალტუბოდან ქუთაისში
მიმავალ კარო.

ამის შემდეგ, 15-ე გვერდზე იკითხება ლექსის ვარიანტი, რომელიც ემთხვევა ძირითად ტექსტს (მხოლოდ ერთი ცვლილებით: 3 ქუთაისმა] ფერად ნისლმა*) მწვანე ნისლმა) და რომელსაც დასასრულს კიდევ ერთი სტროფი ემატება:

არ მინახავს მისი არე,
გადის ოცი წელი,
ბევრი გზები მოვიარე,
კიდევ სხვა გზებს ველი.

„წყალტუბოდან ქუთაისში“ პირველ პუბლიკაციაში (I) პირველი ლექსია ციკლისა „პრელუდიები“.

ამ პოპულარულ, სიმღერად ქცეულ ლექსზე პოეტის არქივში არსებობს რამდენიმე ჩანაწერი ნაწარმოების შემოქმედებით ისტორიკოსმა, მასთან დაკავშირებულ ლეგენდასა თუ სიმღერაში დამატებულ უცხო მინამღერზე (იხ.: სგ, XV, გვ. 540; XXII, გვ. 178).

ლექსი დათარიღდა მიხეილ ალავეიძის ნარკვევზე დაყრდნობით (იხ.: მ. ალავეიძე, გალაკტიონის ლექსი ქუთაისზე, გ. „ობილისი“, 1973, 29 დეკემბერი).

მზება ისე მგზნებარე (გვ. 34)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 28897-50, გვ. 136 (B); 174 დ., გვ. 23 (C).
ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 590 (A); ლექსები, 1944, გვ. 78 (D); რჩეული, 1959, გვ. 114 (E).

სათაური: ახალი სახლის სახურავი* B; სახურავი C.

თარიღი: 1933. 5 ოკტომბერი. კრილოვის ქ. C.

C-ში ტექსტის დასაწეისში იკითხება:

შენ, რაფაელო, უკვდავო
შემოქმედო და მხატვარო.

3 ხანძარსაც დაყურავს] კედლებსაც ახურებს* C; ხანძარსაც] ქალაქსაც* C. **4** ვხედავ აგერ] წინით* C] იქ კი* C; ამ სიტყვების ნაცვლად C-ში აღარაფერია მიწერილი; მღებარი] მღებავი E. **4** სტრიქონის შემდეგ C-ში გადახაზულია:

შენ, რაფაელო, უკვდავო,
უუკვდავესო მხატვარო.

6 აქ სიმკვეთრე] სიმკვეთრის და* C. **8** სახურავი] სახურავიც C. **10** მზეზე] ისე* C. **12** მოთქრიალე] მოქრიალე ABD. **14-16** სტრიქონების ვარიანტის ამოკითხვა C ავტოგრაფში არ ხერხდება. **14** უელვარე] არ უნდათ D] შენ აშინებ E. **17** ანათებს] ბევრია* C.

გალაკტიონის არქივში ინახება ოლია ოკუჯავას მიერ გადაწერილი ამ ლექსის ასლი (№6675).

შს რა ნიაღვრებს ვეზუვი ისვრის? (გვ. 35)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 5396 (B); 28897-50, გვ. 142 (C); 79 დ., გვ. 1 (D);

ნაბეჭდი: უ. „მნათობი“, 1934, №11-12, გვ. 7 (E); თხზულებანი, II, 1935, გვ. 600 (A), რჩეული, 1944, გვ. 69 (F); რჩეული, 1959, გვ. 62 (G).

სათაური: სიმღერა დიდი, მსოფლიო გენიალური ჰარმონიისათვის. ათი წელი* B; დიდი, მსოფლიო გენიალური ჰარმონიისათვის B; 10 წელი მსოფლიო, გენიალური ჰარმონიისათვის E.

თარიღი: 22 ოკტომბერი. 1933. D.

D-ში ფურცლის დასაწეისში გადახაზულია:

დერუავინი.
იზმაილის ალების გამო.

D-ს დასაწეისში პოეტს ჯერ დაუწერია: „ვეზუვი ისვრის ალებს“, შემდეგ ეს ფრაზა გადაუხაზავს და იქვე მიუწერია: „ცეცხლის

შადრევნებს ისვრის ვეზუვი“, „ცეცხლის შადრევნები“ კი „აღთა ნიაღვრებით“ არის შეცვლილი. შემდეგ იკითხება: „სვეტი ელვარე დგას სიბნელეში“; „ელვარე“ გადახაზულია და მიწერილია „ცეცხლისა“. უარყოფილია საბოლოოდ მიღებული ორი სტრიქონიც:

აღთა ნიაღვრებს ისვრის ვეზუვი,
სვეტი ცეცხლისა დგას სიბნელეში.

2 ეს რა] აღთა* D. **3** რა] და* D. **4** ეს... გულიდან] ასე ჩემს გულში* D. **6** მოედო] ავარდა* D. **7** მოაქვს] მოდის* D] მიაქვს D. **8** და] შენს* D. **9** მოსდევს] სდევდა D] მისდევს D. **10** ძრწოლა] ქროლა* D. **12** შენი ისმის] არის შენი* D. **13** ბრძოლაზე ბრძოლით] დარტყმაზე დარტყმით* D. **15** ყრიამულმა] წკრიალებამ* D.

B-ში ლექსი განსხვავებული მეტრით და ლექსიკური ცვლილებებით არის წარმოდგენილი:

ეს რა იდეებს მნათობი ისვრის,
რა შუქთა სვეტი?
რომელი მთიდან სიმღერა იხვრის
და ცეცხლის წვეთი?
ეს რა მზიანი კვამლი მოედო
ჰანგებს რგოლებად? –
თუ შენს სიმღერას და სისხლს, პოეტო,
სდევს დაბრკოლება?
ეს რა გრიგალმა დაიწყო ძრწოლა?
ბნელს რომ აწუხებს? –
ეს შენი ისმის სიმღერის ბრძოლა –
რომ უპასუხებს.
მაგრამ ბრწყინვალე ხმა ამოენთო,
და გადიულერა –
ეს სიმღერაა შენი, პოეტო,
ძლევის სიმღერა!

ტექსტი ნასწორებია: **1** იდეებს მნათობი] ნიაღვრებს ვეზუვი. **2** შუქთა] ცეცხლის*. **3** რომელი მთიდან] ეს ამ გულიდან*. **4** და ცეცხლის] ვით სისხლის*. **5** მზიანი] შავბნელი*. **7** თუ] ეს*. **9-12** სტრიქონები გადახაზულია. **13** მაგრამ] ეს რა*; ხმა] მზე*. **14** და] რამ*. **16** სტრიქონის შემდეგ გადახაზულია:

ეს რა ნიაღვრებს გრიგალი ისვრის,
რა ცეცხლის სვეტი?

ლექსის პირველნაბეჭდი (E ვარიანტი) არის ქ. „მნათობის“ ათი წლისთავისადმი მიძღვნილი ვრცელი ტექსტი, რომელშიც გაერთიანებულია ვითარების შესაბამისად გადაკეთებული 1, 2, 4 სტროფები ხელნაწერის სახით უკვე არსებული ლექსისა „ეს რა ნიაღვრებს ვეზუვი ისვრის“ და მცირედ განსხვავებული ვარიანტი ლექსისა „აზრი გენიალური პარმონისა“. მთლიანად მოგვაქვს პირველნაბეჭდი ტექსტი, რომელიც პოეტმა შემდგომი პუბლიკაციებისას ორ დამოუკიდებელ ნაწარმოებად გამოაქვეყნა:

ეს რა სინათლეს მნათობი ისვრის,
რა შუქთა სვეტი,
რომელი მთიდან სიმღერა იძვრის
და ცეცხლის წვეთი?

ეს რა მზიანი კვამლი მოედო
ჰანგებს რგოლებად,
თუ შენს სიმღერას და სისხლს, პოეტო,
სძლევს დაბრკოლება?

მაგრამ ბრწყინვალე ხმა ამოენთო
და მოიუღერა,
ეს სიმღერაა შენი, პოეტო,
ბრძოლის სიმღერა.

იმდერე – როგორ ამოენათა
მზეთ რტოვანება,
როგორ ავარდა ოკეანეთა
ახმოვანება.

მსოფლიოს ყველა ხმათა ხვეული
იდროდეს მარად –
ერთ მთლიან ჰიმნად გადაქცეული,
ერთ მთლიან ქნარად.

ჰიმნად, რომელიც დღეს აღტაცებულ
ხმით იხეპირებს
იმ საარაკო ომში დაცემულ
და ცოცხალ გმირებს,

მათ ხომ მარადისს, უკვდავ შინაარსს
დიადათ მწვავეს
იმ გენიალურ პარმონის აზრს
შესწირეს თავი!

მათი გზა, რათაც არ უნდა ღირდეს,
ჩვენი ღონეა –
ის ჰარმონია უნდა დამკვიდრდეს,
ის ჰარმონია!

და ჩვენი დროშაც, ქართია თუ მზით
რაც ემართება –
იმ დიდებულად მოკლევარე გზით
მიემართება!

ვეზუვი – მოქმედი ვულკანური მთა იტალიის სამხრეთში.

ლექსის შესახებ იხ.: ნ. სიხარულიძე, გალაკტიონ ტაბიძის ორი ლექსის გენეზისისათვის. „გელათის მეცნიერებათა აკადემიის ჟურნალი“, 2015, №7-8, გვ. 3-8.

აზრი გენიალური ჰარმონიისა (გვ. 36)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 560 (B); 4918 (C); 5513 (D); 8801 (E).

ნაბეჭდი: ქ. „მნათობი“, 1934, №11-12, გვ. 7-8 (F); „ზღვა ახმაურდა“, 1948, გვ. 86 (A); თხზულებანი, VII, 1950, გვ. 72 (G).

სათაური: ათი წელი B; ბრძოლა დიდი, მსოფლიო, გენიალური ჰარმონიისათვის B; „ბრძოლა“ გადახაზულია და მიწერილია „სიმღერა“; აზრი გენიალური ჰარმონიის C; – E; 10 წელი მსოფლიო, გენიალური ჰარმონიისათვის F.

B-ში სათაურის – „ათი წელი“ – შემდეგ იკითხება:

ო, გამაგონე, გამაგონე! ოკეანეთა გიგანტიური ზვირთების ცემა, მსოფლიოს ყველა ხმა, გადაქცეული ერთ მთლიან ჰიმნად, რომელიც იგონებს იმ დაცემულსა და მარად ცოცხალ გმირებს, რომელთაც თავი გასწირეს მსოფლიოში გენიალური ჰარმონიისათვის, რაც დაკარგული იყო დედამიწის გაჩენის დღიდანვე.

ამ ტექსტის მარცხნივ მიწერილია:

ოჰ, გამაგონე, ოჰ, გამაგონე,
ოჰ, გამაგონე ეგ ხმა მჭუხარე.
გამაგონე, გამაგონე, გამაგონე,

გამაგონე...
ოჰ, გამაგონე, ოჰ, გამაგონე,
ოჰ, გამაგონე ეგ ხმა მქუხარე.
მიმდერე – როგორ გამოანათა
ამოანათა მზემ ხნოვანება.
როგორ ავარდა – ოკეანეთა,
ოკეანეთა ახმოვანება.

ამ ტექსტის 1-4 სტრიქონები გადახაზულია.

შემდეგ B-ში არის კიდევ ერთი, სრული ვარიანტი სათაურით „სიმღერა დიდი, მსოფლიო, გენიალური ჰარმონიისათვის“. ამ ტექსტის თავისებურებები ნაჩვენებია ვარიანტებში:

2 გრიგალში] ჩვენ გვახსოვს* E; გრიგალში... ჩამოენათა] მიმდერე, როგორ ჩამოენათა* B] ჩვენ გვახსოვს, როგორ ამოანათა B. 3 რტოვანება] ხმოვანება* B] მგზნოვანება* B. 5-6 სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია: ვიგანტიური ტალღების. 7 გამმა] რამე B. 8 იმ... მაგიურის] ის საოცარი, ის მაგიური B. 11 იძროდა] ისმოდეს* B] იძროდეს B; „იძროდეს“ შემდეგ B-ში გადახაზულია „და“. 14 ჰიმნად] ქნარად* B. 15 ხმით იხეპირებს] ხმებით იპირებს* B. 16 ჩვენს საარაკო] იმ ლეგენდასაც* B] ჩვენს საბრძოლო* B. 18 გმირებს] გმირებს* C] მათ C; რომელთაც უკვდავ] რომელთა მარად E. 18-19 გმირებს... მწვავეს] გმირებს, რომელთაც შესწირეს თავი უკვდავ შინაარსს B. 19 მსოფლიოს] მსოფლიო DE; მსოფლიოს, მწვავეს] მსოფლიო, მწვავე D] დიდს, უუკვდავეს G. 20 და] იმ G. 22-24 და... დამკვიდრდეს] ქვეყნის გაჩენით, რაც დაი[...] იყო აგონია. ის ჰარმონია მენატრება, ის ჰარმონია B. იქვე გადახაზულია: „რაც დაკარგული იყო ამ ქვეყნის“; ნაცვლად სიტყვისა „აგონია“ იყო „გაჩენის დროდან“. 26 ჩემი ჩანგიც] ჩემი დროშაც B. 28 ჰარმონიით] დიდებულად* E] დიდებულად B; „დიდებულად მოეღვარეს“ ნაცვლად B-ში აღრე იყო: დიდებულზე დიდებული.

ნაწარმების F ვარიანტის შესახებ ის. შენიშვნა და კომენტარი წინა ლექსისა „ეს რა ნიაღვრებს ვეზუვი ისვრის“.

თთ-ში, რომელიც არ იცნობს პირველნაბეჭდს, ლექსი დათარიღებულია 1948 წლით (იხ. ტ. VI, გვ. 121-122). ჩვენ, პირველი პუბლიკაციისა და სხვა გამოცემათა გათვალისწინებით, „აზრი გენიალური ჰარმონიისა“ 1933 წლით დავათარიღეთ.

პირველი მაისი (გვ. 37)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 1248 (B); 3265 (C); 5552 (D); 4763 (E); 5381 (F); 2725 (G).

ნაბეჭდი: ქ. „მნათობი“, 1933, №5, გვ. 113 (A); თხზულებანი, I, 1937, გვ. 374 (H); ლექსები, 1937, გვ. 7 (I); 1954, გვ. 394 (J); რჩეული, 1959, გვ. 188 (K).

სათაური: – CE.

ქვესათური: ექსპრომტი* F.

მინაწერი სათაურთან: ლექსი, წარმოთქმული არაღვგაღურ საღამოსე 1908 წ. პირველ მაისს ABCGHI; C-ში 1908 გადაკეთებულია 1905-ად.

თარიღი: 1908 DHIJK; 26. IV. 33 წ. F.

G-ში მხოლოდ 18-25 სტრიქონებია წარმოდგენილი. აქ ტექსტის დასაწყისში გადახაზულია 22-23 და 18-21 სტრიქონები, შემდეგ კი იკითხება 22-25 სტრიქონები.

4 სტრიქონის შემდეგ E-ში იკითხება:

გათენდა, გათენდა,
იასამანია,
ყაყაჩო წითელი,
თუ თეთრი ზამზახი,
თუ იასამანი,
მივდივართ სამნი:
[...]
ყაყაჩო წითელი,
მთეთრო ზამზახი
და იასამანი.

ამ ტექსტის 1-5 სტრიქონები გადახაზულია.

6 წითელი ყაყაჩო ~ F. **10** მეფეს] მაგრამ* D] ხალხი* D; კი] რა* D; მეფეს] ხალხი* D; მეფეს... მეფეს] სხვა ჩვენში, სხვაგან F. **12** თითქოს] მარადის* D] მარადის F; არავისა] არვისა F. **16** სურს ჩაკლას] იღრჩევა* F; ჩაკლას] ჩაჰკლას CDF. **17-18** სტრიქონებს შორის F-ში გადახაზულია: მაგრამ არაა შორს. როდესაც. მაგრამ... **8** და ისევ] და მძლევი* D] მივცე დრო* D] და იქაც F. **19** პროლეტარიატი] ინტერნაციონალური* F. **24** გაწევას] იმედებს* F.

„პირველი მაისის“ ავტორისეული დათარიღება (1908), რომელიც გალაკტიონის მიერ აშკარად მისტიფიცირებულია, დიდი ხნის

მანიძელზე გაზიარებული და პროპაგანდირებული იყო ქართულ საბჭოთა ლიტერატურათმცოდნეობაში. ლექსი, რეალურად, დაწერილია გამოქვეყნების ახლო ხანებში, 1933 წელს, რაც F ავტოგრაფს შეემორჩა (23. IV. 33 წ.).

ჩვენი არმია გზას მიჰყავს მზიანს (გვ. 38)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 68 (B); 2717 (C); 2718 (DEF).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 578 (A); რჩეული, 1944, გვ. 81 (G); რჩეული, 1959, გვ. 131 (H).

სათაური: როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას* B; ტყვია–ტყვიაში B. მანევრებზე C. სნაიპერი* D; სამხედრო ცხენი* (?) F.

2 ჩვენი... მზიანს] გზას ესკადრონი მიჰყვება გვიანს* B; მიჰყავს] მიდის* B. 3 მომავალს... მზიანს] ველებს მთვარიანს, გზას არაგვიანს* B. 4 სიმღერით ხმა] და სცემს სიმღერის* B] დღეს სიმღერა B. მე-5 სტრიქონის შემდეგ B-ში გადახაზულია:

შეჯიბრებაა, უეცრად ისმენ,
მზადა ხარ, მყისვე გამარჯვებასთან მიხვიდე ისე.

ამ ფრაზის სწორების შედეგად მიღებულია:

გარდასულ ამბავთ ესლა რომ ისმენ,
მზადა ხარ, მყისვე
გამარჯვებასთან მიხვიდე ისე.

6-8 იმ... ისე] – B. 10 დროის ახალი] ცხენის ღამაზი* B] ქვეყნის ახალი B. 11 ქვეყნის] თოფის* B. 14 ჩვენი არმიის] წითელ არმიის* B] ჩვენი სალამი* B] წითელ არმიის B. 15-16 მტერი... იგებს]

მის პროპელერებს, შაშხანებს, პიკებს
გული ისეთი სისწორით იგებს.

17 მოხვედრილ] აჯენენ B. 19 ლექსთა სნაიპერთ] ჩემი ლექსების* B; დგას] სდგას BH. 20 და... მოწამეა] – AGH; ისეთივე] იმნაირი* B. ყველა ნაბეჭდ ტექსტში (AGH) არის ტექნიკური ხარვეზი – მეოცე სტრიქონი დაკარგულია, ამიტომ იგი B ავტოგრაფის მიხედვით აღ-

ვადგინეთ. 21 სოციალისტურ... მსვლეელი] სამოქალაქო ომის შრახ-
ნელი B. 24 ხუთმეტი... ხუთმეტი] ერთმანეთს მიჰყვა თხუთმეტი* B]
თხუთმეტი წელი, თხუთმეტი BH.

C-ში ფურცლის დასაწყისში იკითხება:

ნუ გამაგონებ სიმღერას გვიანს,
მთვარიან ღამეს, გზას არაგვიანს,
სიმღერა ხედება საღამოს ტყიანს,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას.

მე შენ მიყვარხარ, სიყვარულს გვიანს,
მთვარიან ღამეს, გზას არაგვიანს.
მე შენ მიყვარხარ სიყვარულს გვიანს
მე შენ მიყვარხარ, ასეთ შხამიანს,
ასეთ უგულო, ღრმა ადამიანს...

ამ სტრიქონებში შეტანილია შემდეგი ცვლილებები: 2 მთვარი-
ან ღამეს] მზე გადასულსა*. 3 სიმღერა ხედება] მზე უსწორდება*]
მზის ჩასვლა ხდება*. 5 სიყვარულს] უყვარხარ*. 5, 6, 7 სტრიქონები
გადახაზულია. 8 ასეთ შხამიანს] მიყვარხარ, გვიანს.

ამის შემდეგ C-ში წარმოდგენილია ტექსტი სათაურით „მანევრე-
ბზე“:

მე გადავსძახებ სიმღერას გვიანს,
ველებს მთვარიანს, გზას არაგვიანს
და ხმა მოხვედბა საღამოს ტყიანს,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას.

ნუ მომაგონებ მგზავრობას გვიანს,
მთვარიანს ველებს, გზას არაგვიანს...
ოცნება ხედება მიდამოს ტყიანს,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას.

მე შენ მიყვარხარ, ასეთ შხამიან,
ასეთ უგულო, სხვა ადამიანს,
მე მოვეკლავ შენი თვალების იას,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას.

როცა შენს ქართულ სიმღერას ვისმენ,
გული სიყვარულს უმიზნებს ისევ,
აუცდენელად და სწორედ ისე,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას.

მე შენ მიყვარხარ. მაგრამ...

ტექსტი ნასწორებია: **3** და... მოხვდება] სიმღერა წვედება*. **7** ოცნება] სიმღერა*. **9** „მე შენ მიყვარხარ“ გადახაზულია და მიწერილია: ნუ შემიყვარებ. **11** „მე მოგკლავ“ გადახაზულია და მიწერილია „გზა მოკლავს“. **9-12** სტრიქონები გადახაზულია. **14** „გული სიყვარულს უმიზნებს ისევ“ გადახაზულია და მიწერილია: თვალები თვალებს შეხვდება მყისვე. „შეხვდება“ შეცვლილია სიტყვით „გახედავს“.

DEF ავტოგრაფში (№2718) ტექსტის სამი ვარიანტია წარმოდგენილი. ისინი ავტორის მიერ არის დანომრილი (I, II, III). მოგვაქვს თითოეული მათგანი:

D: გზას ესკადრონი მიჰყვება გვიანს,
ველებს მოვარიანს და არაგვიანს,
და სცემს სიმღერას სადამოს ტყიანს,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას.

შეჯიბრებაა, უეცრად ვისმენ
და ესკადრონი სროლაში მყისვე
გამარჯვებაში მივიდა ისე –
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას!

ვის ესმის ცხენის ღამაში ზრახვა?
ვინც იცის თოფის მოვლა-შენახვა,
უცდენლად მტერზეც მიიტანს ღახვარს,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას.

და მშრომელთ კლასი მიარტყამს მიზანს,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას!
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას,
წინ, ამხანაგო, მსროლელი გქვია!
დაჰკარი...

D-ში სათაურის ზემოთ იკითხება: მაგნიტოგორსკი. მახნიაშვილი. 1924, ხოლო ფურცლის მარჯვნივ მიწერილია: წითელი არმიის 15 წლის თავზე. ტექსტი ნასწორებია: **1** მიჰყვება] უმღერებს*. **2** და] გზას. **3** სცემს სიმღერას] ხმა მოხვდება*. **7** მივიდა] იჭრება*. **9** ცხენის] ქვეყნად*; ვის... ზრახვა] ვისია, ვისი ღამაში ცხენი*. **10** თოფის] მისი*. **11** უცდენლად] იგი თვის*. **12** სტრიქონის შემდეგ გადახაზულია:

გზა, დისციპლინა,
წინ, ამხანაგო,
ეს მიღწევაა აუცდენელი,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას.

13 მიატყამს] ახვედრებს*.

E: სამი წელია ავიო-რაზმს
არ ჰქონია არცერთი ავარია,
არ გეკონია არცერთი ავარია,
ავიო-რაზმს, რამდენიმე წელია.

ღამით ფრენა, თუმცა ძლიერ ძნელია,
ავიო-რაზმს რამდენიმე წელია,
ავიო-რაზმს არცერთი ავარია
არ ჰქონია და ეს კი მთავარია.

ეს ბარათიც ცაში მაქვს დაწერილი,
ვარ პირვანდელ მთვარით გადაფერილი,
ღამით ფრენა ძნელი არის, ცხადია,
მე კი დავფრენ მთელი წელიწადია.

14 სტრიქონები გადახაზულია. **7** არცერთი] არ ჰქონია*. **8** „და“-ს წინ გადახაზულია: „ავიო რაზმს“. **9** ცაში] ჯარში*. **11** ძნელი... ცხადია] თუმცა ძლიერ ძნელია. **12** მთელი წელიწადია] რამდენიმე წელია*. ამის შემდეგ E-ში იკითხება:

თვითმფრინავი ჩემი არის სატანა,
მე მყავს ერთი ამხანავი სატანა,
თუთბერძე ჩემთან არის, სატანა!
რამდენჯერ სტარტს პირნათლად მიატანა!

პილოტები შეჯიბრებით იწვიან,
დედამიწა ზეცამ გამოიწვია.

ხან ყუმბარის ევალება წაღება,
ხან გასროლა, ხან ფოტოგადაღება,
ავიო-რაზმს არცერთი ავარია
არ ჰქონია და ეს კი მთავარია.

ამ ფრაგმენტის 2-3 სტრიქონები გადახაზულია. **6** სტრიქონის ნაცვლად კი თავდაპირველად იყო: ჩვენმა ძუბამ გედინი გაიწვია.

F-ში ტექსტი ასეა წარმოდგენილი:

ჩემი ლექსები მასთან ელვარებს
წითელ არმიას მის ხმოვან ფერებს
წითელ არმიის ფოლადის რიგებს,

მის პროპელერებს, შაშხანებს, პიკებს,
ჩემი ლექსები იმგვარად იგებს,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას!

წითელ არმიის ფოლადის რიგებს,
მის პროპელერებს, შაშხანებს, პიკებს,
გული ისეთი სისწორით იგებს
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას!

საგუშაგოა თუ ყაზარმაა,
ჩემი ლექსების იქ დგას არმია
და იმნაირი დღის მოწამეა,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას.

სამოქალაქო ომი, შრაპნელი,
გამარჯვებათა ამბავი ვრცელი...
ერთმანეთს მიჰყვა თხუთმეტი წელი,
როგორც ტყვიაში აჯენენ ტყვიას.

1-6 სტრიქონები გადახაზულია.

D ავტოგრაფს აქვს მინაწერი: „წითელი არმიის 15 წლის თავ-ზე“, ამიტომ ლექსი, როგორც ჩანს, წითელი არმიის საიუბილეოდ – 1933 წელს დაიწერა.

შეაღწეოთ მწვერვალთა მსუბუქო ღრუბელი (გვ. 39)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 70-ა, გვ. 1791 (B); 122 დ., გვ. 9 (C); 6498-6499, 5000, 6459 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 594 (A); რჩეული, 1954, გვ. 215 (E).

სათაური: – B; მსუბუქო ღრუბელი E.

თარიღი: 193... B; 1925 E.

C-ში ლექსის დასაწყისში იკითხება:

მსუბუქი ვარ, როგორც შორი აღისფერი ღრუბელი,
მე მესმის მუსიკა, ქართული მუსიკა,
ქართული მუსიკის ახალი ნაკადი,
ანკარა ნაკადი, ჩუხჩუხა ნაკადი.

ქვებიდან ქვებზე რომ გადადის მუსიკა...
მე ვპოვე მუსიკის ახალი შედეგრი,
ეს არის დღეს ჩემთვის ნაბიჯი წინ –
ახალი, მტკიცე და სწორი ნაბიჯი.
ვარ თავისუფალი, როდესაც ვიშორებ
საშინელ ბორკილებს, რომელიც მე თვითონ
დავიდე ფეხებზე, ოდესმე, სულელმა!
მაგრამ მე დავსძლიე თავისი თავი,
მე გავიმარჯვე საკუთარ თავზე;
ეს არის დღეს ჩემთვის ნაბიჯი წინ,
ახალზე ახალი და მტკიცე ნაბიჯი,
რევოლუციონური ნაბიჯი წინ.
მე მქონდა ბრძოლები და ვისაც ვებრძოდი,
მე მგვანდენ ცოტათი...

ამის შემდეგ C-ში ძირითადი ტექსტის ვარიანტია.

2 უმაღლეს მწვერვალთა] მყინვარზე შთენილო* C. **3** როგორც] ჰქრისარ D. **4** მღვლვარე] ახალი* C. **5** ხევების] არაგვის B] ანკარა* C; ნამქერთა დადადი] ცისფერი ღაქატი* C; ნამქერთა] ნამქერის BC. 5-6 სტრიქონებს შორის BC-ში იკითხება:

ეს შენ ხარ, ჩემს სმენას რიტმებს რომ უზიდავ.
შენ, მუდამ მსუბუქო, მღვლვარე მუსიკავ.

ეს სტრიქონები C-ში ნასწორებია: **1** რიტმებს] რიტმას C. **2** მსუბუქო, მღვლვარე] სპეტაკო, ქართულო* C] მღვლვარე, მაღალო C. **8-9** ქარბუქი... მუსიკა] – C. 9 შენ უნდა ~B.

ავტორისეული გვიანდელი დათარიღება (E: 1925) სანდო არაა. ლექსს, პირობითად, ვათარიღებთ 1933 წლის დღიურის მიხედვით, რომელშიც მითავსებუღია C ავტოგრაფი და რასაც მხარს უჭერს B ავტოგრაფის არასრული თარიღიც (193...).

*** უროებს, ბრღემებს... (გვ. 40)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4487 (B); 5619 (C); 294 დ., გვ. 4 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 244 (A); რჩეული, 1954, გვ. 51 (E).

სათაური: ყველაფერი ომისთვის B; ქარხნის სიმფონია C; ახალი დღისთვის მზადება E.

თარიღი: 1929 E.

D-ში ლექსის მხოლოდ 49-56 სტრიქონებია წარმოდგენილი.

1-2 გრდემლებს აქვთ გააქვთ როს* C. 3 და ალთა] ფოლადის* C. 11 მკვეთრი] ჯოჯო* C. 12 ფერი ვით ზანგი] მზრზენავი, ტლანქი BC; „მზრზენავის“ ნაცვლად C-ში თავდაპირველად იყო „ხმა არის“. 16 ცეცხლების ჩანგი] ცეცხლის ნიანგი BC. 20 რა] და BC. 24 ეს გაგონება] გადაგონება BC. 41-42 ვერცხლის... დვედი] [...] ხმები ვერცხლის, თითბერის* C. 44 მთაგორად] მთაგორათ C. 45 მძიმე გრიგალში] ძლიერ გრგვინვაში C. 46 ავსწიოთ ბედი] უნდა ხუთწლედი* B] წყეული ბედი B] უნდა ხუთწლედი C. 47 ხმა... დაკძრათ] ოთხს წელიწადში* B] ოთხს წელიწადში C. 49-50 როგორ... ტაღლათა] და ხმოვანებით მოვარდა* D. 53 ომობს] რეკავს* D] ოხრავეს* D. 56-ე სტრიქონის შემდეგ C-ში გადახაზულია:

არა ვარდის და იის საკრეფად
გველის ქარხნები აჭარისანი –
გვეძახის, ძმებო, თავშესაკრებად
ინდუსტრიულურ დღეთა მიზანი.

ეს არის ბოლო სტროფი ლექსისა „ოცნება აჭარისწყალთან“ (გვ. 49). C ხელნაწერი ამით მთავრდება. 63 ახალი დღისთვის] მხოლოდ ამისთვის B.

ავტორისეული დათარიღება (E: 1929) სანდო არ არის. ავტოგრაფების შესწავლა გვაფიქრებინებს, რომ ლექსი დაახლოებით 1933-1934 წლებში უნდა იყოს დაწერილი: D ავტოგრაფი მოთავსებულია 1933 წლის დღიურში, ხოლო C ავტოგრაფში არის თითქმის იდენტური სტროფი ლექსისა „ოცნება აჭარისწყალთან“ (1934).

ლიტავრა, ბარაბანი (დოლი), ფაგოტი, ჰობოი, კლარნეტი, ფლეიტა – დასარტყამი და ჩასაბერი მუსიკალური ინსტრუმენტები.

ლექსი დაწერილი ავადმყოფობის დროს (გვ. 42)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები დ-162, გვ. 6821-22 (B); 7314 (C); 167 დ., გვ. 9 (D); 28897-50, გვ. 150 (E).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 596 (A); რჩეული, 1944, გვ. 242 (F).

სათაური: – BCF; წერილი მეგობარ ექიმს D; ლექსი, დაწერილი ექიმისადმი ავადმყოფობის დროს* E.

3 თუმც... ვარ] ექიმო, სად ხარ* D. **6** მომიხმო ასეთი] დამმართა ამდენი* D. **10** თუმც... ფეთქავს] ვერ იწყებს ფეთქვას* D; ისევ ფეთქავს] ისევე ფეთქს F. **12** ძველებური] მშვენიერი* D. **14** სიმღერით] არ ენდოთ* D] წარსულით D. **15** სტრიქონის დასაწყისში D-ში გადახაზულია: ჩვენ; გავიარე] გავიარეთ* D. **21** და უიმისო] მხოლოდ ასეთი* D] და უამისო BE. **22** დეე, ძაღლივით] რომელმაც ასე* D. **25** მუმღმა] ჩრჩილმა* DE. **27** ო, ჩემი გული] ჩვენი სხეული* D. **28-29** სტრიქონები ~ AB. **30** მცველი] მეფე* F. **31** ასაოხრებლად] და იერიშით* D. **32** ურიცხვი ჯარი] ჭირი და მანკი* D. **32-33** სტრიქონებს შორის E-ში გადახაზულია: ურიცხვი. **34** ცხოვრების ჟანგი] ჭირი და მანკი D. **39** მინდა] კარგი* D] გვინდა D. **40** და ამხანაგი] იქნება კარგი* D. **41** სიკვდილს ხელთგან] მწარე სიკვდილს ხელით* D.

C ხელნაწერი წარმოადგენს ლექსის განსხვავებულ ვარიანტს:

ათასი ჭირი ხალხს მოედო, ექიმი გვინდა.
გვყავს ექიმები პირმართალი, მისანდობელი,
ოსტატი ჩქარი, უნუკვარი და არა ზანტი,
ათას ჭირს უნდა დაღრღნას ხალხის დღე და სოფელი,
უბრალო მუმღს სურს წაქციოს მუხა გიგანტი.
ბუნება ტანის არის მტკიცე ციხე-ქალაქი,
კაცის გული კი არის მისი ძლიერი მცველი,
ასაოხრებლად მოდის მასზე ურიცხვი ჯარი.
მტერი, ეს არის ათასგვარი ცხოვრების ჟანგი,
წამალი, ჩვენი ბუნებისა, წამალი მწველი,
ცხარე ომის დღეს საომარი არის აბჯარი,
ექიმი არის აქ შეაბჯრე და ამხანაგი,
რომ სიკვდილს ხელთგან გამოსტაცოს სიცოცხლის ჩანგი.
ეს მცირე ლექსი გთხოვთ მიიღოთ (მაღლობის ნიშნად),
თქვენდამი გრძნობა მე მექნება უმხურვალესი.

ტექსტი ნასწორებია: **1** სტრიქონი გადახაზულია და მიწერილია: ხართ პერსონალი. **2** „უხარბო იყოს“ გადახაზულია და მიწერილია: გვყავს ექიმები. **4** ათას... უნდა] ასე ძაღლივით*. **12** ექიმი... აქ] თქვენ ხართ ნამდვილი*.

B ხელნაწერს წამდგვარებული აქვს პროზაული ჩანაწერი სათაურით „დიასამი“, რომლის მიხედვით, ლექსის ადრესატი არის მცხეთაში მცხოვრები ექიმი დიასამი, ხალხური მედიცინის მიმდევარი. ჩანაწერი ასე მთავრდება: „მაშინ ძლიერ ავად ვიყავი... დიასამს ლექსად მივწერე ეს წერილი. აი, ეს ლექსი...“ (სგ, XVI, გვ. 365-366). პროზაული ჩანაწერი და ლექსის ტექსტიც მოთავსებულია 1934 წლის დღიურში და ნაწარმოებიც ამის შესაბამისად დათარიღდა.

**მაღალ მთაზედა ავაბე
სასახლე ახალთ-ახალი (გვ. 44)**

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 2537 (B); 2538 (C); 2539 (D); 28897-50, გვ. 156 (E); 6174 (F); 5805 (G).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 603 (A); რჩეული, 1944, გვ. 69 (H); ლექსები, 1953, გვ. 147 (I); რჩეული, 1959, გვ. 559 (J).

სათაური: – B; აღვაგე ძეგლი. ეპილოგი* C; აღვაგე ძეგლი. ეპილოგი C; წინასიტყვაობა DF; ავაგე* E; მაღალ მთაზედა G.

ეპიგრაფი: ნეტავი ჩემი სასახლე... ხალხური; აღვიგე ძეგლი. ოვიდიუსი C.

თარიღი: 1931 AJ. F ავტოგრაფზე (ლექსისგან მოშორებით) მიწერილია თარიღი: 1934 г., сентябрь.

C-ში ტექსტის დაწყებამდე იკითხება:

ნეტავი ჩემი სასახლე
მაღალ მთაზედა ამეგო.

დერჟავინი.

მე აღვიგე მშვენიერი, სამარადისო ძეგლი –
იგი ღლითონებზე უფრო მაგარია და პირამიდებზე უფრო მაღალი,
ვერც სწრაფმავალი გრიგალი, ვერც მეხი დაანგრევს მას.
და ვერც უამთა სიავე (დროთა სვლა) ვერ გაანადგურებს მას.

პუშკინი.

მე ხელთუქმნელი აღვიგე ძეგლი,
მისკენ მიმავალი გზა ბალახებით არ დაიფარება.
აღიმართა ის დაუმონებელი, ამაყი, მწვერვალით უფრო მაღლა
ვინემ ნაპოლეონის სვეტია.

ლომონოსოვი.

მე აღვიგე ნიშანი უკვდავებისა
უმადლესი პირამიდებზე და უმაგრესი ბრინჯაოზე (ლითონზე).

კაპნისტი.

მე ძეგლი აღვიგე სადიდხანო, სამუდამო (ДОЛГОВЕЧНЫЙ) გამძლე.
უმადლესია იგი პირამიდებზე და უმტკიცესი ფოლადზე
(ლითონზე).

ვერც ძლიერი წვიმები, ვერც ქარიშხლიანი აკვილონი,
ვერც ჯაჭვი უთვალავი წლების, ვერც დრო სწრაფმავალი
დააკლებენ მას რამეს.

ამის შემდეგ C-ში სათაურია: აღვაგე ძეგლი. ეპილოგი. „აღვაგე“
გადახაზულია. სათაურის ქვეშ იკითხება სტრიქონები:

მე მაღალ მთაზე აღვიგე ძეგლი, ლითონზე უფრო გამძლე, მაგარი
მე მაღალ მთაზე აღვიგე ძეგლი.

პირველ სტრიქონში „მაღალ“ გადახაზულია და სანაცვლოდ მი-
წერილია „მშობლიურ“. ამ სტრიქონების მარჯვნივ ეპიგრაფებია.
შემდეგ იწყება ტექსტი, რომლის თავისებურებებიც ასახულია ვარი-
ანტებში.

3 მაღალ მთაზედა] მშობლიურ მთაზე* C; იქვე C-ში გადახაზუ-
ლია „მე მშობელ“. **4** ახალთ-ახალი] ახალ-ახალი AGHJ. **6** სტრიქო-
ნის შემდეგ C-ში ჯერ **11-14** სტრიქონებია, ხოლო შემდეგ – **7-10**
სტრიქონები. **7** ხაღხისთვის სამარადისო] გამველ და გამომე-
ლელისთვის C. **9** უსახდვრო სიყვარულს] სიყვარულს, სიხარულს*
C. **10** ნდობას] ნდომას AHJ. **11** პოეტის უკვდავი] პოეტის უკვდავი*
D] ჩემ მიერ ნაპოვნი D; უკვდავი] დიდება* F. **13** ვერც] ვერცა F;
ვერც ჟამთა] და ჟამთა B] ვერც ჟამთ F; ვერც... სიავე] ვერც დრო
დააკლებს რაიმეს* C] ვერც ცეცხლი ჟამთა სიავის I. **14** სტრიქონის
შემდეგ B-ში გადახაზულია:

ვერც წვიმით რამე დააკლო,
ვერც ხავსით გადაუხაზა
ჟამთ სიავენი...

ამის შემდეგ კი B-ში იკითხება:

დღენი ძეგლს შეაწყდებიან,
ისე, ვით მუმლი მუხასა,

ვერც ფეხვი ამოუყარა,
ვერც გული გადაუხავეს!
არა! მოლად მე არ მოგვედები,
იმ სამუდამო მხარეში,
ნაწილი ჩემი ჩანგისა,
ვიცოცხლებ სიკვდილს გარეშე.

ეს ტექსტი ნასწორებია: დასაწყისში გადახაზულია: ასეა, მოლად არ მოგვედები. 1 ძეგლს კლდეს*. 5 არა... მე არასდროს მე*. 6 სტრიქონის შემდეგ გადახაზულია: ჩანგი გასცდება სამარეს. 7 ნაწილი ჩემის ჩემი ჩანგიან*.

ტექსტის ბოლოს C-ში გადახაზულია: მას უმადლესი მწერვალის წვიმამ ვერ გადაუხავესა. „მწერვალის“ შემდეგ ჩამატებული და გადახაზულია: ჩემის ძეგლისა. შემდეგ კი იკითხება: უამთ სიავენიც ჩემს ძეგლთან იგივე მუხა და მუძლია.

ტექსტის დასასრულს I-ში მეორდება პირველი სტროფი.

ჰორაციუსიდან მომდინარე ძეგლის თემის შესახებ გალაკტიონთან ის: თ. დოიაშვილი, ფრთები და დიადემა, კრ. „გალაკტიონლოგია“, III, 2004, გვ. 70-74.

შენეღი! (გვ. 45)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4713 (B); 28897-50, გვ. 152 (C); 294 დ., გვ. 23 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 513 (A); გ. „საბჭოთა აჭარისტანი“, 1935, №19, 22 იანვარი (E); გ. „ლიტერატურული აჭარისტანი“, 1935, №2, 25 იანვარი (F); კრ. „ახალი კოლხიდა“, 1937, გვ. 71 (G); რჩეული, 1944, გვ. 162 (H); „ოქრო აჭარის ლაჟვარდში“, 1944, გვ. 36 (I); ლექსები, 1953, გვ. 70 (J); რჩეული, 1959, გვ. 151 (K).

სათაური: – B; სადამო ჩაის ჭაღებში EF.

ეპიგრაფი: ზამთარ და ზაფხულ სწორად გვაქვს/ ყვაილი ფერად-ფერადი. შოთა რუსთაველი. I

294-ე დღიურის (ვარიანტი D) 21-ე გვერდზე იკითხება:

ჩემს ბავშვობაში აჭარისტანი,
ღურჯო ხავერდით არი...
არის პირველი ზღვა და ხმელეთი,
სადაც ზღვა პირველ არის ნახული.

აჭარისტანი, დღე საიდანაც
ჩემგან პირველი ზღვაა ნახული.

ამ ფრაგმენტის 1-4 სტრიქონები გადახაზულია.

2-9 შეხედე... ვარდები] – D. **5** სისხლიანი] სისხლისფერი B] აღ-
ისფერი EF] ვარდისფერი G. **5** სტრიქონის შემდეგ B-ში იკითხება:

აჭარავ, გირტყამს ახალი ვრდემლი,
მაგრამ შენ ფიქრებს არ მისცე თავი,
არ დაგინახო თვალებზე ცრემლი.

6-21 ჩემი... აღიფაშა] – B. **6-7** ჩემი... ვუვარდები]

დღეს ჩემი გული ჰგავს ისეთ მაისს,
რომელს მიჰყვება მილიარდები: EF.

7 ვუვარდები] უვარდები H. **8** სიმღერა] ბუჩქები* D; სიცოცხლე]
ბუჩქები EF] ვარდები* D] ბადები* D. **9** უყვითლესი] უთეთრესი I.
9-10 სტრიქონებს შორის D-ში იკითხება:

ისე ვიმღერო, გულს ძალა მიეცეს,
როგორც შეფერის პოეტთა მეფეს
და რესპუბლიკის სახალხო პოეტს.

ტექსტის ამავე მონაკვეთში (9-10 სტრიქონებს შორის) C-ში
იკითხება:

ხომ შევეჩვევი მეც ჩაის კრეფას,
ვიმღერო, არეს ძალა მიეცეს,
როგორც შეფერის პოეტთა მეფეს
და რესპუბლიკის სახალხო პოეტს.

10 ნეტა ქვეყნად ~ D. **10-21** რა... აღიფაშა] – EF. **11-12** სტრიქონებს
შორის D-ში გადახაზულია:

მიჩვენოს მხარე აჭარისთანა,
სხვა მშვენიერი აჭარისტანი!

12 მიჩვენოს სადმე] ამ მშვენიერი* D. **13** კუთხე ახალი] აჭარისტანი
D] კუთხე ახალი AGHIJK. **16** მიჩვენეთ] არ არის D. **17** ან] არც* D.
17 სტრიქონის შემდეგ D-ში იკითხება:

ამოანგრიე ქვიშა და ხავსი.
რა არის ქვეყნად ნეტა მისთანა
რომ გამიცვიოს...

18 გახელას] გახელა AH. **18-21** ჩაის... ალიფაშა] – D. **21** ხასანბე-
გურა] ხასანბეგური I.

მეცამეტე სტრიქონში სართომო პოზიციაში მდგარი სინტაგმა „კუთხე ახალი“ სავალდებულო რითმის გარეშე ტოვებს სტროფს (მისდამი – კუთხე ახალი). ეს ლაფსუსი ჩვენ გავასწორეთ D ვარიანტის მიხედვით, რითაც აღნიშნულ სტროფში აღდგა სართომო სიტყვების თანხმიერება: მისდამი – აჭარისტანი.

ლექსის პირველი სტროფი დაკავშირებულია გალაკტიონის მიერ თარგმნილ პერსი ბიში შელის „სტანსებთან“ (სგ, VIII, გვ. 670).

ხასანბეგურა და ალიფაშა – ქართული ხალხური პოლიფონიური სიმღერები.

***საქართველოს პარპს ბასტლა (გვ. 46)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 6784 (B); 7306 (C); 28897-50, გვ. 147 (D); 5328 (E).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 592 (A); ლექსები, 1937, გვ. 13 (F).

სათური: საქართველოს სიძველეები* B; ბრძოლა* D.

თარიღი: 1934 C.

2 წინათგრძნობა ბუმბერაზი] ჩვენი ძველი წინათგრძნობა* C.
4 მოდიოდა] გამოვიდა* C; თქვენი] ჩვენი* B] შორით კობა* C]
ტყვიდან* C] ჩვენი C. **9** გამობრუნდით] რა უარეს B] ჯულაშვილი* C.
10 შარა-ხევს ხართ] გზებითა ხარ* C. **13** სდგას] სდგა BC. **14** ქვია]
პქვია F. **15** გელის] გელისთ BC. **17** თქვენ ამბობდით] თქვენ იტყვო-
დით B] კობა იტყვის C] ჩვენც გეტყვოდით* B] გამობრუნდი* C. **19-20**
სტრიქონებს შორის C-ში გადახაზულია:

თითქო ცეცხლით დაეთუთქა
ღმობიერი გული ძმისა.

23 როს ხელახლა] გაისმა მრავალი* C. „მრავალი“ გადახაზუ-
ლია და მიწერილია „მჭკქარე“, „ათასი“. საბოლოოდ ეს ვარიან-

ტებიც უარყოფილია. 24 უდიადეს ჯუღაშვილის] მრავალ ახალგაზრდა შვილის B. 24 სტრიქონის შემდეგ B-ში იკითხება:

ჰეი, მოგროვდით, გეზად შურის
ყველა ქვეყნის ყველა ტომი,
ავ სულებთან ვისაც სწყურის
სამკვდრო-სასიცოცხლო ომი.
დაინგრევა, არ უჩვენოთ
ძველი ქვეყნის საბუდარი,
რომ მის ფერფლზე ავაშენოთ
ჩვენი მხარე – საკუთარი.

25, 26 თქვენი] მათი D. **25-28** ურყევია... ინტერნაციონალური] – B.

E ავტოგრაფი, სავარაუდოდ, წარმოადგენს ნაწარმოების თავდაპირველ მონახაზს. აქ ძირითადი ტექსტის ცალკეული ფრაგმენტებია, ნასწორები და გადახაზულია ტექსტის ერთი ნაწილი. ამ ვარიანტის ასახვა არ ხერხდება.

ჯუღაშვილი – იოსებ სტალინის ნამდვილი გვარი. ავტოგრაფში მითითებული თარიღის გათვალისწინებით, დექსი დაწერილია „დიდი ბელადის“ საიუბილეოდ – 55 წლისთავზე.

***** მისდევს რბოლს რბოლი (გვ. 47)**

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 875 (B); 2463 (C); 2536 (D); 28897-50, გვ. 85 (E); 5269 (F).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 100 (A); რჩეული, 1954, გვ. 226 (G); რჩეული, 1959, გვ. 72 (H).

სათაური: პუშკინის თაობა D.

თარიღი: 1924 BC; 1925 AEGH.

1 მისდევს... რგოლი] მთა-მთა, მოღ-მოღი* D; ასე] წყვილ* D. **1-4** მისდევს... სანახაობის] – B. **2** ჩვენი] თქვენი D. **4** ამ] იმ D. **5** ჩვენი] თქვენი D; გამბედაობას] პატარაობას* D. **6** ედგა] სძრავდა D. **7** რადარა] რა და რა GH. **8** ტოლი... სწორი] ტორეადორი* D. **9-16** ნათელი... თავგადასავალს] – BC. **9** ნათელი სევდით] ცრემლ მოუწმენდი D. **10** იდგა მთაწმინდის] სდგას პეტრე დიდის D. **11** მიმყავდა] მე მიმყავს* D. **12** ხმა ჰქუხდა] სიმღერა (?)* D] ოცნება* D; ჰქუხდა]

ქუხდა GH. 13-16 სად... თავგადასავალს] – EH. 15 ტირის] სტირის G; არაგვისპირის] აქ ნევის პირას* D. 16 ჩემი] ჩემი* D] თქვენი* D] ჩვენი D. 17-20 სტრიქონების ვარიანტი D-ში გვერდის ბოლოს არის მიწერილი. 17 გკონია] ვინ იცის* D. 19 სჩანდეს] ჩანდეს G. 19-20 უკვდავი... სტალინი]

უკვდავი მიზნის რომ არა ჩანდეს
დიდი იდეა, მზე, მომავალი. G

ბრძენი ლენინი კლდედ რომ არ ჩანდეს,
შეურყეველი, მაგარი, სალი. H

21-24 მის... ხალხი] – H. 21 ამბოხების] ამბოხებით BC. 21-22 მის...
ნოსხებით] ფერთ ამბოხებით, ფარჩა-ნოსხებით, ვის მეოხებით D. 22
იცვლება თაღხი] ხარობდა ბურჯი* D. 24 გაიგებს ხალხი] სახელად
პუშკინს* D. 25 სტრიქონის შემდეგ D-ში იკითხება:

ვინ იცის იქნებ, მეც გზას ვერ ვიგნებ
როგორც ტარიგი და უმოსახლო;
უკვდავი ლანდის კლდე რომ არ სჩანდეს
ფილიანდიის სადგურის ახლო.
სადგურის იქით გამოჩნდა იგი,
როს ოქტომბერში [...] სჩანდა,
ის მოგრიალდა და გადაქანდა
ყოველი ბანდა და კონტრაბანდა.
რომელს მარადის...

ეს ფრაგმენტი ნასწორებია: 1 მეც... ვიგნებ] გზასაც ვერ ვიგნებ*.
F-ში არის ამ ლექსის ცალკეული სტროფები – ფურცელზე
არათანამიმდევრულად მიწერილი. მოგვაქვს ეს სტროფები:

წყვილი, ტოლ-ტოლი
ცვივა ფოთოლი
ჩვენი თაობის.

სხვადასხვაგვარი
ცაა მდაგვარი,
მიყვარს ამგვარი
მრავალგვარობა.

ფერთ ამბოხებით,
ფარჩა-ნოსხებით,
მზის მეოხებით
ბაღებს მორთავენ.

ჩვენი თაობის
პატარაობას
სხვა მოძრაობის
სძრავდა მოტორი.

მაგრამ მზაკვარის
სხვადასხვაგვარის
ვინ მოაგვარა
მთათა ღვარობა?

ვის მეოხებით
ამ ჭოროხების
ეს ჯოჯოხეთი
გვათრობს ერთავეს?

ეჰა! რადარა
ქარში ატარა.
დიდი, პატარა
ტორეადორი!

არ არის პირი
თორემ რა
ამბობდა გმირი
ჩემი პოემის.

კარგო გოგონა,
ნაზო გოგონა,
შენ არ გეგონო
შორით მოსული.

სად მრავლობითი
იდგა კოპოტი,
მარადყოფითი
შრიალით საესე.

ფერმკრთალი მუზა,
ოცნების მუზა,
ნამდვილი მუზა
დე-მიუსესი.

ყოველი დროის
და გარემის

ჭეშმარიტ პოეტს
სახელად პუშკინს.

ყოველი ბანდა
და კონტრაბანდა
იმისთვის სჩანდა
ბურუსში სჩანდა
როგორც გმირობა.

არაეინ სჩანდა!
უცებ მზე ლანდათ
ბურუსში სჩანდა
და გადაქანდა.

ყოველი ბანდა
და კონტრაბანდა.
წელთა შეილივით.

როდემდე ვივლით
ასეთ ტკივილით
არ ვიცი, არა!

BC-ში ლექსს აქვს მინაწერი: „ეს ლექსი ამოღებულია გ. ტაბი-
ძის თხზულებათა მეორე ტომიდან. იხ. აგრეთვე ციკლი ლექსებისა
„რევოლუციური საქართველო“ ჟურნ. „მნათობში“ 1929 წ. „შო-
ვინიზმი მომწამვლელი შხამია“, ლექსი გამოწვეული ამხ. სტალინის
მოსხენებით“ (B).

C-ში ამ შენიშვნას ემატება: ეროვნულ საკითხზე. იხ. აგრეთვე:
„ეპოქა“, „რევოლუციური საქართველო“, „პაციფიზმი“, II, III, IV, VI
და აგრეთვე დასაბეჭდათ გამზადებული VII ტომი.

ავტორისეული დათარიღება სანდო არ ჩანს. D ავტოგრაფი, რო-
მელიც სხვა ავტოგრაფებზე ადრინდელია, აჩვენს აზრს, რომ ლექ-
სი უკავშირდება პოეტის ლენინგრადში ყოფნას (1934) და, თავდა-
პირველი ჩანაფიქრით, ეძღვნებოდა ა. პუშკინს, რაზეც მეტყველებს
ტექსტის სათაური „პუშკინის თაობა“. ეს ვარიანტი გალაკტიონს
კონიუნქტურული მოსაზრებით გადაუკეთებია და ასე დაუბეჭდავს
1935 წელს. ლექსი ახლოსაა ამავე ხანებში დაწერილ ნაწარმოებთან
„ტირიფი“ (გვ. 74).

იოსებ სტალინი (1879-1953) – რუსი ბოლშევიკების ერთ-ერთი
ლიდერი და ბელადი, მმართველი პარტიისა და საბჭოთა სახელმწი-
ფოს მეთაური ვ.ი. ლენინის შემდეგ.

ოცნება აჭარისწყალთან (გვ. 48)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 2548 (B); 5311 (C); 5346 (D); 5619 (E).

ნაბეჭდი: გ. „ლიტერატურული აჭარისტანი“, 1935, №1, 6 იანვარი (F); „ოქრო აჭარის ლაქვარდში“, 1944, გვ. 41 (G); თხზულებანი, VII, 1950, გვ. 118 (H); რჩეული, 1954, გვ. 47 (A).

სათაური: – CDE.

ეპიგრაფი: ნავითა გავე ზღვისაგან, შტო რამე გამოვიდოდა. შოთა რუსთაველი G.

თარიღი: 1940 A.

B-ში ლექსის ბოლო, 46-49 (სხვაგვარ ... მიზანი) სტრიქონებია წარმოდგენილი. ეს სტროფი ამ ავტოგრაფში ორჯერ იკითხება.

E-ში ტექსტი ორსტროფიანია. დასაწყისში კვითხულაობთ:

როგორ ხმოვანებს ტალღათა სვეტი,
ხან ბედნიერი, ხან გულსაკოდი,
ისმის ვაზლი, რეკავს კლარნეტი,
ოხრავს ფლეიტა, გრგვინავს ფაგოტი.

ეს სტროფი შესულია ლექსში „...უროებს, გრდემლებს“ (გვ. 40). ამის შემდეგ ძირითადი ტექსტის 46-49 სტრიქონებია.

C-ში ლექსის მხოლოდ პირველი სამი სტროფია წარმოდგენილი.

2 ვერა ვერ] ისე ვერ FG; ძველმა] თვითონ CD. 6 ახმაურება] მას მიდამოებს* D. 10 ძალისძაღად] ძალისძაღათ F. 13 ლაქაშის] კოლხიდის CD. 15 თანდათან] თანითთან D] თანისთან FGH. 17 ჩვენს ლაზიკადან] ლაზისტანიდან DGH; ლაზიკადან] ლაზიკიდან A. 18 ვეფხვი] მხეცი D. 19 ვერ ... რკალი] ვერ გრძნობს, რა არის მონობის რკალი* D. 22 ხიდებს და] ხიდებს F. 24 მდინარე ანგრევს] ანგრევს ყველაფერს* D. 27 ყიჟინით] „ყაჩაღთა“ F. 30 მიმქროლს სხვა ბედის] ერთხელ იწია D. 31 რა ... შეხვდება] და დაბრკოლებების ადგილებს D. 33 გადაეშვას] გადაიჭრას D. 34 რომ გადაუდვას] გადაუდოს F. 42 აშუქებს] ედება D. 45 ახალი დროის] ელექტრო დენის* D. 46 სხვაგვარ] არა BD. 47 გველიან] გველის E; წყალნი] მთანი* B] ველნი B] ქარხნები E. 48 გმირებს ეძახის] გვეძახის ძმებო BDE. 49 სოციალისტურ] ლიტერატურულ B] ინდუსტრიალურ DE; დღეთა] ომთა B.

ახმაშრღუს (გვ. 50)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 3663 (B); 4231 (C); 276 (D).

ნახეტი: „სალიტერატურო გაზეთი“, 1931, №2, 14 ნომბერი (E);
თსულებანი, VII, 1950, გვ. 174 (A).

სათაური: მეგობარ პოეტს C; მანქანების ხმა* D; მანქანები D;
„ორთქმავალი რკინის-გზის შემკრებ, ჩამომსხმელ და სამჭედლო
ცეხიდან ესალმება მე-14 ოქტომბერს“ E.

თარიღი: 1935 A; 1921 C.

B-ში თავდაპირველად პროზაული მონახაზია წარმოდგენილი:

„კმარა, მუზავ, კმარა. ჩემს ქნარზე უკვე აღარ არის აკორდები,
ჩემს ხმაში უკვე აღარ არის ხმოვანებანი; მე არ შემიძლია ვიმღერო
ყრუ, გატლანქებული ხალხისათვის, რომელიც უკვე ვედარა ჰხე-
დავს სიმშვენიერეს. და არც არაფერი, სრულიად არაფერი ისეთი
არ არის ჩემს სამშობლოში, რომელსაც შეეძლოს ააფროთოვანოს და
აამღეროს ჩემი გენია: გონებადაკარგულს, გამოფიტულს, ზიზღის
ღირს ერს შერჩა მხოლოდ ერთი მისწრაფება: მდაბალი და ამაოთა
ამაო მისწრაფება – ოქროსადმი.“

ამას მოსდევს ამ მონახაზის მიხედვით დაწერილი, გალექსილი
ვარიანტი:

კმარა, მუზავ, კმარა, კმარა!
ქნარს დაეტყო ხმოვანება.
არც აკორდთა რეკავს ზარა,
არც ხმაში მაქვს ხმოვანება.

იქ ვიმღერო, ხმა ვერ ბედავს,
სადაც ხალხი ყრუა, ტლანქი.
ის შეენებას ვედარ ხედავს
და გონებას უხშობს ბანგი.

ო, სამშობლო! აღარ დარჩა
არასფერი, არასფერი –
ქნარს ჩააცვას ისევ ფარჩა,
აამღეროს აგასფერი!

გამოფიტულს, აზრდაკარგულს
ფურთხის ღირს ერს – შერჩა ერთი
მისწრაფება – და გულდაგულ
გატაცების ერთი წერტი.

ეს ამაო, ეს მდაბალი
გატაცება იქ ბობოქრობს,
სადაც თვალი, ხარბი თვალი
მოპრიადეს ხედავს ოქროს.

ამ ტექსტში შეტანილია შემდეგი ცვლილებები: **5** იქ... ხმა] მე არ ძალმიძს დავიმდგრო* **8** აამდგროს] და აანთოს. **10** ფურთხის ღირს] დღეს [...]. **12** გატაცების] გაქანების*. **15** ხარბი] მღვრიე*.

როგორც პროზაული, ისე პოეტური ტექსტი ავტორის მიერ გადახაზულია.

2 ახმაურდეს] ხმაო ჩემო* C] ჩანგო ჩემო* C; გრძნობით დუღდეს] დაჰკა, დაჰკა* C] ამოდუღდეს* C. **4** ძალით] რისხვით* C. **5** ჩანგთა ჩვენთა] ჩემი ჩანგის* C] ჩვენთა ჩანგთა C. **7** ბევრის მზერა] ხალხი ყრუა* C. **8** სტრიქონის შემდეგ C-ში გადახაზულია:

საქართველოვ! ადარ დარჩა
არასფერი, არასფერი –
ქნარს ჩააცვას ძველი ფარჩა
და აანთოს აგასფერი!

14 და] ეს* C. **17** სტრიქონის შემდეგ C-ში გადახაზულია:

კავკასიის კლდეზე იყო
ამირანი მიჯაჭვული,
ყვაფ-ყორანი ეხვეოდა,
დაფლეთილი ჰქონდა გული.

18 შენ] მე* C] შენ* C] ჩვენ* C; C-ში გადახაზული სიტყვების ნა-ცვლად არაფერია მიწერილი; გესმის] მესმის C. **21** მეგობარო] ჩემო ჩანგო* C. **22** ჩანგს... ათქმევენებ] თუ ჩანგს სიცრუეს ვათქმევენებ* C; ათქმევენებ] ვათქმევენებ C. **23** რომ... ექნეს] აქ იდეა არის* C. **24** გადაახვევინებ] გადამახვევინებ* C. **25** მოისყიდი] მომისყიდი C. C-ში **25** სტრიქონის შემდეგ კიდევ ერთხელ არის მიწერილი **22-25** (ჩანგს ... მოისყიდი) სტრიქონების ვარიანტი, რაც ზუსტად იმეორებს ძირ-ითადი ტექსტის შესაბამის მონაკვეთს.

პირველნაბეჭდში (E) ლექსის მკვეთრად განსხვავებული რედაქ-ციაა წარმოდგენილი. აქ ნაწარმოები გაერთიანებულია ციკლში „ორთქმავალი რკინის-გზის შემკრებ, ჩამომსხმეღ და სამჭედლო ცეხიდან ესაღმება მე-14 ოქტომბერს“.

ნაბეჭდი ტექსტი შედარებით ახლოს არის D ვარიანტთან. ვი-მოწმებთ პირველნაბეჭდს და D-ს თავისებურებებს ავსახავთ მასთან მიმართებით:

ახმაურდეს, ამოდუდდეს,
 არ დაეტყოს ხნოვანება.
 უძლეველი ძალით ჰქუხდეს
 ორთქმავალის ხმოვანება.
 რა უნდა ხმას გაუბედავს,
 როცა ბევრის გრძნობა ტლანქი
 სინათლესაც ვეღარ ხედავს
 და გონებას უხშობს ბანგი?
 გამოფიტულს, აზრდაკარგულს
 ჩვენშიაც ბევრს შერჩა ერთი
 მისწრაფება და გულდაგულ
 გატაცების ერთი წერტი.
 რა გახდაო მანქანება,
 ან ელექტრო-ბრჭყვიალება,
 მისი გადაქაქანება,
 მისი გადაგრიალება,
 რა გახდაო მანქანება,
 ან ძრავებით სიარული!
 ჩვენ კი გვინდა გაქანება
 მძლავრი, ინდუსტრიალური.
 ჯინზე კერძო მესაკუთრის
 ორთქმავალის ჰკივის ნადი:
 ზოგი ქვეყნის ხუთასს უდრის
 ჩვენი ხუთი წელიწადი!

3 უძლეველი] ძველებური* D. **4** ორთქმავალის] მანქანების* D. **8** სტრიქონის შემდეგ D-ში ფრჩხილებშია ჩასმული:

მანქანებო! აღარ დარჩა
 არასფერი, არასფერი –
 დროს ჩააცვას ძველი ფარჩა
 და ამღერდეს აგასფერი.
 აგუბუნდეს, ამოდუდდეს,
 არ დაეტყოს ხნოვანება.
 ძველებურის ძალით ჰქუხდეს
 დამკვრელობის ხმოვანება.

10 ჩვენშიაც ბევრს] დღეს ზოგიერთს D. **16** სტრიქონის შემდეგ D-ში იკითხება:

ეს ამაო, ეს მდაბალი
 მოსაზრება მოდის ღვარით,
 სადაც ძველისძველი თვალი
 ხარობს ჭრაქითა და კვარით.

ეს ამავ, ეს მდაბალი
გატაცება იქ ბობოქრობს,
სადაც ხედავს ხარბი თვალი
კერძო საკუთრებას, ოქროს.

17 მანქანება] მანქანება* D] ორთქმავალო D. **20** სტრიქონის შემდეგ D-ში იკითხება:

ახმაურდეს, ამოდუდდეს,
არ დაეტყოს ხნოვანება,
სინათლისთვის მედგრად ჰქუხდეს
მანქანების ხმოვანება.

21 ჯინზე] გრძობა* D. **22** ორთქმავალოთ] მანქანების* D] ორთქმავლების D. **23** ზოგი... ხუთასს] იმ ძველებურ ოთხასს* D. **24** ხუთი] ოთხი D.

D ავტოგრაფის ტექსტი გარკვეული ცვლილებებით მეორდება გ. ტაბიძის გამოუქვეყნებელი პოემის „სისარივით ბასრ იდეას საქართველოს ახალ ხანის“ ერთ-ერთ ხელნაწერში (№78).

B ავტოგრაფში, ტექსტის მარცხნივ პოეტის ხელით მიწერილია: კამოენსი.

როგორც გაირკვა, ლექსი დაკავშირებულია პორტუგალიური ლიტერატურის კლასიკოსის – ლუის დე კამოენსის (1524/1525-1580) პოემასთან „ლუზიადები“ და ეხმიანება მის ეპილოგს.

ლექსის შესახებ იხ.: ნ. სიხარულიძე, გალაკტიონი და კამოენსი, კრ. „გალაკტიონი – 125“, თბ., 2016, გვ. 228-241.

სიკვდილი უმუშევარისა (გვ. 51)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 993 (B); 70-ა, გვ. 1793 (C); 2910 (D); 4414 (E); 6672 (F); 7782 (G).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 159 (A); რჩეული, 1944, გვ. 231 (H); რჩეული, 1954, გვ. 91 (I).

სათაური: – B; პარიზის ჯურღმულებში C; მოვრალი მტარვალის სიკვდილი FG.

თარიღი: 1931 წ., 18 ოქტომბერი CD; 1935 HI.

1 უმუშევარისა] უმუშევრისა HI. **2** არა სიმაღლე] არის ეს ძაღლი E] ყოფნა დაღლილის I. **3** რომელიც ჰკვდება] სარდაფში კვდები I.

4 მისთვის] შენთვის I. 13-14 სტრიქონებს შორის E-ში იკითხება D ვარიანტის მეოთხე სტროფი (იხ. ქვემოთ). 14 ვერაგი] ბურჟუა E.

BCDEFG ავტოგრაფებში წარმოდგენილია ძირითადი ტექსტისაგან განსხვავებული რედაქცია. მოვგაქვს D ხელნაწერის ტექსტი და BCEFG ავტოგრაფების თავისებურებებს ვუთითებთ მასთან მიმართებით:

შენ არ გინახავს კაცის ღიმილი,
შურმა და მტრობამ ისე მიგინდო,
შენი ცხოვრება და სიმძიმე
არის ეს ქუნა და სამიკიტნო.

შენი ცხოვრება არის ეს ძაღლი,
რომელიც კვდება ცივი, ბებერი.
მისთვის არ არის ამ ქვეყნად სახლი,
არც კარებია შესაღებელი.

შენი ცხოვრება არის ეს ბუჩქი,
ჩამოფლეთილი ყოფნის კარამდის,
სადაც სიკვდილი და სადაც ჭუჭყი
განუყოფელად მიდის მარადის.

შენი ცხოვრება – ეს შემოდგომა,
არასდროს აღარ დაიზამთრება.
აცივდა და შენს გარშემო დგომა
ეხლა არავის არ ენატრება.

შენი ცხოვრება ღონემიხდილი
არის ტალახი, ბოსელი, ქართა,
რისთვის გაშინებს, მითხარ, სიკვდილი,
თუ არვინ მოვა სიკვდილის გარდა?

ვიცი, თუ როგორ გადიხარ ხარებს,
როცა გაიგებს სიკვდილის ხველას,
შენი ცხოვრება არვის ახარებს,
შენი სიკვდილი ახარებს ყველას.

1-4 შენ... სამიკიტნო]

ეს აზრი უნდა გავიგოთ ასე:
რომ მხეცი არ თმობს თავის ხელობას
და გალაკტიონ ტაბიძეს ურჩევს
წერტილს ტყვიისას – რას? თვითმკვლელობას. B

ეს სტროფი ნასწორებია: 2 რომ მხეცი] მასხარა. 4 წერტილს
ტყვიისას] გამოიცანით რას?*, რას] თუ*.

5 შენი ცხოვრება] მაინც ასეა B. 9 შენი... ეს] მაინც ასეა: არა სხვა B. 12 განუყოფელად მიდის] ჩემთვის მეგობრად რჩება B. 13-16 შენი... ენატრება] – B. 14 დაიზამთრება] დაეზამთრება FG. 16 ესლა არავის ~ FG. 17 შენი ცხოვრება] ვთქვათ ჩემი ყოფნა B. 19 რისთვის ... მითხარ] მაშ რით შემაკრთობს, მითხარ* B] რით შემაწინებს მაშინ B. 21 გადიხარხარებს] გადუხარხარებს FG. 22 როცა გაივებს] მოვრალი მტარვალი FG. 23, 24 შენი] ჩემი D. 24 სტრიქონის შემდეგ C-ში მიწერილია ძირითადი ტექსტის ბოლო სტროფი. B-ში ტექსტი ასე სრულდება:

არა, დამსეტყვოს უსამართლობამ,
ბედი მხვდეს მძიმე, აუწერელი,
[...] წინაშე მაინც
აპოლონი ვარ, ბელვედერელი.

ამ სტროფის პირველ სტრიქონში „არა, დამსეტყვოს“ ნაცვლად იყო „მართლაც დამსეტყვა“.

D ვარიანტის მიხედვით, ლექსი საკუთარ თავზე დაწერილი ჩანს. ბოლო სტროფი პასუხია ალიო მირცხულავას აგრესიულ სტრიქონზე: „განვლილ დროსა და შემოქმედებას/ დროა დაუსვა ტყვიის წერტილი“. იხ. რ. ჩხეიძე, კომიკოსი ტრაგედიაში. გალაკტიონ ტაბიძის ცხოვრების ქრონიკა, თბ., 2012, გვ. 869.

ქართა – შემოღობილი ადგილი საქონლის დასამწყვდევად.

ვჰელოთ მეღბრად (გვ. 52)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 3984 (B); 4144 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, V, 1952, გვ. 185 (A).

თარიღი: 1905 ABC.

4 ვანოთ ქურა] ვანთებთ ქურას BC. 6 უნდა... სიბნელე] არ გაგიშვებს ჟრიაბული* B. 7 მოთმენა] რუტინა* B.

ლექსის შემოქმედებითი ისტორიის შესწავლამ და ტექსტის მიმართებამ ლექსთან „გააჰრეს ბნელი“, რომლის პირველი რედაქცია შექმნილია 30-იან წლებში, მიგვიყვანა იმ აზრამდე, რომ „ვჭედოთ მეღბრად“ დაწერილია არა 1905 წელს, არამედ არაუადრეს 1931 და არაუგვიანეს – 1935 წლისა.

დღევანდელი დღის თვალი და შიძრი (გვ. 53)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 1170 (B); 2763 (C); 3258 (D); 3260 (E); 4741 (F); 5368 (G); 5369 (H); 28897-50, გვ. 3 (I).

ნაბეჭდი: „ლიტერატურული გაზეთი“, 1935, №2, 12 იანვარი, გვ. 1 (A); თხზულებანი, III, 1940, გვ. 8 (J); რჩეული, 1944, გვ. 70 (K); ლექსები, 1953, გვ. 22 (L); რჩეული, 1954, გვ. 7 (M); რჩეული, 1959, გვ. 152 (N).

სათაური: ლექსი ყრილობის გამოს* B; ლექსი ერთ-ერთი ყრილობის გამოს* B; დღევანდელი დღის თვალი და ფიქრი B; – CDEFHIJK; გამარჯვებული ბრძოლის სიმღერა O.

თარიღი: 9 იანვარი. 1935 D; 9 იანვარი F; 1937 O.

F-ში ტექსტის დასაწყისში გადახაზულია A ვარიანტის 22-25 სტრიქონები (ყოველი... უმხურვალესი).

KLM-ში ტექსტი სამსტროფიანია. აქ წარმოდგენილია A ვარიანტის პირველი და მეხუთე სტროფები, ხოლო შემდეგ ემატება კიდევ ერთი სტროფი:

მზე, ის ბრწყინვალე მზე ამოენთო
და ნაკადებად გადმოიჟღერა,
რომ ეს სიმღერა არის პოეტის
გამარჯვებული ბრძოლის სიმღერა.

2 დღევანდელი დღის] დღევანდელი დღის* C] სტალინის ხანის C. 3 უმხურვალესი] უმხურვალესი* BE] უმახვილესი B] გამახვილებულ H. 6 რეკაა] რეკვაა CEFN; ელექტროდენით] ელექტროდენით BC. 8 როს] როდესაც* B; როს... ძმებს] როდესაც მოძმებს D. 10 ის ხომ] იგი BDEFG] ის ხომ* F; ხომ უხარია] ხომ უხარია* F] და უხარია F. 10-13 ის... არტილერია] – JN. 12 ქვევითით] ქვევითად C] ქვეითად E. 14 ის... სოფლის] იგი სოფლების G. 16 რიგს] იგი G; ჰკვეთს] ჰყოფს CDEFJN] ყოფს G. 18 როგორის ამბით] ის საარაკო BDEFGP] რა გამალებით* C] რა საარაკო CIJKLM; დრო] გზით BDEFG. 10 საამაყო] საარაკო DG. 20 ცა... აეროპლანებს] იგი ცას სერავს ჰაეროებით BDEG; D-ში ნაცვლად სიტყვისა „სერავს“ თავდაპირველად იყო „ფარავს“; E-ში არის „ფარავს“; აეროპლანებს] ჰაეროპლანებს JKLN. 21 მოედნები] მოედნებზე B; ჰქუხს] ქუხს MN. 21 სტრიქონის შემდეგ BDEG-ში იკითხება:

რომ მოსაგონრად წარსული დროის
მარტო მეტეხის კამარა კმარა –
რომ ჩვენს სამშობლოს სოციალისტურს
სულ სხვანაირი ფარავს კამარა.

22 ყოველი წამი] რომ ყოველი დღე BDE; ყოველი... გულგაშლი-
ლობის] წამი, რომელიც თავს არ იზოგავს IJN. **22-25** ყოველი... უმს-
ურვალესი] – G; ეს სტრიქონები B-ში გადახაზულია. **23** ბრძოლის...
ნაღესი] ამ ჰარმონიის [...] ხალისი B] ამ ჰარმონიით იყოს ნაღესი
D. **24** და ამიტომაც] აი, ამიტომ* D] სწორედ ამიტომ E; ყრილობას]
ეპოქას JN. **25** ჩვენი] ჩემი JN. **25** სტრიქონის შემდეგ CF-ში იკითხება:

რომ მოსაგონრად საშინელ დროის
მარტო მეტეხის კამარა კმარა –
რომ ჩვენს სამშობლოს სოციალისტურს
არ უღალატოს, არა და არა!
რომ ჩვენს ერთადერთ და ძლიერ სურვილს,
სამარადისოდ ვუთხრათ: ასრულდა,
რომ მსოფლიოს ცას შავად მობურვილს
ცეცხლის ისრები სწვდეს დასასრულთა.

21 სტრიქონის შემდეგ J-ში იკითხება ხუთი სტროფი, რომელთა-
გან პირველი ბოლო სტროფია ლექსისა „ეს რა ნიაღვრებს ვეზუვი
ისერის“ (გვ. 35), ხოლო 2-4 სტროფები – ვარიანტი ლექსში „აზრი
გენიალური ჰარმონიისა“ (გვ. 36) შესული 3-6 სტროფებისა:

მზე, ის ბრწყინვალე მზე ამოენთო
და ნაკადებად გადმოიჟღერა,
რომ ეს სიმღერა არის პოეტის,
გამარჯვებული ბრძოლის სიმღერა.

რომ მსოფლიოს ხმათა ხვეული,
ყოველნაირი, იბრძოდეს მარად
ერთ მთლიან ჰიმნად გადაქცეული,
გადაქცეული ერთ მთლიან ქნარად.

რომ იგი ქნარი და ეს ჰიმნია,
რომელიც მედგარ ხმით იხეპირებს
ბევრს საამაყო ომში დაცემულს –
კიდევ მეომარ და ცოცხალ გმირებს.

რომ მათ მარადისს, უკვდავ შინაარსს
მომავლისათვის მღვლევარე, ზვაგი –

დიდს, გენიალურს ჰარმონიის აზრს
დაუნანებლად შესწირეს თავი.

რომ იმათი გზა, რაც უნდა ღირდეს,
ჩვენი ძალაა, ჩვენი ღონეა,
რომ ჰარმონია იგი დამკვიდრდეს,
ის ჰარმონია, ის ჰარმონია!

ეს სტრიქონები მცირე ცვლილებებით იკითხება BCDEFGHI ავ-
ტოგრაფებსა და N ნაბეჭდ ვარიანტში. ავსახავთ მათ მიმართებას
ზემოთდამოწმებულ ტექსტთან:

1 მზე ის] რომ აქ BDEFG; მზე] რომ C. **3** პოეტის] მასსების BD]
მასების EF. **5** „ხმათა ხვეულის“ წინ C-ში გადახაზულია „ყოველ-
ნაირი“. **5-8** რომ... ქნარად] – BDG; ეს სტრიქონები F-ში გადახაზუ-
ლია. **9** იგი... ჰიმნია] ეს ჰიმნია, რაც აღმატებულ BDF] ეს ჰიმნია, ეს
ის ჰიმნია C. **10** რომელიც მედგარ] და შეუპოვარ B. **11** ბევრს საა-
მაყო] რათა უსწორო BD; საამაყო] საარაკო C. **12** კიდევ... ცოცხალ]
ან გადარჩენილს უმღერის B] ან გადარჩენილ და* C] ან კელავ მეო-
მარ C. **13** უკვდავ] უკვდავს B. **14** მომავლისათვის... ზვაგი B] დიდად
წრფელს და დიდად მწვავეს B] – C. **15** გენიალურს] გენიალურ B.
18 ძალაა, ჩვენი] არსებობს ძალა* C. **19** რომ] ის* C.

H-ში ლექსი ასეა წარმოდგენილი:

დღევანდელი დღის ღოზუნგად მიდის
სახელწოდება:
ყრილობის დიდის, ოცნების დიდის,
ხმა, მოწოდება.

იგი რეკვაა ელექტრო-ძნების
ცეცხლო-მდინარეზე –
გახმაურება: ეძახის შორს ძმებს
უწინარესი.

ეს ჩვენი დროის თვალი და ფიქრი
მიმავალ დენით
ეს მხედარია, რომელიც მიჰქრის
ფოლადის ცხენით.

ის ხომ გულია; ხომ უხარია,
ხალხს შეერია,

ის მოგრიალედ მსველელი ჯარია –
არტილერია.

იგი წინ გიწევს და მიგაქანებს,
საწყისს ესწრები,
ჩვენს ზევით მცურავ აეროპლანებს
ჰქუხს ორკესტრები.

იგი გულითად ატარებს სურვილს
(უნდა ასრულდეს!)
რომ მსოფლიო ცას შავად მიბურვილს
სწვდეს დასასრული!

მის თვალში ძველი ზღაპარი გაჰქრა:
(ო, პაპის-პაპა
მარად მშფოთარე, ვით ძველი გაყრა,
შრომა და ჯაფა!)

ბოლო სტროფი გადახაზულია.

პოეტის არქივში ინახება ორი ხელნაწერი (5345; 5370), რომლებშიც A ტექსტის ცალკეული ფრაგმენტების ვარიანტებია. ძირითად ტექსტთან მათი მიმართების ასახვა არ ხერხდება.

დიდი ყრილობა – B ავტოგრაფის გადახაზული სათაურების გათვალისწინებით, ლექსი ერთი წლით ადრე ჩატარებულ, ე.წ. „გამარჯვებულთა ყრილობაზე“ – საკ. კპ(ბ) XVII ყრილობაზე (1934) გამოსხაურება უნდა იყოს.

ასწავლტი (გვ. 54)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 468 (B,C); 1074 (D); 5574 (E).

ნაბეჭდი: გ. „საბჭოთა აჭარისტანი“, 1935, №20, 24 იანვარი (A).

სათაური: კომინტერნის ყრილობაზე* B; პეტერგოფი C; – BD; ასწავლტით ნაკვებ გზაზე* E; უკანასკნელი ომნიბუსი E.

B-ში ლექსის დასაწყისში გადახაზულია: პროლეტარებო, ყველა ქვეყნისა შეერთდით! 4 სად ერთმანეთს] სადაც უნდა* B; ხედებიან] ხედებოდნენ D; სად... ხედებიან] სად ერთმანეთს ხედებიან* E] ერთმანეთს რომ ხედებოდნენ E. 5 მეურმე] მეეტლე D] მეურმე* E] მეეტლე E. 5 სტრიქონის შემდეგ B-ში იკითხება:

– გამარჯობა! საითკენ?
თქვი სადაა [...]ანი,
ერთმანეთს რომ შეეხებას
ტრაქტორი და გუთანი.
კინორეჟისსორი თუ
სწავლა-განათლება თუ
სამიკიტნო დუქანი.
ცაში ავიატორი თუ
ქვეყნად ეპისკოპოსი?

ამ ფრაგმენტის 3-5 სტრიქონები გადახაზულია. 6-13 და... გან-
მეორდება] – B. 7 გახედავენ] გახედავენ D] გაჰხედავენ E. 8 ეხლა]
მწარედ DE] ეხლა* E. 9 ურემი] გუთანი* C] მეეტლე DE] ურემი* E. 9
სტრიქონის შემდეგ CDE-ში იკითხება:

ახლოდან თუ შორიდან
ისმის შენი ხარხარი:
ისმის [...]
სამიკიტნოს არდანი.
ადარც სარწმუნოების
ადარა ვარ [მსახ]ური,
ქვეყნად მღვდელმთავარი სხანს,
ცაში ავიატორი. C

ეხლა აქ ავტოები,
როგორც ზღვა ან კალია,
თითქო გამძაფრებული
რისხვა და გრიგალია.

E-ში წარმოდენილი, ზემოთ დამოწმებული სტროფები მიღებუ-
ლია ამ ტექსტის სწორების შედეგად:

მაგრამ ძველნი იგრძნობენ,
ძველნი წამოდგებიან
და ურმებიც წამოვლენ,
როგორც ზღვა ან კალია.

იგი მამა და პაპა,
პაპისპაპა, ბებია,
ყველა გამძაფრებული
რისხვა და გრიგალია.

ამ ფრაგმენტის მესამე სტრიქონში ნაცვლად სიტყვისა „ურმებიც“ თავდაპირველად იყო „წამოვლენ“. ეს სტროფი შესულია ლექსში „...დიდად მჭევრმეტყველობენ“.

10 მიჰქრის] სწრაფად D] მაგრამ E. **10-13** მიჰქრის... განმეორდება] – C. **11** ურმებს] ურემს DE; სწრაფად] ისევ D. **12** ხანგადასული] უკვე გავლილი D] ვერ დაბრუნდება. **13** გ'ხა] გ'ხაც* E.

***** ჩვენი დაზინიშნოთი ეს აღბილი (გვ. 55)**

ხელნაწერი: ავტოგრაფები; 4485 (B); 37 დ., გვ. 76 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 97 (A); რჩეული, 1944, გვ. 188 (D).

სათაური: ამოკება ამოკებათა B.

თარიღი: 25. I. 35. C

1 ჩვენ დავინიშნოთ] დავიმახსოვროთ* C. **3** ვრცელ უდაბნოში] ვრცელ უდაბნოში* C] როსმე პარიზში* C] გუშინ პარიზში C; ქვიშის] ქარის* C. **13** იმ] ამ* C. **15** იგივე ერთი* C. **16** იდგა] იდგა* C] არის C. **17** სტრიქონის წინ C-ში გადახაზულია:

ვეძებ იმ ადგილს, ყოველ წამში სანატრელ ადგილს
და ასე ზუსტად, ასე ნათლად დანიშნულ ადგილს,
ეხლა დავეძებ.
ამაოდ ვეძებ.

22 გუშინ] მაშინ* C. **23** ზევით] სწორად* C; ამ ადგილას] მშვენიერი C. **25** მაგრამ ყოფნაზე] იმ უდაბნოზე* C; ყოფნაზე] პარიზზე C. **29** ბევრი რამე] ის ღრუბელიც C. **30-31** სტრიქონებს შორის C-ში გადახაზულია: მსუბუქი, ნაზი ის ღრუბელი თან წარიტანა. **31** ღრუბელთან ერთად] ო, ღრუბელიც C.

დემონსტრაცია ომის წინააღმდეგ (გვ. 56)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4490 (B); 5274 (C); 70-ა, გვ. 1779 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 216 (A); რჩეული, 1959, გვ. 209 (E).

სათაური: დემონსტრაცია ჟორესის ქუჩაზე* B; ჟორესის ქუჩა C; უან ჟორესი D.

თარიღი: 14. IV. 35. C

6 ავტომობილი... ეტლი] ავტომობილი, ტრამვაი, ეტლი* C. 7 აქ... აღარ] გაქანება* B] გაქანება CD. 8 მომავალ] მშვენიერ CD. 9 მიმავალ] მომავალ E. 9-10 სტრიქონებს შორის C-ში გადახაზულია:

ცხრაას თოთხმეტის მე მაგონდება.
დღეს მეორდება.
ერთი თამაში კაცის ძახილი: „არა“!
ჟორესის მკაცრი ძახილი.
როცა ომისთვის.

11 დაჰხარის] დახარის C. 12 ვინემ] რომ ვით* C. 13 რომ... თამაში] ჟორესის სიტყვა გრვეინავდეს C. 14-17 ხმაურობს... უშორესი] – C. 15 მიდის] მოდის E.

ლექსში, B ავტოგრაფის თანახმად, აღწერილია ომის წინააღმდეგ მიმართული დემონსტრაცია თბილისში, მომავალი ჟორესის (დღევანდელი მარჯანიშვილის) ქუჩით, სადაც გალაკტიონი ცხოვრობდა. პოეტის ერთ ჩანაწერში არის ჟორესის ქუჩის დახასიათება (სგ, XV, გვ. 93).

ჟან ჟორესი (1859-1914) – ფრანგი პოლიტიკური მოღვაწე, საერთაშორისო სოციალისტური მოძრაობის ერთ-ერთი მეთაური, იმპერიალისტური ომის მოწინააღმდეგე.

***ჩამავალი მზის ფერადო კიდევ (გვ. 57)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4351 (B); 66-ა, გვ. 1543 (C); 616 დ., გვ. 1 (D); 144 დ., გვ. 15 (E); 625-დ., გვ. 7 (F).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 72 (A); რჩეული, 1944, გვ. 180 (G).

სათაური: მართლა ცეცხლი რომ დაინთოს? B.

თარიღი: 27. IV. 35 D. 21. IV. 35 E.

1 ჩამავალი] ჩამავალი G. 2 დაშლილხარ] წაშლილხარ BCD. 3 თითქო იქ] სადღაცა D. 4 მშვენიერი] უშორესი D; მწვერვალე-ბი] მწვერვალეები B] ფერდობები CDE. 5 ხეთა შენთა ~ CDE] შეშინებულს კიცხვით* D. 6 რამემ ასე] ასე რამემ C] ასეთ რამემ DE. 7 უბადლო] უბრადლო CDE; სადამთა] მთა კი* D. 8 დაინთოს] დაინთო D. 9 ჩამავალ... მორევს] ჩამავალი მზის ფერადო კიდევ CDE. 10 იგი

ცეცხლი] სული ჩემი B; იგი... უამბორებს] კიდევ ასე გეკითხები
კიდევ CDE.

F-ში ტექსტი ასეა წარმოდგენილი:

რაოდენ ფიქრს და ოცნებას იტევ,
სამუდამოდ ჩატეხილო ხიდევ,
არ იქნება, რომ გამრთელდე კიდევ.
სამუდამოდ ჩატეხილო ხიდევ.
დაისვენე, თავი ბალიშს მიდევე,
სამუდამოდ ჩატეხილო ხიდევ.

პირველი სტრიქონი გადახაზულია და მიწერილია: ძველ დღე-
ბზე რაოდენ ფიქრს იტევ.

სეპილია (გვ. 58)

ხელნაწერი: ავტოგრაფი 4434 (B).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 194 (A).

სათაური: გამენი* B.

2 ელანდება] მელანდება* B; სევილიის] იმ ფაზისის* B. 4 ქალაქს
მოვარე] სოფელს ჭრაქი* B. 6 ბავშვი] ბავში B.

გალაკტიონის არქივში დაცულია 1935 წლის 21 აპრილით და-
თარიღებული, პოეტის სიცოცხლეში გამოუქვეყნებელი ტექსტის
ავტოგრაფი სათაურით „ოცნებათა შემოწმება“ (70-ა, გვ. 1774),
რომლის დაშლისა და გადამუშავების შედეგად შეიქმნა სამი და-
მოუკიდებელი ლექსი: „სევილია“, „***მეტყვე: როგორც ეს გრიგალი“
და „რეინი“. ისინი ცალ-ცალკე დაიბეჭდა თხზულებათა მესამე ტომ-
ში (1940).

ქვემოთ მოგვაქვს საწყისი, მთლიანი ტექსტი:

ოცნებათა შემოწმება

მელანდება მე ფაზისის
შელამება ჩქარი.
ძლივს ანათებს სარკმელს ჭრაქი,
გარედ გრვეინავს ქარი.
ვწევარ ბავში ავადმყოფი,
ღამის მხურავს ბნელა

და იდუმალ მწუხარებით
 თავთან მიზის დედა.
 მაგრამ ეს ხომ სიზმარია
 და სიზმარი ტკბილი,
 უღვიძარი არის დედის
 სამუდამო ძილი.
 მეტყვის, როგორც ეს გრიგალი,
 დამივიწყე მეცა,
 მოიგონე კავკასიის
 და ფაზისის ზეცა.
 მეტყვის, იგრძენ მუხის ჟრუოლა
 შორი მინდვრიდანა,
 როგორ მიდის, როგორ მოდის,
 როგორ დელავს ყანა.
 ნიავისას ვუსმენ რჩევას,
 როგორც ძვირფას მცნებას
 და ოცნებებს მიცემული
 ვგრძნობდი დავიწყებას.
 ტკბილ სიზმრებში მე მესმოდა
 ზმანებათა ნანა,
 იმ ვერხვების შრიალი და
 იმ თავთავთა ყანა.
 ო, ძვირფასო, კელავ ავად ვარ
 სულით, გულით, ტანით...
 იმავე ზამთრის მარტოობის
 დარდით ნამეტანით.
 უფრო მწარედ, უფრო შავად,
 უფრო მწვავედ დგება
 სიყმაწვილის გარდასულის
 დღეთა ჩემთა წყება.
 რად არ მესმის ის ხმა?... გაჰქრა...
 ისიც... შენაც... ყველა!
 და ოცნებას არავითარს
 აღარ ძალუძს შეველა.
 არის მხოლოდ სინამდვილე –
 რომ არა ვარ ბავში
 და შენც, დედავ, სამშობლო ხარ,
 მხოლოდ არა შავში.

ტექსტში შეტანილია შემდეგი ცვლილებანი:

2 მეღანდება... ფაზისის] მახსოვს ზამთრის შეღამება*. **3** შეღამება]
 მახსოვს ბინდი*. **4** სარკმელს] რიონს*. **5** გრგვინავს] სტირის*. **9**
 მიზის] უზის*. **10-13** მაგრამ... ძილი]

ჩემო ბიჭო, ამბობს იგი,
დასცხრი ტკბილი ძილით,
რომ სიცოცხლით აღსავსე და
მკვირცხლი ადგე დილით.*

18 მეტყვის... მუხის] მოიგონე ვერხვის*. **20** მოდის] ბრწყინავს*. **22** ნიავისას ვუსმენ] მე ვუსმენდი ნაცნობ*. **42-45** სტრიქონები ტექსტის სწორებისას არის მიწერილი. **45** სტრიქონის შემდეგ იკითხება:

შეღამების ჟრუნტელში
დასცხრი ტკბილი ძილით,
რომ უშიშრად, დამშვიდებით
სიკვდილს შეხვდე დილით.

„ოცნებათა შემოღმებასთან“ დაკავშირებულ სამ ლექსს („სვეილია“, „***მეტყვი: როგორც...“ და „რეინი“) პირობითად ვათარილებთ მთლიანი ტექსტის თარიღის (21 აპრილი, 1935) გათვალისწინებით.

სვეილია – ქალაქი სამხრეთ ესპანეთში, ანდალუზიის რეგიონში.

*****მეტყვი: როგორც ეს ბრიბალი (გვ. 59)**

ხელნაწერი: ავტოგრაფი 4438 (B).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 204 (A); რჩეული, 1944, გვ. 225 (C); რჩეული, 1959, გვ. 209 (D).

სათაური: დუნაელი B.

თარიღი: 1936 D.

3 შენ დუნაის] კავკასიის* B; დუნაის] სამშობლოს CD.

იხ. ვარიანტები და კომენტარი წინა ლექსისა „სვეილია“.

დუნაი – მდინარე, ევროპის უმსხვილესი საწყალოსნო მაგისტრალი.

რეინი (გვ. 60)

ხელნაწერი: ავტოგრაფი 4501 (B).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 183 (A).

7 ბავში] ბავში A. **7-8** სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია:

და შენც, დედავ, სამშობლო ხარ,
მხოლოდ არა შავში!

8 რომი და B.

იხ. ვარიანტები და კომენტარი ლექსისა „სევილია“ (გვ. 282).
რეინი – მდინარე დასავლეთ ევროპაში.

ნაპოლეონი (გვ. 61)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 70-ა, გვ. 1786 (B); 37 დ., გვ. 7 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, გვ. 190 (A); რჩეული, 1954, გვ. 94 (D);
რჩეული, 1959, გვ. 190 (E).

სათაური: აბესინელს B; – C.

თარიღი: 30. IV. 35 B; 1 მაისი. 1935 C. 1935 DE.

2 მე] მე* B] შენ B; შევუშინდები] შევუშინდები* B] შეუშინდები
B. 3 ჩვენს] ჩემს* B] შენს B. 4 მე მეშინია] მე მეშინია* B] შენ გეშ-
ინოდეს B. 5 სტრიქონის შემდეგ B-ში იკითხება:

არ მოგშორდება უბედურების
და მარტოობის მსუსხვაი ჩრდილი,
საშინელია ნატვრა სიკვდილის,
ნატვრა და არა თვითონ სიკვდილი.

ამ სტროფის სწორების შედეგად B-ში მიღებულია შემდეგი
სტრიქონები:

როს იტალიის¹ თავს დაგტრიალებს
ჰაეროპლანის მსუსხვაი ჩრდილი,
იგი ჩრდილია მხოლოდ სიკვდილი,
ჩრდილი და არა თვითონ სიკვდილი.

ამის შემდეგ B-ში იკითხება:

შენ არ ჩაავო ქარქაშში ხმალი,
რევანშის გრძნობა არ შეინელო,
სადაც შობილხარ, იმ მთა-გორების
იყავ ერთგული, აბესინელო.

¹ თავდაპირველად იყო: იტალიიდან.

C-ში ფურცლის დასაწყისში იკითხება:

აქ გაზაფხული მხარეებს ჰკოცნის,
იგი, ძმა, მუდამ ჩვენს მხარეზეა,
სადღეგრძელოს სმენ იმგვარ სიცოცხლის,
სიკვდილს რომ ჰგავს და უარესია.

არ მოგშორდება უბედურების
და მარტოობის მსუსხვაფი ჩრდილი,
საშინელია ნატვრა სიკვდილის
და ნეტარება თვითონ სიკვდილი.

ტექსტში შეტანილია შემდეგი ცვლილებები: **1** აქ... ჰკოცნის] სიკვდილს მე როდი შევეუშინდები*. **2** ძმა] ხომ*; ჩვენს] ჩემს*. **3** სადღეგრძელოს სმენ] მე მეშინია*.

ამის შემდეგ C-ში თარიღია მითითებული, ოდნავ ქვემოთ კი იმავე ფურცელზე იკითხება:

სიკვდილს არ შევეუშინდები,
ის მუდამ ჩემს მხარეზეა,
სიცოცხლე, რითაც ვწყინდები,
სიკვდილზე უარესია –
არც მშორდებიან ბინდები,
არც სხვა რამ ასპარეზია.
უბედურება – გადათვრა
და დგეხარ სასო მიხდილი,
საშინელია მის ნატვრა,
თორემ სხვა რაა სიკვდილი.

ტექსტში შეტანილია შემდეგი ცვლილებები: **3** სიცოცხლე, რითაც] იმგვარ სიცოცხლის*. **4** სიკვდილზე] მასზე ხომ*. **5** მშორდებიან] იშლებიან*. **6** სხვა რამ] რამე*.

B ვარიანტი დაკავშირებულია ამავე ტომში დაბეჭდილ ლექსთან „აბესინელი“ (გვ. 100).

შეზუსთო (გვ. 62)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 8195 (B); 70-ა, გვ. 1785 (C); 37 დ., გვ. 6 (D).
ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 117 (F); რჩეული, 1944, გვ. 211, (G); რჩეული, 1954, გვ. 234 (A).

სათაური: – BCD; ქვის გული* D.

თარიღი: 1935 A. 30. IV. 35 C; I. IV. 35 C. 1 მაისი. 1935 D.

2 მხოლოდ... მთა] ვნახე ნოტრდამი, ნოტრდამი BC] აველ უდაბურ მთაზე. მთა* C] ვიყავ ნოტრ-დამზე* C] მე ავდიოდი უდაბურ მთაზე* D] აველ უდაბურ მთაზე, რომელიც* D; იგი... იდგა] იდგა... ეხლა D. 3 დემონის] ვრუბელის* D; მძლავრად] არის BC] იყო* C. 4 იწვა] იდგა* C] იწვა* D] წვება D; იწვა კლდე] ტეხდენ კლდეს BC; იდგა] იწვა* C] იდგა* D] დგება D; იდგა ქვა] დებდენ ქვას BC. 7 ამაოებავ] ქიმერების ტყე BC] ჩემო დემონო* C] ქიმერავ მუნჯო* C] ჩემო დემონო D. 8 უცებ] იქნებ BC] უცებ* C; გასკდა] გასკდეს BC] გასკდა* C. 9 ამონუხუხუხდა] გადმონუხუხუხდეს B] ამონუხუხუხდა* C] ამონუხუხუხდეს C; ცეცხლების] ანკარა BCD; წყარო] წყარო? BC. 10 პოეტის... დუმილი] პოეტიც; ქვათა ღაღადი BC] პოეტის ბედიც; დუმილი* C. 11 ქვათა] მიუღის B. 13 სტრიქონის შემდეგ BC-ში ემატება:

მაშინ, ქიმერავ,
სხვა გზა არ არის,
ძველი კედლები
უნდა მონგრეს.
(ავტოკარები,
ვით ქიმერები,
უდარაჯებენ
გარედან კონგრესს).

ამ ფრაგმენტის 5-8 სტრიქონები C-ში ფრჩხილებში არ არის ჩასმული.

ლექსის დასასრულს D-ში გადახაზულია: აღფრთოვანება! მე ისევ გელი. თარიღის და სხვა ჩანაწერების შემდეგ კი ფურცლის ბოლოს იკითხება:

ვნახე ნოტრ-დამი.
დღე მზიანია. მაგრამ ნოტრდამი
დემონის ხელით არის ნახატი.
მაგრამ ნოტრდამი, როგორც კლდე მთაზე,
დემონის ხელით არის ნახატი
როგორც კლდე კლდეზე, როგორც ქვა ქვაზე.

ამ ტექსტის 1-3 სტრიქონები გადახაზულია.

ვეზუვი – იხ. ვარიანტები და კომენტარი ლექსისა „ეს რა ნიაღვრებს ვეზუვი ისვრის“ (გვ. 245).

„დემონის ხელით მძლავრად ნახატი“ – D ავტოგრაფის მიხედვით, „დემონში“ იგულისხმება რუსი მხატვარი მიხაილ ვრუბელი (1856-1910).

ბალთან კმპლია (გვ. 63)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4357 (B); 70-ა, გვ. 1789 (C); დ. 329, გვ. 1 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 233 (E); რჩეული, 1954, გვ. 92 (A).

სათაური: ძეგლი BC; ელექტრონის საუკუნე* D; – DE.

თარიღი: 1935 A. 14. V. 35 C.

2 ბალთან ერთი C. 3 ცათამდე] ის ცამდე C. 2-3 ბალთან... ადის] ნაცნობ შარავით უცნობი დადის* C] ნაცნობ შარავით უცნობი დადის D. 4 ხელში] ხელთ C] და ხელთ D; უჭირავს + რა C. 4-5 ხელში... რა] და ხელთ უჭირავს მას* C. 5-6 სტრიქონებს შორის D-ში გადახაზულია: არავის უმხელს, თუ რაი სწადის. 6 განთიადიდან] მე კარგად ვიცი* C] შეღამებიდან* C] ო, კარგად ვიცი D. 8 დგას] სდგას BE] მან* C; მან] რად* C. 10 მას გაზაფხული] ის ქა[... სა* C] გაზაფხულსა (?) C] იგი ქაღას D. 12 რთავს] და CD. 14 მისთვის ერთია] და ვერავინ სთქვას* D] ის მოწიწებაც* D. 19 დროთ... იქით] თვალების ჭიქით* C] თვალების ჭიქით D. 20-21 სტრიქონებს შორის D-ში გადახაზულია:

და ვერავინ სთქვას: ვინაა იგი?
ისიც ფრთხილია.

26 მაგრამ როს] როდესაც BC. 26-27 როს... დაიფანტება] როდესაც შემოღამდება* D. 29 ალთა] ელვათ D. 30 წინ ქუჩაზე] ხიდებზე* C] ხიდებზე D. 32 მთელი] შავი CD. 34 მიმავალთ] მიმავალს BC. 38 ეხლავე] ახლავე A] შორით* D] ეხლავე* D] აქვე D. 40 თავისუფლების] ნაციონალურს BCD. 41 მებრძოლ] ქართულ* C] ფრანგულ* C] ქართულ CD.

მე ბამოვშორღი ავალმქოვ მხარმს (გვ. 65)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 70-ა, გვ. 1787 (B); 4364 (C); 5260 (DE).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 266 (F); „მშობლიურო ჩემო მიწაე“, 1942, გვ. 52 (A).

სათაური: ჰეინრიხ მანს* B; სათაურის მარჯვნივ B-ში მიწერილია „ნილაბ...“; – DE.

თარიღი: 14/ V – 35. D.

2 მე გამოვშორდი] შენ გამოშორდი F. 6 კონცლაგერების] გაზაფხულების F. 8 მიხაკისფერი] შემოდგომების F. 9 დღეების] წვიმების F. 26-41 რაა... კორიანტელი] – F. 34 ყვება] ჰყვება C.

BDE-ში ძირითადი ტექსტისაგან მკვეთრად განსხვავებული ვარიანტია წარმოდგენილი. მოგვაქვს E ვარიანტის ტექსტი:

ნუ მომაგონებ ავადმყოფ მხარეს და შემოდგომის ფოთლების ფენას, ჩვენი ბავშვობის დღეებს მწუხარეს, ჩვენი შეშლილი დღეების დენას. ნუ მოიგონებ პირველ სიყვარულს, პირველ ვარდებით, წვიმით და მეხით, ციხიდან პირველ გამოსვლას ფარულს და შენვეისკენ გაქცევას ფეხით. რაც თავი გუახსოვს, სიცოცხლე ჩვენი დასაბამიდან ბეწვზე ეკიდა. მაინც ვერასდროს სიკვდილის შიში კოცონად გულს ვერ შემოეკიდა. რაა სიკვდილი? – გზა, სასაფლაო, სამარადისო ბანგი, ჰაშიში... გარდაუვალი, მაგრამ ამაო, უცილო, მაგრამ არა საშიში.

B-ში თითქმის უცვლელად მეორდება ზემოთ მოტანილი ტექსტი, თუმცა შემდეგ, ავტორის მიერ შეტანილი ცვლილებების შედეგად, მიღებულია ნაწარმოების საბოლოო ვარიანტი.

რაც შეეხება D-ს, აქ შეტანილ სწორებებს ავსახავთ E-სთან მიმართებით. ტექსტის დასაწყისში D-ში გადახაზულია:

ნუ მომაგონებ დედას და მამას,
ნუ მომაგონებ დედას და მამას.

1 და შემოდგომის] ნურც დედას, მამას*] იმ შემოდგომის. 2 ჩვენი] ჩემის. 3 პირველ ვარდებით] სავესეს პირველი. 4 ციხიდან] ციხით; გამოსვლას] გაპარვას; და... გაქცევას] და საფრანგეთში გაქცევას*] და საფრანგეთზე შეტევას*] შენვეისკენ რომ გავესწიეთ. 4-5 სტრიქონებს შორის გადახაზულია: ჩვენი სიცოცხლე ბეწვზე ეკიდა. 5 ბეწვზე] ბედზე*. 6 მაინც] მაგრამ; კოცონად გულს] ალად გრძნობებს. 8 ამაო] არა-რა.

ჰაინრიხ მანი (1871-1950) – გერმანელი მწერალი, რომანისტი, ფაშიზმის მოწინააღმდეგე.

შეშუშვარი (გვ. 67)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4426 (B); 5263 (C); 70-ა, გვ. 1788 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 126 (A); რჩეული, 1944, გვ. 213 (E).

სათაური: – C; კლოშარს* D.
თარიღი: V. 35 D. 1935 E.

2 შენ ჰკარგავ[დაგკარგე* C] მე ვკარგავ C] მე ვკარგავ* D; შენ გძინავს[მე მძინავს C] მე მძინავს* D. **3** დადლილი[დადლილის CD. **4** სენის ნაპირს[კავკასიონს* D. **5** დახედო[შევხედო C] შევხედო* D. **6** თუ[მე C; გასვენებს[მასვენებს C] მასვენებს* D; ქარის[მწარე* C; გრიალი[გრიგალი AE] გრიგალი* C. **7** უთმობ შენცა[ვუთმობ მეცა C] ვუთმობ მეცა* D. **8** შენ... დროშათ[მე მესიზმრება ტყეთა C] მე მესიზმრება ტყეთა* D. **9** ახალი[ზაფხულის C] ზაფხულის* D.

სენა – მდინარე საფრანგეთში; გადაკვეთს პარიზს.

ქარი (გვ. 68)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 70-ა, გვ. 1788 (B); 4347 (C); 5262 (DEF); 5769 (G).

ნაბეჭდი: თსხულებანი, III, 1940, გვ. 66 (A); რჩეული, 1944, გვ. 178 (H); რჩეული, 1954, გვ. 156 (I).

სათაური: ავდარი გ'ზაში B; – DEFG.

თარიღი: 1935, მაისი B; 1915 I.

G-ში ტექსტის დასაწყისში იკითხება:

თავგანწირული, მეღვარი ქარი, მოჰქროდა ქარი, სისინით, შხამით, კოკისპირული წვიმა და ღვარი, წვიმა და ღვარი.

ამის შემდეგ კი აქ 2-13 სტრიქონების ვარიანტია წარმოდგენილი, რომლის თავისებურებები ქვემოთ არის ნაჩვენები:

2-3 თავგანწირული... ქარი[თავგანწირული მოჰქროდა ქარი, მოჰქროდა ქარი BF] მოჰქროდა ქარი, მოჰქროდა ქარი E. **3** მიჰქროდა[მოჰქროდა* G] გრიალებს G. **4** სისინით[მოჰქროდა ქარი სისინით* G] ყვირილით G; შხამით + მოჰქროდა ქარი E. **6** ღვარი + წვიმა და ღვარი EG. **8** მივდივარ. მკრთალი[მთაზე მარტო ვარ E] მთაზე მარტო ვარ* F] იმ კიდევზე G. **9** სანთელი[იმედი* E; გაჰქრა] გაქრა H; გაჰქრა + სანთელი გაჰქრა EG; აქ E-ში თავდაპირველად იყო „იმედი“. **11** კლდეებზე[კლდოვან გ'ზას E. **12** გაჰკრა + სინათლე გაკრა

EF; F-ში არის „გაჰკრა“. **12-13** სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია: სინათლე გაჰკრა. **14** იქ საარაკო] რა? ხომ არ იყო EF. **14-15** იქ... საბური] ქოხის საბური, ისლის საბური F. **15** ქოხის საბური + ქოხის საბური E. **16** ხომ... ჩანდა] ეხლა რომ სჩანდა? E] ეხლა რომ სჩანდა* F. **18** უდაბური + მთა უდაბური E. **18-19** სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია: გზა უდაბური. **20-21** შორეულ... სმენით] შორეულ სახელს მე ვიჭერ სმენით, მე ვიჭერ სმენით* B] წყალთა ქუხილში ვიჭერდი სმენით, ვიჭერდი სმენით E] წყალთა ქუხილში ვიჭერდი სმენით, ვიჭერდი სმენით* F. **21** ვიჭერ + მე ვიჭერ F. **23-24** სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია: მშობლიურ ენით. **24** ენით + მშობლიურ ენით E. **25** სტრიქონის შემდეგ BE-ში იკითხება:

ჩუ... სროლის ხმაა, ნეტავ რას ნიშნავს,
 ნეტავ რას ნიშნავს სროლა მჯგუფები?
 იქნებ მთიულებს აძლევენ ნიშანს,
 აძლევენ ნიშანს, რომ ვიღუპებით.
 მაგრამ ამ ღამით თავს ვინ გაწირავს,
 თავს ვინ გაწირავს, ან რას იღონებს?
 შორს მოწოდებას, ხმას გულგამგმირავს,
 ხმას გულგამგმირავს ვინ გაიგონებს?

B-ში ეს სტრიქონები გადახაზულია. შეტანილია შემდეგი ცვლილებები: **1** ჩუ... ხმაა] –. **2** მჯგუფები] უცები. **5** თავს... გაწირავს] ამ ბნელი ღამით. **6** თავს... იღონებს] მქუხარე ღამით ვინ რას იღონებს. **7-8** ხმას... გულგამგმირავს] თუნდ ერთი წამით, თუნდ ერთი წამით. ამავე მონაკვეთში F-ში იკითხება:

ნეტა რას ნიშნავს.
 ჩუ, სროლის ხმაა!..
 ნეტავ რას ნიშნავს,
 ნეტავ რას ნიშნავს.
 სროლა უცები?
 იქნებ მთიულებს
 აძლევენ ნიშანს,
 აძლევენ ნიშანს,
 რომ ვიღუპები?

ამ ფრაგმენტის **1-2** სტრიქონები გადახაზულია. გარდა ამისა, შეტანილია შემდეგი ცვლილება: **5** უცები] მჯგუფები*. ამის შემდეგ F-ში იკითხება:

მაგრამ ამ ღამით,
მქუხარე ღამით,
ამ ბნელი ღამით
ვინ რას იღონებს?
შორ მოწოდებას,
თუნდ ერთი წამით,
თუნდ ერთი წამით
ვინ გაიგონებს?

ეს სტრიქონები ნასწორებია: **2-3** მქუხარე... ღამით] თავს ვინ გასწირავს, თავს ვინ გასწირავს*. **7-8** თუნდ... წამით] ხმას გულგამგმირავს, ხმას გულგამგმირავს*. **26-37** მაგრამ... არა] – F.

D ვარიანტი მკვეთრად განსხვავდება ძირითადი ტექსტისაგან, ამიტომ მოგვაქვს იგი მთლიანად:

ღამეა. ბინდი. მწერვალებიდან
მოდმუის ქარი.
მოდრუბლულ ციდან, მრისხანე ციდან
წვიმა ცრის ჩქარი.
ჩვენი მეგზური წავიდა, გაჰქრა.
იელვა მთაში.
კლდოვან ბილიკებს სინათლე გაჰკრა
და გაჰქრა ცაში.
რა? ხომ არ იყო სადმე სადგური,
ეხლა რო სჩანდა?
არა, გორაკი რამ უდაბური
ელვამ გალანდა.
წყალვარდნილების ქუხილში სმენით
ხმამ მიგვიტაცა:
ვიღაც გვეძახის მშობლიურ ენით,
გვეძებს ვიღაცა.
ჩუ! სროლის ხმაა. ნეტა რას ნიშნავს
სროლა ჯგუფებით?
იქნებ მთიულებს აძლევენ ნიშანს,
რომ ვილუპებით?
მაგრამ ამ ღამით თავს ვინ გასწირავს
ან რას იღონებს?
ან მოწოდებას შორს, გულგამგმირავს
ვინ გაიგონებს?
ესმოდეს კიდეს, განა წამოვა
ყაჩაღის შიშით;
ბნელი ღამეა, საფრთხე ღამეა.
ტალახით, ქვიშით.

სადღაც კი... (გვ. 70)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 178 (B); 748 (C); 5505 (D).

ნაბეჭდი: „ზღვა ახმაურდა“, 1948, გვ. 44 (A).

სათაური: – BC; გიოტეს ოცნება* B; გრეტკენი* B; სადღაც კი* C.

თარიღი: 1935. ბერლინი. ABCD.

2-3 სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია:

ჰევავის ღიმონი, ფორთოხალი,
დაფნა და ვაშლი.

3 და] იქ* B. 6 გიოტეს გაეშლი] გიოტეს გადავშლი BC] გადავშლი გიოტეს* B] გეტეს გადავშლი D. 7 B-ში „ლექსი“-ს შემდეგ გადახაზულია: ასეთნაირ გზებით. 10 დაფნა... ტვია] ტვია და დაფნა* B. 14-15 სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია: და სიმხურვალე იფარება ხშირ სიმწვანის ქვეშ. 19 გადაგვაფრინა] მწკურია* B] გადაგვახედა* B. 21 „ბილიკის“ წინ B-ში გადახაზულია: ციცაბო. 26 გარდაქეშანი] გარდანქეშანი BC] გარდანქეშანი* D. 29 ჩვენი გზაც] წავიდეთ* B. 34 სვეტებით თლილით] თლილი სვეტებით* B. 36-37 სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია: დგანან ქანდაკნი დუმილითა და მწუხარებით. 39 გაწუხებს] გაწუხებს* B] გაღონებს B.

„გიოტეს გაეშლი“ – იგულისხმება იოჰან ვოლფგანგ გოეთეს (1749-1832) რომანი „ვილჰელმ მაისტერის განსწავლის წლები“, სადაც მოთავესებულია ერთ-ერთი პერსონაჟის – მინიონის ეს სიმღერა. მინიონის სიმღერის გალაკტიონისეული ქართული ვერსია გადმოღებულია ფიოდორ ტიუტჩევის (1803-1873) რუსული თარგმანიდან.

გარდაქეშანი – საგმირო-სარაინდო რომანის – „ყარამანიანის“ პერსონაჟი.

ლექსის შესახებ იხ.: ლ. ბრეგაძე, გალაკტიონის პოსტმოდერნი, კრ. „გალაკტიონოლოგია“, I, თბ., 2002; გვ. 186-189; თ. დოიაშვილი, უცნაური ლექსი, წიგნში: „მოტირალ-მოცინარი“, თბ., 2013, გვ. 213-220.

მისტერია წვიმაში (გვ. 72)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 66-ა, გვ. 1504 (B); 4338 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 165 (A); რჩეული, 1944, გვ. 233 (D); რჩეული, 1959, გვ. 204 (E).

B-ში ტექსტის დასაწყისში გადახაზულია: ეს იყო ჩვიდმეტი ივნისს. 2 სნებიან] ბნდებიან* B. 2-3 სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია:

წამს თუ მონინახავდი
მოსილნი ყვავილებით.

3 ფანტაზიის ნახატი] გზას თუ გადალახავდი B. 4 კალენკორის] კოლენკორის B. 2-5 სტრიქონების ვარიანტი B-ში ტექსტის ბოლოს არის მიწერილი. 4-5 სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია: ცის-ფერ ანგელოსების. 5 ნახავდი] ნახავდით B. 11 სამოთხეთა შევენებას] დიდს და მოძრავ სამოთხეს* B. 14 მალლა] რაღაც* B] მალლით B. 15 ღრუბელთ თეთრობა] ღრუბელთეთრობა B. 19 დევი] ეშმა* B] მდევი B. 21 ედგა ზურგზე] ზურგს მიკრობილი* B; ბრჭყალებით] წვალებით* B. 26 კოშკიდან... დროდადრო] როცა საჭირო იყო* B. 25 იზრდებოდა] გაჩნდებოდა* B. 27 D-ში სტრიქონის დასაწყისში გადახაზულია „და“. 28 თითქო] თითქოს E; დაათრო] დააანთო E. 30 ირეოდა] და ისმოდა* B. 32 ორგანოთა] ორღანოთა E. 33-34 სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია:

რომალდ ჟუბე (?) მაცხოვრის
მძიმე როლს ასრულებდა.
იყო გეთსიმანიას
და ლოცვის ასრულება.

34 წაიშალა... გრემი] არტისტების ბუნება B. 36-37 წამოვიდა...
კოკისპირული]

გამოირკვა, როს წვიმა
ატყდა კოკისპირული. B

38 ამილი] ამინდი E; ამილი გაკვიმატდა] წვიმამ როს იკვიმატა B. 39 დამამ ქოლგა] ჯერ ქოლგები B. 40 წვიმამ] მაგრამ B. 42 და...
კი] დღეს ნოტრდამთან* B. 45 ანგელოსს ვერ] ანგელოსებს* B. 47
გაჰქრა] გაქრა E. 46-49 მალლა... მხედრობა] – BC.

არსებობს ამ ლექსის პროზაული ვერსია (სგ, XV, გვ. 162). რო-გორც ამ ჩანაწერიდან ირკვევა, ლექსში აღწერილი ამბავი რეალურად მოხდა 1935 წლის 17 ივნისს, ამიტომ ლექსიც ამავე წლით დათარიღდა.

მისტერია – შუასაუკუნეების ლიტერატურულ-თეატრალური ჟან-

რი, რომელიც მაცხოვრის შობის, ვნებისა და აღდგომის ეპიზოდებს აცოცხლებდა.

ნოტრ-დამი – პარიზის ღვთისმშობლის ტაძარი (XII ს.).

ტირიზი (გვ. 74)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 70-ა, გვ. 1789 (B); 4408 (C); 5269 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 128 (A); რჩეული, 1944, გვ. 214 (E); რჩეული, 1959, გვ. 194 (F).

სათაური: ტირიფი, დარგული აღფრედ-დე-მიუსსეს სამარესთან პერლაშეზზე B; ტირიფი, დარგული აღფრედ-დე-მიუსსეს სამარესთან C.

3 ტირიფი] წარსული* B. 4 მდინარის] არაგვის* B. 5 თავის] ჩემი* B. 6 სტრიქონის შემდეგ B-ში ფრჩხილებშია ჩასმული:

ვის მეოხებით ამ ჭოროხებით
ეს ჯოჯოხეთი გვართობს ორივეს?
ეხლა ამ არის არ სჩანს თამარი –
ნაწამწამარი მისი კი ყველგან.
კარგო გოგონა, ნაზო გოგონა,
შენ არ გეგონო შორით მოსული.

7 აქ] სად B. 17 ოცნებავ, შესდეგ] არვინ ოცნებობს B. 18 სტრიქონის შემდეგ B-ში გადახაზულია: რომ არა სჩანდა. შემდეგ კი BC-ში იკითხება:

საიდან გაჩნდა, რომ არა სჩანდა
ამდენი ბანდა და კონტრაბანდა?

20 მე ცრემლის] მაგრამ მე* B; ხშირის] მისის B. 21 სტრიქონის შემდეგ B-ში იკითხება: დამავიანდა კონგრესზე. ამის შემდეგ B-ში ფრჩხილებშია ჩასმული:

ყოველი ბანდა და კონტრაბანდა
ბურუსში სჩანდა როგორც გმირობა.
უცებ იღანდა და გადაჰქოლა
ყოველი ბანდა და კონტრაბანდა.
ყოველი დროის და გარემოის
ჭეშმარიტ პოეტს სახელად შოთას!

15-21 სტრიქონების ვარიანტი B-ში ტექსტის მარჯვნივ არის მიწერილი. **22** არაა [წესი] დამაკვიანდა C. **22-26** არაა... კონგრესი] – B. **25** ჰქუსს] ქუსს F.

D ვარიანტში ამ და სხვა ნაწარმოებების სტრიქონები ფურცელზე არათანმიმდევრულადაა წარმოდგენილი. ავტოგრაფი შეძლებისდაგვარად ასახულია ვარიანტებში ლექსისა „***მისდევს რგოლს რგოლი“ (გვ. 264-267).

პოეტის არქივში დაცულია ავტოგრაფი (2536) სათაურით „პუშკინის თაობა“, რომელიც ვარიანტია ლექსისა „***მისდევს რგოლს რგოლი“ (გვ. 47). ამ ავტოგრაფის ორი სტროფი დაკავშირებულია „ტირიფის“ პირველ და მეოთხე სტროფებთან.

ალფრედ დე მიუსე (1810-1857) – ფრანგი რომანტიკოსი პოეტი, პროზაიკოსი და დრამატურგი, რომელიც ხშირად მოიხსენიება გალაკტიონის ლექსებსა და ჩანაწერებში.

იმ დღეს რომ იყო (გვ. 75)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4348 (B); 37 დ., გვ. 14-15 (C).

ნაბეჭდი: გ. „კომუნისტი“, 1936, №145, 25 ივნისი (D); თხზულებანი, III, 1940, გვ. 111 (A); რჩეული, 1944, გვ. 207 (E); რჩეული, 1954, გვ. 89 (F); რჩეული, 1959, გვ. 185 (G).

სათაური: – C; იმ დღეს პარიზში F.

თარიღი: 1935 AEF G.

C ხელნაწერში სტროფების თანამიმდევრობა ასეთია: დღიურის მე-14 გვერდზე არის ლექსის III და IV სტროფები, ხოლო მე-15 გვერდზე – I, II და V. უკანასკნელი სტროფი ავტორს შემდეგ მიუწერია.

C-ში ტექსტის დასაწყისში გადახაზულია:

ვართ ერთ დღეს სტუმრად პატიომკინთან.
პატიომკინთან ვიყავით სტუმრად.

3 კოხი] წვიმა* C. **4** პარიზზე] პარიჟზე C. **5** ჰქუსდა] ქუსდა FG. **9** ექესასზე] ექესასზე* C] ათასზე C. **11** გულადმა] ხიდზე* C. **12** გადაღეწილი] უუნახესი* C. **12-13** გადაღეწილი... წაბლი] სულ წაბლისა და ალვის ხეები* C. **17** სტრიქონის შემდეგ C-ში გადახაზულია: ავტომობილის შესწყდა მიმოსვლა. **21** ტბა] ზღვა* C. **22**

შემდეგ] წყალი* C. 25 გააკმედინა] ჩააწვევტინა CD. 26 როგორც...
შიშველს] ქალი შიშველი* C. 28 ბულვარს] პარიუს* C; ის] ცის C. 31
ტორციოთ] ტორზით FG. 32 ნიაღვარს მიაქვს] და თან წაიღო* C. 34-41
რა... დროშა] – C.

გალაკტიონის არქივში არის ჩანაწერი სათაურით „აფიშის ამ-
ბავი“ (სგ, XXIII, გვ. 545), რომელიც ადასტურებს ლექსში აღწერი-
ლი მოვლენის რეალურობას. პარიზის ანტიფაშისტური კონგრესი,
რომელშიც გ. ტაბიძე მონაწილეობდა, მიმდინარეობდა 1935 წლის
ივნისში და ლექსიც ამის მიხედვით დათარიღდა.

ტორცი – ოთხკუთხა, გათლილი ქვით დაგებული ქუჩა.

ბულონის ტყე – ტყე-პარკი პარიზის გარეუბანში.

ვერსალი – საფრანგეთის მეფეთა რეზიდენცია პარიზის ახლოს,
სახელგანთქმული სასახლითა და ბაღით.

ნებორელოე (გვ. 77)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 193 (B); 4428 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 238 (D); თხზულებანი, VII,
1950, გვ. 185 (A).

სათაური: – BD.

თარიღი: 1935 სტოლპცი-ნეგორელოე A; სტოლპცი-ნეგორელოე
6 ს. 45 წუთი, საღამო B; სტოლპცი-ნეგორელოე 6 ს. 45 წუთი* C;
სტოლპცი-ნეგორელოე. 1935 C.

2 დუმილი] ხავერდი B. 4 გავცდი] გავცდით B] გავსცდით C.
4-5 გავცდი... მდუმარებს] მდუმარებაში შთანთქმულა D. 7 ნეგორე-
ლოეს] ნეგარელოეს B] გზასა და შარას D. 10 მძლავრია] მიმზა-
დებს BCD. 12 ახალ] ახლა D; ვარდებით] დიდებით B. 13 შარის]
შარას BCD. 14-15 გულში... გრძნობებს] და საიდანაც იგრძნობს B.
14-17 გულში... არის] – D. 15 გრძნობებს] გრძნობას C. 16 რაც იყო]
რაზედაც ჯერ BC. 17 რაც... არის] არაფერს ვიტყვი* B] არ ვიტყვი
არას BC.

ნეგორელოე – სარკინიგზო სადგური პოლონეთსა და ყოფილ
საბჭოთა კავშირს შორის. პარიზიდან სამშობლოში დაბრუნებისას
გალაკტიონი ამ სადგურში იმყოფებოდა 1935 წლის 8 ივლისს (სგ,
XV, გვ. 105).

ჰანრი ბარბიუსი კონტრპუნქტი (გვ. 78)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4333 (B); 5361 (C); 5402 (D); 37 დ., გვ. 17 (E); 2588 (F); 6321 (G).

ნაბეჭდი: გ. „კომუნისტი“, 1936, №146, 24 ივნისი (H); თხზულება-ნი, III, 1940, გვ. 113 (A); რჩეული, 1944, გვ. 209 (I); რჩეული, 1954, გვ. 88 (J); რჩეული, 1959, გვ. 186 (K).

სათაური: – C; მსოფლიო ტრიბუნისკენ* D; ჰანრი ბარბიუსი D; ჰანრი ბარბიუსს EJ; ლექსი, დაწერილი მწყობრად – მიმდინარე ლიტერატურული სადამოს დროს F.

თარიღი: 1935 ABIJK. 6. IX. 35 E.

CDEF-ში ლექსის ცალკეული ფრაგმენტებია. C-ში წარმოდგენილია 34-81 სტრიქონები (პრეზიდიუმში... შემობუგული) და შემდეგ კიდევ ემატება ერთი სტროფი:

ამაოდ სიკვდილს უნდა გამეფდეს,
სად დინამიტი ელავს ნაკვერჩხლით,
მსოფლიო ცეცხლით უნდა აფეთქდეს,
მსოფლიო ცეცხლით, მსოფლიო ცეცხლით!

ამ სტროფის პირველი სტრიქონი გადახაზულია და მიწერილია: სტალინზე წიგნი! როგორ არ ფეთქდეს. შემდეგ „როგორ არ ფეთქდეს“ შეცვლილია ასე: ეს ის წიგნია.

D-ში მხოლოდ 34-37 (პრეზიდიუმში ... ბარბიუსი) სტრიქონებია.

E სამი სტროფისაგან შედგება. აქ ტექსტი ასე იწყება:

ამაოდ სიკვდილს
სურს დაარბიოს,
ის სიცოცხლესთან
თამაშს ვერ იგებს,
შეუდარებელ
ჰანრი ბარბიუსს
ვერ გამოსტაცებს
მებრძოლთა რიგებს.

ამ სტრიქონების მარჯვნივ მიწერილია:

ქარს მიხაკისფერს
სურს დაგვარბიოს
იგი სტალინთან...

ოდნავ ქვემოთ იკითხება: ვერც სხვა ქარსა და ვერც საქარ[...].

E ვარიანტის მეორე სტროფი ემთხვევა ძირითადი ტექსტის 74-81 სტრიქონებს (ამაოდ... შემობუგული) მცირე ცვლილებით, რაც ნაჩვენებია ქვემოთ; ხოლო მესამე სტროფი იმეორებს ზემოთ მოტანილი C ვარიანტის ბოლო სტროფს.

F-ში 2-33 (ბრწყინავს ... თვატრი) სტრიქონებია.

2 დარბაზი] თვატრი G. 3 სინათლე ნაზი] – G. 6-9 იატაკიდან...
სიახლე]

სინათლეთ ჩადრი, მოღვარა ბადრი
ჭერს შეერია. G

9 მისცა სიახლე] მოღვარა ჩადრი F. 11 რამე] რამე* G] ხევენა
G. 12-13 გადაეხვევა ათასფერ] ეღება* G] შეფერავს G. 14-17 ასე...
სასახლე]

გამარჯვებული ბრწყინავს თვატრი,
თვატრი ბრწყინავს. G

15, 17 სასახლე] თვატრი F. 20 რა სიყვარული] – G. 23-25 მშვენ-
იერია... მეტადრე]

ევა! მეტადრე!
მშვენიერია! G

24 ბარბიუსის სიტყვა] მშვენიერია F. 25 მისი] ლექსი F. 26-33 ამ...
თვატრი]

როდესაც ცეცხლი (იმ მომენტს ვადრი)
აღუღებს რკინას –
ასე დიადი ბრწყინავს თვატრი,
თვატრი ბრწყინავს. G

30 დიდ იდეებით] ასე დიადი F. 40 ნაზი] რაღაც D. 41 ლურ-
ჯი] ნაზი* D. 50 გარედ] გარეთ HIJK; კი მტერი] ფაშისტი B. 66 კი
მტერს] ფაშისტი BH.

პოეტის არქივში დაცულია ოღია ოუჯავას მიერ გადაწერილი, ავტორის ჩასწორებული ხელნაწერი (5248) სათაურით „ლექსი დაწერილი მწყობრად მიმდინარე სალიტერატურო სადამოს დროს“. აქ წარმოდგენილია 2-33 სტრიქონები, ავტორის მიერ შეტანილი ცვლი-

ლებების შედეგად ეს ტექსტი უახლოვდება A ვარიანტის შესაბამის მონაკვეთს.

ანრი ბარბიუსი (1873-1935) – ფრანგი მწერალი, ავტორი გახმაურებული რომანისა „ცეცხლი“.

პერ-ლაშეზი – სასაფლაო პარიზში. უდიდესი მუზეუმი ღია ცის ქვეშ. ამ ადგილას 1871 წლის მაისში დახვრიტეს პარიზის კომუნის უკანასკნელი მონაწილენი. პოეტის დღიურში არის ჩანაწერი „პერ-ლაშეზი“ (სგ, XV, გვ. 98).

ფეერია – ზღაპრული შინაარსის, სცენური ეფექტებით დადგმული თეატრალური სანახაობა.

ბასტილია – ციხე პარიზში. 1789 წლის 14 ივლისს იგი დაანგრიეს სახალხო მოძრაობის ძალებმა. ეს თარიღი ითვლება საფრანგეთის დიდი რევოლუციის (1789-1793) დასაწყისად.

კარმანიოლა – ფრანგული რევოლუციური სიმღერა, რომელიც შეიქმნა 1792 წელს.

დუჩე – ბელადი; ასე უწოდებდნენ იტალიის ფაშისტთა მეთაურს – ბენიტო მუსოლინის (1883-1945).

წიგნი სტალინზე – იგულისხმება ა. ბარბიუსის წიგნი საბჭოეთის ბელადზე: „სტალინი“ (1936).

ჩანბო, ბეჭდის კარბი ღრო (გვ. 81)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 654 (B); 4369 (C); 4696 (D); 5353 (EFG); 5383 (H); 5403 (I); 6144 (J); 144 დ., გვ. 12 (K); 4706 (L).

ნაბეჭდი: გ. „კომუნისტი“, 1936, №145, 25 ივნისი (M); თხზულება, III, 1940, გვ. 61 (A); ლირიკა, 1940, გვ. 52 (N); რჩეული, 1944, გვ. 68 (O); ლექსები, 1953, გვ. 131 (P).

სათაური: – B; 100, 100 და კიდევ 100 ლექსი CJM; სიმღერა EFHI; სიმღერა წიგნის გამოსვლის გამო* I; მალროს* K; ჩანგო N.

თარიღი: 13. IX. 35 წ. F; 15. IX. 35 წ. G; 1935 წ. I.

4 მძიმე, ძველი] უსუღგულო CJMN. 6-9 საქართველო... გვერდები] – P. 7 ქნარები] ქარები J.

BFGHIK ვარიანტები მკვეთრად განსხვავდება ძირითადი ტექსტისაგან.

მოგვაქვს FG ვარიანტის საწყისი ტექსტი და ვუჩვენებთ მათში შეტანილ ცვლილებებს, ასევე E ხელნაწერის მიმართებას ამ ტექსტთან:

ჩანგო! ბევრი კარგი დრო ერთად გვიტარებია,
უსულგულო ცხოვრება ჩაღას გვიდარებია.

ჩანგო, ბევრი სიმღერა განგვივითარებია,
მოდრუბლულხარ, ეშხითაც გამოგიდარებია.

ჩანგო! პარიუს მზე არის, იმ მზეს გზა ჰყვარებია,
მაგრამ რაც ჩვენ გადაგვხვდა, მას არც გაჰკარებია.

ჩანგო! ბევრი კარგი დრო ერთად გვიტარებია,
უსულგულო ცხოვრება ჩაღას გვიდარებია.

1 ბევრი... დრო] ბევრი კარგი დრო* FG] ახალგაზრდობა F] გზა ცხოვრებისა G. G-ში „გზა ცხოვრებისა“ გადახაზულია, სანაცვლოდ არაფერია მიწერილი. 3 სტრიქონი G-ში გადახაზულია. 4 სტრიქონი G-ში ასეა შეცვლილი: მოდრუბლულფართ და შემდეგ გამოგიდარებია. 5 პარიუს... გზა] პოეტებისა მეფე ქალს G. 6 ჩვენ გადაგვხდა] მე გადამხდა* G.

E ვარიანტის 14 სტრიქონები ემთხვევა ზემოთ მოტანილ ტექსტს, ხოლო შემდეგ მხოლოდ ცალკეული ფრაზების ამოკითხვა ხერხდება:

მაშ დაიმსხვრევი, რადგანაც
ამნაირი ცხოვრებაც ჩაღას გვიდარებია.
მას არც გაჰკარებია. ჩანგო, ბევრი კარგი დრო
ერთად გვიტარებია. უსულგულო ცხოვრება ჩაღას გვიდარებია.

ამ ფრაგმენტის 1-2 სტრიქონები გადახაზულია.

მოგვაქვს I ვარიანტი და BHK ტექსტების თავისებურებებს ვუჩვენებთ მასთან მიმართებით:

ჩანგო! ახალგაზრდობა ეშხით გვიტარებია
ჩანგო! უხმო ცხოვრება ჩაღას გვიდარებია.

ჩანგო! მოდრუბლულხარ და გამოგიდარებია.
გზარებია დუმილი, ჟღერა არ გზარებია.

ჩანგო! ბევრი კარგი დრო ერთად გვიტარებია,
ჩანგო! გენაცვალე, რომ სამშობლო გყვარებია.

1,2,3,5,6 ჩანგო] მალრო K. **1** გვიტარებია] გიტარებია K. **2** გვიდარე-
 ბია] გიდარებია K. **3** ჩანგო... და] მალრუბლულვართ და შემდეგ*
 BH. **4** გზარებია... გზარებია] ოცნება გვევარებია, გვევარებია ომები*
 B; „ომები“ გადახაზულია, მიწერილია „სიმღერა“, რომელიც ასევე
 გადახაზულია; ქღერა] ბრძოლაც* B] ძილი* B] ომი BK] ომი* H]
 ბრძოლა H; გზარებია] გვზარებია* B. **5** „ბევრი კარგი დრო“ გადახა-
 ზულია, მიწერილია „გალაკტიონის“, შემდეგ ესეც გადახაზულია და
 მიწერილია თავდაპირველი ვარიანტი; ბევრი... დრო] დღენი პარიზში
 K; ერთად გვიტარებია] ერთად გვიტარებია* H] სამშობლო გვევარე-
 ბია H] ომში გვიტარებია H. **6** გენაცვალე, რომ არ მიღალატო* B]
 მადლობელი ვარ* B] შენ გენაცვალე* B; სამშობლო] გული რომ*
 B] სამშობლო* H] სიცოცხლე* H] სამშობლო H] პოეტი K.

როგორც I (5403) ავტოგრაფის გადახაზული სათაურიდან ჩანს,
 ლექსი დაწერილია გალაკტიონის წიგნის – თხზულებათა მეორე
 ტომის (1935) გამოსვლის გამო.

ხომჯანი პინო (გვ. 82)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4341 (B); 4483 (C); 2392 (D); 37 დ., გვ.
 30 (E).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 142 (A).

სათაური: კინო C; – DE.

თარიღი: 23. XII. 35 E.

D ავტოგრაფი ფრაგმენტია:

გაჰქრა მსუბუქი შრიალი ქვიშის,
 ის უხმო ჯადო.
 მონტევიდეო, ლურჯი პარიზი
 და კოლორადო.

სხვისია მძიმე
 მტევენები მთაზე.
 შეება, სიმდიდრე
 და სიღამაზე.

მალლა ტიტანიური
 გაჰქრა ღრუბელთ თეთრობა,
 საიდანაც ციური
 ეშვებოდა მხედრობა.

ამ ტექტში შეტანილია შემდეგი ცვლილებები: 2 ის უხმო] ხმო-
ვანი*. 7 შვება, სიმდიდრე] სიმდიდრე უხვი*.

ფრაგმენტის მეორე და მესამე სტროფები, შესაბამისად, შესულია
ლექსებში: „უცხოელი ბავშვი“ და „მისტერია წვიმაში“.

2 სადამო წყნარი] მახსოვს სადამო C. 3 ახალი] ფერადი B. 5
პირველი] პირველად BC. 8 პარიზი] პარიჟი BC. 10 მას... ხანა] იყო:
ორად* B] იყო დრო, გრძობა C. 11 გული ამ] ამ საწუქად C. 14 არ...
ჯადომ] მარადისია მას მერე ჯადო C. 18 გზა უისროთა] როგორც
ვაებას C. 22-25 გაჰქრა... კოლორადო] – BC.

E ხელნაწერი დაწერილია ფანქრით, ნასწორებია წითელი და
მწვანე მელნიო. ფანქრით ნაწერი მეტრულად იმეორებს A ტექსტს.
სწორებისას ავტორს ყოველ მეორე და მეოთხე სტრიქონზე, გარდა
ერთი გამონაკლისისა, მელნიო მიუმატებია 5-5 მარცვლიანი სიტყვ-
ები თუ შესიტყვებანი. ამდენად, E ვარიანტის საბოლოო რედაქცია
ათმარცვლედითაა დაწერილი:

გახსოვს სადამო. უღრუბლო სახეთ,
უღრუბლო სახე და ჩვენი ღვინო.
ოცდაათი წლის წინად რომ ვნახეთ,
წინად რომ ვნახეთ პირველი კინო?

ზღვა ხმაურობდა. ეს იყო ქვიშის,
მშვენიერ ქვიშის ხმოვანი ჯადო.
მონტევიდუო, ლურჯი პარიჟი,
ლურჯი პარიჟი და კოლორადო.

იყო დრო, გული ორად გაიყო,
ძმამ ძმას ხანჯალი [...] გულში,
ეს ოცდაათი წლის წინად იყო,
ეს წინად იყო და არა გუშინ.

არ გაიარა მას მერე ჯადომ,
ხანამ წუხილის,
რომ ისევ განგი და კოლორადო,
ის კოლორადო ვნახე წუხელის.

და ფრანგულის წილ, როგორც ვაებას,
როგორც ვაებას, როგორც სინანულს,
ხმოვანი ფილმი სიტყვებს ისროდა,
ისროდა სიტყვებს: ამერიკანულს!...

ტექსტში, გარდა ზემოაღნიშნული მეტრული ცვლილებებისა, შეტანილია შემდეგი შესწორებები: **1** გახსოვს საღამო] საღამო წყნარი*; სახეთ] სახე*. **2** ჩვენი] შუმი*. **7** პარიჟი] ჰაშიში*. **9** იყო... გაიყო] მოგონებამ, რა ვქნა, რა გიყო*. **10** ძმამ... გულში] ამ საწყად გულში*. **13** ჯადომ] ხანამ*.

***საღამოხანად (გვ. 83)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4411 (B); 170 დ., გვ. 6 (C); დ-153, გვ. 1794 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, VIII, 1957, გვ. 123 (A).

სათაური: საღამო ხანად B; უტილი C; გაროდდ ლიიდი* C; კინო D.

თარიღი: 1917* C; 192... D.

2 ელვარე] უცნობი* C. **4** პროსპექტებს] პროსპექტებს BD] პროსპექტებს* C] ელექტრო C. **9-10** საღაც... ზეგვი] აქ სანადღოს ჰქვია ნიზლავი C] აქ სანადღოს ჰქვია ნიზლავი* D; D-ში გადახაზული სტრიქონის სამაგიეროდ არაფერია მიწერილი. **11** დამმონებელი] და ის იზიდავს* C] დამათრობელი C. **12** ნექტარი] ნექტარი BCD. **13** ბავშვის] ბავშის BCD. **15** ისე... როგორც] უფრო ფეთქს, ვინემ CD; თავდაპირველად C-ში „ვინემ“-ს ნაცვლად იყო: „როგორც“. **16** პროექტორი] პროექტორი BCD. **19** სურნელებას] სურნელების A. **24** მოგვი] მასსა* B. **23-24** არტისტი... პოეტი] ჩარლ ჩაპლინია [და] გაროდდ ლიიდი C] ჩაპლინია და გაროდდ ლიიდი D; D-ში „ჩაპლინია“ გადახაზულია. **25-26** რაღაც... ხატია] აქ აღტაცება სახეს ხატია CD; ადრე C-ში „სახეს“ ნაცვლად იყო: „სხვაფერ“. **29-30** ურცხვად... „დემოკრატის“] თვის სახედ ხატავს დემოკრატია* C] მტკიცედ ათავსებს დემოკრატია BCD.

ავტორის მიერ CD ავტოგრაფებში მითითებული თარიღები სანდო არ არის. კინოს თემა გალაკტიონთან ჩნდება 1935 წელს (იხ.: „ხმოვანი კინო“, გვ. 82), რასაც თან ახლავს 30-იანი წლებისათვის დამახასიათებელი იდეოლოგიური ტენდენცია. ამ ნიშნებით ტექსტი, პირობითად, 1935 წლით დავათარიღეთ.

სიმღერის მიხედვით მემორიალური (გვ. 84)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 221 (B); 5416 (C); 7740 (D); 28889-50, გვ. 30 (E).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 23 (A); ლექსები, 1937, გვ. 19 (F); რჩეული, 1944, გვ. 96 (G); რჩეული, 1959, გვ. 40 (H).

სათური: ორი თაობა B; – CD.

2-5 სიმღერის... ძილი] – CD. 6 შეხვედრამ] საოცარმა ამბავმა B; ილანდა] გამლანდა D. 7 დილით] – BCD. 8 მართობდა] მაცვებდა BD. 9 ბავშობის] ბავშვობის FGH. 10 ერთი... სხანდა] ცაზე ერთი ღრუბელიც არ სხანდა BCD; სხანდა] ჩანდა FH. 12 გრილი] – BCD. 13-16 გრილი... ძილი] – BCD.

პოეტის დღიურში არის ამ ნაწარმოების პროზაული მონახაზი (სგ, XIII, გვ. 478). ტექსტის გამოძახილი ისმის ორმოციანი წლების ლექსში „დილა. სკოლისკენ. მელანი. ჩანთა“.

ჩემი ბულია ღღუს ეს შავი ზღვა (გვ. 85)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4719 (B); 4721 (C); 4722 (D); 28897-50, გვ. 151 (E).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 512 (F); „ოქრო აჭარის ღაუ-ვარდში“, 1944, გვ. 39 (A); რჩეული, 1959, გვ. 150 (G).

სათური: – BCD.

ეპიგრაფი: ღამით მეგლო, მოვდიოდი, ზღვისა პირსა აჩნდეს ბაღ-ნი. შოთა რუსთაველი A.

თარიღი: 1935 G.

D ხელნაწერში წარმოდგენილია ლექსის მხოლოდ პირველი ოთხი სტრიქონი, ხოლო მეხუთე: „არა ვარ ღირსი მე მოფერების“ გადახაზულია.

B ხელნაწერის დასაწყისში გადახაზულია:

რა უგულთა ჩვენი შავი ზღვა
თუმც უგულთა ჩვენი შავი ზღვა
რა გულცივია ჩვენი შავი ზღვა,
როგორ აწვადებს ნავების კალთებს,

როგორ აწყდება აჭარის კალთებს,
როგორ აბრუნებს გრიგალის რისხვა,
რა გულცივია ჩვენი შავი ზღვა
როგორ [...] კოლხიდის კალთებს.

ასევე, C-ში ტექსტის დასაწყისში გადახაზულია:

ავიტან მრავალ უამიღობას,
შიმშილს, სიცივეს,
ოღონდ გხედავდე შენ წინ მიმავალს
შუქს მოციმციმეს.

2-9 ჩემი... იჭვით] – C. **3** თავმიდებული] შეფარებული* B; აჭარის] კოლხიდის B. **3-4** სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია:

არვის აღერსი, არავის რისხვა
არ მომანატრებს ცისფერ ხომალდებს.

4 ჩემს] ამ B] ჩემ B. **5** თქვენს] ამ* B] დე B] შენს D] მის E; თქვენს... ასცდეს] ასცდეს აქ მშვიდად მოვლემარ* B. **5-6** სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია:

ვერვინ ვერ შეძლო იმის გაგება,
რომ მე გული მაქვს მიზეზიანი,
რომ ქვა კი არ ვარ და ქანდაკება,
არამედ მისებრ ადამიანი.

6 სხვას... უნდა] შენ კი არ გინდა* B. **7** შენი... ფიჭვი] მიდამოვ, სავსევ ნადვით და ფიჭვით B. **8** არა] კი არ* E. **9** რწმენით... იჭვით] გულში ზღვა იჭვით B. **9** სტრიქონის შემდეგ BEF-ში იკითხება:

არა ვარ ღირსი მე მოფერების!
დავაცხრო რატომ, დავაცხრო რითი?
მე არ მიგრძენია ბედნიერების
ბავშვობიდანვე ღიმილი მშვიდი,
შენ კი არ გინდა ამის გაგება.

ამ სტროფის ბოლო, მეხუთე სტრიქონი მხოლოდ B ვარიანტშია. F-ში მხოლოდ 3-4 სტრიქონები იკითხება.

10-20 რომ... მოციმციმეს] – B. **10** რომ მომავალშიც] უამინდობას C] ხომ შემდეგშიაც EF] და შემდეგშიაც G. **11** უამინდობას, წყურვილს] ავიტან წყურვილს, შიმშილს C. **12** ვხედავდეთ ჩვენ] გხედავდეთ ჩვენს C; ჩვენ] ჩვენს E. **13** ერთი] ღიდი* G. **14** დაბრკოლებათა

ათასგვარ] ავიტანო ბორკილს და ციხის CEF. **14-21** დაბრკოლე-
ბათა... მოციმციმეს] – G. **16** ვხედავდე] მებრძოლი CEF. **20** ჩემი...
სანახავიდან] ოღონდაც თვალით ვხედავდე მხარეს CE. **21** ოღონდ...
მოციმციმეს] ჩემს ნათელ მხარეს შუქმოციმციმეს C] ჩვენს ნათელ
მხარეს შუქმოციმციმეს EF.

*****საღამოს მთების, ღღისით ზღვაური (გვ. 86)**

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 907 (B); 5397 (C); 28897-50, გვ. 153 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 514 (A); „ოქრო აჭარის
ლაჟვარდში“, 1944, გვ. 35 (E); რჩეული, 1944, გვ. 163 (F); ლექსები,
1953, გვ. 132 (G).

სათაური: კურორტები C.

ეპიგრაფი: მუნ გარდავხე მოსვენებად, დამხვდეს რამე ხენი ღაღ-
ნი. შ. რუსთაველი E.

C-ში ლექსის დასაწყისში გადახაზულია: ღღისით, შავ ზღვიდან,
საღამო.

1 საღამოს] საღამო E. **14** საღამოს... [ციხისძირი] – B. **2** მოჰქრის...
ხშირი] დაჰქრის ზაფხულის ნიავი ხშირი* C; მოჰქრის] მოღელავს
C. **3, 4** თვლემს] სოვლემს E. **4** „თვლემს“ C-ში გადახაზულია,
სანაცვლოდ არაფერია მიწერილი. **5** მომწვანო] ძვირფასი B] კალთა
და კორდი* C. **6-7** სტრიქონებს შორის C-ში გადახაზულია:

როგორც სიცოცხლე, როგორც კურორტი,
უღიადესი მომავლის მქონე.

7 როგორც... მქონე] განა მხოლოდ გზა? მხოლოდ B; მომავ-
ლის მქონე] სიცოცხლით სავსე* C. **8** უღიადესი] უუდიდესი E. **8-9**
სტრიქონებს შორის C-ში გადახაზულია:

გზა სარკესავით მიდის კრიალა.
გზები – რა გზები!

9 ვერ შეაჩეროს] არა, ჩვენ მოგვცა B. **10** გზა... როგორც] სხვა-
ნაირ გზების B] ანათებს როგორც* C] მართლა გზაა თუ* C. **11** და
ეს-ეს] როგორც ეს B. **12** გაიგვრიალა] გადიქრიალა B] გაისვრიალა E;
„და“-ს წინ C-ში გადახაზულია „მასზე“. **13** რა დიდებული] დამაცხ-
რობელი BD] შენ [...] დაუცხრომელი C. **14-15** სტრიქონებს შორის
C-ში გადახაზულია:

ვიცი, თუ როსმე ვიგრძენი დადლა,
შენ იქმნე ჩემი თავშესაფარი,
სიბერის ჩემის იყო ნუგეში,
როცა მშრომელმა...
ჩვენმა მშრომელმა თუ იგრძნო დადლა.

15 პოეტის] მგრძნობელი E; პოეტის გული] გული მშრომელი B] ჩვენი მშრომელი C] ჩვენი მშრომელი* D. **16** ხარ... მყედრო] შენა ხარ მისი* C.

ვერდაძლეული (გვ. 87)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 5399 (B); 28897-50, გვ. 154 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 515 (D); კრ. „ახალი კოლხი-და“, 1937, გვ. 72 (E); „ოქრო აჭარის ლაქვარდში“, 1944, გვ. 40 (F); რჩეული, 1944, გვ. 164 (G); თხზულებანი, VII, 1950, გვ. 116 (A); ლექსები, 1953, გვ. 46 (H); რჩეული, 1954, გვ. 39 (I).

სათაური: – B; დაუძღვეველი DEFGHI.

ეპიგრაფი: მტერი ყოველი ჩაღად გიჩანს, ვინმცა იყო... შოთა რუსთაველი F.

თარიღი: 1935 I.

2 ვერდაძლეული] დაუძღვეველი H; ვერდაძლეული გზით] აუღებელი და* B; გზით] გზის BC; შხამიანით] შხამიანი BCDG. **4** მედგარი] საბჭოთა* B] ახალი* B. **5** ძვერს] სძვერს BCG. **6** წინათ] წინად BCG; სიმძიმედ] სიმძიმეთ B. **7** ამინდი] ამიდი B. **9** ზღვაც] ზღვა BCDEF. **11** სტრიქონის დასაწყისში გადახაზულია: ადამიანმა; სუსხი, მტრობა] მტრობა-სუსხი B. **12** ესალბუნება] ესალმუნება EH. **13** ცა, სილაქვარდით] მზე ახლად-ახლა (?)* B. **13** სტრიქონის შემდეგ B-ში გადახაზულია:

გადაიშალა თვალწინ სწორი და
მასვე იძლევა ეს საყორნია,
რასაც იძლევა შორი ფლორიდა,
რასაც ზრდის შორი კალიფორნია.

14 აქ მოსულა, რომ] მოსულა რომა B. **15** მძღედ] მძღეთ BCFG; ზეცა მზიანი] ხალისით* B. **15-16** სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია: არარაობად მოეჩვენება.

ამ ნაწარმოებში იგრძნობა სიახლოვე მაშია გურიელის (1836-1891) ლექსთან „ადამიანი“, რომელიც გამორჩეულად მოსწონდა გალაკტიონს.

მიდიოლა თეთრის ჯარი (გვ. 88)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 205 (BC); 206 (D); 28897-50, გვ. 130 (E).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 583 (A); კრ. „სამშობლო“, 1938, გვ. 323 (F).

სათაური: თეთრების დარბევა* B; დარბევა B; ომი შავი ზღვის პირად B; მოახე* C; – D.

C ხელნაწერის დასაწყისში გადახაზულია: გადავიდა მოახე წვიმა, გადიწურა ხევში ღვარი.

1 თეთრის] თეთრი F. 2 გულდამწვარი] დარბეული* B] გულგამტყლარი* B. 3 მიდიოლა] გაიშალა* B. 2-3 ზღვის... ჯარი] თრიალეთის კალთას ფარავს ცხრაათასი სული ცხვარი C. 5 მინდორზე] მინდვრებზე E. 5-6 სტრიქონებს შორის C-ში გადახაზულია:

მათხოვებდეს ნეტავ ხანჯალს
ქვეყნად ვინმე მეგობარი...
ცხრაათასი სული ცხვარი.

7 ამოეშვა] ამოქოლდა* B] ამოცურდა* B. 8 ჭადრის] პალმის* B. 9 ცხრად] ცხრა B; მისი მხარი] საჩრდილობელი B] მისი მხარი B. 10 ჩრდილი... საამური] დადგა ჩრდილი საამური* B] დადგა ჩრდილი საამური C. 11 ნაზი, წყნარი] ჩრდილის გვარი* B] ჩრდილის გვარი C. 13 მიმავალი... ჯარი] ცხრაათასი სული ცხვარი* B] ცხრაათასი სული ცხვარი C. 14 მით] ქვეშ C; ანკარა... მოდის] ნაკადი გადმოინდა* C. 15 როგორც ნაყინარი] ცივი და მყინვარი* B] ცივი და მყინვარი C. 16 სახრეზე] სამხრეზე A. 17 გაიშალა... კარი] მოდის როგორც ღრუბელთ ქარი* B] წითელ დროშის მოსწანს ტარი B] წამოვიდა ღრუბელთ ჯარი C. 18 ზღვა] სვე B. 18-21 გადმოეშვა... თავზარი]

ავუგუნდა მთაში წვიმა,
წამოვიდა ნიღვარი,
[...] სეტყვამ ცხვარს დაატეხა
ავდრის შიში და თავზარი. C

21 შეშინება] ძრწოლა, შიში* B. 22 თეთრი] ჭრელი C. 23 მოსისხარი] საზიზღარი* B. 24 მიჰყვება] მიყვება BC. 26 ზურგიო] უკან BC. 28 ზღვას გასცქერის] თეთრნი თრთიან* B. 31 მიჰყვა] მიყვა C. 32 ეხლა] მერე* B. 33 საზიზღარი] ცოცხალმკვდარი* B. 25 სტრიქონის შემდეგ C ძირითადი ტექსტისაგან განსხვავებულად გრძელდება:

თმა მეცხვარეს ყალხს დაუდგა,
იხედება ცოცხალმკვდარი
და მშველი კი არვინ არი.
მათხოვებდეს ნება ხანჯალს
ეხლა ვინმე მეგობარი,
სოქვა მან, როცა დაინახა
ყვარა ხრამის პირას მდგარი.
ჯერ თეთრი თხა გადაეშვა,
და მას მიჰყვა [...]
ღრმა უფსკრულში გადინება
ცხრაათასი სული ცხვარი.
ვინ გაუძლოს ამის ნახვას?
და მეცხვარეც, ცოცხალმკვდარი,
გადაეშვა ცხვართან ერთად
მათი მწვემის სანდობარი.

26-33 წინ... საზიხდარი] – C.

ბაზი (გვ. 89)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 28897-50, გვ. 131 (A); დ-101, გვ. 6 (C).
ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 585 (B).
სათაური: – C.

5 სიცხადე] სიცხარე B. 10 მოსულს] მოსილს B. 20 ეკვი-
ლიბრისტს] ეკვილიბისტრს B. 24 მოფარფატეს] მოფარფატებს B.
C-ში ლექსი ასეა წარმოდგენილი:

როგორ სწოვდა ცოცხალ ბაგეს
მახრჩობელი სიცხის ჩრდილი.
უშფოთებდა მოქალაქეს
სიცხადე და ტბილი ძილი.

მადღარია... მისმა ჩრდილმა
რაღაც მშვიდი, რაღაც ზანტი,
უბოლოო კინო-ფილმა
მადრჩობელი დღეთა ლანდა.

გაიარა მაღალ კლდეზე
მდუმარება მაღალ ხიდის,
იგი მიდის მდინარეზე,
იგი ბეწვის ხიდზე მიდის.

საწამლაგით ხელში მოსულს
თან მიდევდა ქუჩაბანდი
და შენობას გრანდიოზულს
მოყვითალო სდევდა ლანდი.

სად მეფობდა ცეცხლისფერი
მაღარიის მძიმე ქროლა,
ეხლა ქვეყნად ყველაფერი
არის ბრძოლა, მსოფლოდ ბრძოლა.

აფრიკისას რომ ჰგავს გველებს,
შავი მდუმარებით სავსე,
მანრჩობელას შლიდა ხელებს
ქალაქის და სოფლის თავზე.

იგი თითქო მავთულზე რბის
ელექტრონის ცემით,
ეჭიბრება ეკვილიბრისტს
მსველელს რადიო გემით.

და კვლავ ხიდის თავზე ისმის,
როგორც მძლავრი აღმაფრენა,
რაც კი დიდი კომუნიზმის
არის აზრი, არის რწმენა.

ტექსტი ნასწორებია: **1** როგორ სწოვდა] იგი დასწვდა*. **3** უშფო-
თებდა] შეუშფოთებდა*. მესამე და მეოთხე სტროფები გადახაზუ-
ლია. **16** მოყვითალო სდევდა] უთითებდა შავი*.

პირველი სტროფი ამ ლექსისა, მცირე ცვლილებით, შესულია
მოგვიანო ხანის ნაწარმოებში „მასთან ბრძოლა“.

ავიაქიმი – საბჭოური ხანის აბრევიატურა; ავიაციისა და ქიმიის
განვითარებისა და გამოყენების ხელშემწყობი საზოგადოება.

შემაჯავრო (გვ. 90)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 64 (B); 7722 (C); 28897-50, გვ. 132 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 586 (A); ლექსები, 1937, გვ. 72
(E); რჩეული, 1944, გვ. 77 (F); რჩეული, 1959, გვ. 132 (G).

სათაური: დანამა, დანამა, დანამა B; – C.

2 აქ] მა B; გადახაროს] გადახაროს B; აქ... გადახაროს] დანამა, დანამა, დანამა* B. 3 რაც... ნამმა] ჟუჟუნა წვიმამ B. 4 შვებულის] იხარდოს* B; აღხინოს] გვიხაროს* B. 6 მზის... უფერადესი] მოსულა, მოსულა, მოსულა* B. 8 მოსაწვევ] გექტარი* B. 10 ეს... მთლი] დანამა, დანამა, დანამა* B; მთლი] სატრფოს B. 12 რამემ] კრეფამ* B. 13 ისევ... ხანამა] ისევე კრეფის ხანამა* B] ისევე შენისთანამა* B. 14 ზვარს... უგულოდ] მოსულა, მოსულა, მოსულა* B. 16 სიმდერა დავაგუგუნოთ] ქალაქიდანაც ტრაქტორი* B. 17 ჩვენი შვებულის] გამარჯვებული* B; შვებულის] შვებულის* B] შვებული B. 17 სტრიქონის შემდეგ B-ში ტექსტი ასე გრძელდება:

ჟუჟუნა წვიმამ დანამა.
 თუ რამემ გაგვახალისოს,
 შეხვედრამ ამისთანამა.
 გაზეთის კითხვის ხანია.
 ჩვენი შვებული მოსულა.
 რადიო მოუტანია,
 ბობოლა დგას გულმოსულად.
 გიცდიდით დიდი ხანია,
 გაზეთი ხომ არ მოსულა?
 რადიო მოგიტანია?
 ბობოლა დგას გულმოსულად.
 შენ რასა ფიქრობ, ჯალათო,
 ჟუჟუნამ...
 მშრომელ ხალხს თუ ვუღალატო,
 გული გამიპოს დანამა!

ეს ტექსტი ნასწორებია: 1 ჟუჟუნამ... დანამა] დანამა, დანამა, დანამა*. 2 გაგვახალისოს] გული გაათბოს*. 5 ჩვენი შვებული] სოფლის გაზეთის*; შვებული] შვებულის*. 6 მოუტანია] მოუტანიათ*. 8-12 სტრიქონები გადახაზულია.

C-ში ტექსტი ასეა წარმოდგენილი:

დანამა, დანამა, დანამა,
 ჟუჟუნა წვიმამ დანამა,
 იხაროს, გაიშრიალოს
 კოლექტივების ეანამა.
 თუ მოსავალმა გვახაროს,
 ისევე ამისთანამა –
 თუ ვუღალატო ამხანაგს,
 გული გამიპოს დანამა.
 დანამა, დანამა, დანამა,

ჟუჟუნა წვიმამ დანამა.
მოსულა, მოსულა, მოსულა,
ჟუჟუნა წვიმა მოსულა,
ბევრია სოფლად ბობოლა,
ხარხარებს ბარბაროსულად.

6-7 სტრიქონებს შორის აქ გადახაზულია: თუ ვინმემ გული მო[...], ისევე.

ტექსტში, რომელიც ფოლკლორის სტილიზაციის ნიმუშია, შეინიშნება პოპულარული ქართული ხალხური სიმღერების დირემინისცენციები.

შეგებული – ვინც შეგება მოიპოვა ახალი ცხოვრებით, მშრომელი.

არმიული მარ (გვ. 91)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 69 (B); 28895-50, გვ. 135 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 589 (D); „ოქრო აჭარის ლაქვარდში“, 1944, გვ. 34 (E); რჩეული, 1944, გვ. 77 (A); რჩეული, 1959, გვ. 68 (F).

სათაური: – BE; მოხუც პაპას CD.

ეპიგრაფი: ნახეს ძალ-გულნი ძმისანი. შოთა რუსთაველი E.

B-ში ფურცლის დასაწყისში გადახაზულია ტექსტი სათაურით „მწერალთა სადამო“:

მამია გურიელი,
ხანდახან მკლავებს უშიჯავდა,

1

მამია გურიელი –
ბავშებს რომ მკლავებს უშინჯავდა,
და შემდეგ დინჯად
ეტყოდა ახლო მდგომარ მეგობარს:
დახედე მკლავებს,
ვერ გასწევდა კახაბერობას?

...

მხოლოდ აკაკი იყო მოწყენით.

...

იგი ბავშვის მკლავს მაღლა გასწევდა
და მერე დინჯად: „სოქვი, ვერ გასწევდა
კახაბერობას.

B-ში ამ ფრაგმენტის მარჯვნივ, ფურცლის ზედა კუთხეში გადახაზულია: მოხუც აკაკი წერეთელს ხშირად... ფრაგმენტის ქვემოთ ასევე გადახაზულია სათაურები: „ლიტერატურული კატორღა“; „თეთნულდი“, გვერდით კი მიწერილია: „მომმესთან ძმობა და მტერთან მტრობა“. ამის შემდეგ წარმოდგენილია ძირითადი ტექსტის ვარიანტი, რომლის თავისებურებებიც ნაჩვენებია ქვემოთ:

2 მოხუცი პაპა] მამია გურიელი* B. **3** ბავშვებს] ბავშებს BC; გვისინჯავდა] უშინჯავდა* B] გვიშინჯავდა BCDE. **7** სტრიქონის შემდეგ B-ში გადახაზულია:

თვითონ კი იყო...
მაშინ აკაკი წერეთლის ენა
ისმოდა, როგორც
ქალებს უყვება სულ სხვა მემუარს.

გადახაზული ტექსტის მეორე სტრიქონში „ენა“ შეცვლილია სიტყვით „ხმა“. **8** და ეხლა] მე კი* B. **8, 13** ეხლა] ახლა F. **10** ვინ... უარს] გვერდს ვინ აუარს* B. **11** ვარ... იმგვარი] რომ ვარ უბრალო, დღიური B; ნაცვლად სიტყვებისა „რომ ვარ“ ჯერ იყო „იგი“, შემდეგ კი – „მე ვარ“. **12-13** სტრიქონებს შორის B-ში იკითხება „ვიყო პატარა“. **13** როგორ... ვიცით] არ შემძლია* B] – B. **15** გაჰქრეს] გაქრეს EF. **16** სტრიქონის შემდეგ B-ში გადახაზულია:

სადაც ძაღლივით ყვავა კარგი [...]
იქ მე ზევსური არ მიმღერია.

17 არმიელი] ჯარისკაცი* B; კლასთან] ვიცი* B] აი E. **19, 20** ჩემი] ჩემი* B] შენი B. **21-24** ჩვენი... ტყვიას] – BF. **22** უსივრცოდ] უსივრცოთ E.

ბოლო სტროფი ამ ტექსტისა არის საწყისი სტრიქონები ლექსისა „ჩვენი არმია გზას მიჰყავს მზიანს“ (გვ. 38).

როგორც B ავტოგრაფიდან ჩანს, ლექსში გადატანილია მამია გურიელის საუბარი აკაკი წერეთელთან. არსებობს ამ წარმოსახვითი საუბრის პროზაული ჩანაწერიც (სგ, XXIII, გვ. 150).

კახაბერობა – იგივე, რაც გმირობა. კახაბერი ქვეყნისთვის თავდადებული გმირის სახელია. იგი ნახსენებია გალაკტიონის ადრინდელ ლექსში „ჩვენი საუკუნე“ [1919] – იხ. ჩვენი გამოცემა, ტ. II, გვ. 97.

სანამ არ ღამსხვრეულან (გვ. 92)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 3472 (B); 70-ა, გვ. 1792 (C); 328 დ., გვ. 1 (D); 28897-50, გვ. 137 (E).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 591 (A); რჩეული, 1944, გვ. 78 (F); ლექსები, 1953, გვ. 96 (G); რჩეული, 1959, გვ. 543 (H).

სათაური: – BCD.

7 ბალში] შემოდგომის* D; ვარდთა ბარდები] ვარდები* D. 8 მიწავე] ნურვინ* D. 9 ცაო] ნურვის* D. 9-10 სტრიქონებს შორის D-ში გადახახულია:

სანამ ჩვენში ვაზია,
ეხლა ჩვენში რთველია.
ციხე ბევრი მინახავს
დროთა კარგთა მნახველი,
არიფონისთანა
ციხის არ ვარ მნახველი.

ამ ფრაგმენტის მეორე სტრიქონში ნაცვლად სიტყვისა „ეხლა“ იყო „სანამ“.

10 ჩემი] მისი* D. 10-13 კოშკი... ფოლადის] – C. 11 დროთა] ცათა* D; ქროლამდის] ქროლვამდის H. 12 მრავალი] თოთხმეტი* D. 13 ყველა მხოლოდ] და სუყველა* D.

ნაწარმოების ბოლო სტროფი ეხმიანება პორაციუსის ოდას და მისგან მომდინარე ა. პუშკინის ლექსს ერთი და იმავე სათაურით – „ძეგლი აღვიგე“.

გალაკტიონის დღიურში არის ჩანაწერი: „თუ ააგებ რაიმეს, უნდა იყოს მკვიდრი, საშვილიშვილი! ლითონზე უფრო მაგარი, პირამიდებზე მაღალი“ (სგ, XIX, გვ. 546).

*** რუმორც მენავემ ძველი სანამე (გვ. 93)

ხელნაწერი: ავტოგრაფი 28897-50, გვ. 140 (B).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 595 (A); „ოქრო აჭარის ლაქ-ვარდში“, 1944, გვ. 124 (C); რჩეული, 1944, გვ. 243 (D).

სათაური: როგორც მენავემ ძველი სანავე C.

ეპიგრაფი: ...სადაცა სადგურნი ნავთა სხენოდეს. შოთა რუსთაველი. C

4 მდინარის] შავი ზღვის C. 5 წინედ] წინად C. 7 გულმოდგინედ] გულმოდგინეთ C. 9 ნეტა] ნეტავ C.

*****ეს ძველი მუზა ცბიერ ბველივით (გვ. 94)**

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 3949 (B); 8192 (C); 4672 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 598 (A).

სათაური: მიუსსეს შემდეგ არვინ ოცნებობს* B; ძველი ცბიერი მუზა* B; სენტიმენტალური მუზა B; მუხები პეტერგოფის ბაღში C; ძველი, ცბიერი მუზა C; – D.

D-ში მხოლოდ ძირითადი ტექსტის 17-20 (მიუსსეს ... შევლია) სტრიქონებია წარმოდგენილი.

C-ში გვერდის დასაწყისში სათაურია: ძველი ცბიერი მუზა. ამის შემდეგ არის ნაწარმოების ტექსტი:

ეს ძველი მუზა [...] გველივით,
აპირებს თავის [...] დილით,
ეხლა ის ფიქრობს, რომ ყოველივე
იწყება მისით, თავდება მისით.
მხოლოდ სახელად ერქვა მას...
და წესებისა გამგეა, მამა
ფრაზებით უეგარს საქმის შეტევა.
მან ეს ქვეყანა იმდენი სჭამა,
რომ თავის კანში ვეღარ ეტევა.
თანამედროვეს იცავს დროებას,
მაგრამ მორწმუნე საკუთარ სარვის,
იგრძნობს თუ არა საშიშროებას,
ისარნაკრავი ლაჩრულად გარბის.
ის მუზა ერთ სიმს არ მოგცემს ძაგრად,
ქუნწი ერთ რითმას აშარიშურებს,
მაგრამ როდესაც მოუჭერ მაგრად,
ორმოცდაათსაც არ დაიშურებს.

ეს ტექსტი ნასწორებია – შეტანილი ცვლილებების შედეგად იგი A ვარიანტის შესაბამის მონაკვეთს უახლოვდება. ამას მოსდევს პორიზონტალური ხაზებით გამოიჯნული ორი სტროფი, რომელთა სრულად ამოკითხვა არ ხერხდება და გაურკვეველია, რამდენად უკავშირდება წინარე ტექსტს. შემდეგ ამავე ფურცელზე სათაუ-

რით „მუზები პეტერგოფის ბაღში“, რომელსაც აქვს მინაწერი „აჭარისტანის პოეტებს“, არის კიდევ ერთი ვარიანტი. მისი მიმართება ძირითად ტექსტთან ნახევნებია ქვემოთ:

1 ცბიერ] ისევ* C. **2** თუ] და* C. **3** მარადის] ეხლა ის* C. **6** უერთდება და] შეუერთდება* C. **7** საცოდავს] მრისხანედ* C. **8-9** სტრიქონებს შორის BC-ში იკითხება:

შენ: აქ წითელი ხალტურა გშეენის,
თუ წითელ-წითელ ღვინის შერევა?
მუზა: ამ ორი შეგობრის ძველის
პირად საქმეში ნურვინ ერევა!

B-ში ამ სტრიქონებს კიდევ ერთი სტროფი ემატება:

იმ დღესაც კლუბში საღამო იყო,
ვიდაც კი კენესდა გულმწუხარეთა:
ახ, ტიკო, ტიკო! ჯან, ტიკო, ტიკო,
ტიკო, შენ განახე საზღვარგარეთა.

B-ში, პირველ სტრიქონში ნაცვლად „იმ დღესაც კლუბში“ თავდაპირველად იყო: კლუბში დამკვრელთა.

9 კლასიკოსების] კლასიკებისას BC. **12** გარბის, გარბის] მხდალად გარბის* B] მხდალად გარბის C. **13** მოიხვევს] რომ ახვევს* B] მიიხვევს B] ეხვევა* C] რომ ახვევს C. **14** კი] რომ* B. **15** მაგრამ] მაგრამ* B] მხოლოდ* B. **16** სტრიქონის შემდეგ B-ში გადახაზულია:

უღრმესს, ურთულესს, მკვეთრს შეეწვია
განცდებს ნამდვილი პოეტის ჩანგი,
სულ პირველისთვის მხოლოდ ეჭვია,
სხვისთვის ქმედითი არის უზანგი.

17-24 მიუსესეს... შესანდობარი] – C. **18-19** (რომ ... გზით) სტრიქონებს შორის D-ში გადახაზულია:

ეს ძველი მუზა მაინც ვერას გზით
გრიუნვალდუსი მაინც ვერას გზით.

20 ძნელია] ეჭვია* B] ეჭვია D. **21** უძველეს დროის] უღრმესს, ურთულესს BD. **22** შეეღვია] შეეწვია* B. **21-24** და... შესანდობარი] – B.

გალაკტიონის არქივში ინახება ავტოგრაფი (5376) ლექსისა „მხეცის ბრჭყალებში მყოფი ლირიკა“. აღნიშნული ხელნაწერის

ცალკეული სტრიქონები ემთხვევა ძირითადი ტექსტის 1-8 და 21-24 სტრიქონებს.

აღფრედ დე მიუსე – იხ. კომენტარი ლექსისა „ტირიფი“ (გვ. 295).

თვალუბით თვალში (გვ. 95)

ხელნაწერი: ავტოგრაფი 28897-50, გვ. 128 (B).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 378 (A).

6 წამით] ნამით **A.** **10** ყაღყზე] ყალხზე **B;** ყაღყზე დამდგარნი] ემზადებიან* **B.** **13** სტრიქონის შემდეგ **B-**ში გადახაზულია: ყალხზე დამდგარი. **14** სტრიქონის შემდეგ **B-**ში გადახაზულია: დაექებენ მომენტს შებმისთვის. **15** წამითი წამით] ნამითი ნამით **A.** **22** მიმავალ] მიმავალს **B;** მიმავალ გზებით] გზებით მიმავალს* **B.** **25** **B-**ში „მხეცს“ შემდეგ გადახაზულია „მზის ამოსვლით“. **26** მზის მონათებით] შემკრთალს და მავალს* **B.** **27** თვალებით] თვალები **B.** **30** სამყაროცა] სამყარო მოვლი* **B.** **31** შეიგნე] შეიბნენ **B.** **34** ზრი-ალეებს] ბზრიალებს **A.**

ცაზე ლეგიონი სცურავს ვარსკვლავების (გვ. 96)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 122 დ., გვ. 15 (B); 133-ა, გვ. 3682 (C); 28897-50, გვ. 152 გვ. (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, II, 1935, გვ. 601 (A); რჩეული, 1944, გვ. 81 (E); რჩეული, 1954, გვ. 162 (F).

სათაური: გუშავი* **B;** – **C;** ცაზე ლეგიონი **E;** იმ ცეცხლს გაუმარჯოს და იმ გათენებას! **F.**

თარიღი: 1921 **F.**

B-ში ფურცლის დასაწყისში იკითხება:

ღამე მანევრები

ვწევარ გულადმა, ვუცქერ ზეცას
და ვფიქრობ: ნახე, ბედი ვისია!

შემდეგ გადახაზულია სათაური „გუშავი“, რასაც მოსდევს ნაწარმოების დასაწყისის მონახაზი:

სცურავს ვარსკვლავების მთელი დივიზია.
მთებში ღრუბლებისას სძინავს ათასეულს.
ყველა მაგონდება, იმედი ვისია,
მაგრამ გათენება წყნარად ეპარება –
ფიქრებს ნაპირების სიგრძივ გადასეულს.

გადახაზული სათაურის გვერდით მიწერილია: სანაპირო რაზმი; კომკავშირელები; ტექსტის მარჯვნივ კი იკითხება: გათენება სადარაჯოზე. მოტანილი ფრაგმენტი ნასწორებია: **1** სცურავს] სძინავს*; მთელი] დაღლილი*. მესამე სტრიქონი (ყველა... ვისია) გადახაზულია. ამის შემდეგ B-ში ნაწარმოების კიდევ ერთი ვარიანტია, რომლის მიმართება ძირითად ტექსტთან ნაჩვენებია ქვემოთ:

2 ცაზე] ცაზე* C] ციდან C; სცურავს] ღელავს* C] თეთრი C; ცაზე... სცურავს] მთელი დივიზია სცურავს* B] ცაზე ღვეიონი პქრება B; B-ში „პქრებას“ გვერდით მიწერილია „სცურავს“. **3** ეღვიძება ხეთა] ტყემლებისას სძინავს B. **4** სფინქსის] მაგრამ* B] ხშირად B] ხშირად* C. **5** ლანდებს] ფიქრებს* B] ნისლებს B] ნისლებს* C; ხიდების] ნაპირების B] ნაპირების* C. **6** სადღაც] საღაც E. **7** რაღაც] სადღაც* B. **5-6** სტრიქონები ~ B. **8-9** და... იგიზგიზა]

აჰა, იგიზგიზა მალალ მყინვარიდან,
ცისკრის ვარდისფერმა, აჰა, იგიზგიზა! B

„ცისკრის“ გადახაზულია. **12** ღამე, კოცონებად] ცეცხლი, მყინვარებზე B] ცეცხლი მყინვარებზე* C; კოცონებად] საოცნებოდ C. **13** ალი] ნისლი* C; ალი, მდინარეზე] ნისლი, ხეობებში B. **14** ამ] იმ BCE; ვიცნობ... ნაპირთა] ჩვენ ვიცნობთ სოფლის* B] მე ამ მდინარეზე B; იქვე B-ში მიწერილია: ვიცნობ ამქვეყნიურ; როცა გამარჯვების ხანა. იმ ნაპირთა] მე ამ მთების* C] ამ ნაპირებს C. **15** მაგრამ... ითქმება] არ იქნება თქმა ხომ შენთან* B; ყველაფერი] ყველაფერის* B; შენთან] თქვენთან* B; ენით] აქ ხომ* B. **16** მოგიყვები მათ] მოგიყვებით ჩემს B. **17** გათენებავე] მწერვალელო B] გათენებავე* C] თეთრო ღამევე C; ყალქზე] ყალხზე BCD. **17-18** სტრიქონებს შორის B-ში იკითხება: ჩვენ ხომ გველოდება კვლავ სხვა გარიჟრაჟი. **18** მანამ] შუქმა* B] სანამ F. **19** შუქთა... ალთა] დღეთა აღმაფერენას, დროთა* B. **19-20** სტრიქონებს შორის B-ში იკითხება: იმ დღეს გაუმარჯოს და დიდ გათენებას. **20** იმ... გაუმარჯოს] და შენს ორეულს, სანატრელ ცისკარს* B; „ცისკარს“ გადახაზულია, მიწერილია „მერანს“. იქვე გადახაზულია ამ სტრიქონის კიდევ ერთი ვარიანტი: იმ დიდს, იმ მსოფლიო დღეებს გაუმარჯოს. **21** იმ] სხვა* B.

ავტორისეული გვიანდელი დათარიღება სანდოდ არ მიგვანჩნია. ლექსი, პირობითად, პირველი პუბლიკაციის მიხედვით დავათარიღეთ.

გვადალკვიშირი (გვ. 97)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 3450 (B); 4467 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 197 (A); რჩეული, 1954, გვ. 93 (D); რჩეული, 1959, გვ. 208 (E).

სათაური: – B.

თარიღი: 1935 DE.

B ავტოგრაფი დაზიანებულია: ტექსტი იწყება მეორე სტროფიდან.

2 გაჰქრა] გაქრა DE. 10 ანუ] ანდა DE. 31 სტირის] ტირის DE. 24 ზვირთებს] წყალს* B. 31 სირი] მწირი B.

ლექსის დასკვნითი სტროფი აღებულია ა. პუშკინის ნაწარმოებიდან „***Ночной зефир“ („ღამის ზეფირი“). საგრძნობია აგრეთვე რიტმულ-მელოდიური სიახლოვე დასახელებულ ლექსთან.

გვადალკვიშირი – მდინარე ესპანეთის სამხრეთში.

***უცხოეთის გზიდან გზამდე (გვ. 99)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 66-ა, გვ. 1536 (B); 3273 (C); 4360 (D); 327 დ., გვ. 29 (E).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 218 (A); თხზულებანი, VII, 1950, გვ. 180 (F).

სათაური: ვარშავიდან ბერლინამდე D; ფოშტა E; შენს ფენილზე მიდი-მოდის F.

თარიღი: 1935 ACDF.

1 უცხოეთის... გზამდე] პარიზიდან ბერლინამდე B] ვარშავიდან ბერლინამდე* D. 14 უცხოეთის... ფარავ] – F. ეს სტრიქონები C-ში გადახაზულია. 3 მგზავრმა იცის] თვით არ იცი B. 7 მიაქვს... აქამომდის] მიაქვს ჩემთვის უცნაური* B] მიაქვს უცხო აქამომდის B. 9 იტანს] რეკვას B. 15 B-ში სტრიქონის დასაწყისში გადახაზულია: „ყველა იღებს და“. ერთს] მე B] ბეკს F; ემართება] მემართება B. 16 ეღირსა] ვეღირსე B. 17, 18 ელის] ველი B. 19 ფეთქვა] ცნობაც* B.

21 შენ... გულის] საყვარელ გულს შენ აშორებ F; აშორებ] მაშორებ
B. 22 მის] ჩემს B. 23 უცხოეთის... გზამდე] პარიზიდან ვარშავამდე
B] ბერლინიდან ვარშავამდე F.

E-ში ტექსტი განსხვავებულიად არის წარმოდგენილი და მოგ-
ვაქვს მთლიანად:

დარიალის ხეობაში
მიმავალო შარავ,
შენ არ იცი, ჩემთვის რამდენ
საიდუმლოს ჰყარავ.

შენს კლდეებში მშვენიერი
ჰყვავის ბზა და ბაო,
დარიალის ხეობაში
მიმავალო გზაო.

შენს ფენილზე მიდი-მოდის
ათასგვარი მგზავრი –
მიაქვს თავის სიყვარული,
ან ფიქრი და ჯავრი.

ყოველნაირ რეკვას იტანს
შენი გული ლოდის –
ზოგი ეტლით, ზოგი ფეხით,
ფოსტა მიდი-მოდის.

მიაქვს, მიაქვს ბარათები
შენს სივრცეებს მარადს,
ყველა ხარობს და მხოლოდ მე
ვერ ვეღირსე ბარათს.

ველი, როგორც ამოხეთქვას,
ველი, როგორც მადანს,
მაგრამ მცირე რამე ცნობაც
ჩემამდე ვერ ატანს.

დამაშორებ საყვარლის გულს
და ჩემს გულსაც ბზარავ,
დარიალის ხეობაში
მიმავალო შარავ!

ვარიანტი ნასწორებია. 2-3 სტრიქონებს შორის გადახახულია:

შენს ნახვაზე გულში რამდენ
მწუხარებას ვფარავ.

3 შენ... რამდენ ვინ გაიგოს გულში რამდენ*. 4 საიდუმლოს] გამოცანას*. 10-11 სტრიქონებს შორის გადახაზულია:

ზოგი ეტლით, ზოგი ფეხით
მიაქვს ღვინო, სიყვარული,
ოცნება და ჯავრი.

16 ფოსტა] შენით*. 17 ბარათები] წერილები*. 18 სივრცეებს] რიდებს*. 21 ამოხეთქვას] განახლებას*. 23 მაგრამ მცირე] სულ უბრალო*. 25 სტრიქონის დასაწყისში გადახაზულია: „რად“; „შენ“.

E ავტოგრაფი ბადებს ვარაუდს, რომ ლექსი გადმოსცემს პოეტის განცდას ოლია ოკუჯავას გადასახლების გამო. ტექსტი პუბლიკაციისას ავტორმა, ასე ვთქვათ, გააუცხოვა.

ლექსი პირობითად 1936 წლით დავათარიღეთ.

აპსინელი (გვ. 100)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4120 (B); 4480 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, V, 1952, გვ. 31 (A).

სათაური: იტალიიდან* B; იტალიიდან C.

თარიღი: 1935 AB.

B ავტოგრაფი არის ნაბეჭდი, ავტორის მიერ ნასწორები ტექსტი. C-ში ტექსტის დასაწყისში გადახაზულია:

სიკვდილს შენ როდი
შეუშინდები,
იგი, ძმა, მუდამ
შენს მხარეზეა.
შენ გეშინოდეს
იმგვარ სიცოცხლის,
სიკვდილს რომ ჰგავს და
უარესია.

გადახაზული ტექსტი, მცირე ცვლილებით, არის პირველი სტროფი ლექსისა „ნეაპოლში“ (გვ. 61).

3 დაგტრიალებს] დაგვტრიალებს* B. 20 რა] ეს BC; სამარცხვინო] იტალიის* B] იტალიის C. 22 ო] ო* B] მაშ* B] ხალხ(?) B. 24 ის... სიკვდილზე] სიკვდილს რომ ჰგავს და BC.

ლექსი წარმოადგენს გამოძახილს აბისინია-იტალიის ომზე (1935-1936 წლები).

აბესინელი – აბისინიის მკვიდრი; აბისინია – თანამედროვე აფრიკული სახელმწიფოს – ეთიოპიის ძველი სახელწოდება.

მწერალი ბრიმით – პარიზის კონგრესზე (გვ. 101)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4330-4332 (B); დ-98, გვ. 1551–1553 (C).

ნაბეჭდი: გ. „კომუნისტი“, 1936, №145, 24 ივნისი (A).

სათაური: მწერალი ბრიმით* B; მწერალი ბრიმით B; – C.

თარიღი: 1935 B.

14 მტერი ბევრი* C. 16 ხმაც] ხმა* C. 18 ტრიბუნასთან კი] და ტრიბუნასთან* C; დგას] სდგას B. 23, 24 პოეტი მწერლობა C; 23 სუნთქვას] წერას* C. 28 შუქი სვეტი* B. 30 სოფლი... თუ] აღელვებულ ხმით არღვევს* C. 32 სდევს] ფარავს* C. 33 გარსში] ქსელში* C. 38 ვერ გამოარკვევს] ვერ გაიგებენ* C] არ გაამუდგენებს C. 40 მხურვალე] საღამი* B. 45 კონცლაგერია] მეფობს გესტაპო C. 51 მიუხედავად ამისა] მაგრამ ამაოდ, იქ მაინც B. 53 არაღვგალი] არაღვგალური B. 55 უხის] უხედს C. 56 მოლოდინში, რომ] შიშმოლოდინში* C. 57 პოლიციელი] აპა, გესტაპო C. 63 ამ] დიდ D. 84 სულ... დაგმართეს] თქვენ გაძევებამ, გზებმა აღმართეს C. 87 ხომ პოეტების] თუ გერმანია* C. 89 სამშობლო... ჰიტლერის] მკვლელების და ფაშისტების C. 94 აი რისთვის] ჩვენ მისთვისა C; და რისთვის] ჩვენ მისთვის C. 101 ჰფეთქდა] ფეთქდა BC. 109 დიდი] კარგი C.

ჰანრიხ მანი – იხ. კომენტარი ლექსისა „მე გამოვშორდი ავადმყოფ მხარეს“ (გვ. 288).

ლიონ ფოისტვანგერი (1884-1958) – გერმანელი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე, ანტიფაშისტი.

რემედასი – რევოლუციის მებრძოლთა დამხმარე საერთაშორისო საზოგადოება. 20-30-იან წლებში საქართველოში გამოდიოდა ჟ. „რემედასი“.

კონცლაგერი – საკონცენტრაციო (ტყვეთა) ბანაკი ფაშისტურ გერმანიაში.

მესამე იმპერია – იგულისხმება გერმანიის ფაშისტური იმპერია 1933-1945 წლებში.

გენა – ჯოჯოხეთის ცეცხლი.

ანრი ბარბიუსი – იხ. კომენტარი ლექსისა „ჰანრი ბარბიუსი კონგრესზე“ (გვ. 298).

რომენ როლანი (1866-1944) – ფრანგი მწერალი და ჰუმანისტი, ნობელის პრემიის ლაურეატი.

ანდრე მალრო (1901-1976) – ფრანგი მწერალი და ხელოვნების თეორეტიკოსი.

ადოლფ ჰიტლერი (1889-1945) – გერმანელი პოლიტიკოსი და სახელმწიფო მოღვაწე, გერმანიის კანცლერი 1933-1945 წლებში.

ოქრო (გვ. 105)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 328 დ., გვ. 19-20 (B); 66-ა, გვ. 1529 (C); 4201 (D); 4336 (E).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 255 (A); რჩეული, 1954, გვ. 97 (F); რჩეული 1959, გვ. 188 (G).

სათური: ვერსალი და ტრიანონი* B; ვერსალი ოქროში BC; – D; ოქრო ვერსალში E.

თარიღი: 1935 FG.

D-ს დასაწყისში იკითხება:

მკვლელის სახელი სისხლისმსმელი კაპიტალია,
ამერიკაა, გერმანია, თუ იტალია.

2 რაც... დიდებულ] ბაღებს, სურათებს* B] ბაღებს, ჩარჩოებს* B] აგერ ვერსალის B] რაც კი ვერსალის CE; რაც... სასახლეებს] ხალხის გახდება, რაც მსოფლიოს D. 3 ნუ გეგონება] რომ თვალი მოჰკრა B] რომ თვალი მოჰკრა* C; ნუ... უმანკო] ოქრო არაა უბოტოქრო D; ის უმანკო] უბოტოქრო B. 5 ყველა... ამნაირად] ყოველი საგნის ამნაირად BC] ყოველი საგნის ხალხის სისხლით D. 6 თოვა] გროვა B] გროვა* C. 7 შეაყენა] მოაგროვა B] მოაგროვა* C. 8 ძვირფასი... ჩქარა] ჰქუხდა სასახლე, აზარფეშით ღვინო D; ძვირფასი] მითა BC; ჩქარა] ღვინო BC. 9 ყველაფერო, ავსებულა] ყველაფერი, ავსებულა* B. 11 ჩარჩოებში] კვლავ შეივსეთ* B; კვლავ მოქროვდით] და მოქროვდით B. 12 მოჰქროდი] მოქროდი B. 14 უცვარი] კაპიტალი* B. 15 „მისცა“-ს შემდეგ B-ში გადახაზულია: „ამ“; ოქროსაც] ოქროსა B. 16 სწრაფი] ზანტი* B; მისებური] უნებური BC. 18 ამ... მოიჭრა] ეხლა კი დროა სასახლეში შეიჭრას D; მოიჭრა] შეიჭრა B] შეიჭრა* C. 19 რველუცია] რველიუცია* B] ოქრომაც იგრძნო B] ოქრომაც იგრძნო* C] ოქრომაც იგრძნოს D. 20 მეფე... ბობოქარს] ლიუდოვიკის მიწისაკენ თავი წავიდა B] ლიუდოვიკის მიწისაკენ თავი წავიდა* C] ლიუდოვიკო ქვეშ მოექცა ტადლას ბობოქარს C. 21 ოდეს] როს* B; პარიზი... ოქროს] როს საფრანგეთი მღვრიე ილა* B] პარიჟი გადაღუ-

ღდა ოქროსავითა BC; C-ში ეს ფრაზა გადახაზულია; 21 მიაგავდა] მიაგავდა F. 20-21 მეფე... ოქროს] – D. 22 არა] გაჰქრა* B] იყო B] იყო* C. 23 არც... მაძიებლის] არ უნდათ ოქროს მაძიებლებს B] არ უნდათ ოქროს მაძიებლებს* C; საწმისი] საწმისიც BE] საწმისიც* C. 24 არის] უნდათ B] უნდათ* C. 27 ჩვენი მინდვრების] სასიყვარულოდ* B] სხვა მინდვრებისას B] სხვა მინდვრებისას* C; ალერსიან] ეალერსოს B. 28 თანამედროვე] და არ იღლება* B; შეჰქმნას] შექმნას BCDG. 29 სტრიქონის შემდეგ D-ში იკითხება:

ჩვენს ქვეყანაში, სადაც მხოლოდ შრომა ბობოქრობს,
ცოდნა და ცოდნა! აი რაა ნამდვილი ოქრო!
მკვლელის სახელი სისხლისმსმელი კაპიტალია
მუდამ, მარადის...

30 მშვენიერ ბაღებს] და ამნაირი* B] მშვენიერ ბაღში B] მშვენიერ ბაღში* C; გაეკრა] იძროდა B] გაეკრა* C. 30-31 მშვენიერ... ტრიანონი] – D.

კლონდაიკი – რეგიონი კანადაში, სადაც XIX საუკუნის ბოლოდან დაიწყო ე.წ. ოქროს ციებ-ცხელება ანუ ოქროს ველური მოპოვება.

ვერსალი – საფრანგეთის მეფეთა რეზიდენცია პარიზის ახლოს, სახელგანთქმული სასახლითა და ბაღით.

ტრიანონი – ვერსალის პარკში აგებული იყო ტრიანონის დიდი და მცირე სასახლეები.

მისი ბუნება (გვ. 107)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4356 (B); 66-ა, გვ. 1522 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 247 (A); რჩეული, 1954, გვ. 98 (D).

სათაური: – C.

თარიღი: 1935 D.

4 კაპიტალი] ძველო მხარე* C. 14 მოძღვარს] პატერს C. 14-15 ეთხოვება განა] ვით ვერ უნდა სთხოვოს* C. 17 სტრიქონის შემდეგ BC-ში იკითხება:

ვერც პოლიციას, მაგრამ ესლა
შენ აღარ იცდი,
ძალაუფლებით შემოსე შენ
შენი ფაშისტი.

ის შენთან მოდის სიხარულით,
შენ მასთან მიდი.
სულთ ბინძური, გულით მყრალი,
საქმით ბანდიტი.

18 მაინც საზარი] მის საშუალებით **BC. 22** საშუალებით] მეშვეობით **D. 32** ნიჭის] მკლავის **C. 35** და... რიგი] მსოფლიოს რიგი **BC**] კაცობრიობა* **C**] მსოფლიოს გული **C. 37** იგი] კრული* **C. 39** საღამო ამ] ამ შფოთიან* **C. 40-41** მის მგზნებარე... ჩანგს] ჩვენი საღამო* **C**; მის... დროშას] ყველას, რომელსაც სურს უკეთეს გზით გვიწინამძღვროს **B**] რომენ როლანს, ჩვენს ანდრე ჟიდს, ჩვენს ანდრე მალროს **C. 42** არა... რომელთ] მათ კი რომელთა **B**] მაგრამ ნაწილი **C**; მოქმედება] მხატვრებისა **C. 43** ძველმა ევროპამ] ბურჟუაზიამ **B. 45** სტრიქონის შემდეგ **BC**-ში იკითხება:

რაც კი გააჩნდათ, რომ შესწირეს
მსხვერპლად კაპიტალს,
უნდა შეგსძახოთ: კაპიტალი
შენ არ გაგიტანს!

ბევრის გზა კიდევ რყევაშია,
მიდი-მოდიან,
მაგრამ ეს რყევა ფაშიზმისთვის
კარგი როდია!

ამ სტრიქონებში შეტანილია შემდეგი ცვლილებები: **1** რომ შესწირეს] მან შესწირა **C. 3-4** უნდა... გაგვიტანს] მაგრამ ნაწილი ჩვენთან არის: ვიცე: გაგვიტანს **C. 5** ბევრის გზა] ნაწილი **C.**

46-49 რომ... ბუნება] – **BC.**

ჩვენი აზრით, **40-41** სტრიქონებში – ორსავე ნაბეჭდ ტექსტში – გაპარული იყო ტექნიკური ხარვეზი („მის მგზნებარე ჩანგს გაუმარჯოს, / მის ნათელ დროშას!“), რომელიც ასე გასწორდა:

მის ნათელ დროშას, მის მგზნებარე
ჩანგს გაუმარჯოს!

სამშობლო (გვ. 109)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4390 (B); 123-დ., გვ. 3 (C).

ნაბეჭდი: ქ. „მნათობი“, 1936, №2, გვ. 69 (D); თსხულებანი, III,

1940, გვ. 185 (A); „მამულს სიცოცხლეო“, 1943, გვ. 45 (E); რჩეული, 1944, გვ. 93 (F); რჩეული, 1954, გვ. 36 (G).

სათაური: მოღუდუნებს ვისლა B; – CE; ლექსი განახლებულ ქვეყანაზე D; გამარჯვებას თანაბრად სწერს FG.

თარიღი: 1929 G.

B-ში ტექსტის დასაწყისში იკითხება:

მოღუდუნებს აგერ ვისლა,
რკინისგზებზე კაცი ზანტი,
მოიდუშა, დაინისლა,
ძლივს მოძრაობს მისი ლანდი.

1, 4, 16 სწერს] წერს G. **2** სამშობლოს] საქართველოს* B] ჩვენი ქვეყნის* B] და ჩვენში კი B] საქართველოს C. **5-6** სტრიქონებს შორის C-ში გადახაზულია:

არვინ ეტყვის დღეს სამღურავს
ამ თებერვლის სიმაისეს,
რომ ბერს ქუდი ასე ხურავს,
ახალგაზრდას კიდევ ისე.

7 ძალა სწევდება] სდევს ოცნება C; „სდევს ოცნება“ გადახაზულია და სანაცვლოდ არაფერია მიწერილი. **9** ერთმანეთთან შეჯიბრება] ოცნებათა შეჯიბრება* C. **10** წარბზე] გვერდზე* B. **11** ახალგაზრდას ცოტა] ენტუზიასტს ჭაბუკს C; გვერდათ] გვერდად E. **13** სტრიქონის შემდეგ C-ში გადახაზულია: ფართო გზის თუ ვიადუკის. **14** სამშობლოს] საქართველოს* B. **14-17** სამშობლოს... ჭაბუკი] – C.

B-ში ტექსტის ბოლოში მეორდება ამ ავტოგრაფის 1-4 სტრიქონები (მოღუდუნებს... დავევიანდი), რომლებიც ძირითად ტექსტში არაა.

ეს ორი იგივეობრივი სტროფი (მხოლოდ ერთი ცვლილებით: 4 ძლივს... ლანდი] თითქო ფიქრობს: დავევიანდი!), რომელიც B ვარიანტს დასაწყისსა და დასასრულს ემატება, სხვა ფერის მეღნითაა მიწერილი.

პირველნაბეჭდში ლექსი ვრცელი ვერსიითაა წარმოდგენილი:

ლექსი განახლებულ ქვეყანაზე
საქართველოს მთებს მრავალფერს,
შარაა თუ ვიადუკი –
გამარჯვებას თანაბრად სწერს
თმაჭალარა და ჭაბუკი.

მოსუცი არ გუღმაგიწყოლს,
ახალგაზრდას სდევს ოცნება
და ორივეს სურს დაიწყოს
ოცნებათა შემოწმება:

სიყვითლით და დაობებით
რომ ბორგავდა წინათ ფოთი,
შრება ძველი ჭაობები
და რიონის ცხრება შფოთი.

ცხრება მისი მავნე შფოთი,
გადარევა ველარ ართობს;
გასჭრეს რა სხვა კალაპოტი –
ის ძველს, ძვირფასს, სტოვეებს ფართობს.

სად ხვდებოდენ ზღვა ძლიერი
და ფაზისი მედიდური –
უახლესი, მშვენიერი
დაფუძნდება ნავთსადგური.

დრომ კი ძველი მაღარიით
მოშხამული ატმოსფერა
ახალ ჩაით, ახალ იით
ახლად გააოქროსფერა.

ვით ჭაობი, ისე გაქრა
უამური სიმწრის ჯაფა,
შფოთიანი, ძველი გაყრა,
უმკაცრესი პაპისპაპა.

სწუხდა, მაგრამ რაზე სწუხდა,
რად დაღაავდა ზვიროს რიონი?
აგერ, ველად აზურმუხტდა
ხე, მრავალი მილიონი.

ოცი ათას გეკტარ მინდორს
ციტრუსების გვინდა ვარდი,
მილიონი კი არ გვინდა:
მილიარდი, მილიარდი.

ფორთოხალი, მსგავსი მთვარის,
მისი დარი და ამინდი,
ფორთოხალი კი არ არის,
მტრისთვის არის დინამიტი.

ციტრუსები გადართული –
ეს სარკეა ჩვენი ყოფა,
ერთის ძალით გამართული
შეგნება და ნებისყოფა.

ამ ლექსის ცალკეული მონაკვეთები პოეტმა სამ სხვადასხვა ნაწარმოებში გამოიყენა. ლექსები: „სამშობლო“, „მოგონება მშობლიური მხარის“ და „ფიქრები სამშობლოზე“ დამოუკიდებელ ტექსტებად პირველად დაიბეჭდა 1940 წელს, თხზულებათა მესამე ტომში.

ვიადუკი – ხიდის ტიპის ნაგებობა, რომელიც აიგება ხრამის პირზე გზის გაველისას.

ფიქრები სამშობლოზე (გვ. 110)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4396 (B); 7613 (C); 101-დ., გვ. 13 (D).

ნაბეჭდი: ჟ. „მნათობი“, 1936, №2, გვ. 69-70 (E); თხზულებანი, III, 1940, გვ. 109 (A); რჩეული, 1944, გვ. 207 (F); რჩეული, 1954, გვ. 88 (G).

სათაური: მარსელი BC; – D; ლექსი განახლებულ ქვეყანაზე E.

თარიღი: 1935 FG.

C-ში მხოლოდ ლექსის 2-9 სტრიქონებია წარმოდგენილი, ხოლო D-ში 10-21 სტრიქონები.

D-ს დასაწყისში გადახაზულია:

რიონისგან დაჭაობდა
მთლად კოლხიდა, მერე ფოთი.
ესლა შრება ჭაობები
და რიონის ცხრება შუთი.

2, 21 ნავოსადგური] ნავსადგური G. 4 შორს გაჰყურებს] გადაჰყურებს C. 12 შრება ძველი] ესლა შრება* D. 13 სცხრება] ცხრება G. 15 გადალექვა] გადარება D. 17 ძველი] წყალი* D; ძვირფასს] მდიდარს* D] უგრცესს G. 18 სად... ძლიერი] და სადაც ის ერთოდა ზღვას D; ეს სტრიქონი D-ში გადახაზული არ არის და იქვე მიწერილია საბოლოო ვარიანტი. ხვდებოდენ] ხვდებოდნენ G. 19 რიონი] ფაზისი* D] წყალი* D. 20 მშვენიერზე] დაფუძნდება* D] უახლესი D. 21 დაფუძნდება] და ძლიერი* D. 21 ნავოსადგური] ნავსადგური F. 22 სილატაკე] უღონობა F. 22-25 აქ... რონა] – BD. D-ში ხელნაწერის ბოლოს იკითხება:

ახალმა დრომ მაღარიით
მოშხამული ატმოსფერა
ახალ ჩაით, ახალ იით
ახლად გააოქროსფერა.

აქ პირველ სტრიქონში ნაცვლად შესიტყვებისა „ახალმა დრომ“ იყო „დიდი ხნიდან“.

იხ. ვარიანტები და კომენტარი ლექსისა „სამშობლო“ (გვ. 326).

მარსელი – საფრანგეთის უმსხვილესი საპორტო ქალაქი.

რონა – მდინარე საფრანგეთში.

მოგონება მშობლიურ მხარის (გვ. 111)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4391 (B); 7614 (C); 101-დ., გვ. 7 (D).

ნაბეჭდი: ქ. „მნათობი“, 1936, №2, გვ. 69 (E); თსზულებანი, III, 1940, გვ. 107 (A); რჩეული, 1944, გვ. 206 (F); რჩეული, 1954, გვ. 87 (G); რჩეული, 1959, გვ. 184 (H).

სათაური: მისცემია ძილს ბრეტანი B; – D; ლექსი განახლებულ ქვეყანაზე E.

თარიღი: 1935 FGH.

D-ს დასაწყისში გადახაზულია:

დრო, რომელიც იყო, გაჰქრა,
პაპის პაპის პაპის პაპა,
შუთთან ძველი გაყრა,
უამური გზა და ჯაფა.

1 მშობლიურ] მშობლიური BCDGH. 2-9 მისცემია... არემარე] – D. 10-25 იქ... დინამიტი] – C. 10 გაჰქრა] გაქრა GH. 13-14 სტრიქონებს შორის D-ში გადახაზულია:

დრო გავიდა და რიონი
ჩვენი ჭალა.

14 ჰექტარ] გექტარ B. 16 მილიონი... არ] მილიარდი ცალი* D. 18 სწუხდა] ქუხდა GH. 18-21 ასეთ... მილიონი]

წინად აქ სხვა დროზე სწუხდა
ხანისწყალი და რიონი,
აწუ ბაღებში აზურმუხტდა
ხე მრავალი მილიონი. D

ამ სტროფის მესამე სტრიქონი თავდაპირველად ასე იყო წარმოდგენილი: ეხლა ბადთა აჩუხჩუხდა.

22, 24 გრეიპფურუტი] ფორთოხალი **D. 25** ყუმბარაა] არის მიიმე* **D. 25** სტრიქონის შემდეგ **D**-ში გადახაზულია:

მანდარინა დაბროლილი,
მანდარინა ჩვენი მხარის
მანდარინა კი არ არის,
არის ტყვია და ყუმბარა.

ამის შემდეგ კი **D**-ში იკითხება:

ციტრუსები გადართული
ეს სარკეა: ჩვენი ყოფა.
ერთის ძალით გამართული
შეგნება და ნებისყოფა.

იხ. ვარიანტები და კომენტარი ლექსისა „სამშობლო (გვ. 326).
ბრეტანი – საფრანგეთის ერთ-ერთი რეგიონი.

მოდის (გვ. 112)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 1896 (B); 4424 (C); 70-ა, გვ. 1784 (D); 128 დ., გვ. 10 (E).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 130 (A); რჩეული, 1944, გვ. 214 (F); რჩეული, 1959, გვ. 195 (G).

სათაური: – BDE; გავიდა იმ ომიდან* C.

თარიღი: 193... D. 1935 FG.

2 გამოვიდა... თვრამეტი]

გავიდა იმ ომიდან
წელიწადი ცამეტი. B

გავიდა იმ ომიდან
წელიწადი თვრამეტი* D.

გავიდა იმ ომიდან
წელიწადი თვრამეტი. E

6 სამთარის] წყურვილსა BE] წყურვილსა* D] საარის **D. 7** ძნელ] და BDE. **10** გაიარეს] გავიარეთ BE] გავიარეთ* D. **13** ვინ... შესან-

დობარი?] შეეხვით შესანდობარი BDE] შეეხვით შესანდობარი* C. 13 სტრიქონის შემდეგ BD-ში იკითხება:

გულო ჩემო მდელვარე,
სულო ჩემო მყივარო,
ერთი დღეც არ გქონიათ
მშვიდი, უსატკივარო!

13 სტრიქონის შემდეგ D-ში მიწერილია თარიღი: 193..., ხოლო შემდეგ P.S. და ზემოთ მოტანილი სტროფი, რომელიც პოეტის სიცოცხლეში არ დაბეჭდილა და თო-ში რატომღაც ცალკე ლექსად არის შეტანილი (ტ. IV, გვ. 18). შემდეგ ისევ მეორდება თარიღი: 193...; რაც შეეხება 14-21 სტრიქონებს, როგორც ჩანს, D-ში ეს სტრიქონები სწორებისას არის დამატებული და მიწერილია ტექსტის მარჯვნივ, ფანქრით. პოეტს სწორებისას ფრამგენტები ფანქრითვე დაუნომრავეს. ამის მიხედვით, ჯერ უნდა ყოფილიყო P.S.-ში წარმოდგენილი სტროფი, შემდეგ კი – დანარჩენი ტექსტი.

14 მშვიდი] მათი* D. 14-25 მშვიდი... მილიონების] – BE. 15 მესია] მესხია D. 15-16 სტრიქონებს შორის D-ში გადახაზულია:

ბევრს თავი რომ ეგონა
[...] მესხია.

16 მყუდრო] მშვიდი D. 17 ეხლა] ცივი D] ახლა G. 18 მოდის] ეხლა D. 19 ურჩი] მოდის D. 22-25 ძალა... მილიონების] – CD .

პერ-ლაშეზი – იხ. კომენტარი ლექსისა „პანრი ბარბიუსი კონგრესზე“ (გვ. 298).

„ლუმანიტი“ (გვ. 113)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები; 4380 (B); 37 დ., გვ. 37 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 153 (A); რჩეული, 1944, გვ. 277 (D); რჩეული, 1954, გვ. 90 (E); რჩეული, 1959, გვ. 192 (F).

სათაური: იუმანიტე C.

თარიღი: 1935 DEF.

2 მეტი... არა] მას არაფერი C. 7 ვერსად... პპოვა] ვერ პპოვა ვერსად* C. 8 სიმხნევემ] სიმაგრემ* C. 10 ეხლავ] ეხლა C] ახლავ EF. 12 გადასწვიტა] გადაწვიტა EF. 13 და უცვებ] უეცრად* C. 14-15 ხმათა... იყიდვ] მოვარდა, ხენის შეხარა კიდე* C. 16-20 „ლუმანიტი“...

„ლუმანიტე“] „იუმანიტე! იუმანიტე! იყიდეთ ყველამ იუმანიტე“ C; 16, 17, 18, 20 ლუმანიტე] ლ'უმანიტე B. 23 ახალ] ახლა AD. 25-26 როგორც... და] უმუშევარი მწარე მხნეობის (?)* C] და უმუშევარს ვით C.

„ლუმანიტე“ – გაზეთი, საფრანგეთის კომუნისტური პარტიის ორგანო.

***ლანკაშირში (გვ. 114)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4463 (B); 5344 (C).

ნაბეჭდი: თსზულებანი, III, 1940, გვ. 239 (A); რჩეული, 1954, გვ. 95 (D).

სათაური: ლანკაშირში BD.

თარიღი: 1935 D.

1 ლანკაშირში] ჯვარედინზე* B] ჯვარედინზე C] ის ცაცხვები C. 1, 9 ეხლაცა] ახლაც D. 3 მუშების] ყრილობის* B; მუშების გაისმო-და] ყრილობის ბანს აძლევდა C. 6 ცრემლებს ემბაზი] ძველი სახნისი* B] ძველი სახნისი C; როგორც... ემბაზი] ვარჯგაშლილი, ლამაზი D. 7 მუშებს... მცირე] ხედმეტ გადასახადს* B] ხედმეტ გადასახადს C. 8 აკლდებოდა ხელფასი] ჰკრებდა მამასახლისი* B] ჰკრებდა მამასახლისი C; იგი ცაცხვი] ის ცაცხვები C; დგას] სდგას C. 11 სად უჭერდა] სადაც ჭრიდა C. 12 მოძალადის] ბოქაულის* B] ბოქაულის C. 13 სადაც] და აქ* C. 17 საით... აქვს] გლეხის შრომა სხვას მიჰქონდა* B. 18 ან] და* B. 21-24 და... ლექსები] – C. 24 სტრიქონის შემდეგ B-ში იკითხება:

ის ცაცხვები თუმცა კვლავ დგას,
ვერ ვჭკვრეტ მტრების ბანაკებს,
აწ თავის ბედს მშვიდ საუბრით
თვითონ ხალხი განაგებს.

ეს სტროფი ნასწორებია: 1 ის... დგას] ჩვენში სხვაა, ჩვენში ეხლა.
2 ვჭკვრეტ] ვჭკვრეტ. 3 აწ] აქ.

C-ში ფურცლის მარჯვენა მხარეს ირიბად მიწერილია:

ის ცაცხვები ეხლაცა სდგას,
ვერ ვსცქერ მტრების ბანაკებს,
აქ თავის ბედს მშვიდი ენით
თვითონ ხალხი განაგებს.

ლანკაშირი – საგრაფო ინგლისში, დიდი სამრეწველო რეგიონი – ცნობილი მუშათა გამოსვლებით.

პერსი ბიში შელი (1792-1822) – ინგლისელი პოეტი, ევროპული რომანტიზმის თვალსაჩინო წარმომადგენელი. ეხმაურებოდა მუშათა გამოსვლებს.

ეიფელის კოშკი (გვ. 115)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 1569 (B); 4337 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 175 (A); რჩეული, 1944, გვ. 237 (D); რჩეული, 1954, გვ. 90 (E); რჩეული, 1959, გვ. 207 (F).

თარიღი: 1935 EF.

2 არის მთასავით] აი მართლაც რომ* B. 7 ვით მოხარული] მდევდა აღური* B; მოხარული] მხიარული BC. 8 სვეტებზე ადის] და მხიარული* B. 15 ესლაც ივონებს] ივონებს აღბად B; როგორ ავიდა] ვით ამოვიდა F. 16 ამ... აქ] მასზე მოხუცი, მხნე B] მოხუცი აკაკი* C; აქ] აკაკი ADEF. B-ში 18-24 სტრიქონები ფრჩხილებში არაა ჩასმული. 18 ვიდაცა... მგონი] იგი ნანობდა მაშინ BC. 27 შევსწირე] შევწირე BEF. 30 ზრუნვის] ერთი BC; საათი] მუნდშტუკი* B. 31 ჩუმი] ერთიც B] ერთიც* C] ერთი C] ჩემი F. 33 სტრიქონის შემდეგ B-ში გადახაზულია: რომ შორს არაა იგი დროება. 35 მწვერვალზე] მწვერვალზე BC; დადგმულს] დამდგარს B. 38 უთანაბრობა] მტარვალების დრო* B. 40 ესლა] ახლა EF.

ეიფელის კოშკი – ლითონის უზარმაზარი კონსტრუქცია; სახელი ეწოდა პროექტის ავტორის – ინჟინერ გუსტავ ეიფელის პატივსაცემად. პარიზის სიმბოლო.

მარსის მინდორი – პარკი პარიზში.

წერეთელი – იგულისხმება აკაკი წერეთელი, რომელსაც ეკუთვნის ლექსი „ეიფელის კოშკზე“ (1906). გალაკტიონის არქივში არის ჩანაწერი: „აკაკი წერეთელი იყო პარიზში. მონმარტრის ერთ კაფეში“ (სგ, XV, გვ. 130).

ვეროპის უზარული ღღე (გვ. 117)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4491 (B); 5966 (C); 37 დ., გვ. 31 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 225 (A); რჩეული, 1954, გვ. 99 (E); რჩეული, 1959, გვ. 210 (F).

სათაური: – C; გემი D.

თარიღი: 1935 EF.

2 დღე ვეუბნება მე ვეუბნები C. 3 ცხოვრების ლექსების C. 6 ოკეანეთა... მძლავრი რა ბედნიერი არის ის C. 7 ხარ რა C. 8 მძაფრი ქარიშხლის იგი ქარიშხლით, C. 9 ხარ შენ არის C. 11 შენი გემის C. 14-17 მოწმე... იცის – C.

D-ში წარმოდგენილი ვარიანტი განსხვავდება ძირითადი ტექსტისაგან. ამის გამო ვიმოწმებთ მოლიანად:

გეგმი

მე ვეუბნები ფერადი გემის,
ფერადი გემის სილუეტს ზღვაზე...
განა მე მსურდა ცხოვრების ჩემის
ჩემი ცხოვრების წაყვანა ასე?

რა ბედნიერი არის ის გემი
რა ბედნიერი!
იგი ქარიშხლით, ტალღების ცემით
ტალღების ცემით არის ძლიერი.

თუ უნდობლობამ გაბზარა კაჟი
გემის დიდება
არა ჭაობში, არამედ ზღვაში,
მშვენიერ ზღვაში ჩაეკიდება.

მოწმე მრავალი ხრწნისა და ლპობის
მაცდური ფიცის
მე უფერული დღე ვარ ვეროპის,
შენ კი... ვინ იცის.

ეს ტექსტი ნასწორებია: 2 მე ვეუბნები ნუ დამანახებ*. 3 ფერადი შავი ზღვის*. 5 წაყვანა მოწყობა*. 10 გაბზარა კაჟი გააბა ტაში*. 13 ჩაეკიდება დაიძირება*.

კენტი სტრიქონების დასაწყისში მიწერილი სიტყვები, რაც ამ ტექსტს A ვარიანტისაგან მეტრულად განასხვავებს, ავტორის მიერ ნაწარმოების სწორებისას არის დამატებული.

რუბრი (გვ. 118)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4394 (B); 7613 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 181 (A); რჩეული, 1954, გვ. 94 (D).

სათაური: რურის ბასეინი C.

თარიღი: 1935 D.

5 უამური] ძველებური* C. 8 აქ] და* C. 10-17 ჩვენს... აქებს] – C. 10 ჩვენს... გმირი] გიორგაძე გრიგოლ* B. 12 ბელადის] სტალინის* B. 17 ამ გმირსაც] გრიგოლსაც* B. C-ში 18-21 სტრიქონები თავდაპირველად ასეთი თანამიმდევრობით იყო წარმოდგენილი: ჯერ 20-21 და შემდეგ – 18-19. 22-25 ჩვენში... ქვანახშირი] – BC.

რური – ქვანახშირით მდიდარი აუზი გერმანიაში.

საარი – ოლქი გერმანიაში.

ბარელიეფი (გვ. 119)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4413 (B); 325 დ., გვ. 5 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 136 (A); რჩეული, 1944, გვ. 218 (D); რჩეული, 1954, გვ. 91 (E).

სათაური: ი. ნიკოლაძის ბარელიეფი* B; – C.

თარიღი: 1935 E.

3 „გვირაბის“ შემდეგ C-ში გადახაზულია „ცივ“. 4 აქ... გიბრწეინავს] შენთვის არასდროს აქ მზე არ ბრწეინავს* C. 9 დღეც... რომელი] მწარეა ძილი განსაცხრომელი C. 9-10 სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია: შენ წარსული ხარ, შეჭრილი თაღში. 10 გამოიღვიძე... ბაღში] გაღვიძებისას შესძლებ თუ არა C. 10 სტრიქონის შემდეგ C-ში გადახაზულია: ამ ვიწრო თაღში გამართო წელი? ამის შემდეგ C-ში იკითხება:

გარედ კი მთვარის ჰევაგის იები,
თავისუფლების მოედნის ბაღში,
ასეთი არის ბარელიეფი,
გამოიღვიძე, გამოდი ბაღში.

ამ სტროფის მეორე სტრიქონში „თავისუფლების მოედნის“ გადახაზულია და სანაცვლად არაფერია მიწერილი. 11-13 მაგრამ... ბარელიეფი] – C. 12 მშრომელი] წარსული B.

ამ ლექსის 1-2 სტროფები მცირე ცვლილებით ჩართულია მოგვიანო ხანის ლექსში „ახალი თბილისის დაფუძნება“ [1944].

ლექსი, B ავტოგრაფის სათაურის თანახმად, შთაგონებულია იაკობ ნიკოლაძის ბარელიეფით, რომელიც, გალაკტიონისავე ცნობით, აღმართული ყოფილა ძველი სემინარიის პირდაპირ, დღევანდელ თავისუფლების მოედანზე მდებარე პატარა ბაღში.

ვეროვის დიპლომატი (გვ. 120)

ხელნაწერი: ავტოგრაფი 4379 (B).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 258 (A); რჩეული, 1954, გვ. 99 (C).

თარიღი: 1935 C.

ბანანები (გვ. 121)

ხელნაწერი: ავტოგრაფი 4474 (B).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 179 (A); რჩეული, 1954, გვ. 96 (C).

თარიღი: 1935 C.

4 ის მართალია] დღე ფერმკრთალია* B.

შცხრელი ბავშვი (გვ. 122)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4464 (B); 5325 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 161 (A); რჩეული, 1944, გვ. 232 (D); რჩეული, 1954, გვ. 96 (E); რჩეული, 1959, გვ. 203 (F).

სათაური: უცხოელ ბავშვს* B; – C.

თარიღი: 1935 EF.

C-ში გვერდის დასაწყისში იკითხება:

შორს გაფენილი შავი ზღვის ტილო.
გიგანტიური კაკლების ჩრდილო.
რა სიმდიდრეა, რა სიღამაზე.
შენი ბაღების ვაზის მტევნები
შენი ვაზების მძიმე მტევნები.
შენი ატამი, ვაშლი და მსხალი
ქლიავი, ბროწეული,

უნაბი.
აღუნა, ბალი და აღუბალი.
ნარინჯი, თურინჯი და ფორთოხალი.

3 მინდვრების] შავი ზღვის* B] ბალტიის B] შავი ზღვის C. **4** გიგანტიური] და გიგანტური CEF. **5** დრუბლების] კაკლების* B] კაკლების C. **6** ნისლების] ვაზების* B] ნისლებრი EF] ვაზების C. **7** მტევნები] მტევნებით F; მთაზე] ვაზზე EF.

9-10 სტრიქონებს შორის BC-ში იკითხება:

ატამი, ვაშლი,
მსხალი, ქლიავი,
რომელთ შავი ზღვის
არხევს ნიავი.
აღუნა, ბალი
და აღუბალი,
რომელზე შრომა
არის უფალი.

B-ში ამ ფრაგმენტის 3-ე სტრიქონზე „შავი“ გადახაზულია და მიწერილია „შორი“; 7-ე სტრიქონზე კი ნაცვლად სიტყვისა „რომელზე“ C-ში არის „რომელთზე“.

13 თუ] და C. **14** ნაზი] ქინძხე* B] ქინძხე C. **18-25** ეს... სილამაზე] – C. **22-25** სხვისია... სილამაზე] – B. **23** მთაზე] ვაზზე EF.

უზინაო ღეღა (გვ. 123)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4462 (B); დ. 90, გვ. 1 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 164 (A); რჩეული, 1944, გვ. 232 (D); რჩეული, 1954, გვ. 96 (E); რჩეული, 1959, გვ. 206 (F).

სათაური: – C.

თარიღი: 1935 DEF.

B-ში ტექსტი თავდაპირველად უსათაურო იყო. სათაური პეტს ლექსის სწორებისას მიუწერია.

2 შეგხედე] გიგონებ* B. **3** მოედო] ედება* B. **5** თვალს] მოეგს* B. **8** ბავშვის] ჩემო* B. **9** უზინაო] ჩემო კარგო* B. **11** გიზამდათ] მიზამდა* B. **12** გქონდათ] მქონდა* B. **13** ერთი] შენი* B. **15** ბრძოლის] გქონდა* B. **16-17** ბავშვის... დედა] ჩემო დედა, ჩემო კარგო დედა!* B.

C ვარიანტი მკვეთრად განსხვავდება ძირითადი ტექსტისაგან, ამის გამო მას მთლიანად ვიმოწმებთ:

ჩემო კარგო, ჩემო ტკბილო დედაე –
გული მიწუხს, თვალით ვერას ვხედავ.
ცრემლი მახრჩობს, გულს ედება სევდა.
სევდა ღანდათ დასწოლია ზედა,
ამ ყოფაში არ მენახე ნეტა –
ჩემო კარგო, ჩემო კარგო დედა!

მოელი ქვეყნის რას მიზამდა მტრობა,
რომ მქონოდა შენი მტკიცე გრძნობა,
საარაკო გქონდა ნებისყოფა –
ჩემო დედა, ჩემო კარგო დედა!

ტექსტი ნასწორებია: **1** „ტკბილო“ გადახაზულია და მიწერილია „კარგო“. **1-2** სტრიქონები გადახაზულია. **3** ცრემლი... სევდა] გული მიწუხს, თვალს ედება ბნედა*.

რეიმსი (გვ. 124)

ხელნაწერი: ავტოგრაფი 4504 (B).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 209 (A); რჩეული, 1954, გვ. 92 (C).

თარიღი: 1935 C.

9 ჩანდა] სჩანდა B. **10** სტიროდა] ტიროდა C. **13-14** სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია: აღარაა დრო.

რეიმსი – იგულისხმება რეიმსის ღვთისმშობლის ტაძარი, ფრან-გული გოთიკის უმნიშვნელოვანესი ძეგლი (XIII ს.) ქ. რეიმსში.

ულეზი, უანბარიზო (გვ. 125)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 77 (B); 66-ა, გვ. 1637 (C); 2533 (D); 3273 (E); 6135 (F); 70-ა, 1795 (G); 325 დ., გვ. 51 (H); 28897-50, გვ. 15 (I).

ნაბეჭდი: ჟ. „ჩვენი თაობა“, 1938, №11, გვ. 3 (J); თხზულებანი, 1950, VII, გვ. 179 (A).

სათაური: რა შეგვაყვარებს? B; სვინქსებთან D; – CEHII; პარიჟი F; პარიჟი G.

თარიღი: 1935 AEI.

B ავტოგრაფში ტექსტის ორი ვარიანტია. ვარიანტების ჩვენები-

სას პირველად წარმოდგენილ, მეტრულად განსხვავებულ ტექსტს აღვნიშნავთ B-თი, ხოლო მეორეს – B₁-ით.

2-5 ულვეი... კაფეშანტანი – BB₁D. **3** შიშისგან] შიშით და EHIJ; შიშისგან... ამტანი] ეფემერამდე წამტანი* F] გაგიჟებამდე წამტანი F. **4, 16** პარიჟა] პარიზო A. **5** სტრიქონის შემდეგ H-ში ტექსტი ასე გრძელდება:

ვინც შენგან შენის ტკივილით
საქართველოში დაბრუნდა,
დაბრუნდა შერევილივით
და უცნაურად გამრუდდა.
თითქო
ფერი იცვალა, გამრუდდა
დაბრუნდა და მსწრაფლ გამრუდდა
შემობრუნდა და გამრუდდა.

ამ ფრაგმენტის 4-7 სტრიქონები გადახაზულია.

6 თრთის] ფრთასა შლის B] ფრთებსა შლის D. **6-17** დამე... კაფე-შანტანი – CFH. **6-7** სტრიქონებს შორის D-ში გადახაზულია: აივსენ ხვავით ყორენი. **7** ნისლის იშლება] და წვიმა მღერის* D. იშლება + როგორც B. **8-9** სტრიქონები ~ BD. **8** სფინქსებთან] საწყლად D; სფინქსებთან + საწყლად BD. **9** სტრიქონის დასაწყისში B-ში იკითხება: აგერ; ბრმა] სვეელი, ბრმა* D. **9** სტრიქონის შემდეგ D-ში გადახაზულია: მას ენატრება სხვა სიმორენი. **9-10** სტრიქონებს შორის BEIJ-ში იკითხება:

ყველაზე მეტად ისევ ის სტირის,
– უცნობო ძმაო, იცოდე ნეტავ,
ისევ მე ვხედავ ყველაზე მეტად
ამ წყვილად ღამეს და შენს ოზირისს. B

ყველაზე მეტად ის სტირის
პარიზს: „იცოდე ნეტავი
შენს ღამეს და შენს ოზირისს
მე ვხედავ ყველაზე მეტად!“ B₁EIJ

B₁-ში ამ სტროფის მეორე სტრიქონში ნაცვლად სიტყვისა „პარიზს“, თავდაპირველად იყო „უცნობო“.

10 ზოგი + ამ ხმებს B. **11** ხმას... აღარებს] აღმოჩენათა მორვეს აგვარებს B. **12** თქვი] სთქვი I; თქვი... აღამიანს] ღამეო რა შეგვაყვარებს B] ღამეო, რა შეგვაყვარებს D. **13** ამნაირს... შეგვაყვარებს] ასეთ უგულო, ბრმა აღამიანს B] ასეთ უგულო, სხვა აღამიანს D;

B-ში ნაცვლად სიტყვისა „ბრმა“ თავდაპირველად იყო „სხვა“. 14-17 ულევო... შანტანი] – D.

B₁-ში ტექსტის მარცხნივ მიწერილია:

ძველია ეს პასტორალი
ახალის ყავრით [...]ლი:
სფინქსებთან შავი ყორანი,
ბრმა, კოჭლი, ხმანახლეჩილი.

G ავტოგრაფში ტექსტი ასეა წარმოდგენილი:

ულევი, უანგარიშო,
შიშით და ჟრუსულით ამტანი
შენს არემარეს, პარიჟო,
აშუქებს კაფე-შანტანი.

ჩემი ყრმობა ხომ ბაღდათის
ოცნება იყო ნათელი.
საღამოვდება, მზე ჩადის,
მზე ჩადის, მზე – ბაღდათელი.

ბევრი მინახავს ტბის თვალი,
შუქგამჭვირვალე, მცინარი,
ისეთი, ვით ხანისწყალი,
არსად მინახავს მდინარე;

შიგ ოქრო გადამეფანტა,
ჩავიდა, ჩანანინავდა,
შემდეგ დავხედე და სჩანდა,
[...] ოქრო როგორ ბრწყინავდა.

ამ ტექსტის მარცხნივ მიწერილია:

შენ აქ რა გინდა? ვაჰ, დრონი!
არის ქართული ანდაზა:
თურაშაულის პატრონი
ტყეში ეძებდა პანტასა.

ულევი, უანგარიშო
ზვირთთა მღვრიეთა მნახველი,
იმ სიანკარის, პარიჟო,
ვით იქნე გამომსახველი?

G ხელნაწერი ვარიანტია პოეტის სიცოცხლეში გამოუქვეყნებელი ლექსისა „მაიაკოვსკი“ (იხ. თთ, ტ. IV, გვ. 55).

კორმორანი – გოლიათი, რომელიც, ბრიტანული ლეგენდის თანახმად, კორნუალის მთებში ცხოვრობდა.

მუშის სიტყვა (გვ. 126)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4491 (B); 5563 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 208 (A); რჩეული, 1944, გვ. 225 (D).

თარიღი: 1935 D.

სათაური: – C.

2-5 უეცრად... გარდა] – C. **2-5** სტრიქონები B-ში ფურცლის ბოლოს არის მიწერილი. **6** თქვენი] ჩვენი* B] ჩვენი C. **7** რომ სცვლის] ძლივს ვსცნობ* C] შენ სცნობ* C. **8** დე] დეე AD] მაშ C. **9-10** სტრიქონებს შორის C-ში გადახაზულია:

შკოლაში ახლად მიმავალ ბავშვში უკვე გმირია,
უკვე გმირია, ჩვენში გმირია.

10-11 ჩვენს... სიშორეს] ყრმა თუ მოხუცი, ქალი თუ ბავში მსგავსია ქორის BC. **12** გაუმარჯოსო] მაშ გაუმარჯოს C. **15** სცდება] ცდება B] ხდება AD. **16** იმ ძლევამოსილ] მაშ გამარჯვებულ* C. **17-18** სტრიქონებს შორის C-ში გადახაზულია: ელექტრო ნათელს რომ ვერ ვითვლით დღეს. **20** თქვენს] ამ* B] ამ C; მილიარდს] მილიარდ BC. ლექსის ბოლოს C-ში გადახაზულია:

ჰყვალდეს შუქი, ჰყვალდეს ნერგი,
მადლა რომ იწვევს,
ჩვენი მხურვალე საღამო სერგო
ორჯონიკიძეს.

უცხოელი პოეტი (გვ. 127)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 122 დ., გვ. 11-12 (B); 228 (C); 4361 (D); 28897-50 (E).

ნაბეჭდი: გ. „კომუნისტი“, 1936, №145, 25 ივნისი (F); თხზულებანი, III, 1940, გვ. 122 (A); რჩეული, 1944, გვ. 212 (G); რჩეული, 1959, გვ. 190 (H).

სათაური: ამხ. კიკვიძის სახელობის მე-16 მსროლელი დივიზია* B; მე-16 მსროლელი დივიზია (ამხ. კიკვიძის სახელობის)* B; მე-16

მსროლელი დივიზია B; მეთექვსმეტე დივიზია CE; ანდრე მაღრო* D; ფრანგი პოეტი* D; უცხოელი პოეტი D; ანდრე მაღრო F.

ეპიგრაფი: „წითელარმიელებს იგი უყვარდათ და მზად იყვენ მიულოდნენ ცეცხლსა და წყალში“ („პრავდა“, №6. 12/I. 1921 წ. და №107, 16-V. 1922 წ.)* B.

თარიღი: 1935 G.

2 უმცროსმა] უმცროსი იყო* B. **3** რამდენიმე] მხოლოდ ორი BE. **4** ცხოვრებას] ცხოვრებას* B] მაგრამ დროს* B. **6** ჰკითხავენ] ვკითხავდი* B] ჰკითხავდნენ BE] ჰკითხავდნენ C. **8** ის ამბობს] ამბობდა BE. **9** რევოლუცია] რევოლიუცია BCDE. **9** სტრიქონის შემდეგ B-ში, რომელიც ძლიერ ნასწორები ტექსტია, იკითხება:

ის მაშინ იყო მაქსიმალისტი,
იგი თებერვლის რევოლუციამ
დაიხსნა ციხით, მან განაცხადა,
მივდივარ ფრონტზე, სადაც ფუძეა,
მებრძოლთ გაუხსნა ციხის კარები:
გაუშვა ფრონტზე: იგი ფუძეა
რომელსაც მტკიცედ დავემყარები.

10-13 გულით... რაზმით]

ხან თავმჯდომარე დიკომიტეტის,
შემდეგ ოქტომბრის ბრძმედილი რაზმით. B

ჯერ გადამტანი თებერვლის ბედის,
შემდეგ ოქტომბრის, მედგარი¹ რაზმით. CE

12 ერთგული] პარიზის DF. **14** სამოქალაქო] იგი ოქტომბრის* B. **16** გრიგალში] ომებში C. **16-17** ჯერარსმენილი ენტუზიაზმით] როგორც პოეტი და მეომარი* B. **17** ენტუზიაზმით] ბრძოლის* B] მედგარი* B] მოქმედი* B] ენთუზიაზმით H. **17** სტრიქონის შემდეგ B-ში გადასახულია:

და ფრონტი სამხრეთ-დასავლეთისა
თავის სამხედრო რეკომის წევრზე
სულით და გულით მას შეეთვისა,
როგორც რეკომის მოქმედ წევრს
უსაყვარლესს.
უძვირფასესს.

¹ E-ში არის: „ოქტომბრის ბრძმედილი“.

18 უყვართ ის] უყვარდათ CE. 19 ის ჩვენთან] აწ აღარ CE. 23 ახალ-გაზრდობა] წითელი ჯარი CE. 24 რომ... გადაჰყვეს] რომ გაჰყოლოდა CE. 25 მზადაა] მზად იყო CE. 25 სტრიქონის შემდეგ CE-ში იკითხება:

როგორ უყვარდათ! ძღვეით მსვლელობის
მოგონებები ეხლაც მისია.
მისი ხსოვნისა და სახელობის
დღეს მეთექვსმეტე გვაქვს დივიზია!

B-ში დღიურის 14-ე გვერდზე არის ამ ლექსთან დაკავშირებული ცალკეული მონაკვეთები. აქ წარმოდგენილია შემოქმედებითი პროცესის თავდაპირველი ეტაპი, რომლის ზუსტი ასახვა შეუძლებელია.

სანამ წითელ ჯარს შექმნიდენ
მოხალისეთა მას ჰყავდა რაზმი
გერმანელებსა და პეტლიურას
ურტყამდა მძაფრი ბრძოლის ენტუზიაზმი
მებრძოლი რაზმი მოხალისეთა.

ბრესტის ზავს შემდეგ...
როგორ უყვარდათ! აწ აღარ არი
ის, ვისაც მსგავსი მრისხანე ზეგოთა,
ცეცხლში და წყალში, წითელი ჯარი
რომ გაჰყოლოდა, მზად იყო მარად.

რომ მეთექვსმეტე დღეს დივიზია
ატარებს, როგორც დროშას, მის სახელს.
მთელს დივიზიას ჰქვია მისი სახელი.

როგორ უყვარდათ.. ძღვეით მსვლელობის
მოგონებები ეხლაც მისია.
მისი ხსოვნისა და სახელობის
დღეს მეთექვსმეტე გვაქვს დივიზია.

ლექსი, როგორც ხელნაწერების შესწავლით ირკვევა, თავდაპირველი ჩანაფიქრით ეძღვნებოდა წითელი დივიზიის მეთაურს სამოქალაქო ომში – **ვასილ კიკვიძეს** (1895-1919), შემდეგ კი ავტორმა ადრესატი შეცვალა და საბოლოო ვერსიით იგულისხმება ფრანგი პოეტი **ანდრე მალრო**. იხ. კომენტარი ლექსისა „მწერალი გრიმით – პარიზის კონგრესზე“ (გვ. 323).

თვითმზრინაში (გვ. 128)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4439 (B); 334 დ., გვ. 2 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 220 (A); რჩეული, 1954, გვ. 98 (D).

სათაური: გაფრენა C.

თარიღი: 1935 D.

2 სულ შვიდი] თერთმეტი C; ვევეართ] ვევეართ D. 4 წიადი გრგვინავს] ლაქვარდი ბრწყინავს C. 5 ევროპაა] მიწა არის* B; ევროპაა ნისლის] [...] ველია ლურჯი C. 6-7 კუპრით... პირობა] – C. 8 ქასსი] ღრუბლებში* B] ღრუბლებში C.

გუსურგოთი ესპანეთს (გვ. 129)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4362 (B); 5620 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 168 (D); რჩეული, 1954, გვ. 93 (A); რჩეული, 1959, გვ. 191 (E).

სათაური: ესპანელების კაფეში* C; ესპანელების კაფე პარიზში BC; – DE.

თარიღი: 1936 A; 1935 B.

4-5 სიუხვე... ატამის] ფოთლები ვაზის და* C. 6 რატომღაც იგონებ] მღერის ერენბურგი* C] ილია იგონებს C. 7 სხვა] ჩვენს C. 10 ბევრგვარი] ბევრი რამ C. 11 მგზავრ... მწვანელი] ილია ერენბურგს* C; მგზავრ პოეტს] ერენბურგს C. 15 ქართველს ესპანელი] ესპანელს ქართველი* C. 16 ბორღა] ღვინო* C. 18 სწორი... ხარ] ეგ რაა, ილია* C] სწორი ხარ, ილია C. 20 იყოს... კიდევაც] ისეთი იყოს, რომ* C. 21 სჯობნიდნენ] იცნობდნენ* C. 26-27 წელან... ზმანებას] ამ კაფეს შორეულ ესპანეთს* C; წელან] მაშინ* C. 28 ესმით] ესმით BD] ესმით* C] ესმის C. 29 როდესაც ჯაზია] პარიზელ ესპანელს* C; როდესაც] როცა აქ C. 33 ანდალუზია] ანდულაზია BCD. 33 სტრიქონის შემდეგ BC-ში იკითხება:

ფაშიზმს სანებიერო ხალი თუ უგია,
სახალხო ფრონტიდან მოიწვევს ყრუ ბუქი,
სანამ მოცეკვარ ქალს ეს არ გაუგია –
დაუკარ, ორკესტრო, რაიმე მსუბუქი.

C-ში ეს სტრიქონები ნასწორებია: 1 თუ უგია] გაუგია*. 2 სახალხო... ბუქი] განა საბოლოოდ? ვაიმე, ვაიმე*; ყრუ ბუქი] ქარბუქი*. 3 მოცეკვარ ქალს] კაფეში მყოფს*. 4 დაუკარ... მსუბუქი] ორკესტრო, მსუბუქი დაუკარ, რაიმე*.

ლექსი ეხმაურება ესპანეთის სამოქალაქო ომის (1936-1939 წლები) მოვლენებს.

მოგზაური პოეტი – უნდა იგულისხმებოდეს რუსი საბჭოთა მწერალი ილია ერენბურგი (1891-1967), პარიზის ანტიფაშისტური კონგრესის ერთ-ერთი ინიციატორი.

კატალონია და ანდალუსია – ავტონომიური რეგიონები ესპანეთში.

აბისინელი ჯარისკაცი (გვ. 131)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4383 (B); 7777 (C,D,E).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 191 (A); რჩეული, 1944, გვ. 235 (F).

სათაური: ორი და C; – D; სამი ძმის ლექსი* E; ჩვეულებრივი ორი ძმის ამბავი* E; იაპონელი და ჩინელი ჯარისკაცი E.

თარიღი: 1935 F.

11 მამხდურ მტერთა] ციციკარის* B. **14, 34** სისხლის დაღვევის] სისხლი მწყურია* B. **15, 35** სურვილი... ძლიერი] და ვერა ვარ მპოვნელი* B. **17, 37** იტალიელი] იაპონელი* B.

მეორე ავტოგრაფში (7777) სამი ვარიანტია წარმოდგენილი. პოეტს თავდაპირველად დაუწერია ტექსტი (ვარიანტი C), რომელსაც ქვემოთ ვიმოწმებთ:

ორი და ინგლისური ბალადა

ჩვენ ვიყავით ორი და:
მე მჯობნიდა პირველი
სილამაზით შორითა,
სახე გასაკვირველი;
ნაზი, სათნო, კეთილი,
მკრთალი ფიქრი, გედების,
როგორც ჩამოკვეთილი
თოვლი ჩვენი ქედების.
(ეს ქარი გულს მიღონებს,
თითქო მას მოიგონებს).
მაგრამ... ო! მას წაართვეს
ერთხელ უმანკოება.
მაგრამ... უმანკოება
მას მოსტაცეს – იების...
ჩემს გულს ცეცხლად მოება

გრძნობა შურისძიების.
იყო იგი თავადი
დემონივით ღამაზი,
მაგრამ ფიქრმა ჩაჰკირა...
მხოლოდ აზრმა საკირემ
სხვა ვერ ჰპოვა საშველი
დემონივით ძლიერი
იყო ბარათაშვილი.

II

დაიდუბა ჩემი და!
ჯოჯოხეთში ვპოებ მას.
(ქარი უფრო ძლიერი
მძლავრი ფრთების ცემითა
თითქო ბაღს ანადგურებს).
დღეებს მიჰყვენ თვეები,
ნისლიანი, ავადი,
მე ვუცდიდი
როს ეს ნაზი თავადი...

ქვესათაური „ინგლისური ბაღადა“ გადახაზულია. ასევე გადახაზულია 13-14 სტრიქონები (მაგრამ ... უმანკოება).

ამის შემდეგ D ვარიანტია, ბოლოს კი E ვარიანტი. მათი მიმართება ძირითად ტექსტთან ნაჩვენებია ქვემოთ:

5 შრომით] ომში* D] ხმაღში D. **6** მე ვიყავი] ის არ იყო* D. **7** ის...
სულისკვეთების] როცა ომი გვედების* D; იქვე, D-ში ამ სტრიქონის
დასაწყისში გადახაზულია: ის კი. **8** მკაცრად] როგორც* D] ის კი* D.
9 მძლავრი] ჩვენი* D. **9-10** სტრიქონებს შორის D-ში გადახაზულია:

თერგი კი გულს მიღონებს,
თითქო იმ ძმას იღონებს.

აქ „თერგი კი“-ს ნაცვლად თავდაპირველად იყო „არაგვი“, შემდეგ – „ეს თერგი“; მომდევნო სტრიქონში ნაცვლად სიტყვისა „იმ“ იყო „ჩემს“. E-ს ამავე მონაკვეთში იკითხება:

მანჯურია მაღონებს,
იგი ჩემს ძმას მაგონებს.

ეს სტრიქონები თავდაპირველად ასე იყო წარმოდგენილი:

ტიანცზი გულს მიღონებს,
თითქო ჩემს ძმას იღონებს.

10 ძმა წამართვა] ძმას მომწვევითა* D. **11** მომხდურ მტერთა] დაუნ-
დობელ D] ციციკარის* E] ერთა ომის E. **12** აწ] ჩემს DE; ედება] მოე-
დო E. **14** სისხლის დაღვევის] სისხლი მწკუროდა DE. **15** სურვილი...
ძლიერი] როგორც კარგი სახელი (?) D] და ვერ ვიყავ მნახველი E;
„მნახველის“ ნაცვლად E-ში თავდაპირველად იყო „მპოვნელი“. **15-16**
მხეცი... იტალიელი]

ჩემსავით ჯარისკაცი
იყო ყარაბახელი. DE

E-ში „ყარაბახელის“ ნაცვლად თავდაპირველად იყო „იაპონელი“.
14-17 სტრიქონების კიდევ ერთი ვარიანტია მიწერილი E-ში ტექ-
სტის მარცხნივ:

და იქით კი იბრძოდა
წამოსული ყანიდან,
ჩვენსავით ჯარისკაცი
ახერბაიჯანიდან.

19-21 სოფლებსა... ანადგურებს]

თერგი უფრო ბათგურებს
მძლავრი ტაღლის ცემითა.
თითქო კლდეს ანადგურებს. D

ცეცხლი უფრო ბათქურებს,
მანჯურის სადგურებს
ცეცხლი უფრო და უფრო
ღეწავს და ანადგურებს. E

22 ბრძოლა... გათავდეს] მიდიოდენ დღეები* D] მალე ომიც გათა-
ვდა D] მალე ბრძოლაც გათავდა E. **23** ვინ... გაასვენებს] დღეებს არ
ვადარებდი* D; რომელს გაასვენებს] ვის გაასვენებდა DE. **24** მე...
აღების] სისხლის აღებისათვის* D] მაგრამ სისხლის აღების DE.
25 ფიქრი... მომასვენებს] ფიქრს გულში ვატარებდი* D] ფიქრი არ
მასვენებდა DE. **26** მე... ვუცდი] დროს ვუცდიდი DE. **27** ის... დადგება]
არ ჩნდა დროის ძახილი* D] მზად კი მქონდა მახვილი* D] ფხი-
ზლად (?) მქონდა მახვილი D; დადგება] მოვიდა E. **28** ჩემი... იარაღი]
არსად შემხვდა მოსისხლე* D] მხოლოდ ვერსად ჩავიგდე D. **28-29**
ჩემი... გამომადგება]

შეეხვდი ჩემს მოსისხარ მტერს,
თავში სისხლი ავარდა. E

29 მაშინ გამომადგება] მტერი ყარაბახელი* D] იგი ყარაბახელი D. **29** სტრიქონის შემდეგ D-ში გადახაზულია: ბოლოს ვერ მოვიტ-მინე. **30-37** დაიღუპა... იტალიელი] – DE.

ეს ლექსიც, მსგავსად ლექსისა „აბესინელო“ (გვ. 100; იხ. კომენ-ტარი გვ. 322), ეხმაურება აბისინია-იტალიის ომს.

მგელი და ცხვარი (გვ. 133)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4372 (B); 66-ა, გვ. 1565 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 187 (A).

სათაური: ფედრის იგავ-არაკები C.

ქვესათაური: 1. Lupus et Agnus.

ლექსის 2-7 სტრიქონები C-ში გადატანილია 50-ე სტრიქონის (მაგრამა სოქვით) წინ.

4 წინ ცხოვრობდა] წინად იყო* C; ცხოვრობდა] სცხოვრობდა C. **6** ბევრთა... ეს] ბევრი ლექსი და* C. **26** „კრავი“-ს შემდეგ C-ში გადახაზულია: აკანკალდა. **35** მერე კი] მერემა C. **43-44** სტრიქონებს შორის C-ში გადახაზულია: ცუდის სიტყვით მან მიწასთან გამასწო-რა მგელი. **46** მსწრაფდ... მგელი] კრავს გაუსვა ხელი* C. **47-49** არც... ხელი] – C. **49-50** სტრიქონებს (ხელი ... მაგრამა) შორის B-ში გადახაზულია ლექსის **2-7** სტრიქონები. **54** თუ ერჩის] მაგონებს C.

ლექსი წარმოადგენს რომაელი პოეტის, ეზოპეს იგავების მთარგმნელის – ფედრის (ძვ. წ. 20 – ახ.წ.-ის 50) არაკის „მგელი და ცხვარი“ („Lupus et Agnus“) ვერსიას, რომელშიც გალაკტიონი ეხმიანება აბისინია-იტალიის ომს.

რას იპოვი აქ, საზღვარბარეთი (გვ. 135)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 7812 (B); 4500 (C); 5568 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 105 (A); რჩეული, 1944, გვ. 205 (E); ლექსები, 1953, გვ. 106 (F); რჩეული, 1954, გვ. 87 (G); რჩეული, 1959, გვ. 183 (H).

სათაური: მგზავრის სიმღერა* D; ჩვენში და მათთან GH.

თარიღი: 1935 EGH.

2-3 რას... აქ] რას იპოვი აქ, შენ B. **2-9** რას... მხარედ] – D. **3** საზ-

ღვარგარედ] საზღვარგარეთ EFGH. 5 მზედა] მზეთა EF; მზედა და] მზედ ანდა GH. 10-33 იქ... წამება] – B. 10 იქ სომ] ჩემი* C] ჩვენი* C] ჩემი D. 13 სწუხს] წუხს G. 14 ჩვენში] ესლა* C. 14-17 ჩვენში... წამება]

მაგრამ რა მწარე მარტოობაა,
რა სასიკვდილო არის წამება. D

18 ჩვენ გვაქვს] არ სჩანს* D] სჩანან D. 19 ჩვენ გვაქვს] სჩანან* C. 20 მათ ხალისიან] ვერც სიყვარულის* D. 22 შორიდან] მწუხარე* C. 23 კიოდეს] კიოდეს F] ჰკიოდეს GH. 24 თავგადაკვლით] თავგადაკლით C. 24-25 სტრიქონებში D-ში განხორციელებული ცვლილებების ამოკითხვა არ მოხერხდა. 25 ყეფდეს] ყეფდნენ GH. 25-26 სტრიქონებს შორის C-ში გადახაზულია:

რომელმა უხვმა გრძნობამ დაბადა
სოფელი სოფლად, დაბა დაბადა,
ეს თრიალეთი, ეს კარალეთი,
ეს დარიალი, ეს შავნაბადა.

26 ჩვენი] ჩემი* C] ჩემი D. 29 სწუხს] წუხს G. 33 გაჰქრა] გაქრა GH. 33 სტრიქონის შემდეგ D-ში იკითხება ის სტროფი, რომლიც ავტორს C-ში 25-26 სტრიქონებს შორის გადაუხაზავს (იხ. ზემოთ). ეს სტროფი თთ-ში (ტ. VII, გვ. 136) დაბეჭდილია, როგორც დამოუკიდებელი ლექსი.

D-ში ტექსტი თავდაპირველად ამ სტროფით იწყებოდა, მაგრამ პოეტს საბოლოოდ სტროფები დაუნომრავს და ეს სტრიქონები ბოლოში გადაუტანია.

ტბა ალპიურ ზონაზე (გვ. 136)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 66-ა, გვ. 1534 (B); 66-ა, გვ. 1535 (C); 2497 (D); 4350 (E).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 68 (A); რჩეული, 1944, გვ. 179 (F); რჩეული, 1959, გვ. 564 (G).

სათაური: – BD; ალპიური ზონა C.

BD-ში ტექსტი ორსტროფიანია. პირველი სტროფი მკვეთრად განსხვავდება ძირითადი ტექსტის შესაბამისი მონაკვეთისაგან. მოგვაქვს D ვარიანტის 1-4 სტრიქონები და B-ში არსებულ განსხვავებებს უეთითებთ D-სთან მიმართებით:

დღეს შორს მთებში გრიგალი და ქარია,
დღეს იმ მთებშიც გრიგალი და მეხია
და ნაძვებიც აბურძგენილნი არიან,
აგერ ცაცხვი ავდარს გაღუტეხია.

1 შორს მთებში] ბუღონში. 2 იმ მთებშიც] ბუღონში*. 3 ნაძვებიც] ნაძვები; აბურძგენილნი] აბურძგუნულნი.

2 ყვაეიღების] ელისეის* C. 5 პშენის] ყვაეის C. 13 ფერადდება] ისევ ხაესი C. 14-17 მომტყდარი... გზები] – C. 14 მოწვა] წამოწვა BD. 15 მოწვა] ამოწვა BD. 19 მშენიერი] ალპიური* BC. 20-23 აქ... ველი] – CE.

BC ავტოგრაფების მონაცემებით, ლექსი უკავშირდება პარიზის შთაბეჭდილებებს, ამასთან ეს ხელნაწერები მოთავსებულია ე. წ. პარიზის რვეულში და, პირობითად, 1935 წლით დათარიღდა.

ერთხელ დილით (გვ. 137)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4445 (B); 2504 (C); 66-ა, გვ. 1527 (D).
ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 173 (A).
სათაური: – BCD.

2 ბრწყინავს დილა] დილა სარკე* D. 6 დილაც] დილაც* B] მიწაც BCD. 8-9 აქაც... პარკი] აქაც კარგი ლუნა-პარკი* D] ყველგან კარგი ზღვა და დილა BCD. 13 და დე-ლილით] ბანვილით BC. 14 უბრუნდები] უბრუნდები* D] ვუბრუნდები BCD. 15 გადასულ წლებს] გადასულ წლებს* B] უღრუბლო ზღვას B.

ტექსტი უთარიღლა. მისი ერთი ვარიანტი (B) მოთავსებულია ე.წ. პარიზის რვეულში (1935), დაწერილია იმავე მედნიტ, რომლითაც ამ რვეულის სხვა ლექსები. ამის გათვალისწინებით, იგი 1935 წლით დათარიღდა.

ლუნა-პარკი – პარკი, სადაც ეწყობა სხვადასხვა გასართობი სანახაობანი.

ალფონს დე ლამარტინი (1790-1869) – ფრანგი მწერალი და პოლიტიკური მოღვაწე.

ლეკონტ დე ლილი (1818-1894) – ფრანგი პოეტი, პარნასული სკოლის ერთ-ერთი მეთაური.

ღრუბელი ამარების (გვ. 138)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 3274 (B); 4469 (C); 5582 (D); 37 დ., გვ. 18 (E).
ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 259 (A); თხზულებანი, VII, 1950, გვ. 182 (F); რჩეული, 1959, გვ. 214 (G).
სათაური: შენ ისვენებდი F.

E-ში ტექსტის დასაწყისში გადახაზულია:

აიღო შუქთა ისრები,
ცად პროექტორი შეჰყურა,
სინჯავდა ჰაეროვნებას,
ცეცხლიან შუბით მშუბველი.
ამაოების ღრუბელი
პარიზის ზეცას ეხურა.
პარიზის ზეცას ეხურა
ამაოების ღრუბელი.

4 თვალი] გული EF. 5 ნარნარ] მღელავ CF] დღევით E; ნარნარ... გადაეყურა] დღელავდა, როგორც ტეხურა E. 6, 9, 15, 16 უდაბურ] ვერსალის CEF] პარიზის* E. 10 სასახლე] ვერსალო CEF. 10 რამდენი მითხარ] რამდენ ჩემს დექსში E. 13 ხალხის გრძობითა] რეკოლუციის CEF; მგუბველი?] მგუბველი! F.

D-ს დასაწყისში იკითხება:

პარიზის ღრუბელი პარიზის ზეცას ეხურა.
ეხურა ამაოებათა ღრუბელი პარიზის ზეცას.
ღრუბელი პარიზის ზეცას ეხურა ამაოების.
ზეცას ღრუბელი ეხურა ამაოების პარიზის.
პარიზის ზეცას ეხურა ამაოების ღრუბელი.

პირველ სტრიქონის დასაწყისში „პარიზი“ გადახაზულია, მიწვრილია „ამაოების“. ამის შემდეგ კი ნაწარმოების ტექსტია, რომელიც მკვეთრად განსხვავდება A ვარიანტისაგან:

იმ უკანასკნელ ღრუბელში შუქმა ისარი შეჰყურა,
სინჯავდა ჰაეროვნებას ცეცხლთაგან შუბით მშუბველი,
ამაოების ღრუბელი როსმე ჩემს ზეცას ეხურა,
როსმე ჩვენს ზეცას ეხურა ამაოების ღრუბელი.

შენ ისვენებდი მრავალის მომწვრე, სამშობლოვ, დროების.
ჩემი გული კი მარადის დღელავდა, როგორც ტეხურა.
როსმე ჩვენს ზეცას ეხურა ღრუბელი ამაოების,
ღრუბელი ამაოების როსმე ჩვენს ზეცას ეხურა.

ჩვენს რამდენ ლექსში, სამშობლოვ, თავგანწირულად, მეხურად, დაგრიანებდა გრიგალი რევოლუციის მზუგველი.
აწ გაჰქრა იგი ღრუბელი, მშობელ ზეცას რომ ეხურა,
მშობელ ზეცას რომ ეხურა ამათების ღრუბელი.

ტექსტი ნასწორებია: **1** იმ... შეჰყურა] შუქთა ისრები ცად პროექტორი შეჰყურა*. **2** სინჯავდა] მისინჯ-მოსინჯა*. **3, 4** როსმე ჩემს] პარიზს*. **5** მრავალის] მთვარეო*. **6, 7** როსმე ჩვენს] პარიზის*. **9** სამშობლოვ] ვერსალო*; ამის შემდეგ კი გადახაზულია: ჩანდა. **10** გრიგალი] ეტლები*. **11** არ გაჰქრა] ამათების*] მშობლიურ პარიზის*. **12** მშობელ... რომ] პარიზის ზეცას* C.

ავტოგრაფთა მონაცემების გათვალისწინებით, ლექსი შინაარსობრივად დაკავშირებულია ე.წ. ევროპის ციკლთან, ამასთან, E ხელნაწერის მომდევნო გვერდის ჩანაწერი გაკეთებულია 1935 წლის დეკემბერში, ამიტომ ლექსიც ამ წლით დათარიღდა.

TABES D'ORSALIS (გვ. 139)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4366 (B); 66-ა, გვ. 1530 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 199 (A).

16-17 მისი... კაპიტალია] და ხმა, რომ ქალი მუდამ ქალია C. **20** და... ბიუსტი] ეს ძუძუები C. **21** აღელვებს] მადელვებს C. **27** სჯის... მისი] სცხრება იზისი C.

ლექსის B ვარიანტი მოთავსებულია ე.წ. პარიზის რვეულში და დაწერილია იმავე მეღნით, რითაც აქვე შეტანილი 1935 წლის სხვა ლექსები. ამის შესაბამისად, ტექსტი ამავე წლით დათარიღდა.

Tabes d'orsalis – ავადმყოფობის (ზურგის ტვინის სიმშრადე) აღმნიშვნელი სამედიცინო ტერმინი; იწვევს ქრონიკული ვენერიული დაავადება.

პრიზისისაბან თაზის დაღწევა (გვ. 140)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები; 4359 (B); 66-ა, გვ. 1520 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 250 (A); კრ. „მშობლიურს ჩემო მიწავ“, 1942, გვ. 50 (D).

სათური: კრიზისიდან თავის დაღწევა C.

2 ის] შენ* C; კრიზისისგან] კრიზისიდან BC] კრიზისიდან D. 8-9 მითი... წაქცევას] ლამობს წაქცევას და გადაქცევას C. 22 მძვინვარების] სამზადისის BD] სამზადისი C. 26 შეკრულან შუბლები] ფაშისტურ შუბლებით BD] ქვას სცემენ შუბლებით* C] ფაშისტურ შუბლებით C. 34 რაზმი] კლასი* C. 36 ომისთვის] სიმშვიდის C. 37 ქმნილ] და C. 37 სტრიქონის შემდეგ BCD-ში იკითხება:

დრო მოვა და როცა, და როცა
გაბედვენ წურბლები –
იგრძნობენ: ღრუბლები ჩამოწვა,
მრისხანე ღრუბლები!

და მღელვარე ხმა მრისხანედ ისმის:
ფაშიზმის დროშა ძირს, საზიზღარი!
იგი ოშია, ძირს, მოსისხარი,
ძირს ეს ბინძური დროშა ფაშიზმის.

რა უღებდა დადგება, რა ხოცვა,
რა თავისუფლებით –
მრისხანე ღრუბლები ჩამოწვა,
მრისხანე ღრუბლები!

და ყველა ხმებში ყველაზე უფრო
ერთი ხმა არის ძლიერი წყნარად,
ეს: ჩვენი ქვეყნის ხმა სასაუბრო,
დაუძლეველი მარად და მარად.

დრო არის მგზავრები ჩამოსვა
ამინდთ აღუბლებით.
მრისხანე ღრუბლები ჩამოწვა,
მრისხანე ღრუბლები!

C ვარიანტის შესაბამისი სტრიქონები ამ ტექსტთან მიმართებით ამჟღავნებს შემდეგ განსხვავებებს: 6 ფაშიზმის] ფაშისტის. 7 ძირს] და. 9 უღებდა] სისხლი*. 15 ჩვენი] ჩვენი*] ჩემი. 18 ამინდთ] თავის.

ლექსი მოთავსებულია 1935 წლის დღიურში, ამიტომ იგი, პირობითად, ამავე წლით დათარიღდა.

ლექსის BCD ვრცელი რედაქცია პოეტმა 1943 წელს, მეორე მსოფლიო ომის დროს გამოაქვეყნა.

პარიზის სეზონი (გვ. 142)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4387ა (B); 5374 (C); 3289-3290 (D); 2015 (E).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, VII, 1950, გვ. 183 (A).

სათაური: ბალადა: ზაფხულის სეზონის შესახებ C; – E.

თარიღი: 1935 BD.

C-ში სათაურის ზემოთ მიწერილია: ასე იწეებოდა სეზონი; ხოლო მარჯვნივ, ოდნავ ზემოთ: ასე გავიდა სეზონი. შემდეგ ტექსტის დასაწყისში გადახაზულია:

ვხედავ: სეზონიც გავიდა!
როგორც სიზმარი ღამისა,
ათასგვარ სანახავითა
როგორც სიზმარი...
გაჰქრა ზაფხულის ზმანება,
ვხედავ, სეზონიც გავიდა.

2 ხედავთ] ვხედავ BCE] ვხედავ* D. 3 მწვერვალზე] მწვერვალზე B] გაჰქრა C; როგორც] ზაფხულის C. 5 სჩქევს] ჩქევს BD; სჩქევს... ახმოვანება] კლუბების ატორტმანება* C. 6 სიმღერებს დაეტანება] ახმოვანება, ქანება* C; „ახმოვანება“ გადახაზულია, მიწერილია „ესტრადის ფარდის“. 7 რყევანი] სრულიად* C] ოხვრანი C. 8-9 ფრანკიც... მიდის] ერთი არ გაუღიმიათ ისე გავიდა* C. 9-10 სტრიქონებს შორის C-ში გადახაზულია:

ბანებს, ტენორებს თავიდან
დაჩემდა ახმოვანება.
მე, რა თქმა უნდა, ავიტან
[...]

10 ვიტყვი] ვიწეებ* C. 11 ტენორნი იქცნენ] იქცენ ტენორნი C. 12 პრესა... ცნობს] კარგს ვერ ვარჩევდით C. 13 დაემგვანება] დაეგვანება. 14 სვიპსტიეკს] კაფეებს* B] მაჟინოს* D] მაჟინოს E. 14-15 სვიპსტიეკს... რეზონი] იქ: დელი-დელას ტანება/ აქ: რარირარა ბეზონი* C] აიკლო ამხავანებამ/ შენობანი და ეზონი C. 16-17 ფრანგი... მიდის] არც ვწუხვარ, არც მენანება, რომ ასე გაჰქრა C. 17 სტრიქონის შემდეგ C-ში იკითხება:

სეზონში
სანახავითა
იყო მთქნარება, ჭყანება.

თანხა საკმარი წავიდა,
დარჩა კი: აქაქანება.
მას, ვინაც იცის ბრძანება,
აღარ დაურჩა რეზონი,
არც ვწუხვარ, არც მენანება,
რომ ასე გაჰქრა სეზონი.

ამ ფრაგმენტის 5-7 სტრიქონები თავდაპირველად ასე იყო წარმოდგენილი:

შედგვი: აქაქანება.
ან დაარღვიო მოქნარება.
ან დაგვანახეთ სეზონი.

ბოლო, 9 სტრიქონი ასე იკითხებოდა: ეს საცოდავი სეზონი. ამის შემდეგ C-ში გადახაზულია:

მუხა! გვეყოფა
ზაფხული,
ვიცოდეთ ჩვენი რეზონი.
ის კი იქნება სეზონი...

C ხელნაწერი აქ მთავრდება.

19 ამბობს... დამენანება] და მხოლოდ ის მენანება* B. **19-20** სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია: რომ ასე უცვებ წავიდა. **21** ჩვენი] მძლავრი B] მძლავრი* D. **24** პარიზი] ევროპა B] ევროპა* D. **26** აქ... ხმა] ჩვენი კონგრესი B] ჩვენი კონგრესი* D] მთავრობას ომი* D. **27** ზოგ-ზოგს] რაღაც* D. **28** ზოგს] მას* D; ზოგს, მოსულს] ვერ არჩევს B] ვერ არჩევს* D. **30** ბრძანება] ზმანება* D. **31** ხმა] ტყვია* D; სწავლა... არა] მისწავლა ქოხს და B] სწავლა ქოხს და* D] მისწავლა ქოხს და* D.

სვიპსტიეკი – დოდის დროს ლატარიის მსგავსი აზარტული თამაში, რომელიც პოპულარული იყო დიდ ბრიტანეთში და აქედან საფრანგეთშიც გადავიდა.

მეზონინი – საცხოვრებელ სახლზე დაშენებული არასრული სართული.

ბიბანტი ყოველი ღროის (გვ. 143)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 487 (B); 3818 (C); 6928 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, VII, 1950, გვ. 176 (A).

სათაური: – BC; ბულონის ტყე D.
თარიღი: 1935 B.

C-ში ტექსტის დასაწყისში იკითხება: ის ამბობდა: / ურყევია ჩვენი რწმენა.

2 ყოველ] ჩვენი* B. 2-5 და... მეექვსედი] – D. 4 აღიმართა] აბობოქრდა* C. 5 სტრიქონის შემდეგ C-ში იკითხება: დიდი ბრძოლა გველის. 6 არის] ვიცი D. 7 იმარჯვებს სიბრძნე] თავს უფლად გრძნობს პოეტი* B] თავს უფლად გრძნობს პოეტი D; D-ში თავდაპირველად ნაცვლად შესიტყვებისა „თავს უფლად“ იყო „თავის „მე“-ს“. 6-9 ერთადერთი... სივრცე] – C. 8 ნისლი] წყევლა* D. 8-9 ნისლი... მზეა] უცხოეთი რჩება გარე. აჰა, ჩვენი საბჭოეთი* D. 9 სივრცე] საბჭოეთი* B] საბჭოეთი D.

ჰაინეს სტრიქონის ბამო (გვ. 144)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4446 (B); დ. 34, გვ. 11 (C).
ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 185 (A).
სათაური: სტრიქონები* C; – C.

3 წკირაში] წვიმაში A. 5 იყო] ისმის* C. 10 უბედურება] ბედნიერება* C. 12 სწუხდა] ამბობს* C. 16 სიკვდილის] სიკვდილი A. 17 ქნარს] გულს* C. 18 ასეა] აკაკიც* B. 18-19 ასეა... სიზმარში] ავდგები, წავად მწყესად შირაქში* C] სიუბრალე, არსებობს ერთი მხარე სიზმარში C. C-ში იქვე იკითხება: „აჰ, ნეტავ [...] არსებობს მხარე“; „არსებობს მხარე“ გადახაზულია. 25-32 მე... ჩავერევი] – C. 25 მე... ვიტყვი] გალაკტიონი: B.

ლექსის C ვარიანტი მოთავსებულია დღიურში, 1935 წლის ცხრა მაისით დათარიღებულ ორ ჩანაწერს შორის. ამის გათვალისწინებით, „ჰაინეს სტრიქონის ბამო“ 1935 წელს დაწერილად მივიჩნევთ.

ჰაინის ჰაინე (1797-1856) – გერმანელი პოეტი, პროზაიკოსი და ფილოსოფოსი, ევროპული რომანტიზმის ერთ-ერთი ფუძემდებელი. გალაკტიონს მხედველობაში აქვს ჰაინეს „ლამენტაციების“ ეპიგრაფი ლექსად „ბედნიერება მსუბუქი ქცევის გოგოა“.

სიმფონია მცენარეების (გვ. 145)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 2312 (B); დ. 37, გვ. 42 (C).

ნაბეჭდი: „ოქრო აჭარის ლაქვარდში“, 1944, გვ. 51 (D); თხზულებაანი, VII, 1950, გვ. 117 (A).

სათაური: – C.

ეპიგრაფი: მისივე მეტობს ყოველთა სული და ტურფა ფერობა D.
თარიღი: 8. I. 36 წ., საავადმყოფო C.

C-ში ფურცლის დასაწყისში მიწერილია: პერლაშეხი. დღესასწაულის გამო. იმედს. გადიგედებს.

2 ნათელ] გული* B] მხარე* B] ბედი C. 3 მცენარეების] რომ ადვილია* B] რომ ადვილია C. 4 დღე] ხან* B. 5 ხან] და* B] და C. 6 დღეს] აქ* B; სახეა] სარკეა* B; დღეს... სარკეა] ჩვენ ყველაფერი გავიგეთ* B] ჩვენ არაფერი არ ვიცით* C] ჩვენ ყველაფერი გავიგეთ C. 7 აქ] ჩვენ* B] ჩვენ C; სახეა] გავიგეთ* B] სარკეა B] გავიგეთ C; აქ... სახეა] მაზეგ იზრუნებს მცხოვრები* C. 8 არ... მცენარეთ] არ დავიშურებთ ბრძოლათა* B] რისთვის სწამლავდი, მითხარი* C] არ დავიშურებთ ბრძოლათა C. 9 ჩვენი... მდგვის] რომ გექონდეს გული წინააღმდეგის* B] რომ მოგვკლათ გული წინააღმდეგის C; C-ში ნაცვლად შესიტყვებისა „რომ მოგვკლათ“ თავდაპირველად იყო „რად იყავ“. 10 წმინდა ბროლია] გადაზრდილია* B; მისთვის... ბროლია] ხომ მისთვის, რომ გზა გადაზრდილია C; C-ში სიტყვას „რომ“ მიწერილი აქვს „ეს“. 11 გზა] გზაც BC] გზა* C. 12 ლიანები] პანთეონი* B] პანთეონი C; მაგნოლია] ბასტილია* B] ბასტილია C. 13 ჩაის... უვრცესი] ეს ობელისკები და პერლაშეხი* B] ეს ობელისკი და პერლაშეხი C; C-ში ნაცვლად შესიტყვებისა „ეს ობელისკი“ თავდაპირველად იყო „ობელისკები“. 13-14 სტრიქონებს შორის B-ში ფრჩხილებშია ჩასმული:

(მებაღეები! ვისწავლოთ მათგან
მზეებრ ნათელი დიდი მიზანი,
ჩვენ კი მარადის ვიბრძოლებთ, რადგან
მზეებრ ნათელი გვანთებს მიზანი).

ეს სტრიქონები ნასწორებია: 1 მებაღეები! ვისწავლოთ] ბევრი არ დარჩა ცოცხალი*. 2 მზეებრ... მიზანი] არც გულებრყვილო, არც გულთმისანი*. 4 „გვანთებს“ ქვეშ მიწერილია „გვინათს“.

13-14 სტრიქონებს შორის C-ში იკითხება:

ცოცხალი მათგან ბევრი არ დარჩა
არ გულებრყვილო, არ გულთმისანი,
ჩვენ კი მარადის ვიბრძოლებთ, რადგან
მზეებრ ნათელი გვიმღერს მიზანი.

14 აღარ] როცა* B] როცა C; დაცხრება] დასცხრება D; ეს] ვით* C.
15 აელვარდება] აელვარება B. 16 მსოფლიო] კონგრესი* C. 17 მიდის]
წავა* B მიდის* C] წავა C; მის] ჩემ* C] ჩვენ* BC] თქვენ C; აქვრე-
ბულ] გაკვალული* B] გაკვალული C.

პერლო60 (გვ. 146)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 3272 (B); 4447 (C); 37 დ., გვ. 47 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, VII, 1950, გვ. 178 (A).

სათაური: მიხაკისფერი შეშლილობა C; ჰიტლერი D.

თარიღი: 1935 AB. 9. I. 1936. საავადმყოფო D.

2 რაიხსტაგის] რეიჰსტაგის CD; ეგდო] იდგა D. 3 მტვერი] ჩვარი
C] ჯარი D. 3 ესაა] ეს იყო* D. 5 და] და* D] ვით D. 8 აქ... აქ] რომ...
რომ D. 10 მთავალ დღეთა] ბარიკადების D. 16 ის... დელაროკი]
არის ჰიტლერი და დელაროკი D. 17 განადგურდება... რასა] და არის
მებრძოლთ მსოფლიო რასსა* D] და არის მებრძოლთ სახალხო
ფრონტი D] ან მუსოლინის „მადალი რასა“ C.

რაიხსტაგი – იგულისხმება პარლამენტის შენობა ბერლინში.

ჰიტლერი – იხ. კომენტარი ლექსისა „მწერალი გრიმით – პარიზის
კონგრესზე“ (გვ. 323).

დელაროკი – სავარაუდოდ, ფრანსუა დე ლა როკი (1885-1946) –
ფრანგი სამხედრო მოღვაწე, შემდგომში – კონსერვატიული, მემარ-
ჯვენე შეხედულებების მქონე პოლიტიკოსი, ანტიკომუნისტი; 30-იანი
წლებიდან აქტიურ მონაწილეობას იღებდა საფრანგეთის და ევრო-
პის პოლიტიკურ ცხოვრებაში, როგორც გავლენიანი „საფრანგეთის
სოციალისტური პარტიის“ დამაარსებელი და ლიდერი.

***შვირი მზესა და ქარს მოჰყავს (გვ. 147)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 2397 (B); 4210 (C); 37 დ., გვ. 1 (D); 123
დ., გვ. 3 (E).

ნაბეჭდი: გ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1938, №26, 1 ნომ-
ბერი (F); ლირიკა, 1940, გვ. 49 (G); თხზულებანი, III, 1940, გვ. 33 (A);
რჩეული, 1944, გვ. 67 (H); რჩეული, 1959, გვ. 560 (I).

სათაური: – BCE; გრიზეტკა D.

თარიღი: 24. I. 36. D. 25. I. 36 D.

D-ში სათაურის ზემოთ იკითხება: მიხაკისფერი შეშლილობა.
B-ში ლექსის ცალკეული სტრიქონებია:

ფერი მზესა და ქარს მოჰყავს
გაზაფხულის სადარი –
გინთებს ლოყას
გზნება.

3 ფერი... მოჰყავს] მზესა და ქარს ფერი მოჰყავს* D. **4** გადაგკრო-
და] გადაგკვროდა C. **5** სტრიქონის დასაწყისში D-ში გადახაზულია
„ფერი მოჰყავს“ და იქვე მიწერილია „თეთრო ქალო“. **5** მიდიოდი...
მკვდარი] როგორც მკვდარი, ისე ეგღე* D; მიდიოდი] ისე ეგღე*
D] შენ მიდიხარ D. **7** ჰქროდა] ქროდა G. **5-6** სტრიქონებს შორის
D-ში გადახაზულია „ავადმყოფი სნეული“. **8** თრთოდა] ფშვენდა* D.
10 გარს... მდინარე] წინ მიიწევს მდინარი* D; ნაცვლად სიტყვისა
„მიიწევს“ აქ თავდაპირველად იყო „იძროდა“. **11** არ] არ* D] შენთან
არავინ D. **12** სტრიქონის შემდეგ D-ში გადახაზულია:

შენ კი, როსმე ფეროვნებით,
ერთადერთი, მშვენიერ დღეს...

შემდეგ კი იქვე იკითხება:

შეშლილობას მიხაკისფერს
არვინ გისმენს.
წამებაა.

13 ეხლა] ახლა I. **13-16** სტრიქონების ვარიანტი D-ში **9-12**
სტრიქონების მარჯვნივ, ტექსტის სწორებისას არის მიწერილი. **13**
ეხლა...კაცის] არის მხარე, სადაც C] უნებურად ჩემი D. **14** ქალს
სიხარულს] ორ ქვეყანას D. **17** სტრიქონის დასაწყისში D-ში ემატე-
ბა: არის მხარე. **17** სადამი... მწიფობისთვის] შეშლილობას მიხაკის-
ფერს C. **18** რომ სჯერა] არ სჯერა C. **19** ყველა] არვინ C. **20** და
კითხულობს] არ ჰკითხულობს C. **17-24** სადამი... ეაღერსება] – D.
21-24 ფერით... ეაღერსება] – CFG.

E ვარიანტი ძირითადი ტექსტისაგან უკიდურესად განსხვავდება,
მისი მიმართების ჩვენება ძირითად ტექსტთან შეუძლებელია.

*** ბ ა ზ ა შ ნ უ ლ ი ა (გვ. 148)

ხელნაწერი: ავტოგრაფი 37 დ., გვ. 70 (B).

ნაბეჭდი: რჩეული, 1944, გვ. 94 (A); თხზულებანი, VII, 1950, გვ. 104 (C); რჩეული, 1954, გვ. 202 (D); რჩეული, 1959, გვ. 597 (E).

სათაური: გაზაფხულია CDE.

თარიღი: 25. I. 36 B; 1915 D.

1 ხე] ტყე* B. 3 დილას სისხამს] სისხამ დილას CE. 4 გისუსხავს] მისუსხავს* B. 5 მოდებს] მოსდებს CDE. 9 კი ხვამლი] რომ სახლი* B; მოსჩანს] მოჩანს CDE. 13-14 ხე... ზვარის] – B. 14 ბალი] ბალის CE; ზვარი] ზვარის CE. B ვარიანტში ტექსტის მარჯვნივ მიწერილია „ოფორტი“.

ნაწარმოები დაკავშირებულია გალაკტიონის ცნობილ ლექსთან „მამული“ (იხ. ჩვენი გამოცემა, ტ. II, გვ. 137).

ხვამლი – მთის მასივი დასავლეთ საქართველოში, ლენხუშში.

ამ არემარეზა (გვ. 149)

ხელნაწერი: ავტოგრაფი 37 დ., გვ. 37 (B).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 180 (A).

სათაური: – B.

თარიღი: 25. I. 36 B.

2 სულ... არემარეზე] პოლონეთის არეზე B. 5 სტრიქონის დასაწყისში B-ში გადახაზულია: და. 8 ინდუსტრიალურ] მის ინდუსტრიას B; ნაცვლად სიტყვისა „მის“, აქ თავდაპირველად იყო „თვის“. 10 უსმინეთ] გახედეს B. 10-13 ჩვენში... გრიგალისებურ] – B.

იპატი (გვ. 150)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 37 დ., გვ. 74 (B); 3962-63 (C); 4121-22 (D); 4488 (E);

ნაბეჭდი: თხზულებანი, V, 1952, გვ. 69 (A).

სათაური: რუსი ემიგრანტი პარიზში B. იპატიევის მონასტრიდან ინუინერ იპატიევის სახლამდე* B.

თარიღი: 1935 ACD. 25. I. 36. B.

2 ტექსტის დასაწყისში B-ში გადახაზულია: იპატიო. 3 აი] მღვრიე BCDE. 4 სინათლის... არპატიების] მონანიების და პატიების BCDE. 5 წინსვლის] მტიციე* B] ძველი BCDE. 9 მტერზე] რისხვას*

B. 10 „წელი“-ს შემდეგ B-ში გადახაზულია: არარა. **11** მოსჩანს] გაჰქრა BCDE; B-ში „გაჰქრა“-ს წინ გადახაზულია: იარა. **12** მათი სამშობლოც] ერუ მონასტერი* B; სამშობლოც] სამშობლო BCDE. **14** აი] როგორც* B] ადგა B. **15** საუკეთესოს] და უმიზეზოს B] ის უმიზეზოს CDE. **18** ჰკითხულობს] იკითხა* B; ბერი] ბევრი BCDE] მდგმური* B. **20** უპასუხებენ] მას უპასუხეს* B] და უპასუხეს მას B; „ინჟინერისა“-ს წინ B-ში გადახაზულია: „ის“; ინჟინერისა] ინჟინერისა* D] ძველისძველია D. ლექსის ბოლოს BDE-ში ემატება 11 სტრიქონი. ქვემოთ მოგვყავს ეს ტექსტი და ვუჩვენებთ მის ვარიანტულ წაკითხვებს:

მორჩა: ყველაფერს დრომ ხელი ახლოს,
 ჰქრება ბურუსი,
 პარიზში გვხვდება ბულვარის ახლოს
 მოხუცი რუსი.
 სადღაც შევიდა. სახელდახელოდ.
 იყიდა ხატი.
 მასაც იმგვარად, მასაც სახელად ერქვა იპატი.
 სანთლად თავისი დარდი შეუნთო
 და აპატია.
 გენერალს მჩატეს, ზეცავ, შეუნდე
 და აპატიე.

1 „მორჩა“-ს შემდეგ B-ში გადახაზულია „მაგრამ დღეს“; დრომ ხელი] დღეს ხელი* B. **3** პარიზში გვხვდება] მაგრამ დღეს შემხვდა B; B-ში „შემხვდა“-ს ნაცვლად თავდაპირველად იყო „დიდი“. **5** სადღაც] ლუერში B] ლუერში* E. **7** მასაც... მასაც] გვარი არ ვიცი, მაგრამ B. **10** გენერალს მჩატეს] რაც მაქვს* B] ცოდვა აქვს* B] გენერალს ცოდვა B.

იპატიევი – იპატის მონასტერი კოსტრომასთან, სადაც 1613 წელს ბოიარებმა შეარჩიეს რუსეთის პირველი მეფე რომანოვების დინასტიიდან – მიხეილ რომანოვი.

რომანოვი – რუსეთის იმპერიის მმართველი საგვარეულო.

ინჟინერი იპატიევი – ამ ინჟინერის სახელში, ეკატერინბურგში, ბოლშევიკებმა 1918 წელს დახვრიტეს რუსეთის უკანასკნელი იმპერატორი ნიკოლოზ მეორე (1868-1918) და მისი ოჯახის წევრები.

არსებობს გალაკტიონის ჩანაწერი: „რომანოვები ტახტზე აიყვანეს იპატიევის მონასტერიდან. უკანასკნელი რომანოვი, ნიკოლოზი დახვრეტილ იქნა ინჟინერ იპატიევის სახელში“ (სგ, XV, გვ. 67).

ახალ ცხოვრებას გაუმარჯოს (გვ. 151)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4375 (B); 37 დ., გვ. 65 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940 გვ. 201 (A); რჩეული, 1944, გვ. 221 (D).

სათაური: – C.

თარიღი: იანვ. 1936 C.

4-5 ეხლა... მანკატანია] ნამეტანია, მეგობარო, ნამეტანია* B] ნამეტანია, მეგობარო, ნამეტანია C. **5** აგე] აგერ D. **6** ეხლა... უყურებ] აიღე ჭიქა, ნუ უყურებ C. **13-14** სტრიქონებს შორის C-ში იკითხება:

აიღე ჭიქა, ნუ იგონებ
იმ ამძოვრებას!
ახალ ცხოვრებას გაუმარჯოს,
ახალ ცხოვრებას!

18 სტრიქონის შემდეგ C-ში იკითხება:

აიღე ჭიქა, ახალი გზა
გვესაშოვრება,
ახალ ცხოვრებას გაუმარჯოს,
ახალ ცხოვრებას!

აიღე ჭიქა, გაუმარჯოს
სწორუპოვრებას
ეს გაუმარჯოს
სიხარულით საგსე ცხოვრებას.

აიღე ჭიქა! არ შეუერთე
აქაურ ჰაევას,
მაშ გაუმარჯოს პარიზის ცას,
პარიზს მომავალს.

აიღე ჭიქა მეგობარო,
დასცაღე ზოგი.
ეს კომუნარებს გაუმარჯოს,
ძირს დელა-როკი.

18-29 გადავივიწყლო... ცხოვრებას] – C. **26-29** ის... ცხოვრებას] – B.

დიდი, სახალხო! (გვ. 152)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 1078 (B); 5569 (C).

ნაბეჭდი: გ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1936, №1, 25 თებერვალი (A).

სათაური: – BC.

3 უშვენიერესს] უმშვენიერესს B; უშვენიერესს ატარებს] ატარებს დიდს და მშვენიერ* C. 4 ვუთხრა] უთხრა A; გიცდის] გეიცდის C. 5 გთხოვს ახალ-ახალს] ითხოვს ხელდახელს BC. 6 პოეტს რომელიც] პოეტი ვინაც* C. 7 ვისიც... საწყაული] საკმარისია ხმის ამოდება* C. 8 ეხმაურება] რომ მას თან მიჰყვება* C; სრული] სრულის B. 9 ეს დღევანდელი] დღევანდელი დღის B. 10 თამამად] მის მიერ BC. 11 თხუთმეტი] ხუთმეტი A; თხუთმეტი წელი] ხანა მავალი* C; დიდი] დიდის B. 12 სავსეა] ივსება BC] იზრდება* C; მხარე] დღევა* C; თუნდაც კოლხიდის] კიდითი კიდის B. 17 უდიადესს] ჰაეროვანს B. 18 დღეა] დროა* B. 19 აფროთოვანება] ყრუ სოფელიც კი B. 20 თავისუფლებას, იღვებს] უღვიძებს გულში ჩამალულ B; ნაცვლად სიტყვისა „უღვიძებს“ თავდაპირველად იყო „ერთას ასხამს“. 22 რა ძლიერია] მახვილი არის B. 23 დროშებს] ქალაქს* B. 14-25 ამშვენებელი... დღესასწაულის]

გარეუბნებში, სად ხმა აწეულს
უტრიალებდენ ღვინოს და არდნებს,
ეხლა ასეულს და ათასეულს
გუგუნი გააქვთ ფაბრიკა-ქარხნებს.
მალე ზურმუხტი ფოთოლს მოისხამს
ქალაქის ბაღი და სოფლის ზვარი,
განახლებულ დღის და დიდის სისხამს
მაცოცხლებელი ციური ცვარი.
მალე შავი ზღვის რიჟრაჟი მოდებს
ნაზ ფართოხლებზე ნამების ლივლივს
საკმარისია შეეხო ტოტებს
და ნამი თავით კოჭამდე გივილის. C

ეს ფრაგმენტი (2-3 სტროფები) ანალოგიას პოულობს ლექსთან „***გაზაფხულია“ (გვ. 148).

ლექსი ეძღვნება საქართველოს გასაბჭოების (1921) მეოხუთმეტე წლისთავს.

მონა სიმბა?! (გვ. 153)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 70-ა, გვ. 1776 (B); 4707 (C); 123 დ., გვ. 32 (D); 6149 (E).

ნაბეჭდი: გ. „კომუნისტი“, 1936, №46, 3 თებერვალი (F); თხზულებანი, V, 1952, გვ. 7 (A); რჩეული, 1959, გვ. 166 (G).

სათაური: – BCD; ფერი მზესა და ქარს მოჰყავს* D; მასსა – სტალინია მძღავრი და სტალინი არის მასსა F.

თარიღი: 1932 B.

6-9, 14-17, 18-21 სტრიქონები D ავტოგრაფში ტექსტის სწორებისას, მოგვიანებითაა მიწერილი.

6 გაოცებით... წყნარი] მწყემსის სმენა უეცარი D; **6-9** გაოცებით... დაირაზა] – C. **6-41** გაოცებით... დაირაზა] – B. **10** სტრიქონის დასაწყისში D-ში გადახაზულია: სახნისის და კავის. **14-15** მადაროდან... დაირაზმა]

მანქანების ჟრიაშულით
მინდორ-ველი დაირაზმა. D

14-25 მადაროდან... დაირაზა] – C. **18** მზეა... ტომის] საქართველო მზის გზით მიდის* D; მზეა მშრომელების] მზე განახლდა ჩვენი D. **22-25** სავსე... დაირაზა] – D. **23** ხალხი... გზასა] მიდის ჩვენი „შავი რასსა“ F. **28-29** ჩვენი... ჩვენი] ჩვენთან ღვინის იგრიანებს, ჩვენთან C] დიდი აღფრთოვანებაა, დიდი D. **29** სტრიქონის შემდეგ CD-ში იკითხება:

როგორა ცნოს გველში სისხლმა,
აქ ქვა ქვას ვინც დაადუღა,
რა დიდება იგულისხმა,
აბა მუხა, მუხა, მუხა.

გზა განახლდა ჩვენი ტომის
და დიდებით მიდის, მიდის,
სოციალისტური ტომის
სასწაულთა მაგალითით. C

როგორა სცნოს მტრების სისხლმა,
აქ ქვა ქვას რომ დაადუღა,
რა დიდება იგულისხმა?
დიდო მუხა, დიდო მუხა.

მტერს ეგონა, მუშის კარი
სამუდამოდ დაირაზა.
გადმოიღე ძველი თარი,
დაჰკა გრძნობით დაირასა! D

D-ში ეს სტრიქონები ნასწორებია: 1 მტრების] კაცთა*. 3 რა... იგ-
ულისხმა] მითხარ მუხა, დილა...*. 4 დილა] მითხარ*. 5 მუშის] გლეხის*.

D-ში ამ ფრაგმენტის პირველი სტროფის მარჯვნივ მიწერილია:

რა ჭაობი და რა გუბე,
რა ჭირი არ განიცადე.
მაინც დიდი ხარ მეუფე:
შენ სრულყოფა განიმზადე.

ამ სტროფის ბოლო სტრიქონში ნაცვლად სიტყვისა „შენ“ იყო
„ლა“.

30-33 გავარღვიეთ... დაირაზა] – CD. **32** ქვეყნის] ბრძოლის F. **37**
სტრიქონის შემდეგ C-ში იკითხება:

გაუმარჯოს ნირგანუხრელს
ახალ ხანას და ხარაჩოს.
გაუმარჯოს ახალ მუხნარს,
სტალინის გზას გაუმარჯოს!

38 მასსა] მასა FG; მასსა... მძლავრი] სტალინს D; სტალინია]
სტალინია* E] ლენინია E] მამულია G. **38-41** მასსა... დაირაზა] – C.
39 სტალინი] სტალინი* E] ლენინი E] მამული G; მასსა] მასა G. **40**
სიბრძნის] საზღვართ DF.

ნაწარმოები დაკავშირებულია ივანე კერესელიძის (1829-1892)
ცნობილ ლექსთან „სიმღერა“ („შემიყვარდა ეგ ხმა ტკბილი“), რაც
უფრო აშკარაა D ავტოგრაფში.

იოსებ სტალინი (1879-1953) – იხ. კომენტარი ლექსისა „***მისდევს
რგოლს რგოლი“ (გვ. 264).

ქსპანეთის გმირებს (გვ. 155)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4367 (B); 241 დ., გვ. 46 (C).

ნაბეჭდი: გ. „წითელ არმიელი“, 1936, №239, 16 ოქტომბერი (D);
თხზულებანი, III, 1940, გვ. 230 (A).

სათაური: ესპანელი გმირები B; – C.

ქვესათაური: ნაწყვეტი პემიდან D.

თარიღი: 1936 წ. 14/X D.

C-ში ლექსის დასაწყისში გადახაზულია:

აი გმირობა და თავდადება!
მისი ნაყოფი.
უხვი ნაყოფით ათავთავდება
მისი ნაყოფი.

2 ნამდვილი გმირთა-გმირობა] მადრიდი, აი გმირობა C] მე-
ბრძოლთა მართლა გმირობა D. 4 ნაყოფით... მაღე] მისი ნაყოფით
მთელი ქვეყანა C; ამის შემდეგ C-ში იკითხება: ვით ერთგულება და
ერთპირობა. 5-6 სტრიქონებს შორის C-ში იკითხება:

რად არ ვარ მე იქ. რისთვის არ ვხვდებით,
ძმებო, ერთმანეთს.
ვაშა ესპანეთს, ვაშა იმედებს,
ვაშა ესპანეთს!

6-9 სტრიქონების ნაცვლად BCD-ში იკითხება:

დრო მთვია, ძმებო და ჩვენ შევხვდებით
გულთ ერთმანეთს.
ვაშა ერს მეგობრებს და თავდადებულს,
ვაშა ესპანეთს B;

ამ სტროფის მეორე სტრიქონში ნაცვლად სიტყვისა „გულით“
იყო „გრძნობით“.

დრო მთვია, ძმებო, და ჩვენ შევხვდებით
გულთ ერთმანეთს.
ვაშა ესპანეთს, ვაშა ესპანეთს,
ვაშა ესპანეთს C;

ახლოა ის დრო, როცა შევხვდებით
გულთ ერთმანეთს.
ვაშა იმ ჩვენს ძმებს!
ვაშა მეგობრებს!
ვაშა ესპანეთს! D.

C-ში დღიურის მომდევნო გვერდზე იკითხება:

ვაშა ესპანეთს! აი გმირობა
და თავდადება!
ვარდებით მისით ქვეყანა მაღე
ათავთავდება.

რად არ ვარ თქვენთან. რისთვის არ ვხვდებით
ნეტავ ერთმანეთს...

ეს ფრაგმენტი ნასწორებია: **3** ვარდებით] ნაყოფით*; მალე] მთელი*.
ამავე დღიურის 44-ე გვერდზე არის ლექსის კიდევ ერთი ვარიანტი:

აი, ნამდვილი გმირთა-გმირობა
და თავდადება.
ვარდებით მისით მსოფლიო მალე
ათავთავდება.
დრო მოვა ძმებო და ჩვენ შევხვდებით
გულთ ერთანეთს,
ვაშა მომავალს, ვაშა მებრძოლებს,
ვაშა ესპანეთს.

ამ ტექსტში შეტანილია შემდეგი ცვლილებები: **1** აი... გმირ-
თა-გმირობა] მიყვარს ასეთი მართლაც გმირობა*] ვაშა ესპანეთს,
აი, გმირობა*. **3** მსოფლიო] ქვეყანა*. **7** მომავალს] მებრძოლებს*;
მებრძოლებს] რაინდებს*.

ლექსი ეძღვნება ფაშიზმის წინააღმდეგ მებრძოლ ესპანეთის
სამოქალაქო ომის (1936-1939 წლები) გმირებს.

ო, მაინც რომ ვერ... (გვ. 156)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 3274 (B); 4471 (C); 37 დ., გვ. 16 (D).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 261 (A); თხზულებანი, VII,
1950, გვ. 181 (E); რჩეული, 1954, გვ. 92 (F); რჩეული, 1959, გვ. 212 (G).

სათაური: – BD; მონ-მარტრში E; პარიზი F.

თარიღი: 5. XI. 36 D; 1935 F.

C-ში ტექსტის დასაწყისში იკითხება:

ო, მაინც რომ ვერ გავიგე,
რად – ყველგან მდეგ დაჟინებით,
გზა ტრიუმფად რომ გაიგე
ასფალტის შალაშინებით.

2 მონ-მარტრში] მონმარტრში C. **6** გაპქრა] გაქრა FG. **11** საოცარ
გამოტარებას] არ უცდი გამოდარებას F. **12** სასიკვდილევ] უბედურო
E. **13** მშფოთარებას] მშფოთვარებას EF. **16** პარიჟო] პარიზო EFG.

D-ში ტექსტი ასეა წარმოდგენილი:

პარიზი. მაინც მე არ მესმის! ის ვერ გავიგე!
რად ყველგან იგი უცნაურით მდევს დაჟინებით.
იმ საბურველით, ტრიუმფისთვის რომ ვერ გავიგე,
ბინების ლაქით და ასფალტის შალაშინებით.

ო, მე არ მომწონს თანამგრძობი შენი თვალები
ღრმა, უბოლოო, მშვენიერი, მაგრამ უსახო.
შენს წამწამებზე ცრემლებია, შენ იმალები.
შენ სიკვდილის დროს არავინ გყავს, რომ დაუძახო.

შენ ბევრჯერ სწუხდი: საყვარელო, ფიქრი მრავალი
იფანტებოდა უდაბნოში, როგორც ზნეობა,
ვერავინ ჰპოვე მიმავალი, ან მომავალი,
გაუხიარო საოცნებო მოცალებობა.

მე შენ ვერ გიცნობ: შენ ატარებ ნიღაბს და რიდეს
და მაინც გეტყვი: გიპირებენ გამოტარებას...
მარადის იცნობს სასიცოცხლო რამე სიმშვიდეს,
იგი, ვინც იცნობს, სასიკვდილევ¹, შენს მშფოთარებას.

ამ ტექსტის ბოლოს, მარცხნივ არის თარიღი, შემდეგ კი ფანქრით მიწერილია ორი სტროფი:

ო, მაინც რომ ვერ გავიგე,
რად ყველგან მდევ დაჟინებით,
გზა ტრიუმფად ვერ დავიგე
ასფალტის შალაშინებით.

არ მომწონს შენი თვალები
ღრმა, უბოლოო, უსახო.
შენ კვნესი, შენ იმალები,
არავინ გყავს, რომ დაუძახო.

მონ-მარტრი – ბორცვი პარიზში. ქალაქის ერთ-ერთი ღირსშესანიშნავი ადგილი.

მონ-პარნასი (გვ. 157)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4365 (B); 5596 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 170 (A); რჩეული, 1944, გვ. 234 (D); რჩეული, 1959, გვ. 206 (E).

¹ სასიკვდილევქ ლოუტეცია.

სათაური: – C.

თარიღი: 1936 E.

2 თქვენი დროის] დღეა როგორც* C] პოეტების* C] მხოლოდ მგოსანთ C. 3 ძველებურად] ქარიც თითქოს* C] ისევ ისე C. 4 თქვენი] ჩვენი* C] მათი C. 5 ისევ] კაფე C; „მონ-პარნასი“-ა] Mon Parnas-ია BC] „მონპარნასია“ E. 6 ელვის] ღვინის* C. 9 გილიმის] გვილიმის* C. 12 ჩუმი დუღუნი] რაღაც გუგუნი* C.

მონპარნასი – ხელოვანთა უბანი პარიზში, სადაც მდებარეობდა სახელოვანთქმული არტისტულ-ბოჰემური კაფე „როტონდა“.

პროვანსი და შამპანი – საფრანგეთის რეგიონები.

***სადღაც დარჩა, შორს, სტოკჰოლმი (გვ. 158)

ხელნაწერი: ავტოგრაფი 4466 (B).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 206 (A); რჩეული, 1944, გვ. 224 (C); რჩეული, 1959, გვ. 215 (D).

სათაური: სადღაც დარჩა შორს სტოკჰოლმი B.

თარიღი: 1936 D.

3 ისევ] მწარედ* B. 5 იქ... არ] თვეა არა* B. 7 კოლმეურნის] ბა-
ციანთ* B. 11 თავისუფალს] კენგეთაშვილს* B. 13 მშრომელს... ქვეყ-
ანაში] მიმინოშვილს გურიაში* B. 17 სიხარულით] დელაშვილი* B.
22-23 სტრიქონებს შორის გადახაზულია: ახალ. 25 აწ თვითეულს]
სოფლებს თვალნი* B.

სტოკჰოლმი – შვედეთის დედაქალაქი.

ფიორდი – ყურე ზღვის მთიან სანაპიროზე; მრავლადაა სკან-
დინავიის ქვეყნებში, მათ შორის, შვედეთში.

წარწერა ანატოლ ფრანსის სურათზე (გვ. 160)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 992 (B); 4364 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 124 (A); რჩეული, 1944, გვ. 213 (D); რჩეული, 1959, გვ. 193 (E).

სათაური: ანატოლ ფრანსი B.

თარიღი: 1936 E.

2 კარგი] სიტყვის* C] დიდი* C. 3 შემოქმედელი] შემოქმედი CE; უმწვერვალები] უმწვერვალები DE. 10 მხოლოდ] რომლის* C. 11 მისი] დიდი* C.. 17 უმწარესი] იყო მწარე* C. 19 ოქროთი] ოქროთა C. 21 ბატონობის] მთელი ჭუჭყი C. 23 მოველენის] მწვერლობის* C. 24 რომელიც ეხლა] რომენ როლანის* C. 26-29 მხოლოდ... ფრანსი – C. ამ ადგილზე C-ში გადახაზულია რამდენიმე სტრიქონი, რომელთა ამოკითხვა არ მოხერხდა.

B-ში ტექსტი ასეა წარმოდგენილი:

მწარე დაცინვა მოელვარე, როგორც მახვილი.
ანატოლ ფრანსი პოეზიის გამომსახველი.
სიტყვის ოსტატი შემოქმედი უმწვერვალები,
ვინც სრულყოფილად აითვისა სიტყვა ფრანგული,
კეთილშობილი, იშვიათი, უდარებელი,
აი, ვინ იყო შემოქმედი ანატოლ ფრანსი.
მწარე დაცინვა, მოელვარე, როგორც მახვილი,
მათ უდარაჯებს, ვინც ოქროთი მოავარაყა
მთელი სიყალბე, მთელი ჭუჭყი ბურჟუაზიის.
ის იყო ციცხვი! წინაპარი ეხლანდელ ფრანგის,
რომენ როლანის, ანდრე მალროს და ანდრე ჟიდის.

ტექსტი ნასწორებია: 1-2 სტრიქონები გადახაზულია. 3 შემოქმედი უმწვერვალები] მაღალი და უბრწყინვალესი*. 5 უდარებელი] ფრანგული ენა*. 6 იყო] არის*. 10 წინაპარი... ფრანგის] იმნაირნი როგორც არიან*.

ანატოლ ფრანსი (1844-1924) – ფრანგი რომანისტი. ნობელის პრემიის ლაურეატი.

პატარა პიერი (გვ. 161)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4349 (B); 37 დ., გვ. 85-86 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 132 (A); რჩეული, 1944, გვ. 215 (D); რჩეული, 1959, გვ. 196 (E).

სათაური: კრენკებილი* C; საწყალი პიერი C. სათაურის მარჯვნივ, C-ში მიწერილია: ზღაპარი და სინამდვილე პიერის ცხოვრებაში.

თარიღი: 1936 E.

C-ში, დღიურის 85-ე გვერდზე ლექსის პირველი და ბოლო სტროფებია წარმოდგენილი, 86-ე გვერდზე კი – დანარჩენი ტექსტი. 86-ე გვერდზეა სათაურიც.

3 გუელსაკლავად] საცოდავად* C. 4 ბავში] ბავში A. 6 თითქო სოფელია] ერთი ქალაქია* C] თითქო ქოხი არის* C. 7 აქ] და* C] იქ C; ქალაქის] პარიზის BC] ქალაქის* C; შორეახლო] შორი-ახლო E. 9 პიერის] რატის ძველი* C] პიერ ფრანსის* C] აქ პიერ[ის] C. 10 ქალაქისკენ] პარიზისკენ B] გამთენიას* C. 11 მიაქვს... კალათი] ქალაქისკენ მიდის რატი* C. 12 იქ... მიმავალი] გასასყიდათ მსხალი დააქვს BC] გასაყიდი არა აქვს რა* C. 13 შინაც] შინ კი BC] შინაც* C. 14 პიერს] რატის* C. 17 მისი... და] ერთადერთი C. 18 მსხლის... ზღაპრულია] მსხალს ზღაპრული აქვს თვისება* C. 21 იტვირთება მწიფე] დატვირთული არის* C. 21-22 სტრიქონებს შორის C-ში გადახაზულია:

და საზრდოობს იმით რატი,
მსხალს შეჰხარის, როგორც მნათობს
და საზრდოობს იმით რატი!

ამ ფრაგმენტის მესამე სტრიქონზე შესიტყვება „იმით რატი“ გადახაზულია და მიწერილია „პიერ“;

27 გაუძარცვავთ] წაუღიათ* C. 28 დაამხო] გაძარცვა C. 30, 31 ხედავს] მაშ იმის* C; პიერ] მსხალს* C] რატი* C. 34 აქ] ამ დროს* C. 36 ბავში] ბავში DE.

C-ში 86-ე გვერდის ბოლოს გადახაზულია:

და საზრდოობს მით პიერი.
მსხალი მისთვის არის ხატი.

აქ ნაცვლად სიტყვისა „ხატი“ თავდაპირველად იყო „მნათი“.
ამის შემდეგ იქვე იკითხება:

საზრდოობს რა, პიერისთვის
სალაცავი არის ხატი.

აქ ნაცვლად სიტყვისა „პიერისთვის“ თავდაპირველად იყო „მსხალი მისთვის“.

C ავტოგრაფის გადაშლილი სათაურის თანახმად, ლექსი, როგორც ჩანს, დაკავშირებულია ანატოლ ფრანსის მოთხრობასთან „კრენკებილი“.

ანდრე შილი და ანდრე მალრო (გვ. 163)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 5400 (B); 123 დ, გვ. 3 (C); 37 დ., გვ. 4 (D).
ნაბეჭდი: გ. „კომუნისტი“, 1936, №145, 25 ივნისი (A).

სათაური: – CD.

თარიღი: 22. IV. 35 D.

3 სტრიქონის დასაწყისში C-ში იკითხება: ენტუზიასტ[ს]; გვერდად] გვერდათ BC; კი] – C. 4 კონგრესის ჭერს] კედლებს* C] ახალი სახლის D. 5 სტრიქონის დასაწყისში D-ში ემატება: საქართველოში. აგებენ] თავს ევლება C] ადიან D. 5 სტრიქონის შემდეგ C-ში გადახაზულია: ფართო გზის თუ ვიადუკის. 6-8 სახალხო... აღფრთოვანება]

და რესპუბლიკის ხე-ტყეს აბია
გზა ვიადუკის
ჯერ არსმენილი ბიოგრაფია. D.

ამ სტრიქონებში შეტანილია შემდეგი ცვლილებები: 1 „რესპუბლიკის“ წინ გადახაზულია „კაპზე“. 2 ნაცველად შესიტყვებისა „გზა ვიადუკის“ თავდაპირველად იყო: „ვით ელვა შუქის“. 3 სტრიქონის დასაწყისში გადახაზულია: როგორც მოხუცის.

6-17 სახალხო... ისე] – C. 10, 13 ორივესია] ორთავესია BD. 14 არც... არ] არავის ეტყვის D. 15 სტრიქონის დასაწყისში D-ში იკითხება: ეს თებერვალი. 16 ანდრე ჟიდს] რომ მოხუცს D; ხურავს] ახურავს D. 17 მალროს] ჭაბუკს D.

ნაწარმოები დაკავშირებულია ლექსთან „სამშობლო“. (გვ. 109) იხ. ამავე ლექსის ვარიანტები (გვ. 326).

„ანდრე ჟიდი და ანდრე მალრო“ თთ-ში შეტანილი არაა, ხოლო სგ-ში (VIII, გვ. 139) მოთავსებულია ავტორის სიცოცხლეში დაუბეჭდავ ნაწარმოებთა შორის.

კონგრესი – იგულისხმება პარიზის ანტიფაშისტური კონგრესი (1935), რომელშიც მონაწილეობდა გალაკტიონი.

ანდრე ჟიდი (1869-1951) – ფრანგი რომანისტი და ესეისტი, ნობელის პრემიის ლაურეატი, 1936 წელს იმყოფებოდა საბჭოთა კავშირში, ეწვია საქართველოსაც. მისი შთაბეჭდილებანი აისახა წიგნში „საბჭოთა კავშირიდან დაბრუნება“ (1936).

ანდრე მალრო – იხ. კომენტარი ლექსისა „მწერალი გრიმით – პარიზის კონგრესზე“ (გვ. 323). პოეტის არქივში დაცულია მალროსადმი მიძღვნილი სტროფი:

პარიზი მუდამ სახელის დიდის
მაძიებელთა იყო ბანაკი,
მალრო კი დაგვხვდა, ნამდვილი ფრანგი,
მომძე, პოეტი და ამხანაგი.

(სგ, XV, გვ. 357).

ქუჩის მომღერალი (გვ. 164)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4496 (B); 7811 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 263 (A); რჩეული, 1944, გვ. 228 (D); რჩეული, 1959, გვ. 203 (E).

სათაური: ლუმპენი B; – C.

თარიღი: 1936 E.

C-ში ტექსტის დასაწყისში იკითხება:

აი სულ: რაც მის
ცხოვრებას დარჩა.

7 ჩასთვალა არად] არ სთვლის არარად C.

ქამანჩა – აღმოსავლური სიმებიანი საკრავი.

***აყვავილდა ყაყაჩო... (გვ. 164)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4404 (B); 37 დ., გვ. 13 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 231 (A); რჩეული, 1959, გვ. 211 (D).

თარიღი: 1936 D.

2-3 სტრიქონებს შორის C-ში გადახაზულია:

ელისეის მინდვრებზე
ჰყვავის ემიგრაცია.

7 მხოლოდ] მაგრამ C; მრავალთა გულში] ემიგრანტების BC. 8 ისევე] გულში BC.

ელისეის მინდვრები – შანზ-ელიზე, პარიზის ყველაზე დიდი და ცნობილი გამზირი.

პარმა – ქალაქი იტალიაში.

მთეზუი (გვ. 165)

ხელნაწერი: ავტოგრაფი 5398 (B).

ნაბეჭდი: გ. „კომუნისტი“, 1936, №260, 7 ნოემბერი (A); თხზულებანი, III, 1940, გვ. 17 (C).

B ავტოგრაფში ტექსტის ორი ვარიანტი. პირველი, სათაურით „მფრინავი სვანი“, განსხვავდება ძირითადი ტექსტისაგან და მოგვაქვს მთლიანად, ხოლო მეორე, უსათაურო ტექსტის განსხვავებული წაკითხვები აღწესდება ვარიანტებში.

იმდენს იმეტებს ბედი იმედებს, რომ ადვილია თავბრუდახვევა.
ათასი დროშით ყელს გადიგედებს ამხანაგური ხელგადახვევა.

შეხედეთ მთა-ველს: ეს სილამაზე მშრომელის ხელით არის ნახატი,
წვება კლდე-კლდეზე... ეღმის ქვა-ქვაზე და არის მძლავრი ქვათა დაღადი.

კაკასის მთები. გულით ვერთობი აღპიურ ველით. არც თოვს. არც ყინავს.
ქვეშ თოვლიანი მიდის ფერდობი, მიდის ფერდობი და თოვლი ბრწყინავს.

სვანმა გაშალა შავი ნაბადი, დაენდო ნაბადს და მისრიალებს.
ქვევით უფსკრულთა დედავს ნაკადი, ზევით უღრუბლო ზეცა კრიალებს.

დაჩუმებულან კლდენი და ზვანნი, სვანური გუდა, უშბა და ლიდე.
სიმღერებს მღერის მფრინავი სვანი, მღერის კოშკები და სიყმაწვიდე.

ნაბადი ფრინავს, ნაბადი ცურავს, წინ არ უხდება არა-რა სამნათ –
სვანური ქუდიც ქუდათა ხურავს და დედამიწა სვანურ ქალამნად.

ეს ტექსტი ნასწორებია. **1-4** სტრიქონები შემოხაზულია: 1-2 ტაეპები ახლოსაა პირველ სტროფთან ლექსისა „სიმფონია მცენარეების (გვ. 145), ხოლო 3-4 – ასევე პირველ სტროფთან ლექსისა „ვეზუვი“ (გვ. 62). **5** კაკასის მთები] მე ვარ სვანეთში*.

ამის შემდეგ ავტოგრაფში სათაურის გარეშე იკითხება ძირითადი ტექსტის 2-17 სტრიქონების ვარიანტი, რომლის თავისებურებები ქვემოთ არის ნაჩვენები:

2 კაკასის მთები] კაკასიონი* B. **10** შეთანხმებულან] დაჩუმებულან* B. **13** მისი მზე] კოშკები* B. **14** გუდა] ცურავს* B. **14-17** ნაბადი... ქალამნად] – C. **15** თოვლიანი] ქვეშ* B. **16** არ... ქუდათ] მას ეხლა ცა ქუდათ ხურავს* B.

თო-ში ეს ლექსი შეტანილი არაა, ხოლო სგ-ში (VIII, გვ. 310) შესულია მისი მოკლე ვარიანტი პოეტის სიცოცხლეში დაუბეჭდავ ლექსებს შორის.

„ხარტით გაადიდა“ – იგულისხმება ე.წ. სტალინური კონსტიტუცია ანუ სსრკ ძირითადი კანონი, მიღებული 1936 წელს.

მერის თვალუბით (გვ. 169)

ხელნაწერი: ავტოგრაფი 4704 (B).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, I, 1937, გვ. 201 (A); რჩეული, 1944, გვ. 374 (C); რჩეული, 1954, გვ. 175 (D); რჩეული, 1959, გვ. 475 (E).

სათაური: მერის თვალუბი C.

თარიღი: 1916 AE; 1914 BD.

3 დახურულია] დახურულია* B] ანთებულია B; საკანი] საკანი* B] საკირე B. 4 კარებს] – C. 5 ზეცა] ზეცა *B] დარდი B. 6 გაუდაბურდა] გაუდაბურდა* B] ასეთი არის B. 8 აჰ] ოჰ E; მხოლოდ სიკვდილი] შენი არარა B. 9 არც პოეზია] არც პოეზია* B] აქ არც ცხოვრება B; მეგობრობა] მეგობრობა* B] ხელოვნება B; წმინდა] წმიდა D. 10 სტრიქონის შემდეგ B-ში გადასახულია: „მოელ მსოფლიოში მეფობს ღრმა მწუხარების შხამი“. B ავტოგრაფში გადასახულია 11-ე სტრიქონიც: არე-მიდამოს... შხამი. 12 ჩამოიბუროს] ჩამოიქუფროს B; ჩამოიბუროს... მჯერა] ჩემო სამშობლოს ზეცავ, არ გებრალეები კაცი* B. 13 თვალუბით იგი] თვალუბად ჩემთვის B; გაბრწყინდება] გაბრწყინდება B; ვერა] აწი* B.

ლექსი დაწერილია ოღია ოკუჯავას ბოლო გადასახლების (1936, ნოემბერი) ახლო ხანებში. პირველად დაიბეჭდა 1937 წელს. ტექსტის დაწერის თარიღია არა 1916 თუ 1914 წელი, როგორც ავტოგრაფსა და გამოცემებშია აღნიშნული, არამედ, დიდი ალბათობით, 1936 წლის მიწურული. კონკრეტული ტრაგიკული ფაქტის შესანიღბად გალაკტიონმა ნაწარმოები „შავბნელ წარსულში“ გადაიტანა.

სგ-ში (II, გვ. 383) მითითებულია კიდევ ერთი ავტოგრაფი (812), რომელიც ასეა დახასიათებული: „არასრული, ფრაგმენტი, ერთი სტროფი, სტრიქონების პირველი სიტყვები მოხეულია...“ ეს ხელნაწერი პოეტის არქივში ვერ მოიძებნა.

სახლიდან ბავიდა და აღარ დაბრუნდა (გვ. 170)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 4453 (B); 335-დ, გვ. 17 (C).

ნაბეჭდი: თხზულებანი, III, 1940, გვ. 93 (A); რჩეული, 1944, გვ. 186 (D); რჩეული, 1959, გვ. 568 (E).

სათაური: – C.

5 დაგროვდა] დამრუდდა* B] დამრუდდა C. 9 გამრუდდა] დაბრუვდა

C. 11-12 სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზული ტექსტი არ იკითხება. 12-13 გაჰქრა... წინანდელი] ავად ვარ. ცეცხლივით მეღება ანთება C.

ტექსტი თემატურად დაკავშირებულია 1955 წელს დაწერილ ვრცელ, უსათაურო ლექსთან „სარკმელი სადამომ და ფარდამ დაბურდა“. დიდი აღბათობით, ორივე მათგანი – პირველი ადრეული და უფრო შენიღბული, ხოლო მეორე – გვიანდელი და უფრო გამჭვირვალე – პოეტური რეაქციაა ოლია ოკუჯავას ბოლო დაპატიმრებაზე (1936, ნოემბერი). ამ რეალური ფაქტის გათვალისწინებით, ლექსი, პირობითად, 1936 წლით დავათარიღეთ.

პ ო მ მ ე ბ ი

ობი – ომია (გვ. 173)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები 6338 (B); 4170 (C); 4055 (D); 3950 (E); 309 (F); 405 (G); 193 (H); 194 (I); 195 (J).

ნაბეჭდი: „ეპოქა“ 1930, გვ. 9-13, 18-19 (K); თხზულებანი, II, 1935, 105-120 (A); ლირიკა, 1940, გვ. 9-16 (L).

სათაური: – BDFGHIK; მსოფლიო ორკესტრი C; შემოდგომა E; ეგლო კიბეზე ოქროს კანკელი J.

სანამ „ობი – ომია“ პოემის სახეს მიიღებდა (1935), მის შემადგენლობაში შესული 7 ფრაგმენტი 20-იან წლებში ცალკე ლექსებად დაიბეჭდა. ესენია:

1. „ქარი, მსოფლიო ომის მაუწყებელი“. შ. „მნათობი“, 1924, №2, გვ. 12;
2. „მე ერთადერთი მქონდა წუხილი“. შ. „მნათობი“, 1925, №10, გვ. 100;
3. „მთელი საუკუნე მიდის“. შ. „მნათობი“, 1925, №10, გვ. 102;
4. „სანატორია“. შ. „მნათობი“, 1925, №10, გვ. 114;
5. ცეცხლი. შ. „მნათობი“, 1925, №10, გვ. 115;
6. „ტრანშეებში“. ლექსები, 1927, გვ. 223;
7. „ცეცხლიან ფერფლით“. ლექსები, 1927, გვ. 423.

ეს ლექსები, როგორც 20-იანი წლების ლირიკის ნიმუშები, გამოქვეყნებულია ჩვენი გამოცემის მესამე ტომში.

B-ში წარმოდგენილია 173. 2-25 სტრიქონები (ნუ... წელი); CD-ში: 175. 9-20 (არ... ასე); E-ში: 176. 3-14 (კარგია... თავგამოდებით); F-ში:

176. 23 – 177. 31 (ეგდო... მეორეს); GH-ში 181. 12-35 (მაგრამ... ესოდენი?); I-ში: 182. 19-31 (პაერში... კრულვით); J-ში: 183. 22-33 (მსოფლიო... ნაცველად);

ლექსები მოიცავს პოემის შემდეგ მონაკვეთებს: „ტრანშეებში“ (175. 9-20); „მე ერთადერთი მქონდა წუხილი“ (176. 3-14); „ქარი, მსოფლიო ომის მაუწყებელი“ (176. 23 – 177. 36 სტრიქონები); „ცეცხლი“ (180. 22 – 181. 35); „სანატორია“ (182. 19-31); „მოელი საუკუნე მიდის“ (183. 1-16); „ცეცხლიან ფერფლით“ (183. 22-33).

173. 2 ნუ ქვითინებს] აქვითინდეს* B] დაუკარით* B. 3 დააჩუმეთ] [...]ეთ* B. 4-5 სტრიქონებს შორის იკითხება: სიკვდილით ვარ მკვდარი. 6 ნუ მღერი] იმღერე* B; როცა] შენ რომ* B. 9 სტრიქონის შემდეგ B-ში გადახაზულია: მაგიწყდება, რომ სიმები. 14 არ... თითქო] იყო წვიმა, იყო* B; „წვიმა“ გადახაზულია, მიწერილია „ომი“. 12 თანამგზავრი განუერელი ~ B. 13 ხეციალთა ჩემთა ~ B. 18 დააჩუმეთ] აქვითინდეს* B. 19 ნუ ღულუნებს] აღულუნდეს* B. 21 ავი] მზიან* B. 21-22 სტრიქონებს შორის B-ში გადახაზულია: ჰქროდეს ხმათა მღულარება. 26 – 174. 19 შემდეგი... ნამუსი] – K. 174. 19 მეომარო] მეომარი A. 175. 16 გეძინავს] მძინავს C. 18 თხრიდში... მტკერი] გწევართ თხრიდში, გვიცდის მტერი* C. 177. 14 კითხულობს] ჰკითხულობს F. 16 ამიდიან] ამინდიან F. 17 უამიდიო] უამინდო F. 24 – 178. 2 ეხლა... სანახაობას] – F. 29 ვით მეზღვაურნი] როგორც ტალღები F. 31 სტრიქონის შემდეგ F-ში იკითხება:

ეხლა სადღაცა ცხედრების გროვა
ცვლის მიუწდომელ სანახაობას...
ხვალ მზე ამოვა –
და გააშუქებს სხვაგვარ თაობას.

179. 35 თუ] და AK. 180. 30 ხშობით] ხმობით AK. 181. 12 მაგრამ] მწარე* G] მწვიდი G] მწარე H. 14 დაღლილ] მძინარ* H. 19 ივი] მტკიცე GH. 24 განა სისასტიკით] ჰოი, სისასტიკის* H. 27 გამოიზომება] გამოზომილია* H. 31 ცეცხლის] სისხლის (?)* G. 32 დაღვა] მოელი H. 35 სტრიქონის შემდეგ GH-ში იკითხება:

რატომ მღულარება
წვიმად არ გვედები,
მაგრამ ვის მიანდე
სიტყვა მხილვებელი.
მწარე მწუხარება,
სასოწარკვეთები,
რევალუციამდე
მიმაცილებელი.

შემდეგ კი G-ში გადახაზულია:

ქალაქებს შია
და ანთებული
ისხამს იარაღს
ცეცხლის მონთებით
და სანგრებშიაც...
და ქალაქებს შიათ
და სულ ანთებული
ისხამს იარაღებს,
ჰკივის... მაგონდები
და შორს სანგრებშია
გადალანდებული
წითელ ბაირაღებს
შლიან თვით ფრონტები.

I-ში ტექსტის დასაწყისში გადახაზულია:

მახსოვს სადგური მთების პირდაპირ
უსისხლო სახეებს.

უსისხლო სახეებს.
ავადმყოფ სახეებს.
დაღალულ რასსას.

182. 6 მალული] მამული A. 11 უბრალო + მასსა უსახო K. 21
შემკერთალ] სნეულ* I. 22 ჰკითხეთ] ვხედავ I. 22-23 სტრიქონებს შო-
რის IK-ში იკითხება: ავადმყოფ რასსას. 23 სტრიქონის შემდეგ I-ში
გადახაზულია:

ხანდახან აივანს
ედება ყორანი –
თუ რისი ლანდი?
იქ, სიშორეში
მრავალი ყორნები –
შავი აღმასის
კაკილებივით –
ირევიან.
აქ,
ილურჯება
სანატორია.
ჩვენ,
ადამიანები –
დიდი წამებით
და რეფლექსიით

მოწვეტილნი
ყოველგვარ საგანს.
გავიყურებით
შორს,
გაუგებარი
მხარისაკენ.

ამ ტექსტის მარცხნივ მიწერილია **182**. 19-31 სტრიქონები, ხოლო მარჯვნივ იკითხება:

და აი:
გამჭვირვალე
პეიზაჟზე
რადაც
უცხო
ამბავი
ოწვევს
ნისლიან
შებინდებულ
მირაჟს,
უკურნე[...]
მწუხარებით
სნეულ
შემოდგომისას.

ამ ტექსტის დასასრულს, ნაცვლად სიტყვისა „სნეულ“ თავდაპირველად იყო: „სავსე“.

29 შორი მიღუღვით] მშვიდი ღექსი I. 31 წვევლა-კრულვით] რეფლექსით I. **183**. 3 ხრიალით] ხრიალი K. 22 მსოფლიო] ტოკიო* J] სიზმარი (?)* J] ქალაქი J. 28 სუსხიან] სისხლიან (?) J. 29 სტრიქონის შემდეგ J-ში გადახაზულია:

ფიქრობდა: დროა გავარდეს მეხი.
აშლილი თმებით –
შევეგებები მე მეხის ტეხილს
მჭკქარე ხმებით.
როდესაც სული ომებით ბოდავს
სავსეა სისხლით –
შურის ძიება თვითეულ მარცვლად
მისხლითი მოლი,
არის მშვენიერ ქალაქთა ნაცვლად
სავლავთა ზოლი.

183. 19-ის შემდეგ K-ში იკითხება:

აღმოსავლეთით და დასავლეთით
ისმის ლოზუნგი:
ამი ომს.

აღმოსავლეთით და დასავლეთით
ეომება ომს –
საბრალლო ჯარისკაცი,
დაღალული ჯარისკაცი!

რადგან რამდენიმე ფრაგმენტი პოემისა „იგი – ომია“ უკვე 1924-1925 წლებში გამოქვეყნდა ცალკე ლექსებად, შემდგომ ის იყო შემადგენელი ნაწილი ვრცელი ლირიკულ-ეპიკური კომპოზიციისა „ეპოქა“ (1930), დამოუკიდებელი პოემის სახით კი მხოლოდ 1935 წელს დაიბეჭდა, ჩვენ ნაწარმოებს ფართო თარიღი მივეციით: 1924-1935.

კლასიკური ბრძოლა¹ (გვ. 187)

ხელნაწერი: ავტოგრაფები: 71–74 (B); 257; 259 (C); 266 (D); 271–272 (E); 280–281 (F); 941–944 (G); 1033 (H); 1910 (I); 4789; 3275-3276; 4790 (J); 3815-3816 (K); 4747 (L); 5178; 5177; 5181; 5179–5180 (M); 5650 (N); დ-37, გვ. 58-62 (3755–3759) (O); დ-46, გვ. 1-20 (P).

ნაბეჭდი: ჟ. „მნათობი“, 1931, №1-2, გვ. 13-24 (Q); „საით მიდის რევოლუციონური საქართველო“, 1931, გვ. 62-93 (R); ოსხულებანი, II, 1935, გვ. 482-505 (A);

სათაური: – BDEFGHIFLOP; გატეხილი ვაზა C; ჩვენ და თქვენ K; ატამი J; გამომიგზავნე, ევროპა, ფული* N;

თარიღი: 14-15-16 ენკენისოვე. 1929. გორი O.

R-ში ტექსტი თავებადაა დაყოფილი.

პოემის არც ერთი ავტოგრაფი არ არის სრული:

B ავტოგრაფი შეიცავს **199.** 4–21 (ქალი... ყველაფერი) და **192.** 25 – **197.** 26 (ძლიერ... ტყავი) სტრიქონებს. ამ ხელნაწერში ჯერ **199.** 4–21 სტრიქონებია, შემდეგ კი – **192.** 25 – **197.** 26.

C ავტოგრაფი წარმოადგენს **203.** 17 – **206.** 4 სტრიქონების (ჩვენ... მნათობელის) ძლიერ ნასწორებ პირველ ვარიანტს.

D ავტოგრაფში მხოლოდ **206.** 11 – 29 სტრიქონებია (ასწი... უძლებდეს).

¹ პოემის ვარიანტები მოამზადა ნანა კობალაძემ.

E ავტოგრაფში 187. 2 – 191. 22 (არყის... მოგვიახლოვდა) და 588-591 მხარი... მხარს) სტრიქონების ვარიანტია.

FL ავტოგრაფები წარმოადგენენ პოემისთვის განკუთვნილ სრულიად განსხვავებულ ტექსტებს, რომლებიც ავტორმა საბოლოოდ ნაწარმოებში არ შეიტანა.

G-ში პოემის ტექსტი წარმოადგენილია 191. 25 (ქალაქის...) სტრიქონიდან. 192. 24 სტრიქონის შემდეგ (...მტერია) G-ში ტექსტი გრძელდება ჯერ 199. 28 – 200. 3 (იგი... გამოუცდია) სტრიქონებით, შემდეგ კი – 197. 27 – 199. 3 (ნიკას... გააბრუა) და 200. 4 – 200. 27 (ეხლა... ქალაქად) სტრიქონებია. აქ ტექსტი წყდება.

H ავტოგრაფი წარმოადგენს მხოლოდ 189. 35 – 191. 22 (შრომა... მოგვიახლოვდა) სტრიქონების ვარიანტს.

I ავტოგრაფი პოემის საბოლოოდ რედაქტირებულ ტექსტში არ არის შეტანილი.

J ავტოგრაფი მოიცავს პოემის 191. 25 – 203. 12 (კოლექტივში... ვეხი) სტრიქონებს.

K ავტოგრაფი წარმოადგენს 203. 17 – 206. 10 სტრიქონების (ჩვენი... დაღეწა) გადათეთრებულ და ნასწორებ ვარიანტს.

M ავტოგრაფი წარმოადგენს 200. 28 – 203. 16 (ამხანაგად... მხარს) სტრიქონებს.

N ავტოგრაფი წარმოადგენს 194. 26 – 195. 14 (არყის... ლექი) სტრიქონებს.

O ავტოგრაფი წარმოადგენს 192. 30 – 193. 31 სტრიქონებს (საღამო... ნიკა), აქვეა პოემისათვის შექმნილი სხვადასხვა ფრაგმენტები, რომლებიც ავტორმა ძირითად ტექსტში არ შეიტანა. ტექსტი მოგვაქვს ვარიანტების ბოლოს.

P ავტოგრაფში წარმოადგენილია პოემის ცალკეული სტროფები. ტექსტი მოგვაქვს ვარიანტების ბოლოს.

187. 4 როგორ... მიიფარა] ცბიერად, გველურად* E. 5 სახეს] მიიფარა რა წითელი* E. 6 ღარიბს] – E. 7 გლეხს გახაფხულზე] ღარიბ გლეხს* E. 8 საუკეთესო სათესური] სამი ფუთი საუკეთესო* E] უკეთესი E. 9 + გადარჩეული სათესური E. 10 გააყურებდა] გადააყურებდა* E. 11 მწირ] დაუთესავ* E. 13 სჭერებდა] მიაცილებდა მაძღარ* E. 14 კიდევ კმაყოფილი] სადღესასწაულო* E. 15 მოაველებდა] კმაყოფილებით აველებდა* E. 16 უსივრცოდ გაშლილ] დათესილ* E. 20 ეხლა] წითელი* E. 21 სხვა... გლეხთან] მეორე ღარიბთან* E. 22 ჯიბით] ჯიბიდან* E. 23 უკეთეს] წითელ-წითელ* E] მშვენიერს E. 24 ღარიბისას დაუმოსველს ~ E; დაუმოსველს] თავაზობს* E. 25 ბავშვებს თავაზობს] თავაზობს ბავშვებს E; თავა-

ზობს] დაუმოსველს* E. 27 დაფარულ] დაფარული E. 29 ოხრავს] და თითქო სავსებით შედის მის მდგომარეობაში* E. 30 ის] იგი* E. 31 სეირნობს, ხუმრობს] დასეირნობს* E; „დასეირნობს“ ნაცვლად E-ში ადრე ყოფილა „ხუმრობს, იღიმება“. 32-33 და... სიხარული] არჩევნებმა მოუტანეს სიხარული ბობოლას* E. 34 ის აირჩიეს] მას ირჩევენ* E. **188.** 3 რაც... კოლექტივად] სურდა რომ კოლექტივში* E. 5-6 დახმარებისთვის... ერთად] ისინი მივიდნენ საბჭოს წევრთან დახმარებისა და რჩევისთვის* E. 7-8 სულ... დავინგრევით] კოლექტივში მოწყობით სულ მთლად დაიდუკებით* E. 11 სტრიქონის შემდეგ E-ში გადახაზულია: სახეებზე. 13 თავის... ბრუნდებიან] ბრუნდებიან თავთავიანთ სახლებში* E. 14 უკოლექტივოდ] უკმაყოფილო* E. 15 იგრძნო] წითელმა* E. 17 თვის] თავისი* E. 19 და] – E. 20 მშრომელის] ადამიანის* E. 22 კოლექტივში ის] კოლმეურნეობაში E; ის] – QR. 23 სტრიქონის შემდეგ E-ში გადახაზულია: და. 24 სანამ... გახრწნა] სანამ იყო არ დაიშალა* E. 25-26 გამარჯვებული... გლეხის] გამარჯვებულის იერთო, უღარიბესის* E. 27 შეიჭრა + წითელი ნიღაბი* E. 27-28 მეურნეთა საღაროს] სამეურნეო ბანკის* E. 33 დაიდრა წითელ] მიიწია წითელი* E. 34 გლეხთან] გლეხისაკენ* E. **189.** 1 კოლმეურნეც] კოლმეურნეობა* CE. 2 გაშეშდენ] გაშეშდნენ E; უცებ] მოლოდინში* E. 5 კოლმეურნეთა, საშუალოთა] ახმაურდა კოლმეურნეობა, ახმაურდენ საშუალოები* E. 7 მოდის] ეწყობა* E. 8 თვით... ძმა] ჩვენივე ძმანი* E] ჩვენივე ძმაო QR. 9 კოლექტივებს] გავეთიშოთ E; „გავეთიშოთ“-ს ნაცვლათ ადრე E-ში იყო „მას“. 11 ის] წითელი* E. 13 აღიზიანებს + მათ* E; იმავე] იმავე* E. 14 თითქო] თითქოს* E. 14-15 სტრიქონებს შორის E-ში იკითხება:

არ გვინდაო კოლექტივი!¹ – ყვირის ბობოლა.
გაბრაზებული არის, უკმაყოფილო².

16 გლეხკორთა] ძლიერდება მუშკორთა* E] მუშკორთა QR. 17-18 რევოლუციონერს... სდევს] დევნიან პატიოსან რევოლუციონერებს* E. 18-19 სტრიქონებს შორის E-ში იკითხება:

ნიღაბი გამარჯვებას დღესასწაულობს³
აი პატარა მოწითელა⁴
კომკავშირელიც⁵,

¹ იყო: კოლმეურნეობა E.

² იყო: სახე იდუმალი უკმაყოფილება E.

³ იყო: წითელი ნიღაბი დღესასწაულობს თვის გამარჯვებას E.

⁴ იყო: წითელი ნიღაბიც E.

⁵ იყო: კომკავშირელის ბილეთით E.

ის ავიწროებს, იგი დევნის, იგი დასცინის!
კომკავშირისეე საშუალებ² და ღარიბ ნაწილებს.

19 ორმოცდაათი] 50 E. 19 სტრიქონის შემდეგ E-ში გადასახეულია: წითელი E. 20 გადასახადებს] ესლა სასოფლო სამეურნეო გადასახადს E. 21 თხუთმეტი] ორმოცი EQR. 22 სიმდიდრისა + სრულია* E. 26 და] რომ E. 27 სტრიქონის შემდეგ E-ში გადასახეულია: დაიდრას ფაბრიკა* E. 28 გამოაცხადა + შიმშილი E. 32 მუშათა კლასი] პროლეტარიატი E. 33 – 190. 31 კოლექტივი... მიწაზე]

რაშიაო, გვითხარით, საქმე?
ჩვენმა დაზგებმა მოძრაობა რად
შეანელებს.
ელვის სისწრაფით რისთვის გაჩნდა
ფუხფუხი, რიგ³.
ასეთი დღეებით
აშენდება
სოციალიზმი!
სოფელო, წინ,
მსხვილ სოციალისტურ
მიწათმოქმედებისაკენ,
წინ, წინ!
საერთო შრომისთვის
საერთო მიწაზე! E

35 შრომა ედება] გარეშემო კი შრომა სუფევს H; H-ში „სუფევს“ ნაცვლად თავდაპირველად იყო „არის“. 37 ნისლის შესადარად] ნისლად და შრივლით H. როს] შენ* H. 190. 4 მასშტაბით] მაშტაბით Q. 18 ამ... და] და დაუნდობელ ამ H. 21 იპყრობს მშრომელი] დაიბყრობს კლასი* H. 22 მშრომელი მასის] მშრომელთაა მასის H. 24 ისპობა] ჰქრებიან* H. 25 პალოები] ღობეები* H; პალოები + ასეთ დღეებით აშენდება სოციალიზმი H. 28 გაერთობით] მსხვილი* H. 32 ჰა] – E. 33 ხანი] დრო E. 34 ეს] – E. 35 მოგვიახლოვდა] მოახლოვდა E. 36 მოსავალის] მოსავლის E. 37 დროზე] – E, ალება] აკრეფა* E. 191. 1 უკლებლივად] უკლებლივა QR. 2 სტრიქონის შემდეგ E-ში იკითხება: აკრეფა, მისი E. 3 ვით იყო] – E. 4 თესვა ნაყოფიერი] თესვის ნაყოფიერება E. 4 სტრიქონის შემდეგ E-ში იკითხება:

¹ იყო: იგი ავიწროებს და დევნის კომკავშირის E.

² იყო: საშუალო E.

³ იყო: მოფუხფუხე რიგები E.

აბა, ვნახოთ
როგორ ჩატარდა
გაზაფხულის თესვა.
უკვე კარს გვადგია
შემოდგომა.

5 როგორ ვუძღვებით არის თუ არა E. 6 ტემპებს] ტემპები E.
7 E-ში სტრიქონის დასაწყისში ემატება: აბა. 7 სტრიქონის შემდეგ
E-ში იკითხება:

იყოს მზადება მოქმედებისთვის –
ჭირნახულის სწორად
და დროზე დაკრეფისათვის
ყოველი ზომები უნდა მივიღოთ.

9 ყოველ] თვითეულ E; კომლამდე + თვითეულ კოლმეურნეო-
ბამდე E. 10 კოლექტივამდე] – E. 11 და მთავორებში] მთავორიან
ადგილებში E. 12 შრომა] შრომავ HQR. 13 მოდის] გადავზიდოთ E.
14 სწვდება] დავათვალიეროთ E. 15 იჭედებიან] შევაკეთოთ E. 16–22
სახელოსნოებს... მოგვიახლოვდა]

მოვაწყით ყველაფერი
თავის დროზე.
გამოვიყენოთ
ყველა ადგილობრივი
სახელოსნოები:
გუშინ
ქალაქიდან ჩამოვიდა
მანქანა იარაღების შემკეთებელი
მუშათა ბრიგადები.
მუშახელი
გვეხმარება ქალაქებიდან
მოსავლის აკრეფაში.
ჩამოდიან აგრონომები.
მოახლოვდა,
მოსავლის აკრეფის დრო,
მოახლოვდა შემოდგომა. E

21 ჰეი] და H. 22 ფიცხელი დრო] შემოდგომაც H. 23 – 203. 12
რომ... ფეხი] – E. 25 კოლექტივში] – G, ქალაქის] გარის* G. 25-26
კოლექტივში... ჩვენებაანთ] მთელს სოფელში, ჩვენი ნიკა J; „მთელს
სოფელში“-ს ნაცვლად J-ში იყო: „კოლექტივში“. 26 ამას გრძნობს]

კოლექტივში G; „კოლექტივში“-ს ნაცვლად G-ში იყო: „ქალაქის ახლო“. შემდეგ ავტორს ეს სიტყვები გადაუხაზავს და დაუწერია: „მთელს სოფელში“, შემდეგ ესეც გადახაზულია. 27 ის] – JG. 28 მას ყოველდღე] წაკითხული* J. 31 ტრიალებს] – J; ნიკა + გრიალებს J. 32 ფიცხელი დრო] ატამი GJ. 33 ჰარიქა +

დადის თაბახითა,
სულ ყველა აკრიფეს, აბა, კოლექტივო,
ცოტა-და დარჩა, ცოტა-და დარჩა!
რა კარგია ერთად მუშაობა!
რა ქორფა თაბახით, რა ამბით, რა ხილით¹
დახრინწიანდა სოფელი ძახილით,
დავეკრიფეთ ატამი, სათალი ატამი,
ნახეთ და იგემეთ! შეხედეთ, გეთაყვა.
ეს ბზა არ გეგონოსთ ან ივრის უაღტამი,
რა ფასის, რა ოქროს იერი თან დაჰყვა,
ატამი მოსულა, სახეთქი ატამი,
მოქალაქენო-ჯან, ამხანაგებო-ჯან,
თუ არ ხართ უგონო რამ ჰიპაპატამი,
დახედეთ ამ გერიტებს, რა ხელმა მობოჭა
წითელი, ყვითელი და თეთრი ატამი.
რა ჰავამ დაბადა ასეთი გოგონა,
სამოთხით გამოჰყვა ევა თუ ადამი?
ვაშლივით ლოყებზე რა აღმა მოჰკონა?
ატამი მოსულა, საექსპორტო,
სახეთქი ატამი,
ვაჰ! ნახატ ტატანას ბუსუსი მოყრილი
ატამ-ჯან! გენაცვალოს ყოველი მადამი.
ავკრიფოთ: საწყალი და წელში მოხრილი,
მინგრეულ-მონგრეული გორის ატამი!
რა კარგია ერთად მუშაობა,
რა სიხარულითაა იგი სავსე,
აგერ, მის გვერდით ფუსფუსებს
მეზობლის ქალი კისკისა,
გულში თვალებით ჩახედა
და ცეცხლი ააგიზგიზა,
ძველი დრო რომ ყოფილიყო
ნიკა იტყოდა უინითა:
ნეტამცა, მაშინ შამყარა
ზალხოში ვიყო ღვინითა,
ახლა კი რა დროს ესაა,

¹ ხილით + მთელი დღე, როგორც ინდიის ქათამი J.

ასეთი გრძნობა ბრალდია,
ეხლა დიდი და პატარა
საერთო შრომით მოვრადია.
რაც უნდა¹ გახდეს,
ისაა² – რომა,
სასწაულს³ ახდენს
საერთო შრომა. GJ

192. 2 კომში] ბია J. 6 მაგრამ] – J. 7 გატყდა მოსვენება] მოსვენება მას არ უნდა J. 8 რაღაც] ტკბილი G. 9 ყველაფერი აერია] მაგრამ ეხლა რაღაც ნახავს M. 14 წიფელი] წიფელა* JG. 15 ბობოლა] კისკისა* JG. 16 ეს ნიღაბი] გოგო ლოყა* JG; წითელი] წითელა J. 17 ცხვირი... არწივს] ყელი უგავს არაბულსა* JG. 18 ეშმაკს] ყორანს* JG. 20 ზღვას და] ზღვასა QR. 21–24 ის... მტერი] ა

მაგრამ იგი⁴ ისედაც
სხვანაირი კაცია⁵,
თუ⁶ არა სწამს ახალი⁷ დრო,
კოლექტივიზაცია⁸. G

ამის შემდეგ JG ავტოგრაფებში ჩართულია 199. 30 – 200. 3 და 199. 4 – 20 სტრიქონები. 27 ამ... სისხლისმსმელს] მეზობლის ქაღს, მხიარულს J. 28 აგრერიგად + ყვიროდა კი: ატამი, ატამი, ჰარიქა, ჰარიქა J. 29 ამასობაში... გადიხარა] და იყო ცხრაას ცხრამეტი წელი O. 32 დაფარა] დაბინდა* O. 33 გადაუძახე] გადაუძახე JO. 36 ჰარი-არაღე] ჰარილაღე JO. 193. 1 ყელად] თეთრად O. 4 სოფლის] გორის* O. 5 ნელმა შუქმა] სადამოა O. 10 როგორც] ზოლად J. 13 შესვენებით] დრუბელთ გროვა* J. 16-17 სტრიქონებს შორის BJO-QR-ში იკითხება:

ერთ ადგილს ვეღარ ისვენებს ნიკა
გადაიარა შარა⁹ ნაგები,

¹ გინდა* J.

² ფაკტია J; ფაკტია* G; წაიღო დრომა* J.

³ სასწაულებს J.

⁴ გოგო* JG.

⁵ ქალია* JG.

⁶ სულ J.

⁷ ძველი* JG.

⁸ საქმე* JG; მომავალია J.

⁹ ქუნა* J.

გზაზე მიმავალს დაფიქრებითა¹
შემოეხვივნენ ამხანაგები:
„რამ მოგაწყინა, პატარა ნიკა,²
რა ქვეყნის ფიქრი გაწუხებს ნიკა,³
ეხლა თეატრში წავიდეთ ნიკა.
ძიელ საჭირო⁴ კრებაა⁵ იქა“.
გარშემო წყნარი არის მიდამო⁶
ქუჩები მშვიდი, სახლებიც კოხტა;⁷
მიდიან, განვლეს მიდამო ქოხთა,
ეხლა⁸ გვიამბობთ
რაც იმ დღეს მოხდა.

9-16 ხედავს... დაყოფილი] – O. 17 ეხლა] – BJO; თეატრში] – O. 18
და] – BJO; ხალხიც] ხალხი BJO; ბევრია + გვერდს O. 20 თომანთ]
მეზობლის B] ქედელი BJ] ივრელი O; აქ „ივრელი“-ს ნაცვლად O-ში
თავდაპირველად იყო „თედუანთ“. 21 ნიკა] – O; ეჭვნდე] შეხედე* JO]
აგე O. 23-27 ის... ხედავს]

ნიკას წინ იდგა ლამაზი ქალი,
ახალ მზესავით ამომავალი,
სულ ახალგაზრდა,
ლოყა-წითელი,
როგორც ატამი
თვალეზ ცქრიალა,
როგორც ცის ნამი. O

28 მუქი] თეთრი* B] თეთრი JO. 29 შავი] ოქროს* B] ოქროს J]
ბროლის O. 31 ნიკა +

ვერაფერს მზერდა იმ ქალის გარდა,
მაგრამ უცრად ასწიეს ფარდა. O

აქ O ვარიანტში პოემის ძირითადი ტექსტი წყდება. **194.** 2 – 3
თეთრი... ფერია] ალაგ შავი, ალაგ თეთრი, ალაგ აღისფერია BJ.
4 თეატრი] და კინო ხომ B; ხომ] – J. 6 არც ველების] სხვაგვარია*

¹ უკლო სიარულს, გასცდა ნაგები, / და სადამოთი ნიკას მხიარულს O.

² რამ... ნიკა] – O.

³ რა... ნიკა] – O.

⁴ სუ უუღვაშო BJO. ადრე O-ში იყო უწვერუღვაშო.

⁵ ხალხია BJ.

⁶ ქალაქი* B; ქალაქი J.

⁷ ქუჩები... კოხტა] – O.

⁸ მინდა* B.

J. 7 ბობოლა ზის] ქალი არის* B] ქალი არის J. 9 მანაც] და ბობოლა* B] ქალმა* B] ქალმა J. 12 მოკვდი] მოკვდი J. 13 გაბედა] გაბედა B; არ-რას] ვერვის* B] ვერვის J. 14 გრძობდა] ჭვრეტდა* B; ზიზღის] ყვაის* B] ქალის* B] ქალის J. 18 ჩვენს ბობოლას] მეზობლის ქალს* B, გოგონასაც J. 19 არ იამა] გაეხარდა* B] გაუხარდა J. 21-22 სტრიქონებს შორის BJ-ში ემატება:

ნიკამ რომ ამოიხრა,
 მთელი კუთხე შეზანზარდა.

22 პასუხს] თვითონ B. 23 თვით ბობოლა] პასუხს გლეხი B; B-ში „პასუხს“ ნაცვლად იყო: „ძველი“. 24 მწუხარე... დარდიანი] დარდებით და მწუხარებით* J. 26 – 195. 19 არყის... სოქვით] – J. 26, 195. 4 არყის... ქარისგან] არყის სმის და ქარისგან N. 28 ეს... გლეხი] იქვე სდგას ბობოლა გლეხი N; ამ სიტყვების ნაცვლად N-ში იყო „ყიდის კინტო¹ გორის ატამს“. 30 ფულს] ფულებს BN, ჯიბეში] ყუთში* B] ყუთში N. 31 სულში] სველი* N. 32 წვიმა] წვიმაც N. 33 ნისლიანი... წვიმა] ბოლო, ბნელი საღამოა N; „ბოლო, ბნელი“-ს ნაცვლად N-ში იყო „სველიანი“. 35 – 195. 2 შემდეგ... არი] – N. 195. 8 ჭორებს] ატამს* N. 9 აქაც] ხალხი N; N-ში აქ „ხალხი“-ს ნაცვლად იყო „ზოგი“. 10 იქაც] ხალხი N; ადრე N-ში აქ „ხალხი“-ს ნაცვლად ყოფილა „ზოგი“. 11 დააქვს... დაგროვილი] იგლისება ფეხქვეშ ლექი* N. 12 ნაღეკი] ნაღეკი NQR. 13 მოღრუბლული] შემოდგომის N; ამინდის] ამინდის BQR. 14 ეგლისება] იგლისება N; სულში] ფეხქვეშ N. N-ში ჯერ 14-ე სტრიქონია, შემდეგ კი – 13-ე. ლექი +

არყის სმის და ქარისგან
 სახე დადარა².
 ბაზარ-ბაზარ³ ბევრი დადის
 მისებრ ავარა. N

21 ნიკა დაუმცხრალი] ნიკაცა და ქალი* B] ნიკაცა და ქალიც J. ამ სტრიქონის ნაცვლად J-ში იყო „იმ გლეხს ეკითხება ქალი“, აქ „იმ გლეხს“ გადახაზულია და მიწერილია „ჰეი, სოქვი“, ესეც გადახაზულია. 22 იგი] ძველი BJ. 24 მოიგონეს] მაიგონეს JQR. 36 ღმერთსაც... დაავიწყდა] ღმერთმაც ხალხი მიივიწყა J. 196. 5 მოსდის] მოდის J. 10-11 რა... მაგითი – J. 12 გვაქ] გვაქვს Q. 13

¹ იყო: ვიღაც N.

² იყო: სახეწოთელი N.

³ იყო: მისი მსგავსი N.

სხანს] მიდის* J. 15 ნიკაჯან] შვილოსა J. 17 გწამს] გრწამს BQR. 18 მღვდელს] ღვდელს J. 21 სამი] ერთი BJ. 22 სამისათვის] სამასისთვის BJ. 32 ერთობ კარგა] სხვანაირად BJ. 33 სხვების] ქალის* B] ქალის J. 197. 8 თქვენა] ხაღხსა* B] ხაღხსა J. 9 სულ... სჯის] სუ ასე სჭრის B. 9, 10 სულ] სუ QR. 10 ღენინიც] სტალინიც J; სულ] სუ BJ. 13 წინად... იყო] ნახევარი ჩვენ გვეკუთვნის BJ. 14 ეხლა... არის] ისეთია ჩვენი BJ. 16 გაიყარა] გაიყალა BQR] დააყალა J. 19 თქვენ] ხომ J. 23 რომ] რა J. 26 გასძვრა] გაძვრა J. 26 – 201. 3 ტყავი... გააბრუა] – B. 27 სხვებიც მიეშველნენ] ქალიც მიეშველა* JG. 29 მოსვენება ~ არა ჰქონდა JG. 31 ნიკა] ნიკას JG, მიეცა] მოეცა J. 198. 11 ტყე და ჭალა] ეს აყალა J. 11-12 სტრიქონებს JGQR-ში ემატება:

არეის სმისა და ქარისაგან
ჩახლეჩილი ხმა,
ამბობს: „ღობეს ნუ დასცინის¹
ჩემი ძველი ყმა.
შენ იმ ღობეს ნუ დასცინი²,
ნუ გგონია ღობე ჩხირის³,
ღობესა და ღობეს შუა
ხშირად ბევრი ღორი ჰყვირის.⁴
უნდოდა კი რომ ეგემა
გემო სიმინდების ხშირის,
მაგრამ ღობე მუხისაა
და უღელიც მუხის ძირის“.

12 იქვე... გლეხის] – J. 12-13 იქვე... ქალმა] ნიკამ* G. 13 ქალმა... ჩაუმატა] ეხლა ქალმა დაუმატა* J. 17 რომ არასდროს] არასდროს არ JG. 18 ბევრს სურს] მათი J. 19 მაგრამ... ევარგება] წყრომით შემოიქარგება J. 20 სწორედ ~ კი აჯობებს G; სწორედ მათი] შაქრო, თქვენ* G; სწორედ... მათი] კი აჯობებს ბევრი თქვენი J; აქ ადრე J-ში იყო: „უმჯობესი არის თქვენი“. 21 გაძევება] აძევება GQ. 22 მთასწორს] მთასწროთ* GJ. 23 დალაპარაკება +⁵ J. 24–32 მაშინ... გამოხატო] აქ ბეკინას გული მოსდის J; J-ში აქ „ბეკინას“ ნაცვლად

¹ დასცინი G.

² J ავტოგრაფში ტექსტი ემატება ამ სტრიქონიდან, ხოლო ამ სტრიქონების წინ ავტორს J-ში ტექსტში მრავალწერტილების ორი სტრიქონი დაუმატებია.

³ ნუ... ჩხირის] უპასუხებს ნიკას ბობოლა J.

⁴ ყვირის JG; + მესერი ვერ გაიტანა, შიგ გაბმული მწარედ ყვირის J.

⁵ აქ J ავტოგრაფში იკითხება იგივე სტროფი, რომელიც G-ში 200. 30 სტრიქონის შემდეგ ემატება.

იყო „ბობოლას“. 24 იმ... ამბავიც] თქვენი საუბარიც G; ღობის] ღორის QR. 27 ნება +

ეხლა აქ დინჯი ქალია,
აქ ის არ არის კისკისა,
კვლავ ნიკას
გულში ჩახედა,
კვლავ¹ ცეცხლი
ააგიზგიზა.* G

30 მიმართავს ქალს] გაიძახის G; ადრე G-ში ამ სიტყვის ნაცვლად იყო: ასე ამბობს. 33 სიტყვასა... სიტყვას] სიტყვისა და სიტყვის QR. 34 შენ... გინდა] რასაც ამბობ J. 199. 1 ჭკუა GJQ-ში +

მისი ჭკუა, ნათქვამია,
ქათმის ტენის² ტოლა თუა.

199. 4 – 200. 3 ქალი... გამოუცდიაო] – GJ. 7–8 სტრიქონებს შორის BJ-ში იკითხება:

ღობის ძირში პაემანი
არის არ გასახარელი,
სადაც ნახო, დაიჭირე,
დაუჭირე კაბის წელი.

11 არაფერი] რასაც ელი B] რაღას ელი J. 12 წამოვიღო] მოვიტანო* J. 14 დამიჯერე... ეგრე] დაგიჯერებს: სულელია BJ. 16 ტირი... გიწვევს] ტირის... უწვევს BJ. 17 ხარობ... გიკბენს] ხარობს... უკბენს BJ. 18 ქმარის] უნდა* J. 21 რიგზე... ვეველაფერი] კერას მიაწვევით წელი* J. ამ სტრიქონის შემდეგ J ავტოგრაფი გრძელდება 192. 24 სტრიქონიდან, G-ს კი ემატება:

ეხლა კი ეს შეიცვალა.
დაეკარგა ამ აზრს ძალა.

199. 28 იგი საზოგადოების] ბოსტანი თუ დასტოვა GJ. 30 ბოსტანი თუ მიატოვა] მომავალში სწყურია GJ; მიატოვა] დასტოვა QR. 31 გახდა] გახდეს GJ. 32 ეხლა] ეხლაც J. 33 კოლექტივშიც ვარ-

¹და J.

²მისი თმების* J.

გია] თუმცა ქალი კარგია GJ. 36 თქვენ... გაიძახოდით] წინად კი გაიძახოდენ GJ. 200. 1 ქალის ჭკუა] ქალი ყველა GJ; ქალის] ქალი Q. J ავტოგრაფში აქ ჩართულია 199. 4 – 21 სტრიქონები, ხოლო შემდეგ გრძელდება 192. 5-ე სტრიქონიდან. 200. 5 ქალს... მითხარი] – J. 7 ჭილოფშიც... იცნობს] ჭილოფშიაც გიცნობთ J; ყველა +

ბობოლა რომ მტვერში ჩავსვა
იგივეა ჭკუათხელა. J

8 ვიცი... მოსვლა] არასდროს არ დაივიწყებს* J. 9 ხუმრობაში] შეუმჩნევლად GJ; ადრე J-ში აქ „შეუმჩნევლად“-ს ნაცვლად იყო „სადა გაძერეს“. 11-12 სტრიქონებს შორის შორის GJQR-ში ემატება:

არყის სმის და ქარისაგან¹
ჩახლეჩილი ხმა
იღიმება.²
„გახსოვს მოჯამაგირობა?
ნიკა, გახსოვს საკირე?
შენ ხომ ჩემი, კარგა ხანი,
იყავ მოჯამაგირე?³
სული მოჯამაგირისა,
ვიცი, სულ სხვა დროა ახლა,
მაღე სულით დაეცემი,
მაღე ცხვირს აიწვევ მაღლა.
რა უუთხრა მე დროებასა,
შენ რომ გაგამამაძაღლა.
ბოგანობა მოგაშორა,
ჩემს⁴ მამულში ჩაგასახლა.
როგორც ამ ხეს⁵, ისე შენცა⁶
არ გცხვენია⁷ არაფერის
თითქო თვითონ გააშენე

¹ სმისა და ქარისაგან G.

² ამ სტრიქონების ნაცვლად J-ში არის: ძველი გლეხი იღიმება, თავდაპირველად J-ში ყოფილა „ძველი გლეხის ღელავს გრძნობა“.

³ 6-7 შენ... მოჯამაგირე] რაა მოჯამაგირე? შენ ხომ სულ სხვა დრო გაქვს ახლა GJ; რაა] ისევე J; შენ] მას J.

⁴ სხვის J.

⁵ ქვას GJ.

⁶ შენაც GJ.

⁷ გრცხვენია GJ.

ეს ბაღები მშვენიერი!¹
გზაზე არეინ არ გიხვდება,
არხეინად მიიმდერი.²
ჰაი, ჰაი, რა დრო დადგა,
დროო ძველი კახაბერის“³

12-13 არეის... განაგრძობს] ბეკინა კვლავ თითქო ხუმრობს J;
ადრე J-ში ამ სიტყვების ნაცვლად ყოფილა „ბობოლა კვლავ იღ-
რინება“. 14 შენისთანა] დარიბი თუ* J. 17 თავის... მაგდებს] მე მი-
ყვება რაღაც „ფაკტებს“* G] მე მიყვება რაღაც „ფაკტებს“ J. ამის
შემდეგ GJ-ში + „ჩემს ყოფას და გაჭირვებას“; G-ში ეს ფრაზა
გადახაზულია. 18-19 შენ... ამოგაგდებს]

ჩემს ყოფნას და გაჭირვებას
უხარია, არად აგდებს,
დაგლუპავს და გადაგზუგავს,
ძირფეხვიან ამოგაგდებს. J

23 ჯორთ] ვირთ GJ] სხვა* G. 24 და] თუ JR. 25 აქცევს] იტყვის J.
26 ბნელი] მუხლი J. 27 სტრიქონზე G ავტოგრაფი წყდება. 30 ერთ]
ერთს M. 32 თქვენს] მათ M. 34 თქვენი] მათი JM. 35 მოუვლელად]
მოუკლებლად JQR; ხოლო ადრე J-ში ამ სტრიქონის ნაცვლად იყო:
„ზოგი ღპება, ზოგი ხდება“; ხმება] ხდება M. ამ სტრიქონის შემდეგ
J-ში +⁴

რას შეუწნდა ეს ბობოლა მწერი?
ნიკას უნდა მას ეცვალოს ფერი⁵.

ხოლო M-ში ამავე მონაკვეთში ემატება:

¹ ქარვის ფერის J.

² ამ სტრიქონის შემდეგ G-ში ემატება „ატამი, ატამი, ჰარიქა, ჰარიქა“.

³ ამ სტრიქონის შემდეგ GJ-ში ემატება

სცენაზე ამ დროს
ვაქვაცი კაცი გრიალებს ბოხით,
იგი მთლიანად რისხვას მიეცა,
სახით, თვალებით, რიხით, ამბოხით* G.

J-ში ეს სტრიქონები იკითხება 35-ე სტრიქონის შემდეგაც. იქვე მიწერ-
ილია, რომ ამ სტრიქონების ნაცვლად უნდა იყოს „ნიკა ამბობს: ხუმრობ
შენა...“ J.

⁴ იხ. წინა სქოლიო.

⁵ იყო: ნიკას ცოტა შეეცვალა ფერი J.

(სცენაზე ამდროს ვაჟკაცი იგი
გრიანებს ბოხით
საშინელ რისხვას მიცემულია
სახით, თვალებით, რიხით, ამბოხით)*.
წითელ ნიღაბს, ბობოლა გლეხს
მიეშველა კრუხის პალო
რამებს როშავ, რას მიჰქარავ,
შე ოხერო და ტიალო.
რას შეუწნდა
ეს ბობოლა მწერი?
ნიკას უნდა
მას უცვალოს ფერი.
გულით ამბობს.

201. 2 – 5 ვინ... აგვიჩეხა] – M. 6 სიცოცხლეში] მე მეორე JI, –
M. 7 შენისთანა] ამისთანა M. 12 თორე... გინდა] – J. 15 ძველი ყანა]
თავის ფაცხა M; „ფარეხი“-ს შემდეგ M-ში ემატება:

უკაცრავად, ვერ მოგართვით,
ისე აღარ წირავს გლეხი.¹
არყის სმისა და ქარისგან
ჩახლეჩილი ხმა
არა სცხრება: სად წავიდე,
რას მიჰქარავ, რას?

ხოლო JM-ში იკითხება:

ბეკინა ამბობს²:
მე³ თუ მყავდა ექვსი ხარი
ერთი შევთავაზე⁴ სხვასო!
შენ სანაცვლო მადლობის წილ
მკაცრი სიტყვა⁵ მითავაზო?⁶
იმ ექვს ხარსაც გამოვრეკავ⁷
გაუყენებ⁸ შარავზასა,

¹ ამის შემდეგ M-ში ერთი სტროფი გადახაზულია.

² ბეკინა ამბობს] – M.

³ მე] მას M.

⁴ შესთავაზე M.

⁵ წიხლი უნდა M.

⁶ მითავაზო] უთავაზო M.

⁷ გამოვრეკავს M.

⁸ გაუყენებს M.

დააკლავ,¹ და თვით შეექცევი²
 რიჰთინ შევაჭამო³ სხვასა?
 – წადი, ძმაო,⁴ – ნიკა ამბობს, –
 მტაცებლების მიდის ხროვა.
 წაიყვანე სადაც გსურდეს⁵
 ცხვრის ჯოგი და ქათმის გროვა.⁶
 მისიც მადლობელი იყავ⁷,
 ვინც ტყავი აქ არ დატოვა,
 თორე სოფლად მეორეჯერ
 შიშის მქონე როგორ მოვა.

16 გქონიათ] გქონია J. 17 აი... და] რა ხელსა გერის ან J. 18
 მოსავალი] აგერ ფაქტი JMQR. 20 მისი] მათი QR. 23 მარაგი + ვინ
 მორეკა ტრაქტორები* J. 24 რა... ღარიბის] რა გესმოდათ თქვენ
 ღარიბის* JM; ადრე J-ში „ღარიბის“ ნაცვლად იყო: „სოფელის“;
 ესმოდა] ესმოდათ Q. 25 და ჩაგრულთა] დაჩაგრულთა JM. 26 ზო-
 გის] თქვენის J. 27 ეკლესიის] მხოლოდ მესსა JMQR. 34 განზრახ-
 ვები] იდეები JM. 202. 1 ზეზეურ] ზეიზერ JM. 2 სტრიქონის შემდეგ
 JQR-ში ემატება:

ამის მსმენი, იქვე ახლო
 იდგა მღვდელი, ყოვლად ფლიდი⁸.
 მან კრძალულად და ნაწყენად
 დაიგმინა: „ჰაი გიდი!⁹
 ჩემის თვალით დავინახე,
 სიონის რომ მოსწყდა ზარი,
 მიწა ისე ჩაიზნიქა,
 როგორც დევის ნამუხლარი.

¹ დააკლავს M.

² თვითონ შეექცევა M.

³ შევაჭამოს M.

⁴ წადი, შაქრო] წაჰყე, პალო M.

⁵ წაიყვანე... გსურდეს] შენც ბევრი გყავ, ვითომ რაღა M.

⁶ M-ში ემატება: მიგაგნებენ შენაც სადმე, ესლა იმნაირი დროა.

⁷ ისიც მადლობელი იყოს M.

⁸ უცოლშვილო M.

⁹ ჰაი გიდი] ეჰა, შვილო M. J-ში ამ სტროფის ნაცვლად არის: (სცენაზე ამ დროს – დადის არტისტი; „მაშ – გრიალებს ის – მან მიღალატა? ჰოი, ღმერთებო...), იგივე სტროფი გადახაზულია M-ში, და კიდევ ემატება: არ მშვიდდება კრუხის პალო: „შე ოხერო და ტიალო“, რასაც მოსდევს მოცე-
 მული სტროფი.

ხმაც¹ გამოსცა გაბზარული,
საბოლოო, ცივი, მკვდარი,
ეჰ, ბევრი რამ მასთან ერთად
იყო მხოლოდ, აღარ არი“²
ნიკა“³ „ბევრი შენისთანა“⁴
მე არ ვიცი როგორ ბედავს,
ახალ დროის⁵ გამარჯვებას
ხედავს, მაგრამ ვედარ⁶ ხედავს,
დამით ალებს ეკლესიას,⁷
რასაც დღისით გადაჰკეპტავს.⁸
ნეიტრალურ ზონაზეა:
კიდევ ხედავს და ვერც ხედავს“.⁹

იქვე სუელით ღაჩარი
იღვა ძველი ვაჭარი.
როცა მშრომელს ღამობდა,
იგი ბრძნულად ამბობდა:
„მე არ ვიტყვი
რამეს სხვას,
სასწაულზე
იმან სოქვას
ვინაც გადაურჩება
ათას-ცხრაას –
ოცდა-რვაას“.
ის დრო არ დადგა დღემდე
და ის ამბობდა შემდეგ:

¹ ხმა JM.

² ამ სტრიქონის შემდეგ JM-ში ემატება: სცენაზე ამ დროს, მეორე არტისტი – მღერის ჰაუპტმანის „ჩადირულ ზარს“: ბრე-კე-კე. კოაქს, კოაქს. ბრე-კე-კე. კოაქს, კოაქს.

³+ არის J; არის* M.

⁴ ამისთანა J; ამისთანა* M.

⁵ კოლექტივის JM.

⁶ გვერდს აუვლის, ვერა J; ვედარ] ვერა M.

⁷ არ იცის რომ სულ ხვალევე JM.

⁸ სახლის კარებს გადაუკეპტავს JM.

⁹ ხედავს, მაგრამ ვერა ხედავს J. ამ სტრიქონის შემდეგ JM ავტოგრაფში ემატება:

(სცენაზე ამ დროს გაისმოდა ჰცეცხლე! ჰკა! მოჰკად!
შეჰკარ! გაარტვი! მოსცხე! დალეწე!
დაანგრიე! დასცი ძირს! დასწვი! აურ-დაურე!
დააცხრი! დაახეთქე! გაანადგურე!).

მე ვიტყვი და
აი რას:
ეს ქვეყანა
იმან ხრას,
ვინაც გადაურჩება
ათას-ცხრაას –
ოცდა-ცხრას!“

აი, ერთი წლის შემდეგ
ის იმეორებს დღემდე:
„არაფრის თქმა
არა მწადს,
დაუმაღლოს
იმან ხატს,
ვინაც გადაურჩება
ათასცხრაას ოცდაათს!“
ოცდაათიც გავიდა,
იგი იწყებს თავიდან:
– გაღამრია ნანახმა,
თუმცა არ ვარ თანახმა...
ნიკა:
– ახალ საქართველოს
შენ არა ხარ თანახმა?
ბრმასაც კი შეუძლია
მისი წინსვლის დანახვა!
– მე არ ვიტყვი
რამეს სხვას..
სასწაულზე
იმან სოქვას,
ვინაც გადაურჩება
ცხრაას-თერთმეტ-სამოცრვას!“

ეუბნება ნიკა მას:
– შენ ნუ იტყვი რამეს სხვას
ვერ დააშრობ სიტყვით ზღვას.
ვისაც რა სურს, ისა სოქვას
წისქვილმა კი ფქვას და ფქვას!“

3-6 არეის... სოქვა] – J. 7 სასიკვდილო] და ბეკინას J] ბეკინას
კი J. 8 მწარე] ამდენ* J. 11 მას კი] მასაც JM. 12 მაინც ბობოლაა]
ბობოლაა ძველი JM; ადრე J-ში აქ „ძველი“-ს ნაცვლად იყო „თუმ-
ცა“. 13–14 იქვე... ფერშემკრთალი] – J. 17 კანონებზე + ფიქრობს
გული მიმავალი JMQR. 19 ძლივს... მიმავალი] როდის ჰქონდა ენას

ძვალი JQR. 20 ხერხემალი, ქედმაღალი] საქართველოს ხერხემალი, საქართველო ქედმაღალი JQR. 23 მოსცხე თავად-ზანაურებს] დაან-გრიე, დაახეთქე* M. 24 მღვდლებსაც] მოსცხე* M] ყორნებს M; აურ-დაურიე +

არ შემოჰკრა ბესარიონს,
ეწყინება ილარიონს,
შემოჰკარი ბესარიონს,
ვინა ჰკითხავს ილარიონს! M.

25 ბობლაღ... აზნაურიც] და ბეკინა იმას სწყევლის M. 26 ამ ჭირში ~ ვინც M. 27 დაღუპულა საქართველო] ყველაფერი გადარ-ჯულდა* M] ძველს თეატრზე რაღა ითქვას M. 28 თუ რომ განა* J] რომ ეს J. 29 ამბობს] აღრჩობს J. 34 გეჭიროს] გეჭიროს J. 36 ხალხური +

გადიგრიალოს მორეემა
დატრიალება ტალღური,
ეგების გამოადაროს
ცა რისხვით გადათაღხული.
(სცენაზე ამ დროს,
კვლავ გამოჩნდა არტისტი,
რიხით, ამბოხით,¹
მაშ – გრიალებს ის –
მან მიღალატა?
ჰოი, ღმერთებო,
მიწა შესძარით,
დაინგრეს ბარემ
მიწა ჯაღათი
და განადგურდეს
ზათქით, ზანზარით,
რა კი მან ასე
ღანრად დამსახა,
ხარხარით – თუ მან,
არ იცის – რა
ხმელეთს დავანგრეე:
ხა, ხა, ხა, ხა,
ხა,
ხა, ხა, ხა, ხა
ხა, გადიხარხარა და... J

¹ დაიგრიალა* J.

203. 1 აქ ბობოლას] და ბეკინას J; მოეჩვენა] ჟრუანტელი* J. 5-8 ვაჭარს... უცნაური] – J. 8 უცნაური] საცნაური QR. 9 მოცხრიდეს და უკან მოსდევს] რა მოცხრილა და თან მისდევს J] თითქო კვადში გაედევნა J. 10 ხალხის] ზეცის J. 11 მათ] მას J. 12 შეუცდებათ] შეუცდება QR; ფეხი +

ნიკა კიდევ ბურანშია,
ვინც დასახა ოქრო და
ოქრო ბრწყინავს, ოქრო ბზინავს,
ოქრო მიქრი-მოქროლავს,
რის თეატრი, რის მიწისძვრა,
ის რომელი მხეცია,
ულვაშები რომ არა აქვს,
კალოც გაღუკვია.
წენარად¹ ამბობს, არტისტობა²
სხვაფერ გაუგონია –
შეკვარება³ ალა-ალა,
იყოს, ასე ჰგონია.
ქალი⁴ ჰკითხავს: ნიკა, ნიკა,
რა ფიქრები გაწევს დარდათ?
თუ ბობოლამ გაწყენინა,
მას ხომ გაუსწორდი მარდათ?
სიღარიბე თუ გაწუხებს,
მგონი გამოდარდეს⁵ აწი,
მე⁶ კი მეტის მეტად მომწონს⁷
შენისთანა მარჯვე კაცი!
ნიკა ეტყვის⁸ რა სიმარჯვე,
რა გზა გამომაბრუნებს,
ამ მორევში შენი ცქერა⁹
ნაფოტივით მამბრუნებს¹⁰.

¹ წენარად] ნიკა M.

² M-ში იყო: „არტისტს ტრუობა“, გადახაზულია და მიწერილია: ამ ხალხს შრომა.

³ კოლექტივი M.

⁴ ხალხი M.

⁵ იყო: მოიდარებს J.

⁶ ჩვენ M.

⁷ იყო: გითხრა, ბევრი არ მინახავს J. მეთაურად გვინდა M.

⁸ იყო: რა ქნას ნიკამ J.

⁹ იყო: შენთან ყოფნა J. მათი ზიხლი M.

¹⁰ გვაბრუნებს M.

არც გამოთქმის მერიდება,¹
 აღარც² ხალხის³ მრცხვენია,
 ვაჰ, რა ძნელი სათქმელია⁴
 გულში⁵ ცეცხლის⁶ გენია.⁷
 – რააო? ნიკა?
 აქ მზიანმა
 ქალმა გადიკისკისა,
 უფრო მეტად ნიკას გულში
 ცეცხლი ააგიზგიზა.
 – ნიკა⁸, ნიკა. რისთვის ამბობ
 სიტყვებს მაღალფარდულებს,
 ეს გენია და მორვეი
 საქმეს უფრო ართულებს.
 უბრალოდ კი თუ შენ გინდა
 გამოგვევი ცოლადაც⁹
 მხოლოდ¹⁰ შემდეგ კიდევ უფრო
 უნდა იქვე ფოლადათ.¹¹
 ნიკამ ეს რა გაიგონა,
 აღტაცების ეცა ელდა,
 უცებ თავბრუ დაეხვია,
 და თვალებშიც დაუბნელდა,
 თეატრის კედლებს
 დაეტყო რყევა,
 ერთხელ, მეორედ
 მიმოდის ტალღით –
 კედლებმა ჩქარი
 დაიწყეს რღვევა,
 კარებისაკენ აწყდება ხალხი,
 ისმის კივილი ერთი თუ ორი?
 თითქო სულ ფერფლად გადიქვა გორი

¹ იყო: მე არ ვიცი როგორა ვთქვა J.

² იყო: ეხლა J.

³ იყო: შენი J.

⁴ იყო: რა დაფვარო შენი შენგნით J. სანამ მათ არ მოვიშორებო M.

⁵ მოგვეკლავს M.

⁶ იყო: კაცის გულის J.

⁷ მომდევნო ოთხი სტრიქონი M-ში გადახაზულია.

⁸ რაო M.

⁹ იყო: რომ გამოგვევი J. უბრალოდ კი: რაკი დაბა, გადაიქცა ბრძოლადა M.

¹⁰ შენაც M.

¹¹ ამის შემდეგ M-ში ემატება: ვისაც უნდა რომ გააქროს/
 ხალხის ნამაგარი, არასდროს ის არ დაინდო, აქტიურად დაჰკარი.

თეატრს დაახურა, ორგო უხერხული,
 დრტვინვამ დააყრუა არაგვის ხეგხუვი.
 ბნელი მიწა სახე-ხანგი ღრუბლებს ჰრევიო,
 და ტორტმანებს თითქო ბანგი დაუღვევია.¹
 ყოველივე ეს საბრალო ნიკამ
 მხოლოდ იფიქრა და მოელანდა.
 დაბნელებული იყო თეატრი,
 მისი ოცნებაც მახლობლად სჩანდა,²
 გული ცეცხლმა დაკუწა³
 და⁴ მხურვალედ აკოცა.
 მეორე დღესაც⁵ ბაღში ჩვენებაანთ ნიკა
 მხიარულად ჰყვიროდა: ატამი, კარგი ატამი,
 ჰარიქა, ჰარიქა⁶.
 ტოლები ეხუმრებოდენ: მწიფვა? ჩვენებურიო?
 ასარ-ბასარ, ყურქედანა, იქვე ხტოდა მურია.
 იმ მურიას ტრფობის ძალა⁷
 სხვაფერ გაუგონია,
 ცოლის შერთვა ძიელ ძნელი
 იყოს, ასე ჰგონია.
 გაიგონე, აღარც მღვდელი,
 აღარც აზნაურია –
 ასარ-ბასარ, ყურქედანა,
 ჰეი, სასაცილო მურია. JM

ამის შემდეგ M-ში ემატება:

და სხვებთან ერთად
 მღეროდა ნიკაც.

16 სტრიქონზე E ვარიანტი წყდება. 16 სტრიქონის შემდეგ CKQR-ში ემატება:

აწ ნიკას თავს დავანებებ
 ის მომავლის სხივი
 რველიოუციონურ გაგებით.
 შენ ღამრჩი ერთი ზმანება.

¹ დაუღვევია + მაგრამ უეცრად დაეშვა ფარდა* J.

² სჩანდა + მოეხვია, როგორც ღვია* J.

³ დაკუწა M.

⁴ იყო: ქალს.

⁵ დღეს კი M.

⁶ ჰარიქა + ასარ-ბასარ, ყურქედან, იქვე ხტოდა მურია* J.

⁷ სიემაწვილე M.

თქვენშიდაც კოლექტივია
ნოყიერ ნიადაგებით.
მაგრამ არა ის მერანი¹,
ეპოქა გუელუშიშარი,
არა სიმბოლო მძლეობის –
შენს სახლში ჰყვავის გერანი,
როგორც უდავო² ნიშანი
მეშხანურ კეთილდღეობის.

ხოლო M ვარიანტი გრძელდება ლექსის „მხარი მხარს! მხარი მხარს!“ ვარიანტით. 17 ჩვენ... ტყე-ველი] მშენებლობა პირ-იქით* C] მშენებლობა პირ-იქით* K] უნდა შეცვალა ტყე-ველი* K] გამოიცვალა ტყე-ველი* K. 18 ინდუსტრიულურ] სახლებად, კლუბად C] სახლებად, კლუბად* K. 19 გზად იქცეს] იქცა ადგილი C] იქცა ადგილი* K. 20 შეუღლებელი] ძველი ლირიკით C] ძველი ლირიკით* K. 21 ისევე გუელწასადებად] გარდასულ დღეთ წიაღებად K] კინოში გადასადებად* K. 23 გერანი... გერანი] გერანს ქვეშ წიგნი* C. 24 როგორც გაველილი] და იქვე ძველი C] და იქვე ძველი* K] განვლილი ძველი K; C-ში აქ „ძველი“-ს ნაცვლად იყო „წიგნი“, ხოლო K-ში იყო „უკვე განვლილი“. 25 წიგნიშიც] წიგნიში C. 26 იგი... მოუსვენარი] სიზმარნი, ბედისწერანი C] სიზმარნი, ბედისწერანი* K; C-ში „სიზმარნი“-ს ნაცვლად იყო „ამბავნი“. 27 ის სუმბურული] ცხრაას თექვსმეტის* C] ბევრი კარგი დღის* C] და ბევრზე ბევრი* K. 28 აწ მწარედ] აწ მხოლოდ CK] იღუმად* C] ბევრი რამ* C. 29 მარხავდნენ... წერეთელს]

ერთხელ მე და შენ (ეს იყო
ეს იყო – თხუთმეტ³ წლის წინად.
საკვდავად⁴ გულწათხრობილი C.

30 დრო... თავადების] კნინის და თავადების* C] ყოველი თავადების და C; იქვე მიწერილია: ყოველი გათავადების. დრო იყო] ბეგების K. 32 შევენება] შობილი ამ K; შევენება იმერეთისა] ჩვენს* არე-მარეს შობილი C; ჩვენის] გენია* C. 33 გულისნადების] დაავადების* C. 34 და განზრახვების] გენია, დიდი* C; ამის შემდეგ C-ში

¹ ამ სტრიქონიდან იწყება CK ავტოგრაფები. მაგრამ... ის] არა ფოლადის CK.

² როგორც უდავო] ვით უტყუარი C; C-ში აქ „ვით“-ს ნაცვლად იყო „ეს“.

³ იყო: სწორედ თხუთმეტი C.

⁴ იყო: მოკლეული C.

გადახაზულია: „ჩვენი უკვდავი“, „გულის ნადების“, „დაავადების“, „ავადობის“. ამ სტრიქონის შემდეგ ამავე ავტოგრაფში გადახაზულია: „მოდის და ამას“, „როგორ? ვისია?“, „მოდის აქ გული“. 204. 1 აჰა... ავტორს] როგორ? ვისია? შეხედეთ* C, აქ, სიტყვა „შეხედეთ“ გადახაზულია და მიწერილია „პოეტი“, შემდეგ ისიც გადახაზულია; ავტორს] მგოსანს K. 2 ხალხი... მამადა] პოეტი ვისი მამაა* C] თურმე როს გინდათ მამაა* C] თურმე ამ ხალხის მამადა C. 3 ვინც] ვის C; ამ სტრიქონის ნაცვლად C-ში გადახაზულია: რომელიც ბევრჯერ ახურა; ხალხის, რომელიც გახურა; ვინც ბევრჯერ] ვის ლექსმა K; მისცა თაკარა] ბევრჯერ დაქარა* K. 4 ის... ოცნება] ხალხიც, რომელის ოცნება* C. 5 ღვინო... და] მსუყედ ჭამა და* C; C-ში ამ სტრიქონის ნაცვლად იყო „სხვა მზე, ძილი, სმა და ჭამა“; ქალები] მიმინო* K. 6 ჩაცმა-დახურვა, ბაქარა ~ C. 7 ჭირისუფლობენ] ჭირისუფლობდენ QR] ეხლა ის ამბობს* C] გჭირისუფლობენ K; დაგკარგეთ] გზას ასცდა K. 8 მზეო] ოქრო* C. 9 რთავდათ] მოსავთ CK. 11 თასი... და] ისევ ის მწვადი, ის* C. 12 ძაღლები] ისევ ის* C] იგივე C] ღრინავენ K] იგივე* K. 13 რომ] რო QR. 14 ეხვია] ეხვიენ C] მეხვია K. 15 ვის... ხდიდენ] ვინც იყო მსგავსი CK. 17 როგორ... ჰაერს] იმ ჰაერს როგორ იტანდა C; იმ] თქვენს* C. 19 აჰა... ეზოც] როცა ეზოში* C. 20 სვეტებს... იერი] იქ გამიძღვა წარსული* C] იქ იდგა თეთრი შენობა* C] სვეტებს წარსულის იერი C; ამავე სტრიქონთან C-ში მიწერილია: „სვეტებიანი წარსული აივნისა“, „სვეტებს წარსულის იერი“. 21 მრავალი] ერთ* C. 22 ერთი... დევივით] სახლი სდგას თეთრი მღვივით* C] და უღვეველად ერთიდან* C. 23 სხვა... ცბიერი] პატარაიდან, ერთიდან* C; C-ში „პატარაიდან“-ს ნაცვლად იყო: „ერთ მათგანიდან“. 24 სუნი გამოდის] დიოდა სუნი* C. 25 სდგას... ჯერისა] კარებთან ვხედავ მზარეულს* C, ჯერისა] ცერებზე* C. 27 სჭრიდენ] სჭრიან CK. 30 სხვა... ვეხები] ამ ამბავს მე არ ვეხები* C] მე ცხრაას თექვსმეტს ვეხები* C] ზღაპრებს კი მე არ ვეხები C. 31 როს] აქ* C] და C. ძლიერმა] ოდესმე* C] ბატონმა* C. 32 ეს] ქვის* C. 34 იცოცხლა] იცხოვრა* C. 36 და დარჩა] დასტოვა* C] დარჩა მას C. 37 ბოლოს... მწერადი] ბოლოს აქ მოკვდა პოეტი* C] ბოლოს აქ იყო და აქ ცხოვრობდა C; მწერადი] პოეტი K. 205. 1 როგორღაც] იმათი* C] მეფეთა K. 2 ასცდა] არ გაჰყვა* C. 4 და... მრავალი] მან ბევრი კარგი ნათელი* C; C-ში აქ „ნათელი“-ს ნაცვლად ყოფილა „შუქი მრავალი“. 6 შევედით] შევედივართ C. 7 და] რა K. 8 კრძალვით] ვიდაც* C] კრთოლვით* C. 9 ჭრელი... ფერადი] ირგვლივ კნინები, თავადები* C] მღვრიე კნინა, თავადი C] ყველა ვინც მოჰყვა თავ-

ადებს K. 10 ხალხი შიგნიდან] მასსა უცქერის C. 11 აწ გადასული] მასსის გუღწურფელი C. 14 რა მზა] ყალბი* C] მორცხვი* C. 17 ყალბი] მღვდელის* C. 19 მართლაც... ნამეტანია] რა ძნელი ასატანია* C. 21 და... წყობას] აივნით მთების გაწყობას* C; C-ში ამის სამაგიეროდ აღარაფერია დაწერილი; ჭიათურის] აივნიდან* K. 22 იმ... რაცა] და ველებს დიდი* C; იმ შაფ-ქვას] და ველებს K. 24 მოგკარი ძირს] მოგკარი შენც C] მოგკარი ძირს K. 27 იდგა] თითქმის* C; ასოცი] სამასი CKQR. 30 იდექ] იდექ K. 31 გერანიც სცემდა] ხმაც მოქმედებდა* C. 32 როს მაღალ] საოცარ* C. 36 იყო... ზეკაცის] პქონდაო გვარის სიმტკიცე* C. **206.** 1 ამ დინასტიურ] დინასტიური* C. 4 სხივი] შუქი* C. ამ სტრიქონის შემდეგ CK-ში ემატება:

დაბნელდა... გახდა მეჩხერი
რიგები – გამო ცოდვისა,
ძალა მოღუნდა უდრეკი.
მე მივატოვე საჩხერე!
შემეძლო სმენა ბოდვისა
ვიღაც გიჟის და¹ მუდრეგის?
ვფიქრობდი: შინავ, გარეშეუ²,
დაბრმავებულხარ რადგან რა,
ხეთქილი ზათქად, ზათქებად³
უღმობი⁴ დრო ანგარიშის
რომელიც ჯერ⁵ არ დამდგარა,
ესხა სულ მალე⁶ დადგება.

აქ C ვარიანტი წყდება. 5 მაშინ] წინა* K. 7 არ სხანს] გაჰქრა* K. 8 დღე სწრაფი] უწყალო დღე * K. 9 შეუბრალებლად მოვარდა] რომელსაც მაშინ ველოდით* K] ველოდით, კიდევ მოვიდა* K. 10 დაღეწა, აქ K ავტოგრაფი წყდება. 10 სტრიქონის შემდეგ KQR-ში ემატება:

თავი გაგართვით⁷ თქვენ, მარა,
გერანისებურ აღმებით
სხვა მოდის ბაში-ბუზუკი –

¹ იყო: შემღილი C.

² K-ში ტექსტი იწყება ამ სტრიქონით.

³ C-ში იყო: ხარებად; დროის სხვა მოდის ზათქება K.

⁴ უწყალო K.

⁵ იყო: ვაგლახ, რომ ჯერ C.

⁶ იყო: მაგრამ დრო იგი C.

⁷ იყო: ჩვენ თავს დაგადწევთ K.

თავის დახწევა არ კმარა.
რკინით და ცეცხლის კალმებით
უნდა ამოვწვათ მუწუკი!

12 ნამუშევარი] კიდევ რამდენი* D] სამუშევარი QR. 13 გვაქვს...
შესათავები] საქმეა – გვაქვს სამუშევარი* D. 14 ბორბლების კო-
რიანტელი] დავიკაპიწოთ მკლავეები* D. 16 დაიკარწახეთ] დავიკა-
პიწეთ DQR. 17 სანამ ახალის] ახალ ცხოვრების* D. 19 ისეთი...
ვუდგებით] რომ შრომით დაითუთქები* D, ისეთი] და* D] წამს D.
ვუდგებით] უდგები D. 20 დაჰკარი... ჩვენებას] არ აცლი არც შეს-
ვენებას* D. 22 მძღედ] მძღეთ QR, მძღედ! თორემ] თორემ კვლავ*
D, ადრე აქ D-ში იყო „რომ შრომით დაითუთქები“*. 22-23 სტრ.
(დავითუთქებით... ყოველ) შორის DQR-ში ემატება:

ქარხანა გაოგნებულა,
ჩვენ ჩაქსოვილი ვართ ხმაში:

23 ყოველ... მახვილი] როგორც მიღწევა ახალი* D, ყოველ მახ-
ვილზე] ჩვენი გულისთქმა* D. 26 ხუთწლედის... ძახილი] ისმის გუ-
გუნი ხუთწლედის* D. 27 ეხლანდელ პოეტს] ჩვენ, პოეტებსაც D,
მასა] მასსა D. 28 რომ ლექსი] იქ, სადაც* D. 29 დაკვრის... უძღებ-
დეს] პოეტიც სხვა მასასთან სძლევეს* D. 29 სტრიქონის შემდეგ
DQR-ში ემატება:

დარტყმას დარტყმაზე თანა სდევს,
სწორი და შეუცდენელი,
ხმა: „ნაწილი ვარ ხუთწლედის;
არა საბრალო გერანი,
როგორც უდავო ნიშანი
მეშხანურ კეთილდღეობის –
არამედ ცეცხლის მერანი,
ეპოქა გულუშიშარი,
ეპოქა მძღეთა-¹ მძღეობის“!

F ავტოგრაფში წარმოდგენილი სტრიქონები ავტორს პოემის საბ-
ოლოო რედაქციაში არ შეუტანია; აქვეა წარმოდგენილი ძირითადი
ტექსტის 189. 35 – 190. 25 სტრიქონების (შრომა... პალოები) განსხ-
ვავებული რედაქცია:

¹ეპოქა მძღეთა] ნებისყოფის და D, ადრე D-ში აქ ამ სიტყვების ნაცვლად
ყოფილა „ბრძოლის და შრომის“.

ეს წინანდელი ამბავია თუ იგი მოხდა
 უკვე დიდი გადატეხის წლამდე და აი,
 სცენაზე ჩნდება, რომელიმე, ვოქვათ,
 კრუხის პალო
 (ასე დაარქვეს
 მომცრო ტანის ერთ უღარიბესს)¹.
 მას არა აქვს-რა.
 კრუხი რაა,
 მისი პალო რა იქნება...
 ის ღარიბი იყო, ეხლაც ღარიბია.
 არაფერი არ გააჩნია და
 წითელ ნიღაბს კი ეხმარება.
 მას არ დარჩენია არაფერი
 გარდა ტრაბახისა.
 იგი სერიოზულად ამტკიცებს:
 – საკმარისია ერთი ჩვენი კაცის
 მრისხანე გამოხედვა
 და რამდენიმე ათასი
 მომხდური მტერი
 უკუიქცევა.
 თავის სიპატარავეზე
 იგი ამბობს:
 – ნაპოლეონი და კუტუზოვი
 თუ ტანმორჩილები იყვენ
 სწორედ თქვენა გგავდნენ...
 ღარიბზე უღარიბესი გლეხია
 ეს ჩვენი კრუხის პალო.
 იმის ეზოში რამდენიმე ოქროს ჭუჭული
 პალოზე მიბმულ ნაცარა კრუხს
 ისე დაეხვევა,
 კრუხი გრუხუნით ირგვლივ უვლის
 პატარა პალოს,
 მკედის ბაწარი ამ პალოზე
 თანდათან დაეხვევა,
 ამის გამო, რა თქმა უნდა,
 უმცირდება ფართობი
 საბრძანებელ ასპარეზისა.
 და ბოლოს ფეხით მიეჭება
 საცოდავი იმ პალოს კრუხი!
 ოქროსფერი ჭუჭულები კი

¹ ამ სტრიქონის შემდეგ გადახაზულია: მე არ ვიცი ნამდვილი სახელი და გვარი F.

გარს ეხვეოდენ და ეხვეწებოდნენ:
 – გაგვიშვი მინდვრად!..
 – არ შეიძლება! –
 გრუხუნებს პალოზე მიბმული კრუხი.
 ეკითხებიან იმის პატრონს:
 – რად არ ჩაეწერე
 კოლმეურნეობის წევრად?
 – შენ ჩაეწერე?
 და კრუხის პალო უპასუხებს:
 – ვაჰ, ჩემო დღეო!
 (შუშად გაზრდილი კაცი ვარ
 მერე კიდევ...)
 ამისმა ჯავრმა არ გამათავა?
 ხეშტერა კაცი რაცხა ჯიქურას მოიყვანს,
 ის რა კოლექტივი იქნება!
 ოთინოში,
 ამ გაუვალ ტალახში დათვივით მარტო
 დაბურსალობდა,
 (ვაი) ჩემო დღეო,
 (ვაი) ამის მოსწრებას!..
 ეხლა ჩაჩნებივით რო აიკირკლებიან
 გუშინ დანასისხლად
 გამეტბული ლედენტოერები
 ეგია საქმე?
 არა, ძამია, არა, გულს ვერ დავდებ.
 შენ რომ წითელ ნიღაბს ეძახი,
 ისაა კაცი,
 ისაა ძვალმსხვილი,
 ისაა მაჯაგი,
 თვარა ვინცხა ბადანასავით დაცინცილობს,
 გეშველა ეხლა შენ,
 გეშველა!!!
 აი სათამაშოსავითაა მართლა.
 კი ეინგრა ყველაფერი,
 მარა მალე ნახავს ყველა
 რანაირი მაცა-მაცა შეიქნება.
 არა, არ გამოვა...
 – როგორ არ გამოვა? – ეუბნებიან.
 არწმუნებენ, მაინც ბობოლას მხარეზეა.
 ვინ არის ეს კრუხის პალო?
 ძირითად მასსაში ეს, რა თქმა უნდა,
 პატარა კაცუნაა.
 მას აღრჩობს სიბნელე,

მას აღრჩობს პოლიტიკური ჩამორჩენილობა,
 იგი იხუთება ფიზიკურ და მორალურ ჭუჭყლში,
 და მას გონიერად იყენებს
 თავისი მიზნებისათვის
 წითელი ნიღაბი.
 იგი ინფორმაციას და დასაყრდენს
 იღებს არა თავისი ძმების, ღარიბებისაგან,
 არა!
 მისთვის ავტორიტეტია მისი მეზობელი
 წითელი ნიღაბი.
 მაგრამ არიან, ასე ვთქვათ,
 კვალიფიკაციის მქონე
 კრუხის პალოები,
 ადამიანები,
 რომლებიც იდეოლოგიურად
 შეზრდილნი არიან
 ძველ ადათ-წესებს,
 შეზრდილნი არიან
 ექსპლატატორთა კლასს.
 ეზიზღებათ ყოველი ახალი.
 ისინი არიან ბობოლები
 იდეოლოგიური,
 ასე ვთქვათ,
 დაზვერვა.
 ისინი შეგხვდებიან
 არა მარტო სოფელში,
 არამედ ქალაქებშიაც,
 ქარხანაშიაც,
 ისინი შეგხვდებიან
 პარტიულებსა და
 კომკავშირელებში.
 ისინი მშვიდობიანი
 მოქადაგენი არიან,
 ხუმრობენ,
 ლაზღანდარობენ,
 ეხმარებიან მაცენებლობაში
 ბობოლებს,
 მაგრამ...
 ეს ნომერი არ გადის...
 მათ შეისწავლიან ჯერ,
 შემდეგ სააშკარაოზე გამოჰყავთ.
 ეს – სწორია,
 სამართლიანია..

ისინი კარგად უნდა იქნან
შესწავლილნი.

.....
.....
გარშემო კი
გაცხარებული შრომაა.
ღურჯ ზღვასავით
გაფენილ ყანას
აშრიანებს მზიანი,
მშვენიერი დღე.
ასეთი დღე,
თამამად შეიძლება ითქვას,
სავსეა რევოლიუციონური
შინაარსით.
ჯერარნახული
შემოქმედებითი მუშაობით.
ასეთი დღე
უდიდესია თავის მასშტაბით.
მეტისმეტად თვალსაჩინო
ხარისხობრივი მანევრებლებით.
როდესაც ხედავ ამნაირ დღეს,
უნებურად ადარებ
დღეს გუშინწინდელს.
მაშინ მიხვდები,
მაშინ გაიგებ ყველაფერს.
ო, ასეთი დღეები,
ო, ასეთი გაქანებანი.
ჩემთან, შენთან,
მუშათა კლასთან!
მზიანი დღე,
როდესაც თესვაა, თოხნა ან მკა,
დაკავშირებულია
მთელ მშენებლობასთან,
მთელ მის ძალ-ღონესთან,
ტვინთან, კუნთთან და სისხლთან.
დაუნდობელ კლასობრივ
შეტაკებაში
ახალი და ახალი
სიმპურები იქნება
დაპურობილი.
ვერაგინ ვერ შეაჩერებს
ისტორიის ბრძოლის
ულმობელ ტრიალს.

მშრომელთა მრავალი
მილიონების
შეუდრეკელი სურვილით,
მშრომელთა მასსების
უდიდესი მხარის დაჭერით
გაჰქრებიან წითელი ნიღაბები,
კრუხის პალოები,
საზოგადოთ,
პალოები და ღობეებიც.

მოგვაქვს I ავტოგრაფი, რომელიც არ შესულა ძირითადი ტექსტის საბოლოო რედაქციაში:

რა უჭირდა ჩვენს იოველს¹,
ჰქონდა ყანა, ჰქონდა კალო,
შეძლებულად ითვლებოდა,
მაგრამ ერთი ჰქონდა ღალალო,
ტანით ჰგავდა ნალოკ ციცხს,
როგორც მწყერი² მოყვითალო,
ამიტომაც მეტ სახელად
დაერქვა მას კრუხის პალო.
პალო სხვაა კამეჩისა³,
ჯოხი ხარის ან და ბუდის,
ჩვენში ნაგებს ორპირისას
ძლივს აკავებს პალო მუხის.
არ გატყდება⁴ ქარები რომ
მიუხიოს სოღანლუდის,
პალოს მართლა პალო ჰქვია,
მაგრამ პალო რაა კრუხის?

პოემის საბოლოო რედაქციაში არ არის შეტანილი L ავტოგრაფის ქვემოთ წარმოდგენილი სტრიქონებიც:

ეკითხებიან იმის პატრონს: შენ ჩაეწერე?
და კრუხის პალო უპასუხებს: ვაჰ, ჩემო დღეო!
ამისმა ჯავრმა გამათავა. რა კოლექტივი!
ამ ოთონთოში, ამ ტალახში დათვივით მარტო
დაბურსალობდა ლეღენთერა, ხეშტერა კაცი.

¹ იყო: იყო სოფლად ერთი გლეხი I.

² იყო: სულ პატარა I.

³ იყო: მესმის კამეჩისთვის I.

⁴ იყო: ვერ გადახრის.

ვაჰ, ჩემო დღეო, ამისთანა დროის მოსწრებას.
 ეს არის საქმე? ჩაჩანივით აიკორკლება
 გუშინ რომ იყვენ დანასისხლად დამტერებუდი.
 არა, ძამია, გუღს ვერ დავდებ. არ შემძილია.
 წითელ ნიღაბს რომ შენ ეძახი, ისაა კაცი.
 ის ძვალმსხვილია და მაჯაგი, თორემ ვიღაცა
 ბადანასავით დაცინცილობს, – ესაა საქმე?
 მეშველა, ეხლა კი მეშველა! სათამაშოა!
 და არაფერი არ გამოვა კოლექტივისგან!“
 რაც არ არწმუნო, ის ბობოლას მხარეზე არის!
 კი აინგრაო ყველაფერი, მაგრამო, ამბობს,
 რა მაცა-მაცა შეიქნება – მასაც ვნახავო!
 ძლიერ პატარა კაცუნაა ეს კრუხის პალო.
 აღრჩობს სიბნელე, ის ჩამორჩა, ის იხუთება
 თავის ფიზიკურ და მორალურ ჭუჭყში, ნაგავში.
 გონიერადაც იყენებს მას ბობოლა გლეხი,
 როცა მიზნების მიღწევაზე მიდგება საქმე.
 ამბავს ქვეყნისას, და დასაყრდენს ეს კრუხის პალო
 ტყობილობს არა ძმებისაგან, ღარიბებისგან,
 არა! იმისთვის უმადლესი ავტორიტეტი
 ისევ წითელი ნიღაბია, ისევ ბობოლა!..
 მაგრამ არიან, გამოცდილნი, იმისი მსგავსნი¹
 ბევრი მათ იცნობს, როგორც ბოროტ იდეოლოგებს,
 შეზრდილებს მონურ და მავნებელ² ადათ-წესებთან.
 შეესისხლხორცა ისე კლასის ექსპლოატატორს
 და ეზიზღება ყოველივე ახალი, კარგი.
 ისინი გახდენ ბობოლეების, ჩვენი დაზვერვა³,
 ისინი შემხვდნენ სახლებშიც და ქალაქებშიაც,
 ისინი სხედან პარტიაში და კომკავშირში,
 მშვიდობიანნი არიან ეს მოქადაგენი –
 როცა უწყინრად ხუმრობენ და ლაზღანდარობენ.
 მავნებლობაში კი ბობოლებს ესმარებიან.
 მაგრამ არ გადის. მათ ჯერ კარგად შეისწავლიან,
 მერე მასის წინ გამოჰყავთ რა სააშკარაოდ:
 ასეც სჯობია, სწორია და სამართლიანი!⁴

¹ იყო: პალონი კრუხის.

² იყო: უსიტყვო.

³ იყო: ასე ვთქვათ, ზვერვა.

⁴ იყო: მასსა გუგუნებს. სწორია და სამართლიანი. ისინი კარგად შევისწავლოთ.

0-ში გარდა ზემოთ ნაჩვენები ვარიანტებისა, არის შემდეგი ფრაგმენტებიც:

პროვინციალურ აკტიორის ძღვეამოსილება

და აი: ვილაც კაცი გამოდის,
ერთს წვრილი ხმა აქვს, მეორეს ბოხი.
სცენაზე მწყობრად მიდის პიესა,
ვაჟკაცი ვინმე აყრუებს ბოხით.
ისმის სიტყვები უსწორო, თუ სწორი
იგი მთლიანად მიეცა რისხვას
სახით, თვალებით, რიხით, ამბოხით.
„მაშ, – გრიალებს ის, – მან მიდალატა,
ჰოი, ღმერთებო, მიწა შესძარით,
დაინგრეს ბარემ მიწა ჯაღათი,
და განადგურდეს ზათქით, ზანზარით..
რა კი მან ასე ღაჩრად დამსახა,
ხარხარით, თუ მან არა იცის რა,
ქალაქს დავანგრევე: ხა, ხა, ხა, ხა, ხა!“
გადიხარხარა და.. მიწაც იძრა.
თეატრის კედლებს დაეტყო რყევა,
ერთხელ, მეორედ.. [კიდევ და კიდევ] მიმოდის ტალღით,
კედლებმა ნელი დაიწყეს რღვევა,
კარებისაკენ აწყდება ხალხი,
ისმის კივილი. ერთი თუ ორი?
იმ ღამეს ფერფლად გადიქვა გორი.
მინებს დაახურა
ორგო უხერხული,
დრტვინვამ გააყრუა
არაგვის ხევხუვი.
ბნელი მიწა – სახე-ზანგი
ღრუბლებს ჰხვევია,
და ტორტმანობს, თითქო ბანგი
დაუღვეია.

პატარა ნიკას აღარ აქვს სახლა,
იგი ქუჩებზე მიმოდის ახლა,
– ატამი, – ყვირის, – ატამი.

*

თან გუელში ასე იფიქრა
გარეტებული უინითა:
ნეტამცა მაშინ შემყარა,
ზალხოშათ ვიყო ღვინითა.

უეცრად მასთან მივიდა
გორელი ქალი კისკისა,
გულში თვალებით ჩახედა,
და ცეცხლი ააგიზგიზა.

მუხა ცაცხვად ეჩვენება,
ბზა ჰგონია – წიფელა.
როცა მინდვრად გადაიარს
ქალი ღოყაწითელა.

ეს ბაღებიც ინახულე,
მიიარე, მოიარე –
სულ თაბურა ვაშლებია
და ატმები მსხმოიარე.

ყელი უგავს არაბულსა,
თვალწამწამი ყორანს უგავს,
მაგრამ მასში აღმურია,
ოკეანეს გადაბუგავს.

ერთი ძირი ბია ედგა,
ორი ძირი ბროწეული,
ატმები კი ბლომად ჰქონდა
თიბათვეში მოწეული.

მდეღვარება სულს ულახავს,
შეჩენია გულის კენესა,
მოსვენებას სადღა ნახავს,
სამად უმზერს მადლა მზესა.

ჰაი, ჰაი, გიორგი.
ღალი ტირიფონის ველი.

*

ჰაი, დელია, დელია,
ტირიფონის ველია.
ველზე ერთი სახლია,
სახლში არაფერია.

ნიკა, ატმების გამყიდველი.

გორში დღე ცისმარე
ჩვენებაანთ ტობა
ჰყვიროდა: ატამი, ატამი!

ჰარიქა! ჰარიქა!
დადის თაბახითა.
სუყველა გაჰყიდა,
ცოტადა დარჩა,
ცოტადა დარჩა.
უეცრად მასთან მივიდა
უცნობი ქალი კისკისა,
გულში თვალეებით ჩახედა
და ცეცხლი ააგიზგიზა.
იკითხა – რა ღირს ატამი,
ნიკა კი ფიქრობს ჟინითა:
„ნეტამცა მაშინ შამყარა,
ზალხოში ვიყო ღვინითა“.
თან ამბობს: ისე მიირთვით,
ნამდვილია და ნაარი.
რაც კაცი ამას არ ნახავს,
ამისი ფასი რა არი?

ნიკას სიყვარული.

კაი ბიჭი იყო ნიკა –
მიიარე-მოიარე –
მის ეზოში ვაშლებია
და ატმები მსხმოიარე.
ერთი ძირი ბია ედგა,
ორი ძირი ბროწეული,
ატმები კი ბლამად ჰქონდა
თიბათვეში მოწეული.
მაგრამ ეხლა რაღაც მახავს,
შეჩენია გულის კენესა
მოსვენებას სადღა ნახავს,
სამად უმხერს მაღლა მხესა.
მუხა ცაცხვად ეწვენება,
ბზა ჰგონია წიფელა,
რაკი ერთხელ დაინახა
ქალი ლოყა-წითელა.
დადის და იძახის:
ატამი, ატამი.
ატამი, ატამი.

P ავტოგრაფში წარმოდგენილია პოემის ახალი რედაქციის შექმნის ცდა, რაც ავტორს ბოლომდე არ მიუყვანია. ქვემოთ მოგვაქვს ამ ავტოგრაფის ტექსტი:

1. ებრძვის რიყეს, ებრძვის ეწერს,
გარდაუვალს ანგრევს მესერს,
ისეთს აძლევს მესერს ძალას,
როგორც ციხის მესამე სერს.

2. ესეც სოფელს, ესეც ქალაქს,
ესეც ხალხსა და ესეც ერს,
სულ ესე ხტის...
და ყისმათიც სულ ესე წერს.

3. აბა, ნახეთ ტყე და ჭალა,
მისი ძნები, მისი ჩალა,
ნახევარი ხალხს ეკუთვნის,
ისეთია მასხის ძალა,

4. ღობის ძალა დიდი იყო,
წნელში წნელი დაიძალა,
გაძვრებოდა მხოლოდ შუქი,
და ნამცეცა ღობემძვრალა.

5. რომ ამბობდენ: რას დააკლებს
ღობეს ძაღლის ღრენა ავი,
მაგრამ ძაღლიც იცავს ღობეს,
როცა ღამე იყო შავი,

6. ძაღლიც იცავს, ცხენიც იცავს,
თვითონ კვიცსაც გასძვრა ტყავი,
ეხლა მესერს მოაცილეს
კოსმიური ცხენის თავი.

7. რას არ ფიქრობს სოფლის ღობე:
რამდენს, ბორბტს და სულმდაბალს,
არა ჰქონდა მოსვენება,
რა ნახავდა ღობეს დაბალს.

8. (ძველად ერთი მეფე იყო,
უწოდებდენ სარდანაპალს,
ბოლონდელი შექმლებული
რით ჩამორჩა იმ გულდამპალს?).

9. იყო ბრძოლა: ღობის გამო,
არაერთხელ ღობის სარი
ტრიალებდა იარაღათ
სასტიკი და აბეზარი.

10. თქრიალებდა სისხლის ღვარი,
იდგა გლოვა, იდგა ზარი.

სასტიკ მიწვევ-მოწვევაში
ხმაურობდა ჯარზე ჯარი.

11. ორღობიდან ორღობემდე
იგერებდა ძალას ძალა,
ჩემი კერძო საკუთრება
რად გგონია ალა-ალა.

12. აქ სამანი აგიყრია,
აქ... ჰყრია ჩალა,
ისევ ნუგზარ ერისთვიდან
ჩემი იყო ეს მთა-ჭალა.

13. ღობესა და ღობეს შორის
იორქშირის ყვირის ღორი,
მესერი ვერ გაიტანა
და გაბმული მცველად ყვირის.

14. უნდოდა კი რომ ეგემა
გემო სიმინდების ხშირის,
მაგრამ ღობე მუხისაა
და უღელიც – მუხის ძირის.

15. ორი კაცი შეყრილიყო
ღობესა და ღობეს შუა.
ამნაირად საუბრობდენ:
ვინა სთქვაო ქალის ჭკუა.

16. მისი ჭკუა, ნათქვამია,
მისი თმების ტოლა თუა,
რა გამოვა იმისაგან –
როცა თმებმა გააბრუა.

17. არასგვარი კოლექტივი
კრუხის პალოს არა სჯერა.
სამ ძმასაც რომ ვერ [...]უქმნია
გაუყოფლად ერთი კერა,

18. რანაირად შესძლებს ასი,
და ორასი? ვერა, ვერა!
დაიდუპოს, დაიკარგოს
ამნაირი ბედისწერა.

19. სოფელს ღმერთი დაავიწყდა,
ეკლესიას არ აქვს სხივი,
ურწმუნობას ხალხი მიაქვს,

ვით მდინარეს მიაქვს ტივი.

20. დემეტრსაც ხალხი

მიავიწყდა,

ამას ვნანობ, ამას ვჩივი,

რანაირად გაიხარებს

ამნაირი კოლექტივი?

21. ლოცვა გეინდა, მარხვაც გეინდა,

მღვდელსაც უნდა გროში, ფარა,

ცარიელი ყბედობაა,

და სიტყვები წარამარა,

22. ერთი ცხვარიც მევე მინდა,

სამასისთვის ის არ კმარა;

ვხედავ ქვეყნის უკუღმობას,

და გავწუმდე? არა, არა!

23. რომ არა გყავს თავადები,

რა ხმალს იქნევ, ვისთვის გინდა,

მევეც გადაგდებულია,

მისი ცა და სულიწმინდა,

24. სხვანაირი ველმინდორი

და ყანები აბიბინდა,

გამარჯვება ღარიბისა

სხვანაირად დაგვირგვინდა.

25. თავადური სისხლი მაინც

არასდროს არ იკარგება,

მისი კოლექტივში შესვლა

წყრომით შემოიქარგება,

26. უმჯობესი არის მისი

გაძევება, აბარება,

ამოსუნთქვა ვერ მოასწროს

და ვერც დალაპარაკება?

27. მღვდელსაცა და აზნაურსაც,

ჭილოფშიაც სცნობდა ყველა.

აზნაური მტვერში ჩასვი,

იგივეა ჭკუა-თხელა,

28. არასდროს არ დაივიწყებს,

სადაც გაძვრეს ნელა-ნელა,

კოლექტივში ამნაირი

კაცი მოხვდეს, როგორ, ბნელა?

29. ეხლაც სახლში უკიდია
მოკაუჭებელი ხმალი,
თამარ მეფის დროზე ფიქრობს
მისი გული მიმავალი.
30. ენაცა აქვს იმნაირი,
როდის ჰქონდა ენას ძვალი:
ხერხემალი, ქედ-მაღალი
და ასეთი სხვა მრავალი.

31. – რაა მოჯამაგრობა?
მას ხომ სულ სხვა დრო აქვს ახლა,
მაღე სულით დაეცემა,
მაღე ცხვირს აიწვეს მაღლა.
32. რა ვუთხრა მე დროებასა,
ის რომ გაამამაძაღლა,
ბოგანობა დაუტყვა
და ყანებში ჩაასახლა.

33. როგორც ამ ქვას, ისე იმას
არ სცხვენია არაფერის,
თითქო თითონ გააშენა
ეს ბაღები ქარვის ფერის,
34. ვზაზე არეინ არ უხვდება,
არხეინად მიიმღერის,
ჰაი, ჰაი! რა დრო დადგა.
დროო, ძველი კახაბერის.

35. გლეხი კაცი ცხენს შეისვი,
ცხენიდანაც გადმოგაგდებს,
მისი მოჯამაგირე კი
მოგიყვება ახალ „ფაკტებს“,
36. შენს ყოფნას და გაჭირვებას,
უხარია, არად აგდებს,
დაგღუპავს და გადაგბუგავს,
ძირფესვიან ამოგაგდებს.

37. მონა მონად გაჩენილა,
იგი ვინ სოქვა ამხანაგად,
თუ საომრად გამოდგება,
უნდა დასვა სხვა ბანაკად,
38. თუ რამე თავს გაუვიდა,
სითეთრესაც აქცევს ლაქად,

წვეულ იყოს მისი მუნჯი
მოსვლა სოფლად და ქალაქად.

39. ამხანაგად შენთან კი არ,
ერთმანეთს ვერ ურიგდება,
ერთს საჭამანდს ვერ გაიყოფს,
არ აქვს ერთი ყურისგდება,
40. რომ გახედო მათ ნასაქმარს,
ერთობ გული მოვიკვდება.
მათი ყანა და მიდამო
ზოგი ღპება, ზოგი ხდება.

41. მონას მონა ეჯავრება,
საშვალო გლეხს – მსგავსი გლეხი,
მხარზე ნაჯახს რომ გაიდებს,
სხვამხრით გადაუცდება ფეხი.
42. იმ ფეხსაც არ აუჩქარებს,
თუნდ დაეცეს ციდან მეხი,
გონებიდან არ შორდება
თავის ფაცხა და ფარეხი.

43. მე თუ მყავდა ექვსი ხარი,
შვეთავაზე ერთი სხვასო,
მან სანაცვლო მადლობის წილ
მკაცრი სიტყვა მითავაზოს.
44. ექვსი ხარი გამორეკა,
გაუყენა შარა-გზასო,
ისეთი დღე დაგაყენოთ,
წარკვეთილი გქონდეთ სასო.

45. გაირეკა სოფლებიდან
მტაცებლების მთელი ხროვა.
ყველას დაატოვებინეს
ცხვრის ჯოგი და ქათმის გროვა.
46. იმისიც მადლობელია,
ტყავი რომ იქ არ დატოვა,
თორემ სოფლად მეორეჯერ
შიშის მქონე როგორ მოვა?

47. ქალი გამოსადეგია
მხოლოდ როგორც საყვარელი.
ერთი მაინც უნდა გყავდეს,

- თუ მეორეს აღარ ელი.
 48. ღობის ძირში პაემანი
 არის არ-გასახარელი,
 სადაც ნახო, დაიჭირე,
 დაუჭირე მაგრად წელი.
 49. ცალი ხელით კაბას მიწვდი,
 მეორეთი გაჰკარ ხელი,
 თუ ტირილი წამოვიწყოს,
 პირზე დააფარე ხელი.
 50. უთხარი, თუ რა გატირებს,
 არა გიშავს, რაღას ელი,
 ქალაქს წავალ, მოგიტანო
 საჩუქრების ყუთი მთელი.
 51. ქალი მარტო დაინახო,
 და არ გადაუსვა ხელი?
 ქალი მუდამ სუღელია,
 ჭკუამოკლე და თმაგრძელი.
 52. იქით წავა ტირილითა,
 სადაც ბედი ელის ქველი,
 სადაც კი წამება უცდის,
 სიხარულით არის მსვლელი.
53. ჩემის თვალით დაეინახე,
 სიონის რომ მოსწყდა ზარი,
 მიწა ისე ჩაიზნიქა,
 როგორც დევის ნამუხლარი,
 54. ხმა გამოსცა გაბზარული,
 საბოლოო, ცივი, მკვდარი,
 ო, ბევრი რამ მასთან ერთად
 იყო მხოლოდ, აღარ არი.
55. რა ოცნებას გადააკვდი,
 რა ხელს გყოფდა ან არაკი,
 დაინახე ერთი ფაქტი,
 და ის ააღაპარაკე.
 56. უღვეველი მისი დენა
 ერთხელ დაიწყება რაკი,
 არის მხოლოდ პოეზია,
 უხვი განძი და მარაკი.
57. მას არ ესმის მასსის გული,
 დაჩაგრულთა ბრძოლა, კვნესა,

მისი აზრით, ხალხს თუ იხსნის
მხოლოდ წირვა, მხოლოდ მესსა,
58. თუ მორწმუნე ეზიარა
და ემთხვია კარის ბჭესა,
ის აღსდგება, როგორც ქრისტე
აღსდგა მესამესა დღესა.

59. ათასნაირ წყევლა-კრულვით
რომ ქადაგებს პაპი რომის,
ყველამ იცის იდეები
ამ სულმყრალის და ქვემძრომის.
60. ვითომ ქრისტეს მოციქული,
ნაშთი ჯვაროსანთა ტომის,
ეს ზეიზერ წაწყმედილი,
მნატრეგელია ახალ ომის.

61. საზღვრები დიდი ღობეა –
მუდამ გეჭიროს თვალყური,
ლოზუნგი მისი დანგრევის,
მასსიურია, ხალხური.
62. გადიგრიალოს მორემა
დატრიალება ტალღური,
ეგების გამოადაროს
ცა რისხვით გადათალხული.

ძველი გაბზარული ზარი,
გაიწვევდა ერთად სოფელს,
ეტანება, ღობე-ღობე...

63. არის ბევრი გაიძვერა,
მე არ ვიცი, როგორ ბედავს,
დაჩაგრულის გამოწვდილ ხელს
გვერდს აუელის, ვერა ხედავს.
64. არ იცის, რომ მომავალი
სახლში კარებს გადიკეტავს,
ნეიტრალურ ზონაზეა!
ხედავს, მაგრამ ვერა ხედავს.

65. ის მზად არის, ორასი წლით
დაიხიოს ჩარხმან დროის,
მისი ფესვი ფესვებია
მარტო წარსულ საწუთროის.

პოემის პროზაული ტექსტი და მასთან დაკავშირებული სხვა ჩანაწერები იხ. სგ, XIII, 291–293; 405; 452–458; 462; 517; XIV, 7–15; 16; 64–65; 71; 230; 243–246; XVII, 132–152; XXI, 38; 287-288;

„კლასობრივი ბრძოლა“ პირველად დაიბეჭდა 1931 წელს (ე. „მნათობი“, 1931, №1-2, იანვარ-თებერვალი), როგორც შემადგენელი ნაწილი ვრცელი ლირიკულ-ეპიკური კომპოზიციისა „საით მიდის რევოლუციონური საქართველო“. იგი, როგორც დამოუკიდებელი პოემა, გადამუშავებული სახით 1935 წელს გამოქვეყნდა. ამის შესაბამისად, ტექსტი 1930-1935 წლებით დათარიღდა.

ტრიერი – თესლეულის გასაწმენდი მანქანა.

გლენკორი – 30-იან წლებში გლეხი, რომელიც თავისი რევიონიდან კორესპონდენციებს აწვდიდა პრესას.

დამკვერელი – სოციალისტური წარმოების მოწინავე მშრომელი.

„მარხავენ პოეტ წერეთელს“ – იგულისხმება აკაკი წერეთელი (1840-1915).

ბაქარა – ბანქოს თამაში ძველებური სახეობა.

გერანი – დეკორატიული მცენარე ვარდისფერი ყვავილებით.

ანბანური საძიებელი¹

ა

აბისინელი ჯარისკაცი 131, 346
აბესინელო 100, 322
აზრი გენიალური ჰარმონიისა 36, 248
ამ არემარეზე 149, 361
ანდრე ჟიდი და ანდრე მალრო 163, 372
არმიელი ვარ 91, 313
ასფალტი 54, 278
***აყვავილდა ყაყაჩო 164, 374
ახალ ცხოვრებას გაუმარჯოს 151, 363
ახმაურდეს 50, 268

ბ

ბანანები 121, 337
ბარელიეფი 119, 336
ბალთან ძეგლია 63, 288
ბერლინი 146, 359

გ

***გაზაფხულია 148, 360
გაზი 89, 310
გვადალკვივირი 97, 320
გიგანტი ყოველი დროის 143, 356

დ

დემონსტრაცია ომის წინააღმდეგ 56, 280
დიდი, სახალხო 152, 364
***დღევანდელი დღის თვალი და ფიქრი 53, 275

ე

ევროპის დიპლომატი 120, 337
ევროპის უფერული დღე 117, 334

¹ ფრჩხილებში მითითებულია ის განსხვავებული სათაურები, რომლებიც ლექსებს აქვთ თთ-ში.

ეიფელის კოშკზე 115, 334
ერთხელ დილით 137, 351
ეროვნებათა მარში 27, 234
ეს რა ნიაღვრებს ვეზუვი ისვრის 35, 245
ესპანეთის გმირებს 155, 366
***ეს ძველი მუზა 94, 316

3

ვერდაძლეული („დაუძლეველი“) 87, 308
ვეზუვი 62, 286
ვინა სთქვა? 153, 365
ვუსურვოთ ესპანეთს 129, 345
ვჭედოთ მედგრად 52, 274

თ

თვალეზით თვალში 95, 318
თვითმფრინავით 128, 344

ი

იგი – ომია 173, 377
იდეა 29, 238
იმ დღეს რომ იყო 75, 296
იპატი 150, 361

კ

კლასობრივი ბრძოლა 187, 381
კრიზისისაგან თავის დაღწევა 140, 353

ლ

***ლანკამირში ეხლაცა დგას („ლანკამირში“) 114, 333
ლექსი დანერვილი ავადმყოფობის დროს („***თუმც ცოცხალი ვარ“) 42, 257
„ლუმანიტე“ 113, 332

მ

მაღალ მთაზედა ავაგე სასახლე ახალთ-ახალი 44, 259
მგელი და ცხვარი 133, 349

მე გამოვშორდი ავადმყოფ მხარეს 65, 288
მერის თვალებით 169, 376
***მეტყვი: როგორც ეს გრიგალი 59, 284
მზეა ისე მგზნებარე 34, 244
მთებში 165, 374
მიდიოდა თეთრის ჯარი 88, 309
მისდევს რგოლს რგოლი 47, 264
მისი ბუნება 107, 325
მისტერია ნვიმაში 72, 293
მკვლევების კაფე 32, 242
მოგონება მშობლიურ მხარის 111, 330
მოდის 112, 331
მონ-პარნასი 157, 369
მუშის სიტყვა 126, 342
მწერალი გრიმით – პარიზის კონგრესზე 101, 323

6

ნეაპოლში 61, 285
ნეგორელოე 77, 297

ო

ო, მაინც რომ ვერ 156, 368
ოქრო 105, 324
ოქტომბერის გამარჯვებისთვის 21, 226
ოქტომბრის სიმფონია 9, 218
ოცნება აჭარისწყალთან 48, 268

პ

პარიზის სეზონი 142, 355
პატარა პიერი 161, 371
პირველი მაისი 37, 250
პოეტი და ოქტომბერი 7, 211
პრესა 22, 227

რ

რას იპოვი აქ, საზღვარგარეთ („ჩვენში და მათთან“) 135, 349
რეიმსი 124, 339
რეინი 60, 284

***როგორც მენავემ ძველი სანავე 93, 315
რური 118, 335

ს

სადაც ეხლა ზვირთებს სძინავთ 31, 240
***სადაც დარჩა, შორს, სტოკჰოლმი 158, 370
სადაც კი 70, 293
სამშობლო („გამარჯვებას თანაბრად სწერს“) 109, 326
სანამ არ დამსხვრეულან 92, 315
***საქართველოს კარებს გასცდა 46, 263
***სალამოს მთების, დღისით ზღვაური 86, 307
***სალამოხანად 83, 304
სევილია 58, 282
სახლიდან გავიდა და აღარ დაბრუნდა 170, 376
სიკვდილი უმუშევრისა 51, 272
სიმფონია მცენარეების 145, 357
სიმღერის მინდა მე წამოწყება 84, 305

ტ

Tabes d'orsalis 139, 353
ტბა ალპიურ ზონაზე 136, 350
ტირიფი 74, 295

უ

უბინაო დედა 123, 338
ულევი, უანგარიშო 125, 339
უმაღლეს მწვერვალთა მსუბუქო ღრუბელო 39, 255
უმუშევარი 67, 289
***უროებს, გრდემლებს 40, 256
უცხოელი ბავშვი 122, 337
უცხოელი პოეტი 127, 342
უცხოეთის გზიდან გზამდე („მენს ფენილზე მიდი-მოდის“) 99, 320

ფ

*** ფერი მზესა და ქარს მოჰყავს 147, 359
ფიქრები სამშობლოზე 110, 329

ქ

ქარი 68, 290

ქუჩის მომღერალი 164, 374

ლ

ლრუბელი ამაოების 138, 352

შ

შეხედე 45, 261

შვებული 90, 311

ჩ

***ჩამავალი მზის ფერადო კიდევ 57, 281

ჩანგო, ბევრი კარგი დრო 81, 300

ჩემი გულია დღეს ეს შავი ზღვა 85, 305

***ჩვენ დავინიშნოთ ეს ადგილი 55, 280

ჩვენი არმია გზას მიჰყავს მზიანს 38, 251

ც

ცაზე ლეგიონი სცურავს ვარსკვლავების 96, 318

წ

წარწერა ანატოლ ფრანსის სურათზე 160, 370

***წყალტუბოდან ქუთაისში 33, 242

ხ

ხმოვანი კინო 82, 302

ჰ

ჰანრი ბარბიუსი კონგრესზე 78, 298

ჰეინეს სტრიქონის გამო 144, 357

შინაარსი

ლექსები

პოეტი და ოქტომბერი.....	7	211
ოქტომბრის სიმფონია	9	218
ოქტომბერის გამარჯვებისთვის.....	21	226
პრესა	22	227
ეროვნებათა მარში	27	234
იდეა	29	238
სადაც ეხლა ზვირთებს სძინავთ.....	31	240
მკვლევების კაფე	32	242
***წყალტუბოდან ქუთაისში.....	33	242
მზეა ისე მგზნებარე	34	244
ეს რა ნიაღვრებს ვეზუვი ისვრის	35	245
აზრი გენიალური ჰარმონიისა	36	248
პირველი მაისი	37	250
ჩვენი არმია გზას მიჰყავს მზიანს	38	251
უმალლეს მწვერვალთა მსუბუქი ღრუბელო.....	39	255
***უროებს, გრდემლებს	40	256
ლექსი დაწერილი ავადმყოფობის დროს.....	42	257
მაღალ მთაზედა ავაგე სასახლე ახალთ-ახალი.....	44	259
შეხედე.....	45	261
***საქართველოს კარებს გასცდა	46	263
მისდევს რგოლს რგოლი.....	47	264
ოცნება აჭარისწყალთან	48	268
ახმაურდეს	50	268
სიკვდილი უმუშევარისა.....	51	272
ვჭედოთ მედგრად	52	274
***დღევანდელი დღის თვალი და ფიქრი	53	275
ასფალტი	54	278
***ჩვენ დავინიშნოთ ეს ადგილი	55	280
დემონსტრაცია ომის წინააღმდეგ	56	280
***ჩამავალი მზის ფერადო კიდევ.....	57	281
სევილია.....	58	282
***მეტყვი: როგორც ეს გრიგალი	59	284
რეინი.....	60	284
ნეაპოლში	61	285

ვეზუვი	62	286
ბალთან ძეგლია	63	288
მე გამოუშორდი ავადმყოფ მხარეს	65	288
უმუშევარი.....	67	289
ქარი	68	290
სადლაც კი.....	70	293
მისტერია წვიმაში.....	72	293
ტირიფი	74	295
იმ დღეს რომ იყო.....	75	296
ნეგორელოე.....	77	297
ჰანრი ბარბიუსი კონგრესზე.....	78	298
ჩანგო, ბევრი კარგი დრო.....	81	300
ხმოვანი კინო.....	82	302
***სალამოხანად	83	304
სიმღერის მინდა მე წამოწყება	84	305
ჩემი გულია დღეს ეს შავი ზღვა.....	85	305
***სალამოს მთების, დღისით ზღვაური	86	307
ვერდაძლეული.....	87	308
მიდიოდა თეთრი ჯარი	88	309
გაზი	89	310
შვებული.....	90	311
არმიელი ვარ	91	313
სანამ არ დამსხვრეულან	92	315
***როგორც მენავემ ძველი სანავე	93	315
***ეს ძველი მუზა.....	94	316
თვალეზით თვალში.....	95	318
ცაზე ლეგიონი სცურავს ვარსკვლავების	96	318
გვადალკვივირი	97	320
***უცხოეთის გზიდან გზამდე	99	320
აბესინელო	100	322
მწერალი გრიმით – პარიზის კონგრესზე.....	101	323
ოქრო.....	105	324
მისი ბუნება.....	107	325
სამშობლო	109	326
ფიქრები სამშობლოზე.....	110	329
მოგონება მშობლიურ მხარის	111	330
მოდის.....	112	331
„ლუმანიტი“	113	332

***ლანკაშირში.....	114	333
ეიფელის კოშკზე.....	115	334
ევროპის უფერული დღე.....	117	334
რური.....	118	335
ბარელიეფი.....	119	336
ევროპის დიპლომატი.....	120	337
ბანანები.....	121	337
უცხოელი ბავშვი.....	122	337
უბინაო დედა.....	123	338
რეიმსი.....	124	339
ულევი, უანგარიშო.....	125	339
მუშის სიტყვა.....	126	342
უცხოელი პოეტი.....	127	342
თვითმფრინავით.....	128	344
ვუსურვოთ ესპანეთს.....	129	345
აბისინელი ჯარისკაცი.....	131	346
მგელი და ცხვარი.....	133	349
რას იპოვი აქ, საზღვარგარეთ.....	135	349
ტბა ალპიურ ზონაზე.....	136	350
ერთხელ დილით.....	137	351
ღრუბელი ამაოების.....	138	352
Tabes d'orsalis.....	139	353
კრიზისისაგან თავის დაღწევა.....	140	353
პარიზის სეზონი.....	142	355
გიგანტი ყოველი დროის.....	143	356
ჰეინეს სტრიქონის გამო.....	144	357
სიმფონია მცენარეების.....	145	357
ბერლინი.....	146	359
***ფერი მზესა და ქარს მოჰყავს.....	147	359
***გაზაფხულია.....	148	360
ამ არემარეზე.....	149	361
იპატი.....	150	361
ახალ ცხოვრებას გაუმარჯოს.....	151	363
დიდი, სახალხო.....	152	364
ვინა სთქვა?.....	153	365
ესპანეთის გმირებს.....	155	366
ო, მაინც რომ ვერ.....	156	368
მონ-პარნასი.....	157	369

***სადღაც დარჩა, შორს, სტოკჰოლმი	158	370
წარწერა ანატოლ ფრანსის სურათზე	160	370
პატარა პიერი	161	371
ანდრე ჟიდი და ანდრე მალრო	163	372
ქუჩის მომღერალი	164	374
***აყვავილდა ყაყაჩო	164	374
მთებში	165	374
მერის თვალებით	169	376
სახლიდან გავიდა და აღარ დაბრუნდა	170	376

აქემები

იგი – ომია	173	377
კლასობრივი ბრძოლა	187	381
ვარიანტები, შენიშვნები, კომენტარები	209	
ნაწარმოებების ანბანური საძიებელი	423	

